

MARIKA HAATAJA

Ohjattuja seksuaalisia nautintoja

MARIKA HAATAJA

Ohjattuja seksuaalisia
nautintoja

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Esitetään Tampereen yliopiston
yhteiskuntatieteiden tiedekunnan
suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi
Tampereen yliopiston Pinni B-rakennuksen
luentosalissa 1096, Kanslerintie 1
Tampere, 12.10.2019, klo 12

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

*Vastuuohjaaja
ja Kustos*

Professori emerita Päivi Korvajärvi
Tampereen yliopisto

Ohjaaja

Dosentti Tuula Juvonen
Jyväskylän yliopisto

Esitarkastajat

Professori Jaana Vuori
Itä-Suomen yliopisto

Professori Ilpo Helén
Itä-Suomen yliopisto

Vastaväittäjä

Dosentti Leena-Maija Rossi
Helsingin yliopisto

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Copyright ©2019 tekijä

Kannen suunnittelu: Roihu Inc.

Taitto: Sirpa Randell

ISBN 978-952-03-1234-3 (painettu)

ISBN 978-952-03-1235-0 (verkkajulkaisu)

ISSN 2489-9860 (painettu)

ISSN 2490-0028 (verkkajulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1235-0>

PunaMusta Oy – Yliopistopaino

Tampere 2019

Kiitokset

Helpotuksesta huokaisten on viimein kiitosten aika. Ohjaajieni Päivi Korvajärven ja Tuula Juvosen ohjaus ja tuki ovat olleet olennaisen tärkeitä väitöstutkimuksen alkumetreiltä saakka. Kiitos Päivi ja Tuula siitä, että kerta toisensa jälkeen luitte ja kommentoitte kesken-eräisiä tekstejäni ja toitte selkeyttä sinne, missä sitä ei ollut. Esitarkastajiani Jaana Vuorta ja Ilpo Heléniä kiitän napakasta kannustuksesta tarkentaa kysymyksenasettelua ja hioa kokonaisuutta vielä kerran. Leena-Maija Rossille kiitokset lupautumisesta vastaväittäjäkseni.

Tampereen yliopiston sukupuolentutkimuksen oppiainetta kiitän mahdollisuudesta tutkimuksen toteuttamiseen. Raisa Jurvalle, Marjo Kolehmaiselle ja Maiju Parviaiselle kiitokset avusta ja ajatustenvaihdosta vuosien varrella. Katri Otonkorpi-Lehtorantaa kiitän niistä loistavista ideoista, jotka auttoivat muokkaamaan väitöskirjaa lukijaystävällisemmäksi. Työkaverini Milla Annalan huolellinen paneutuminen keskeneräisten artikkelelikäsikirjoitusteni ongelmakohtiin on ollut kullanarvoista. Kiitän Millaa kaikesta avusta ja ystävyydestä.

Tutkimusrahoituksesta kiitän Oskar Öflundin säätiötä, Pirkanmaan maakuntarahastoa, Tampereen yliopistoa ja Suomen kulttuurirahastoa. Painokustannusten rahoittamisesta kiitän Tampereen kaupungin tiederahastoa. Englanninkielisestä artikkelista löytyvät suorien lainauksien käännökset ovat ammattikäntäjän käsialaa. Kiitän Heli Mäntyrantaa niistä. Lepokoti säätiölle kiitokset siitä, että pääsin välillä laskeutumaan tunnelmalliseen kirjoitusrauhaan. Lukioaikaisia opettajiani Eija ja Kari Lassilaa kiitän kannustuksesta ja rohkaisusta oikeaan aikaan.

Ystäviäni Päiviä ja Leenaa kiitän siitä, että autoitte minua pääsemään vauhtiin englanninkielisen artikkelin kirjoittamisen kanssa. Leenalle kuuluu kiitos myös englanninkielisen artikkelin keskeisen termin englanninnoksesta. Kaikkia ystäviäni kiitän oloa ja eloa keventävistä hetkistä, jotka olen saanut jakaa kanssanne.

Vanhemmilleni Irjalle ja Antille kiitokset siitä, että olette opiskeluajoistani lähtien tuellanne edesauttaneet tämän kirjan valmistumista. Aapelia haluan kiittää ilosta ja energiasta, jolla täytät kotimme. Tomppaa kiitän kirjoitusretriittien mahdollistamisesta ja siitä, että olet elämässäni.

Tampereella 16.8.2019

Marika Haataja

Tiivistelmä

Tutkimuksessa tarkastellaan, miten seksuaalisuutta koskevat asiantuntijatekstit muodostavat käsityksiä seksuaalisista, sukupuolisista ja yksilöllisistä subjekteista. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään, millaisia seksuaalisen subjektivoitumisen mahdollisuuksia asiantuntijatieto tuottaa. Analyyttisenä lähestymistapana on hallinnan analytiikka. Tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu suomenkielisinä ilmestyneistä asiantuntijateksteistä, jotka on julkaistu pääasiassa aikavälillä 2000–2017. Suurimman yhtenäisen kokonaisuuden muodostavat seksuaaliopaskirjat, kaikkiaan 15 kappaletta. Lisäksi mukana on seksologista tietokirjallisuutta ja seksuaalilääketieteellisiä julkaisuja. Historialliseen aineistoon pohjautuvassa osuudessa mukana on myös lehtikirjoituksia ja näytelmiä 1900-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä. Tekstiaineistoja on analysoitu teema- ja diskurssianalyysin menetelmin.

Tutkimuksen keskeisin tulos on se, että jälkimodernissa yhteiskunnassa ihmisiä paradoksaalisesti samanaikaisesti sekä vapautetaan yksilöllisiksi että normalisoidaan yhdenmukaisiksi seksuaaliseksi subjekteiksi. Yksilöllisyyttä korostavassa kulttuurissa seksuaalisen subjektuuden toteuttamisen mahdollisuudet ovat merkittävällä tavalla moninaistuneet. Yhdenmukaistaviin sukupuoli- ja seksuaalinormeihin sopeuttamisen sijaan painopiste siirtyy yhä useammin yksilöllisen seksuaalisuuden työstämiseen. Myös käsitys sosiaalisesta sukupuolesta tarjoaa vaihtoehtoja yhdenmukaistaville sukupuoli- ja seksuaalinormeille. Kun sukupuoli ei jäsennetä yksinomaan biologiseksi tosiasiaksi, ymmärrys sukupuolesta ja seksuaalisuudesta laajenee.

Seksuaalisuutta normalisoivat, yhdenmukaistavat ja hierarkisoivat käsitykset eivät kuitenkaan ole hävinneet. Vaikka miesten seksuaalisuus nostetaan satunnaisesti vapauttamisen kohteeksi kyseenalaistamalla miesten seksuaalisuuteen ja maskuliinisuuteen liittyviä normatiivisia ihanteita, se uhkaa jäädä normalisoivan ja yhdenmukaistavan hallinnan puristukseen asiantuntijatekstien korostaessa penis- ja suorituskeskeistä lähestymistapaa miesten seksuaalisuuteen. Naisia puolestaan ohjataan paikoin tunnistamaan itsensä seksikkäiksi subjekteiksi seksuaaliseksi subjektiksi tunnistamisen sijaan. Normalisoivan ja yhdenmukaistavan hallinnan ote tiukentuu myös silloin, kun teksteissä vahvistetaan sub-

jektien heteroseksuaalista itseymmärrystä ja heteroseksuaalisuus sementoidaan pysyväksi identiteetiksi.

Sukupuolihierarkioiden pysyvyyttä alleviivaa se, miten tekstit korostavat naisten seksuaalista tasa-arvoa, mutta jättävät pääosin huomiotta heteroseksuaaliin suhteisiin liittyvät epätasa-arvoiset käytännöt. Näin naisten emansipoiminen tasa-arvoiseen seksuaaliseen nautintoon paradoksaalisesti kiinnittää heidät epätasa-arvoiseen heteroseksuaaliseen järjestykseen.

Yksilölliseen nautintoelämään vapautumista sävyttää ristiriitaisuus. Yhtäältä subjekteille tarjoutuu moninaistuvia mahdollisuuksia toteuttaa yksilöllistä nautintoelämää, toisaalta seksuaalinen nautinto sementoituu samalla entistä tiukemmin pysyväksi, muuttumattomaksi osaksi minuutta.

Asiasanat: hallinta, heteroseksuaalisuus, seksuaalisuus, sukupuoli, tieto, yksilöllisyys

Abstract

This study analyses the ways in which people are governed as sexual, gendered, and individual subjects, and what kind of sexual subjectivities expert knowledge provides. Drawing on a Foucauldian framework of governmentality, the study examines knowledge production, power, and subjectivities, with the thematic and discourse analysis based on a detailed examination of sex manuals and sexological and medical literature. The empirical data was published between 2000 and 2017, and the historical part of the analysis includes sex manuals, journal writings, and drama published at the beginning of twentieth century.

This study's main finding indicates that in late modern society, power constitutes paradoxical subject positions in which people are both governed as free individual subjects, but simultaneously, normalising power is tightening its grip. When the weight of individualistic choice is emphasised, sexual norms retreat and the possibilities of sexual subjectivities are diversified. This process of diversification is being strengthened when the understanding of gender challenges biological sex. Nevertheless, normalising and oppressive powers are a constant part of individualistic culture. The normative ideals of men's erective sexuality and masculinity are occasionally contested, but they remain strong overall. Women's sexual equality, meanwhile, is largely recognised, but the inequalities of heterosexual relationships are mostly ignored. Hence, by emancipating women's sexual pleasure, they are paradoxically tied to unequal heterosexual relationships. The question of equality is totally bypassed when women are encouraged to assume a sexist attitude towards their own bodies, underlining the normative understanding of women as sexy subjects rather than sexual subjects. Moreover, the assumption of a stable and immutable heterosexual identity enhances the persistence of normalising power.

Overall, individualised sexual freedom entails dissonance. The possibilities of sexual subjectivities and sexual pleasures are furthered, but at the same time, sexual pleasure becomes a normative and indelible part of the subject's self-awareness.

Keywords: gender, governmentality, heterosexuality, knowledge, selfhood, sexuality

Luettelo alkuperäisjulkaisuista

1. Haataja, Marika (2012) Fantasioita halusta. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 25:3, 16–29.
2. Haataja, Marika (2013) Säröjä siveydessä. Kurkistus 1900-luvun alun seksuaalipoliitiikkaan. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 26:4, 30–41.
3. Haataja, Marika (2016) Miesten seksuaalisen nautinnon hallinta. *Sociologia* 53:3, 292–309.
4. Haataja, Marika & Tuula Juvonen (2018) Heterosexercising women's sexual pleasure in Finnish sex manuals. *Sexualities*. OnlineFirst, November 20.
5. Haataja, Marika (2018) Tavoittelemisen arvoinen nautinto suomalaisissa seksuaaliopaskirjoissa. *Kulttuurintutkimus* 35:1–2, 15–25.

Artikkeleiden käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajien lupa.

Sisällys

1	Johdanto	13
1.1	Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset	14
1.2	Seksuaalisuus tiedon kohteena	17
1.3	Nautintojen politiikka	19
1.4	Yhteenvetoartikkelin rakenne	23
2	Hallinnan analytiikka	25
2.1	Seksuaaliseksi subjektiksi tuleminen	26
2.2	Sukupuolikäsitykset hallinnan muotona	27
2.3	Yksilöllisyyden työstäminen hallintana	30
3	Tutkimusaineistot ja analyysin kulku	32
3.1	Tutkimusaineistot	32
3.2	Tietokäytäntöjen analyysi	38
	Alistava, normalisoiva valta	41
	Hallinnan dynamiikka	42
	Tuottava, monisyinen valta	42
4	Artikkeleiden keskeiset tulokset	44
4.1	Heteroseksuaalisen halun sukupuolittuminen	44
4.2	Normatiivisen sukupuolen ja seksuaalisuuden haastaminen	45
4.3	Maskuliinisen seksuaalisuuden problematisoituminen	46
4.4	Heteroseksuaalisen nautinnon harjoitelmia	47
4.5	Aistillisuuteen vapauttaminen	49

5	(Hetero)seksuaalisen halun ja nautinnon hallinta	50
5.1	Sukupuoli – normalisoivaa hallintaa ja vapautumista	50
5.2	Yksilöllistyvä heteroseksuaalinen nautinto	54
5.3	Seksuaalisen vapautumisen ontologia	55
6	Seksuaalisen vapautumisen paradoksaalisuus	58
6.1	Binaaristen sukupuoli- ja seksuaalihierarkioiden tiukentuva ote	59
6.2	Yksilöllinen seksuaalisuus ja hallinta	61
6.3	Moninaistuvan seksuaalisen subjektiuden paradoksit ja nautintojen politiikka	63
	Lähteet	68
	Liitteet	79
	Liite 1. Tutkimusaineisto	81
	Alkuperäisjulkaisut	83

Taulukot

Taulukko 1. Artikkelikohtaiset tutkimusaineistot, analyttiset lähestymistavat, tutkimuskysymykset ja analyysin kohteet	15
Taulukko 2. Seksologiseksi kirjallisuudeksi luokiteltujen julkaisujen määrät vuosikymmenittäin Fennica-tietokannassa	18

1 Johdanto

Meistä useat etsivät seksuaalisista identiteeteistään vastausta kysymykseen siitä, keitä olemme seksuaalisesti. Omaa seksuaalisuutta peilataan myös seksuaalisiksi häiriöiksi määritellyjä ongelmia vasten. Tällöin seksuaalisuus ymmärretään esimerkiksi haluttomuudeksi, erektio- tai orgasmiongelmiksi. Näiden ohella yhden keskeisimmän alueen muodostaa itsensä tunnistaminen seksuaalisesti nauttivaksi ja haluavaksi ihmiseksi: mistä nautin, mitä haluan, nautinko ja haluanko tarpeeksi, soveliaasti ja sopivasti.

Nämä käsitykset seksuaalisista identiteeteistä, seksuaalisista ongelmista ja nautinnoista sekä haluista tavoittavat meidät tiedon välityksellä. Nimenomaan käsitteellinen tieto tekee ne ajateltaviksi. Seksuaalisuutta koskevan tiedon avulla pyritään kertomaan, mitä seksuaalisuus on: mitä ovat seksuaaliset identiteetit, mitä ovat seksuaaliset ongelmat ja häiriöt, mitä ovat seksuaaliset nautinnot ja halut.

Tässä tutkimuksessa lähestyn aihetta toisenlaisesta näkökulmasta. Sen sijaan, että kysyisin, mitä seksuaalisuus on ja keitä olemme seksuaalisesti, tarkastelen niitä seksuaalisuudesta tuotettuja käsityksiä, joita tieto välittää. Tiedon välittämät käsitykset mahdollistavat sen, että seksuaalisiksi identiteeteiksi, ongelmiksi, nautinnoiksi ja haluiksi tunnistamamme ilmiöt tulevat ajateltaviksi ja tunnistettaviksi osana omaa kokemusmaailmaamme. Koska seksuaalisuutta koskeva tieto koskettaa tavalla tai toisella jokaisen elämää muokaten ymmärrystä seksuaalisuudesta, on sen tutkiminen olennaisen tärkeää.

Tässä tutkimuksessa seksuaalisuutta koskevan tiedon ymmärretään olevan sidoksissa yhteiskunnassa ja kulttuurissa vallitseviin normeihin. Tiedon avulla ihmisiä ohjataan muokkaamaan seksuaalielämäänsä – halujaan ja nautintojaan – eri aikakausilla vallitsevia normatiivisia ihanteita vastaavaksi. Yksilöiden kohdalla tämä on voinut tarkoittaa esimerkiksi homoseksuaalisten halujen ja nautintojen kieltämistä ja nimeämistä sairaudeksi. Tieto, joka tuottaa käsityksen homoseksuaalisuudesta sairautena, on vahvasti arvolatautunut. Tämä tuo esiin seksuaalisuutta koskeviin käsityksiin sisältyvän poliittisuuden.

Tietoon kytkeytyvä poliittisuus nousee esiin myös silloin, kun seksuaalisuuteen ja seksuaalisuutta koskeviin käsityksiin puututaan tietoisesti asioiden muuttamiseksi tai

korjaamiseksi. Viime vuosisadan kaksi huomattavaa seksuaalipoliittista keskustelua ovat liittyneet naisten ja homoseksuaalien seksuaalisten oikeuksien parantamiseen. Näillä keskusteluilla on ollut merkittäviä seurauksia yksilöiden seksuaalielämän kannalta, sillä seksuaalipoliittisilla kannanotoilla on edesautettu seksuaalisten oikeuksien toteutumista. Seksuaalisuutta koskevan tiedon rooli onkin kahtalainen. Yhtäältä normalisoiva tieto on ulossulkemisen väline, toisaalta tieto on kuitenkin myös mukaan ottamisen väline silloin, kun tiedon välityksellä moninaistetaan seksuaalisuuden toteuttamisen mahdollisuuksia.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen seksuaalisuutta käsitteleviä asiantuntijatekstejä, joissa muotoillaan hyvin konkreettisella tavalla käsityksiä seksuaalisista identiteeteistä, ongelmista, haluista ja nautinnoista. Yhteistä kaikille tarkastelemilleni teksteille on se, että niistä jokaisessa pyritään puuttumaan ihmisten elämään opastamalla ja ohjaamalla heitä seksuaalisuuteen tarjoamalla tietoa aiheesta.

1.1 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset

Valitsemani näkökulma tarkastella seksuaalisuutta yhteiskunnallisen puuttumisen ja val-lankäytön kohteena juontaa juurensa filosofi ja historioitsija Michel Foucault’n ajatteluun. Hän esittää, että 1800-luvulla syntyneet modernit ihmistieteet tuottavat aikaisemmasta poikkeavalla tavalla tietoa elämästä, myös seksuaalielämästä. Ihmistieteiden vanavedessä ovat syntyneet asiantuntija-ammattit ja asiantuntijadiskurssit, jotka pyrkivät puuttumaan elämään ja elämänsäkuuluun. (Foucault 1984; 2010b.) Näin elämää hallitaan tiedon avulla – tieto rajaa ja määrittää sen, mitä voimme olla. Tästä ihmisten elämään hyvin konkreettisella tavalla puuttuvasta tiedon ja vallan muodostamasta koneistosta Foucault käyttää termiä biopolitiikka. Käsitteenä biopolitiikka tarjoaa analyttisen työkalun jäsentää ja ymmärtää niitä erilaisia tiedon ja vallan muodostamia käytäntöjä, jotka ohjaavat käyttäytymistä ja olemisen tapoja. (Foucault 2008.) Foucault (2014, 150) asettaa ihmistieteisiin kohdistuvan tutkimuksen tehtäväksi niiden valtakäytäntöjen paikantamisen, jotka ”ovat varautuneet kehoihin, eleisiin ja käyttäytymistapoihin”. Foucault’n jalanjäljissä jatkava hallinnan analytiikkaa kehittänyt Mitchell Dean (1999, 11) kuvaa elämään kohdistuvan hallinnan sellaiseksi rationaaliseksi ja laskelmoivaksi toiminnaksi, jolla pyritään vaikuttamaan ihmisten käyttäytymiseen. Tässä hallinnan analytiikkaa soveltavassa tutkimuksessa kohdistan analyysin niihin hallinnan muotoihin, joilla seksuaalisuutta käsittelevissä asiantuntijateksteissä pyritään puuttumaan ja vaikuttamaan ihmisten elämään.

Analyysini pureutuu sellaisiin itsestään selviksi ja luonnollisiksi muotoutuneisiin ajatus-tapoihin, jotka vaikuttavat taustalla muodostaessamme käsityksiä seksuaalisuudesta. Kirsi Eräranta (2013, 23) nostaa tämänkaltaisen tietyssä kontekstissa tuotettujen ”totuuksien”, itsestäänselvyyksien ja normatiivisten ajatustottumusten näkyväksi tekemisen sekä niiden kyseenalaistamisen foucault’laista tutkimusotetta soveltavien tutkimusten päämääräksi. Tätä päämäärää kohti olen suuntautunut osajulkaisuista lähtien tarkastelemalla niitä tiedon ja vallan muodostamia tietokäytäntöjä, joissa sekä seksuaalisuutta koskevia käsityk-

siä että samalla myös seksuaalisia subjekteja muotoillaan. Olen tiivistänyt seuraavaan taulukkoon artikkelikohtaiset tutkimusaineistot, analyttiset lähestymistavat, tutkimuskysymykset ja analyysin kohteet.

Taulukko 1. Artikkelikohtaiset tutkimusaineistot, analyttiset lähestymistavat, tutkimuskysymykset ja analyysin kohteet

Artikkelit	Tutkimusaineistot ja analyttiset lähestymistavat	Tutkimuskysymys	Analyysin kohde
Haataja, Marika (2012) Fantasioita halusta. <i>Naistutkimus–Kvinnoforskning</i> 25(3), 16–29.	– Seksuaaliopaskirjat (2003–2005), seksuaalisia fantasioita käsittelevät luvut, suuseksiä käsittelevä luku – Diskurssianalyysi	– Millaisina seksuaalisten fantasioiden tuottajina naiset ja miehet esitetään? – Miten käsitys seksuaalisesta halusta muotoutuu binaariseen sukupuolieroon nojautuen?	– Seksuaalisia fantasioita koskevat käsitykset – Seksuaalisuuteen ohjaaminen hallintana – Sukupuolikäsitykset hallintana – Alistava, normalisoiva valta
Haataja, Marika (2013) Säröjä siveydessä – kurkistus 1900-luvun alun seksuaalipolitiikkaan. <i>Naistutkimus–Kvinnoforskning</i> 26(4), 30–41.	– Seksuaaliopaskirjat, lehtikirjoitukset, näytelmät (1904–1909) – Diskurssianalyysi	– Miten 1900-luvun alussa julkaistuissa lehtikirjoituksissa, näytelmissä ja opaskirjoissa haastetaan kyseisenä ajanjaksona vallinneita, normatiivisia käsityksiä sukupuolesta ja seksuaalisuudesta?	– Sukupuolta ja seksuaalisuutta koskevien käsitysten problematisoituminen – Seksuaalisuuteen ohjaaminen hallintana – Sukupuolikäsitykset hallintana – Hallinnan dynamiikka
Haataja, Marika (2016) Miesten seksuaalisen nautinnon hallinta. <i>Sociologia</i> 53(3), 292–309.	– Miesten seksuaalisuutta käsittelevä tieto- ja opaskirjallisuus, miesten seksuaalisuutta käsittelevät lääketieteelliset tekstit (2000–2013) – Hallinnan analytiikka	– Miten miesten seksuaalisuus ja seksuaalinen nautinto asetetaan hallinnan kohteeksi seksuaalilääketieteellisissä ja seksologisissa tieto- ja opaskirjallisuusteksteissä?	– Miesten seksuaalista nautintoa koskevat käsitykset – Miesten seksuaalisuutta ja maskuliinisuutta koskevien käsitysten problematisoituminen – Seksuaalisuuteen ohjaaminen hallintana – Sukupuolikäsitykset hallintana – Hallinnan dynamiikka
Haataja, Marika & Tuula Juvonen (2018) Heterosexercising women's sexual pleasure in Finnish sex manuals. <i>Sexualities</i> . OnlineFirst.	– Naisten seksuaalisuutta käsittelevät seksuaaliopaskirjat (2005–2015) – Teema-analyysi	– Miten naisia ohjataan seksuaaliseen nautintoon suomalaisissa seksuaaliopaskirjoissa?	– Naisten seksuaalista nautintoa koskevat käsitykset – Seksuaalisuuteen ohjaaminen hallintana – Sukupuolikäsitykset hallintana – Tuottava, monisyinen valta
Haataja, Marika (2018) Tavoittelemisen arvoinen nautinto suomalaisissa seksuaaliopaskirjoissa. <i>Kulttuurintutkimus-lehti</i> 35(1–2), 15–25.	– Seksuaaliopaskirjat (2013–2017) – Hallinnan analytiikka	– Millaisia käsityksiä tavoittelavasta seksuaalisuudesta ja seksuaalisesta nautinnosta subjekteille tarjotaan? – Miten lukijoita ohjataan seksuaalisesti nauttiviksi subjekteiksi?	– Seksuaalista nautintoa koskevat käsitykset – Seksuaalisuuteen ohjaaminen hallintana – Yksilöllisyyteen ohjaaminen hallintana – Tuottava, monisyinen valta

Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut suomalaisten asiantuntijoiden tuottamasta seksuaalisuutta koskevasta tiedosta, erityisesti seksuaalista nautintoa koskevasta tiedosta. Määrällisesti suurimman osan tutkimusaineistosta muodostavat aikavälillä 2000–2017 julkaistut suomenkieliset seksuaaliopaskirjat. Koska tämän pääaineistona käyttämäni tutkimusaineiston ohella kahdessa artikkelissa (Haataja 2013; 2016, artikkelit 2, 3) on mukana myös lehtikirjoituksia, näytelmiä ja lääketieteellisiä tekstejä, käytän tässä yhteenvetoartikkelissa aineistosta nimitystä seksuaalisuutta käsittelevät asiantuntijatekstit aina silloin, kun puhun koko tutkimusaineistosta. Seksuaaliopaskirjoista puhun puolestaan silloin, kun viittaan niiden osajulkaisujen (Haataja 2012; 2018; Haataja & Juvonen 2018, artikkelit 1, 4, 5) tutkimustuloksiin, joissa mukana on ollut ainoastaan seksuaaliopaskirjoja.

Tutkimukseni artikkeleissa olen tarkastellut artikkelikohtaisten tutkimuskysymysten kautta seksuaalisuutta koskevien asiantuntijatekstien tuottamia käsityksiä seksuaalisuudesta. Yhteenvetoartikkelissa tuon osajulkaisujen tutkimustulokset yhteen ja jatkan analyysia niiden valossa. Koko tutkimuksen kattava tutkimuskysymykseni on kaksiosainen:

- 1) Miten seksuaalisuutta koskevat asiantuntijatekstit muodostavat käsityksiä seksuaalisista, sukupuolisista ja yksilöllisistä subjekteista?
- 2) Millaisia seksuaalisen subjektivoitumisen mahdollisuuksia asiantuntijatie-toot-taa?

Ensimmäinen kysymys pureutuu niihin hallinnan muotoihin, joilla ihmisten elämään puututaan seksuaalisuutta koskevissa asiantuntijateksteissä. Analysoin, miten tekstit ohjaavat ja opastavat seksuaalisuuteen muodostamalla käsityksiä seksuaalisista, sukupuolisista ja yksilöllisistä subjekteista. Tutkimuskohteena ovat seksuaalisuudesta tuotetut käsitykset ja erityisesti se, miten valtasuhteet ja hierarkiat vaikuttavat seksuaalisuutta ja nautintoa koskevien käsitysten taustalla. Analyysin tavoitteena on päästä käsiksi niihin julkilausumattomiin taustaoletuksiin, jotka olennaisella tavalla vaikuttavat seksuaalisuutta koskevan tiedon muotoutumiseen. Tätä hallinnan muotoihin kohdistuvaa analyysia konkreettisesti luvussa kaksi.

Toiseksi analysoin, millaisia seksuaalisen subjektivoitumisen mahdollisuuksia asiantuntijoiden määrittelyvalta tuottaa tarkastelemissani asiantuntijateksteissä. Tämän kysymyksen kautta analyysi tarjoaa näkökulmia seksuaalisuutta koskevien käsityksien poliittisuuteen. Kysymys valaisee ensimmäistä kysymystä konkreettisemmin sitä, millaisiksi subjekteiksi hallinnan tuottamat käsitykset seksuaalisuudesta, sukupuolista ja yksilöllisyydestä meidät tekee.

Hallinnan analytiikka on tarjonnut työssäni näkökulmia tiedon, vallan ja subjektien analysoimiseen. Tässä tutkimuksessa olen keskittynyt tarkastelemaan seksuaalisuutta koskevaa asiantuntijatie-toa hallinnan tapana, joka tuottaa seksuaalisia, sukupuolisia ja yksilöllisiä subjekteja. Neljässä tutkimusartikkelissa (artikkelit 1, 2, 3, 4) pääpaino on siinä, miten hallinta tuottaa seksuaalisia ja sukupuolisia subjekteja. Yhdessä tutkimusartikkelissa (artikkeli 5) ja tässä tutkimusartikkeleiden tutkimustuloksia yhteen kokoavassa yhteenvetoartikkelissa laajennan ja kehitän analyysia suuntaan, jossa nostan näiden rinnalle sen, miten

hallinta tuottaa seksuaalisuutta koskevissa asiantuntijateksteissä yksilöllisiä seksuaalisia subjekteja.

Tässä osajulkaisujen tutkimustuloksia kokoavassa yhteenvetoartikkelissa tarkastelen seksuaalisuutta ja sukupuolta koskevaa tietoa ja subjektivoitumisen mahdollisuuksia yhtäältä normalisoivan hallinnan näkökulmasta. Toisaalta analyysini valaisee seksuaalisuudesta tuotettujen käsitysten moninaistumista ja yksilöitymistä, johon usein liitetään ajatus normalisoivalta ja yhdenmukaistavalta hallinnalta vapautumisesta. Tekstiaineiston analyysi valaisee normalisoivan hallinnan ja siltä vapautumisen päällekkäisyyttä. Raija Julkunen (2010, 9–24, 224–225) on nostanut jälkimoderneille yhteiskunnille ominaiseksi juuri tämänkaltaisen tilanteen, jossa alistavat ja vapauttavat käytännöt esiintyvät samanaikaisina. Jemima Repo (2016, 163) lähestyy kyseistä aihetta biopolitiikan näkökulmasta. Hän esittää, että kurinalaistamisen ja vapauttamisen samanaikaisuus on biovallalle leimallista ja olisikin löydettävä sellaisia analyttisiä välineitä, joiden avulla tämä paradoksaalisuus olisi mahdollista tavoittaa (mt., 163).

Näen hallinnan analyttisen tutkimusotteen keskeisimmäksi anniksi nimenomaan sen, että sitä hyödyntäen olen päässyt analysoimaan normalisoivan hallinnan ja vapautumisen samanaikaisuutta. Hallinnan analytiikka on tarjonnut työkaluja analysoida valtaa moninapaisena vyyhtinä ilman yhtä keskusta, joka jähmettäisi tutkimuskohteen ennalta määrättyyn pisteeseen (Dean 1998, 195). Se on ollut käyttökelpoinen lähestymistapa analysoimieni seksuaalisuutta käsittelevien asiantuntijatekstien kohdalla nimenomaan siksi, että hallinnan analytiikassa hylätään yksioikoinen ymmärrys toimintaa determinoivasta vallasta, joka keskittyy tietyille yhteiskunnallisille toimijoille. Ensimmäisen osajulkaisun (artikkeli 1) jälkeen olen lähtenyt tavoittelemaan alistavaa valtaa monisisempiä näkökulmia valtaan tarkastelemalla sitä, miten asiantuntijateksteissä haastetaan ja problematisoidaan normalisoivia käsityksiä seksuaalisuudesta (artikkelit 2, 3). Näin olen päässyt analysoimaan normalisoivan hallinnan rinnalla hallinnan dynamiikkaa ja vastarinnan paikkoja. Analyysini ei kuitenkaan tyhjenny vallan ja vastarinnan keskinäisen jännitteen osoittamiseen, vaan olen kehittänyt analyysiani vaihteittain suuntaan, joka mahdollistaisi näiden päällekkäisyyden ja samanaikaisuuden analysoimisen (artikkelit 4, 5). Kokoamalla osajulkaisujen tutkimustulokset yhteen tässä yhteenvetoartikkelissa syvennän ja laajennan analyysiani kurinalaistamisen ja vapauttamisen paradoksaalisesta samanaikaisuudesta.

1.2 Seksuaalisuus tiedon kohteena

Tarkastelemieni seksuaalisuutta käsittelevien asiantuntijatekstien julkaisemisajankohta sijoittuu ajanjaksolle, jolloin seksuaalisuutta koskevien julkaisujen määrä on ollut Suomessa kasvussa. Fennica-tietokannasta, johon on koottu kaikki Suomessa julkaistut teokset, löytyy luokka ”seksologia” (YKL 59.35). Seksuaalisuutta koskevien julkaisujen määrän kasvua voidaan hahmottaa tarkastelemalla kyseiseen luokkaan kuuluvia julkaisuja vuosikymmen kerrallaan. Seuraavasta taulukosta käy ilmi, miten luokasta ”seksologia” löytyvien julkai-

sujen määrä on kokonaisuudessaan kasvanut 1990-luvulta lähtien. Lisäksi olen nostanut taulukkoon, millaisia hakutuloksia Fennica-tietokanta tuottaa, kun olen tehnyt hakuja asiasanoilla ”seksuaalioppaat” ja ”seksuaalikasvatus”.¹ Asiasanahauilla ”seksuaalioppaat” Fennicasta löytyy aikuisille suunnattua opaskirjallisuutta ja asiasanahauilla ”seksuaalikasvatus” puolestaan nuorille suunnattua kirjallisuutta.

Taulukko 2. Seksologiseksi kirjallisuudeksi luokiteltujen julkaisujen määrät vuosikymmenittäin Fennica-tietokannassa

Vuosikymmen	Kaikki luokan YKL 59.35 Seksologia julkaisut	Asiasanahaun ”seksuaalioppaat” tuottamat hakutulokset	Asiasanahaun ”seksuaalikasvatus” tuottamat hakutulokset
1980–1989	9	12	5
1990–1999	168	40	45
2000–2009	196	76	46
2010–2017	132	33	50

Seksuaalisuutta käsittelevien julkaisujen määrän kasvulla voidaan nähdä olevan yhteys 1990-luvun jälkipuoliskolla tapahtuneeseen ammatillistumiseen. Seksuaalisuutta koskevaa erityisosaamista pyrittiin kehittämään tarjoamalla alan koulutusta ja Jyväskylän ammattikorkeakoulussa aloitettiin seksuaalineuvojakoulutus vuonna 1996. Seksuaalineuvojankoulutus on keskittynyt Suomessa nimenomaan ammattikorkeakouluihin. Lisäksi seksuaalineuvojan koulutusta tarjoavat Sexpo-säätiö ja Väestöliitto. (THL 2011, 14–15.) Terveiden- ja hyvinvoinninlaitoksen julkaisemassa seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmassa 2007–2011 seksuaalineuvontapalveluiden integroiminen osaksi kuntien terveydenhuoltoa nostettiin keskeiseksi tavoitteeksi (STM 2007). Seksuaaliterveyspalveluiden tarjoamista kaikille pidetään tärkeänä keinona ehkäistä ongelmia ennakolta, ja sitä perustellaan kansantaloudellisesti ja kansanterveydellisesti merkittävänä panostuksena (Sannisto 2011, 17).

Seksuaalisuutta koskevan asiantuntijuuden määrän voidaan nähdä kasvaneen viime vuosikymmenten aikana. Tieto ja asiantuntijuus liittyvät olennaisella tavalla toisiinsa. Asiantuntijat tuottavat seksuaalisuudesta tietoa sekä kirjoittajina että puhujina. Tämän lisäksi esimerkiksi seksuaalineuvojat ja -terapeutit hyödyntävät seksuaalisuutta koskevaa asiantuntijatietoa asiakastyössään. Tieto seksuaalisista identiteeteistä, ongelmista, haluista ja nautinnoista ohjaa heidän työskentelyään seksuaalineuvontaan ja -terapiaan hakeutuneiden asiakkaiden parissa. Tätä kautta tieto kietoutuu osaksi ihmisten elettyä ja koettua

¹ Näitä asiasanahauilla tehtyjä hakutuloksia tarkasteltaessa on tärkeää huomioida, että asiasanahauilla ”seksuaalioppaat” ja ”seksuaalikasvatus” löytyy myös muita kuin lajityypiltään seksuaalioppaiksi tai seksuaalikasvatukseksi luokiteltuja julkaisuja. Kaikkia asiasanahauilla ”seksuaalioppaat” ja ”seksuaalikasvatus” löytyviä julkaisuja ei ole myöskään luokiteltu luokkaan ”seksologia” (YKL 59.35) kuuluviksi. Tämä selittää myös sen, miksi luokan YKL 59.35 julkaisujen kokonaismäärä on ajanjaksolla 1980–1989 pienempi kuin asiasanahauilla ”seksuaalioppaat” ja ”seksuaalikasvatus” löytyvien julkaisujen määrä.

seksuaalisuutta. Tässä tutkimuksessa tarkastelemani seksuaalisuutta käsittelevät asiantuntijatekstit ovat osa tätä laajempaa kokonaisuutta.

1.3 Nautintojen politiikka

Seksuaalisen nautinnon rooli on muuttunut olennaisesti 1900-luvun aikana. Varhaiskristillinen ymmärrys seksuaalisten nautintojen vaarallisuudesta ja syntisyydestä ovat väistyneet mielihyvän korostamisen tieltä (Helén 1997, 277; McGuire 2008, 39–40). Seksuaalisen nautinnon keskeisyys nousee esiin myös seksuaalisuutta koskevissa tutkimuksissa. Alfred Kinseyn 1940- ja 1950-luvuilla julkaisemissa naisten ja miesten seksuaalisuutta käsittelevissä tutkimuksissa kiihottumisen ja orgasmin fysiologisen ulottuvuuden tarkasteleminen nousee yhtenä keskeisenä aihepiirinä esiin. Tämä biologis-nautintokeskeinen paradigma vahvistuu William Mastersin ja Virginia Johnsonin vuonna 1966 julkaiseman tutkimuksen *Human Sexual Response* myötä. Kyseisessä tutkimuksessa keskitytään fyysisten seksuaalireaktioiden tarkastelemiseen. Shere Hite puolestaan kiinnitti 1970-luvun lopulla julkaistussa *Hite-raportissa* huomiota siihen, kuinka naisten orgasminautinto jäi puuttumaan yhdyntäkeskeisessä heteroseksissä. (Hite 1978; Masters & Johnson 1967; Segal 2015, 88–108.) Juuri orgasminautinnon tavoittelemisen saavuttaa 1900-luvun aikana merkittävän roolin seksuaalisuutta käsittelevissä tietokäytännöissä. 2000-luvulla seksuaalisuutta yhteiskuntatieteellisistä näkökulmista tarkastelevissa tutkimuksissa onkin puhuttu orgasmikeskeisyydestä. (Frith 2013; 2015; Lavie-Ajayi 2005; 2009; Neuhaus 2000; Potts 2000a.)

Analysoimani 2000-luvun alkuvuosikymmeninä julkaistut seksuaalisuutta koskevat asiantuntijatekstit asettuvat tälle nautintokeskeiselle jatkumolle, sillä nimenomaan seksuaalisen nautinnon lisääminen ja varmistaminen ovat niiden keskeisiä tavoitteita. Tästä syystä olen ollut erityisen kiinnostunut analysoimaan niitä tapoja, joilla ihmisiä ohjataan seksuaalisesti nauttiviksi subjekteiksi. Koska seksuaalinen nautinto on keskeinen aineistossani, käyn keskustelua sellaisten aikaisempien tutkimuksien kanssa, jotka ovat tarjonneet näkökulmia subjektien hallintaan seksuaalisesti nauttivina. Aikaisemman tutkimuksen valossa olen pystynyt paikantamaan seksuaalisuutta ja seksuaalista nautintoa koskeviin käsitelmiin sisältyviä valta-asetelmia. Näin ne ovat tarjonneet työkaluja nautintojen politiikan paikantamiselle analysoimistani seksuaalisuutta käsittelevistä asiantuntijateksteistä.

Kirjassaan *Mediated Intimacy* Meg-John Barker (2018a, 132) kanssakirjoittajineen nostaa esiin seksuaalisen nautinnon keskeisyyden nykykeskusteluissa ja sen, miten nautintoon liitetään usein käsitys seksuaalisesta vapautumisesta ja voimaantumisesta. Seksuaalisella nautinnolla on keskeinen merkitys paitsi erilaisissa visuaalisissa ja tekstuaalisissa medioissa, myös niissä seksuaalipoliittisissa keskusteluissa, joissa sekä tutkijat että aktivistit ovat peräänkuuluttaneet erilaisten ihmisryhmien seksuaalisia oikeuksia (mt.). Näissä yhteyksissä olennaiseksi on nostettu sen pohtiminen, mikä ymmärretään seksiksi ja seksuaaliseksi nautinnoksi, mikä ymmärretään normaaliksi ja millaisia seksuaalisen subjektivoitumisen mahdollisuuksia ihmisille tarjotaan (esim. Allen, Rasmussen & Quinlivan 2014; Barker

ym. 2018a; Shakespeare 2000). Näin on pyritty osoittamaan seksuaalisuutta ja seksuaalista nautintoa koskevien käsitysten poliittisuus; ne ovat olennaisella tavalla mukaan ottamisen ja ulossulkemisen välineitä.

Seksuaalisten nautintojen poliittisuuteen pureutuvat tutkimuskeskustelut kumpuavat laajemmasta seksuaalisuuden poliittisuutta näkyväksi tekevästä keskustelusta. 1970-luvun feminismin keskeinen vaikuttaja Kate Millet loi uraa uurtavassa teoksessaan *Sexual Politics* teoreettista pohjaa seksuaalisuuden poliittisuuden tarkastelulle. Hän käsittelee teoksessaan sitä, miten patriarkaalinen kulttuuri tuottaa ja ylläpitää naisten seksuaalista alistamista. Millet korostaa sitä, miten nimenomaan kulttuurilla on keskeinen rooli siinä, millaisiksi käsitykset seksuaalisuudesta muotoutuvat. (Millet 1991, 23–57.) Näin hän nostaa keskustelun ytimeen sen, miten seksuaalisuus on enemmänkin opittua kuin biologista ja luonnollista.

Tämänkaltaisen lähestymistapa, jossa seksuaalisuus ymmärretään biologisen ja luonnollisen sijaan opittuna, on keskeinen lukuisissa seksuaalikasvatusta ja seksuaaliopaskirjallisuutta koskevissa tutkimuksissa, joissa tarkastellaan seksuaalisuudesta tuotetun tiedon sukupuolittunutta luonnetta. Näin on pyritty valaisemaan sitä, miten naisille ja miehille tarjotaan erilaisia seksuaalisuuden toteuttamisen mahdollisuuksia (esim. Drew & Hartley 2001; Elley 2011; Fine 1988; Potts 1998; Tyler 2008; Yesilova 2001). Seksuaaliopaskirjoja tutkinut Meagan Tyler (2008) esittää, että biologiseen determinismiin nojautuen naisia ja miehiä ohjataan erilaiseen seksuaalisuuteen, jonka esitetään olevan heille sukupuolen mukaisesti luontaista ja luonnollista. Tylerin analyysi tekee näkyväksi sen, miten naisia ohjataan opaskirjateksteissä miesten seksuaalisten tarpeiden palvelemiseen ja miesten paikaksi puolestaan jää seksuaalisen nautinnon vastaanottaminen.

Seksuaalisuuden sukupuolittumisen merkitystä tarkastelevissa tutkimuksissa olennaista on seksuaalisuutta koskeviin käsityksiin sisältyvien sukupuolihierarkioiden osoittaminen. Näin tutkimukset valaisevat seksuaalisuuden diskurssien mieskeskeistä muotoutumista, jolloin nimenomaan miesten seksuaaliset halut, nautinnot ja tarpeet nousevat esiin, naisten seksuaalisuuden jäädessä näkymättömäksi tai pelkistyyessä miesten seksuaalisten tarpeiden palvelemiseksi. (Esim. Frith 2015; Jackson 1987; Potts 1998; Tolman 2012; Tyler 2008.) Seksuaalisuutta koskeviin käsityksiin sisältyvien sukupuolihierarkioiden tarkasteleminen avaa näkökulmia siihen, miten sukupuolittava ymmärrys seksuaalisuudesta tuottaa naisille ja miehille lähtökohtaisesti epätasa-arvoiset mahdollisuudet seksuaalisina subjekteina. Kyseisiin tutkimuksiin onkin usein sisältynyt seksuaalipoliittinen tavoite nostaa naiset esiin seksuaalisesti aktiivisina ja nauttivina subjekteina. Tutkimukseni (artikkelit 1, 2, 4) osallistuu näihin keskusteluihin naisten seksuaalisesta subjektiudesta, kun tarkastelen niitä tapoja, joilla naisia ohjataan seksuaalisuuteen.

Seksuaalisen subjektivoitumisen mahdollisuuksiin pureudutaan myös teoretisoinneissa, joissa heteroseksuaalisuutta on jäsennetty seksuaalisuutta ja sukupuolia normalisoivana käytäntönä. Nämä teoretisoinnit ovat tehneet näkyväksi sen, miten heteroseksuaalisuus normalisoivana käytäntönä sulkee ulos toisenlaisia haluja ja nautintoja. (Butler 2006; Rich

1980; Segal 2015; Wittig 1992.) Judith Butlerin teoretisointeihin nojautuen sukupuolen-tutkimuksessa on vakiintunut heteronormatiivisuuden käsitteen käyttö, jolla pyritään kuvaamaan sitä, miten heteroseksuaalisuudesta tuotetaan käsitystä normina ja normaali-na sulkemalla ulos toisenlaisia seksuaalisuuden muotoja (Rossi 2006; 2015, 15–27). Tässä tutkimuksessa (artikkeli 4) osallistun keskusteluun siitä, miten tarkastelemanı asiantuntijoiden tuottamat tekstit ylläpitävät ja tuottavat heteronormatiivista ymmärrystä seksuaalisista haluista ja nautinnoista.

Heteroseksuaalisuuden normatiivisen aseman lisäksi tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota niihin normeihin, jotka muotoilevat heteroseksuaalisia subjekteja ja heteroseksuaalista seksiä. Tästä näkökulmasta on nostettu esiin yhdyntäkeskeinen käsitys heteroseksistä, joka korostuu erityisesti lääketieteellisissä lähestymistavoissa seksuaalisuuteen. (Cacchioni 2007; 2015; Lavie-Ajayi 2005; Mamo & Fishman 2001; Marshall 2010.) Seksuaalisuuden lääketieteellistymistä koskeviin tutkimuskeskusteluihin liittyen miesten seksuaalisuuden medikalisointia on lähestytty tarkastelemalla erektiolääkkeitä teknologiana, joka ylläpitää ja vahvistaa normatiivisia heteroseksikäytäntöjä, joissa seksi pelkistyy yksipuolisesti yhdynnäksi. Seksuaalisuuden medikalisoitumisen onkin esitetty rajaavan miesten seksuaalisen subjektiuden mahdollisuuksia, sillä yhdynnän roolia korostettaessa miesten seksuaalisuus nähdään vain penis- ja erektiokeskeisestä näkökulmasta. (Mamo & Fishman 2001; Marshall 2010.)

Kriittisessä miestutkimuksessa analyttisen kiinnostuksen kohteena ovat olleet miehille tarjoutuvien subjektiuden toteuttamisen mahdollisuuksien yksipuolisuus ja ahtaus. Näissä lähestymistavoissa miesten seksuaalista subjektiutta on tarkasteltu maskuliinisuuden kautta. (Beasley 2015; Connell & Messerschmidt 2005; Jokinen 2010a; Plummer 2005.) Kriittistä miestutkimusta soveltavissa lähestymistavoissa penis- ja yhdyntäkeskeinen käsitys miesten seksuaalisuudesta liitetään oikeanlaisen maskuliinisuuden ja mieheyden ylläpitämiseen (Aboim 2012; Fergus, Gray & Fitch 2002; Kolling 2012; Oxlund 2012; Potts 2000b). Tutkimukseni (artikkeli 3) osallistuu näihin miesten seksuaalisuutta ja maskuliinisuutta koskeviin tutkimuskeskusteluihin, kun tarkastelen sitä, miten seksuaalisuutta koskevissa asiantuntijateksteissä tuotetaan käsityksiä miehistä seksuaalisesti nauttivina subjekteina.

Heteroseksikäytännöt eivät ole muista elämän osa-alueista irrotettu saareke, vaan heteroseksiiin vaikuttavat olennaisella tavalla myös ne tavat, joilla heteroseksuaalisissa suhteissa eletään. Kriittisessä heteroseksuaalisuuden tutkimuksessa olennaista on ollut sen näkyväksi tekeminen, miten heteroseksuaalisuus muotoutuu naisia kokonaisvaltaisesti alistavaksi sukupuolihierarkkiseksi järjestelmäksi (Jackson 1996; 2006). Stevi Jackson (2006) tarkastelee heteroseksuaalisuuteen sisältyvien sukupuolihierarkioiden levittäytymistä laajasti elämän eri osa-alueille. Sukupuolihierarkioita löytyy sekä kodin yksityisestä piiristä, esimerkiksi epätasaisesti jaettujen kotitöiden muodossa, että kodin ulkopuolelta, jossa yhteiskunnalliset asemat ja valta jakautuvat sukupuolihierarkkisesti. Näihin tutkimuskeskusteluihin kytkeytyen analysoin (artikkeli 4) naisten seksuaalista nautintoa kos-

kevien käsitysten muotoutumista osana heteroseksuaalisen parisuhteen epätasa-arvoisuuksia.

Heteroseksuaalisuutta koskevissa tutkimuskeskusteluissa on lisäksi korostettu sitä, että sukupuolihierarkkisten käytäntöjen rinnalla tulisi tarkastella myös heteroseksuaalisuuden moninaisuutta. Tällöin heteroseksuaalisuus ei typistyisi yhdeksi ja yhtenäiseksi alistavaksi käytännöksi. Tämänkaltaisen tarkastelutapa luo edellytyksiä tarttua analyysissä siihen, miten heteroseksuaalisuutta koskevat käsitykset eivät ole luonteeltaan pysyviä, vaan muuttuvina ilmiöinä ne ovat kaiken aikaa liikkeessä. (Beasley 2011; Beasley ym. 2012; 2015; Brook ym. 2015; Rossi 2011.) Tutkimukseni osallistuukin (artikkelit 2, 3, 4, 5) heteroseksuaalisuuden moninaisuutta koskeviin keskusteluihin analyysien tarjotessa näkökulmia heteroseksin ja heteroseksuaalisen nautinnon muuttuvaan luonteeseen.

Siitä huolimatta, että käsitykset heteroseksin luonteesta – siitä, mitä heteroseksiksi on ja mitä sen pitäisi olla – muuttuu ja moninaistuu, Barker (2018a, 152) tuo kanssakirjoittajineen esiin sen, miten hallitseva ymmärrys seksuaalisuudesta on edelleen mekaaninen, yhdyntäkeskeinen, mieskeskeinen, orgasmikeskeinen ja seksitekniikoihin keskittyvä. Myös Luce Irigaray (1996, 205–238) tarjoaa kirjassaan *Sukupuolieron etiikka* näkökulmia seksuaalisuuden mieskeskeisiin ja mekaanisiin lähtökohtiin, joiden hän katsoo määrittävän sitä, mikä ymmärretään tavoittelemisen arvoiseksi seksuaalisuudeksi. Irigarayn (1996) filosofisen tarkastelun ytimessä on länsimaisen kulttuurin kokonaisvaltainen mieskeskeisyys, joka määrittelee tärkeäksi ja tavoittelemisen arvoiseksi miehisistä arvoista johdetun ymmärryksen todellisuudesta. Näin ollen myös vallitseva käsitys seksuaalisuudesta nojaa hänen mukaansa yksipuoliseen ymmärrykseen siitä, mitä seksuaalisuus on ja mitä se voisi olla.

Irigarayn (1984) mukaan myös käsitys tasa-arvosta on johdettu universaalista miehisestä ihanteesta. Hän esittää, että tasa-arvoa koskevan keskustelun rinnalle olisi nostettava kysymys siitä, minkälaiset olemisen ja elämisen tavat ylipäättään tunnistamme arvokkaiksi ja tavoittelemisen arvoiksi. Seksuaalisuuden kohdalla olennaiseksi nousee näin kysymys siitä, millainen seksuaalisuus ymmärretään kulttuurissamme tavoittelemisen arvoiseksi. Kun seksuaalisuutta ja sukupuolia koskevaa keskustelua ei typistetä ainoastaan tasa-arvon tavoitteluun, vanhan järjestyksen ylläpitämisen sijaan tarjoutuu myös mahdollisuuksia uuden luomiseen. (Grosz 2005, 171–183; Irigaray 1984; 1996.) Analyysini (artikkeli 5) osallistuu näihin keskusteluihin todellisuuden luonteesta, kun avaan sitä ontologista perustaa, jonka varaan ymmärrys tavoittelemisen arvoisesta seksuaalisesta nautinnosta rakentuu.

Seksuaalisuuden historiassa Michel Foucault (2010a, 63) haastaa pohtimaan seksuaalisen vapautumisen mahdollisuuksia kysyessään, miten ”meidät kaikki voitiin alistaa sille vain vakuuttamalla paradoksaalisesti, että kyse on vapautumisesta?” (mt.). Louisa Allen (2014) kumppaneineen pureutuu valaisemaan kyseistä alistumisen ja vapautumisen paradoksia esittäessään, miten seksuaalipoliittiset kannanotot seksuaalisen nautinnon vapauttamisen ja moninaistamisen puolesta voivat itsessään olla myös rajoittavia ja normalisoivia. Heidän tarkoituksensa ei ole kiistää sen merkitystä, etteikö esimerkiksi naisten nautinnon

entistä vahvempi esillä olo seksuaalikasvatuksessa olisi tärkeää. Allenin (2012) mukaan seksuaalista nautintoa korostavien puhetapojen myötä seksuaalisen nautinnon puuttuminen voi kuitenkin tulla tulkituksi sekä itsen että kumppaneiden vajavaisuudeksi ja viallisuudeksi. Näin nautinnosta tuleekin seksuaalisesta vapautta olennaisella tavalla rajoittava vaatimus. Näihin keskusteluihin liittyen analysoin tässä tutkimuksessa (artikkeli 5) seksuaalisen nautinnon vapauttamista ja moninaistamista normalisoivan ja rajoittavan vallan näkökulmasta. Näin tavoittelen analyysissä vapauttamisen ja rajoittamisen paradoksaalista samanaikaisuutta.

1.4 Yhteenvetoartikkelin rakenne

Lähden liikkeelle luvussa kaksi esittelemällä, miten olen soveltanut hallinnan analyttistä tutkimusotetta tarkastellessani niitä hallinnan muotoja, joilla seksuaalisuutta koskevat asiantuntijatekstit muodostavat käsityksiä seksuaalisista, sukupuolisista ja yksilöllisistä subjekteista. Tähän tutkimukseen kuuluvissa osajulkaisuissa (artikkelit 1, 2, 3, 4) painottuu niiden hallinnan muotojen tarkasteleminen, joilla ihmisiä hallitaan seksuaalisuutta käsittelevissä asiantuntijatesteissä seksuaalisina ja sukupuolisina subjekteina. Tässä yhteenvetoartikkelissa (myös artikkeli 5) tuon näiden rinnalle osajulkaisuihin nähden entistä keskeisemmin sen, miten ihmisiä hallitaan yksilöllisinä subjekteina.

Luvussa kolme esittelen tutkimusaineiston ja analyysitapani. Osajulkaisujen aineistoanalyysseissa olen käyttänyt toisistaan poikkeavia aineistoja. Tässä luvussa käyn läpi artikkelikohtaiset tutkimusaineistot. Tämän jälkeen esittelen kolmen ulottuvuuden – tiedon, vallan ja subjektin – ympärille rakentamaani analyysia.

Luvussa neljä käsittelen jokaisen artikkelin keskeisiä tutkimustuloksia. Esittelen artikkelikohtaiset tutkimustulokset osajulkaisujen ilmestymisjärjestyksessä. Tässä vaiheessa pitäydyn aineistoanalyysin tulosten kuvailemisessa. Lähden liikkeelle tarkastelemalla heteroseksuaalisen halun sukupuolittumista seksuaaliopaskirjoissa. Tämän jälkeen tuon historialliseen aineistoanalyysiini pohjautuen esiin, miten normatiivisia käsityksiä naisten seksuaalisuudesta haastettiin jo 1900-luvun alussa. Tästä jatkan edelleen normatiivisten käsitysten haastamisen parissa siirtyessäni käsittelemään maskuliinisen seksuaalisuuden problematisoitumista 2000-luvulla julkaistuissa seksuaalisuutta käsittelevissä asiantuntijateksteissä. Tämän jälkeen esittelen, miten naisia ohjataan seksuaaliopaskirjoissa heteroseksuaaliseen nautintoon. Lopuksi tarkastelen, miten tekstit ohjaavat vapautumaan seksuaaliseen aistillisuuteen.

Luvuissa viisi ja kuusi saatan osajulkaisujen tutkimustulokset toistensa yhteyteen ja syvennän analyysia. Luvussa viisi lähden liikkeelle tarkastelemalla sukupuolta koskeviin käsityksiin sisältyviä normalisoivia ja vapauttavia piirteitä. Tämän jälkeen analysoin, miten yksilöllisyyden korostaminen moninaistaa seksuaaliseksi subjektiksi tuleminen mahdollisuuksia. Luvun viisi lopuksi tarkastelen seksuaalista vapautumista koskevien käsitysten muuttumista ja moninaistumista.

Luvussa kuusi painopiste on normalisoivien ja vapauttavien käytäntöjen samanaikaisuuden tarkastelemisessa. Tarkastelen aluksi seksuaalisen vapautumisen paradoksaalisuutta. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan yksilölliseksi seksuaaliseksi subjektiksi tulemistä uutena normatiivisena ihanteena. Lopuksi tarkastelen nautintojen politiikan näkökulmasta niitä paradoksaalisia subjektipositioita, joita jälkimoderneissa yhteiskunnissa ilmenevä hallinta tuottaa.

2 Hallinnan analytiikka

Tarkastelen seksuaalisuudesta tuotettua tietoa hallinnan analyttistä tutkimusotetta soveltaen. Kyseinen tutkimusote edustaa perspektivismiä (Nietzsche 2007, 116–117; Ojakangas 1992, 287–290), sillä ajattelu ja tietäminen ymmärretään hallinnan analytiikassa luonteeltaan väliaikaisiksi ja osittaisiksi. Tällaisesta näkökulmasta tarkasteltuna absoluuttisen tiedon saavuttaminen on mahdotonta.

Perspektivististä lähestymistapaa seksuaalisuutta koskevaan tietoon voi havainnollistaa historiallisten ajatusmuotojen avulla. On helppo huomata, että esimerkiksi käsitys naisten seksuaalisuudesta oli tyystin toinen 1900-luvun alun maailmassa kuin nyt ja, että kysymystä naisten seksuaalisuudesta lähestyttiin tuolloin nykyajasta poikkeavilla tavoilla. Ilpo Helénin (2005, 105) mukaan foucault’lainen lähestymistapa, jota myös hallinnan analytiikka edustaa, tarjoaa kuitenkin välineitä myös oman aikamme tiedon väliaikaisen luonteen tunnistamiseen.

Tässä hallinnan analytiikkaa soveltavassa tutkimuksessa analysoin tiedon ja vallan käytäntöjä – tietokäytäntöjä, joilla ihmisten elämään puututaan ohjaamalla ja opastamalla. Ymmärrän ohjaamisen ja opastamisen tavoitteelliseksi toiminnaksi, jonka avulla elämää pyritään kehittämään ja muokkaamaan johonkin suuntaan ja jonkinlaiseksi. Analyttinen kiinnostukseni kohdistuu siihen, miten elämä otetaan tiedon avulla hallittavaksi ja millaisia seksuaalisia subjekteja hallinta näin tuottaa. Analyysissa keskityn tarkastelemaan seksuaaliseksi, sukupuoliseksi ja yksilölliseksi ohjaamista. Näitä kolmea hallinnan muotoa analysoimalla tavoittelen niitä paradoksaalisia subjektipositioita, joita asiantuntijatekstit tarjoavat.

Tarkastelemissani asiantuntijateksteissä nämä kolme hallinnan muotoa limittyvät toinen toisiinsa. Analysoimissani teksteissä sukupuoliseksi ja yksilölliseksi subjektiksi ohjaaminen on aina myös seksuaaliseksi subjektiksi ohjaamista. Myös sukupuoliseksi ja yksilölliseksi ohjaaminen kietoutuvat toisiinsa, silloin kun sukupuoli ymmärretään tutkimusaineistossa yksilölliseksi. Huolimatta näiden kolmen hallinnan muodon keskinäisestä limittymisestä toinen toisiinsa, näen niiden analyttisen erottelun tärkeänä. Analyttinen

erottelu tarjoaa mahdollisuuden tarkastella sitä, miten nämä erilaiset hallinnan muodot tuottavat toisistaan poikkeavia seksuaalisen subjektivoitumisen mahdollisuuksia. Seuraavassa esittelemäni analyttisen erottelun avulla havainnollistan kunkin kolmen hallinnan muodon erityisyyttä ja toisistaan poikkeavaa luonnetta tarkastelemassani tekstiaineistossa.

2.1 Seksuaaliseksi subjektiksi tuleminen

Modernien ihmistieteiden vanavedessä 1800-luvulla syntyneissä seksuaalilääketieteellisissä ja seksologisissa lähestymistavoissa ihmisten elämää pyrittiin ymmärtämään ja jäsentämään luomalla seksuaalisten muotojen luokitusjärjestelmiä ja tieteellisiä sanastoja. Tieteellinen tieto tarjosi ihmisille uudenlaisia, aikaisemmista tarinoihin ja uskomuksiin perustuvista käsityksistä poikkeavia välineitä tunnistaa itsensä seksuaalisina subjekteina. (Foucault 1984.) *Seksuaalisuuden historian* ensimmäisessä osassa Foucault (1984) rakentaa historiallisen taustan sille, miten moderneissa länsimaisissa kulttuureissa nimenomaan seksuaalinen subjektivoituminen muodostaa minuuden ytimen (mt., 69, 77–78, 155–156). Konkreettisesti tämä tulee näkyväksi esimerkiksi siinä, miten oman seksuaalisen identiteetin tunnistamisella on keskeinen rooli länsimaisen yksilön minäkäsityksen muotoutumisessa. Tähän oman seksuaalisuuden tunnistamiseen asiantuntijatieto tarjoaa työkaluja. Näin seksuaaliseksi subjektiksi tuleminen ja seksuaalisuutta koskeva tieto kietoutuvat erottamattomalla tavalla toisiinsa.

Foucault (1984) väittää, että seksuaalisuudesta on vaientamisen, peittelemisen ja alistamisen sijaan enemmänkin pakotettu esiin tietoa, totuutta. Juuri tämä tiedon ja totuuden esiin pakottaminen on biopoliittista hallintaa. Foucault käyttää termiä *scientia sexualis* kuvatessaan sitä 1800-luvulla syntynyttä koneistoa, jonka tehtävänä on ollut tuoda päivänvaloon tieteellinen totuus seksuaalisuudesta. Tämä koneisto on tuottanut yhteiskunnan, jossa seksuaalisuudesta puhutaan paljon, ja jossa kaikki on pakotettu puhumaan siitä. (Mt., 67–69.) Tässä asetelmassa jokaista vaaditaan tunnistamaan ja nimeämään halujensa ja nautintojensa muoto; jokaisen on tunnistettava itsensä seksuaaliseksi subjektiksi.

Foucault'n (1984) mukaan ihmisiä on länsimaissa ohjattu oman seksuaalisuuden tunnistamiseen ja tunnustamiseen vapauden nimessä. Tässä asetelmassa oman seksuaalisuuden tunnistamisen velvollisuus edustaa vapautta ja vaientaminen ymmärretään vallaksi. Foucault'lle tämä merkitsee nurinkurista käsitystä vallasta, jossa vapaudeksi väitetään sitä, että itsestä on pakotettava esiin omaa seksuaalisuutta koskeva totuus. (Mt., 60, 80.) Hän siis kyseenalaistaa käsityksen, jossa seksuaaliseksi subjektiksi tuleminen ymmärretään vapautena. Sen sijaan Foucault esittää seksuaaliseksi subjektiksi tuleminen biopoliittisena käytäntönä, sillä kaikki tieto seksuaalisuudesta on hänen mukaan liikettä ”seksuaalisuuden vallan mekanismien sisällä” (Foucault 2010a, 117). Tästä näkökulmasta tarkasteltuna seksuaalisuutta koskeva tieto on vallan läpäisemää ja seksuaaliseksi subjektiksi tuleminen, myös seksuaalisen vapautumisen kautta, tapahtuu aina erilaisten valtasuhteiden puristuk-

sessä. Näin ajateltuna erilaiset seksuaalisen vapautumisen projektit voidaan ymmärtää biopoliittisiksi käytännöiksi.

2.2 Sukupuolikäsitykset hallinnan muotona

Lääketiede ja seksologia ovat tuottaneet 1800-luvulta alkaen tietoa seksuaalisuuden ohella myös sukupuolesta. Näissä lähestymistavoissa korostuu biologinen, fysiologinen ja anatominen sukupuoliero. Tämä biologista, fysiologista ja anatomista sukupuolieroa korostava näkökulma tuottaa käsityksen naisten ja miesten seksuaalisuudesta keskenään erilaisina. (Helén 1997, 88–101; Karkulehto 2006, 50; Laqueur 1995, 193–243.) Tähän lähestymistapaan sisältyy käsitys naisten ja miesten seksuaalisuudesta toisiaan täydentävinä ja vastakkaisina.

Psykologiset näkökulmat toivat keskusteluun yhden säikeen lisää, kun sukupuoliero nousee keskeiseksi yksilöiden psyykkisiä ominaisuuksia määriteltäessä. Näin naisten ja miesten persoonallisuus, tunne-elämä ja elämysmaailma kokonaisuudessaan sukupuolittuivat. Biologisten, fysiologisten ja anatomisten erojen täydentyessä ajatuksilla naisista ja miehistä psyykkisesti erilaisina, sukupuolieroa korostava tapa jäsentää seksuaalisuutta vahvistui entisestään. Psykologisen tiedon myötä sukupuoliero tulee ymmärrettäväksi fysiologisen ja anatomisen eron lisäksi myös psyykkisenä erona. Tämän kokonaisvaltaisen sukupuolittamisen seurauksena seksuaalinen viettielämä eriytyi naisellisiin ja miehekkäisiin halun ja nautinnon muotoihin. (Helén 1997, 277–280.) Tässä prosessissa tuotettiin käsityksiä siitä, mitä kuuluu normaaliksi ymmärretyt naisen ja normaaliksi ymmärretyt miehen seksuaalisuuteen.

Seksuaalisuutta koskevissa tietokäytännöissä kahtiajakoisella sukupuolella on siis keskeinen rooli, sillä tieto seksuaalisuudesta on usein eriytynyttä tietoa nimenomaan naisten ja miesten seksuaalisuudesta. Samalla kun subjekteja ohjataan seksuaalisiksi, heitä ohjataan usein myös sukupuolisiksi. Sukupuolta koskeva tieto on luonteeltaan aika- ja paikkasidonnaista ja seksuaalisuuden tavoin myös sukupuolta koskeva tieto lisääntyy, muuttuu ja moninaistuu. Foucault'n seksuaalisuutta koskevia teoretisointoja soveltaen Jemima Repo (2011; 2016) esittääkin, että seksuaalisuuden rinnalla myös sukupuolesta on pakotettu esiin tietoa, totuutta. Näin kaikki sukupuolesta tuotettu tieto tulee seksuaalisuudesta tuotetun tiedon tavoin ymmärretyksi Foucault'ta lainaten liikkeenä ”vallan mekanismien sisällä” (Foucault 2010a, 117). Tässä tutkimuksessa tarkastelen, miten käsitykset sukupuolesta osallistuvat seksuaalisuutta koskevan tiedon ja ymmärryksen muotoutumiseen tarkastelemissani asiantuntijateksteissä.

Judith Butler (2006) on pureutunut teoretisoinneissaan sukupuolen ja heteroseksuaalisuuden keskinäisen suhteen tarkastelemiseen. Hän esittää, että käsitys sukupuolesta perustuu jatkuvuuden ja koherenssin ylläpitämiseen ”biologisen sukupuolen, sosiaalisen sukupuolen, seksuaalisen käytännön ja halun välillä” (mt., 69). Butler avaa tätä ajatusta kirjoittaessaan luonnollisuusparadigmasta, jossa biologisen sukupuolen ja halun välisen kohe-

renssin ylläpitäminen tuottaa ymmärryksen niin luonnollisista dikotomisista sukupuolista kuin myös luonnollisesta heteroseksuaalisuudesta (mt., 76). Hän esittää, kuinka keskenään vastakkaisiksi sukupuolitetut naiset ja miehet ovat olennaisen tärkeitä heteroseksuaalisen järjestyksen ylläpitämiseksi. Butlerin keskeinen väite on siis se, että sukupuolten ja sukupuolieron performatiivinen tuotanto perustuu biologisen sukupuolen, sosiaalisen sukupuolen ja seksuaalisen halun koherenssin ylläpitämiseen toistoteoilla (mt., 69, 76–77).

Jiri Nieminen (2013, 34–37) puolestaan lähestyy sukupuolta koskevaa teoreettista keskustelua kuri- ja kontrolliyhteiskuntien käsitteitä soveltaen. Hän esittää, että Butlerin sukupuolenteoria voidaan ymmärtää reaktioksi kahtiajakoisen biologisen sukupuolen kurinpidolliseen tuotantoon. Konkreettinen esimerkki normalisoivasta kurinpidollisesta tuotannosta on edellä esiin nostamani 1800-luvulla syntynyt seksologia, joka on tuottanut käsityksiä siitä, mitä kuuluu normaaliksi ymmärretyn naisen ja normaaliksi ymmärretyn miehen seksuaalisuuteen. Butlerin performatiivinen sukupuoli- ja politiikkakäsitys on pyrkinyt haastamaan nimenomaan tämänkaltaisia yhdenmukaistavia normeja. Niemisen (mt.) mukaan Butlerin performatiivinen sukupuoli- ja politiikkakäsitys on siis tietyn historiallisen tilanteen tuote, jossa keskeisiksi ovat nousseet kuriyhteiskunnan tuottamien yhdenmukaistavien normien ja normalisoivien käytäntöjen haastaminen ja purkaminen.

Butlerin yhdenmukaistavia sukupuolinormeja haastavan teorian ongelmaksi Nieminen (2013, 37) nostaa sen, että moninaisuutta korostavassa jälkimodernissa kontrolliyhteiskunnassa kuriyhteiskunnan sukupuolta normalisoivat ihanteet on jo osittain kyseenalaistettu. Näin ollen Butlerin teoria ei onnistu tarjoamaan analyyttisiä välineitä tilanteessa, jossa sukupuolen tuottaminen ei tapahdu yksioikoisesti biologisen sukupuolen, sosiaalisen sukupuolen ja halun koherenssin ylläpitämiseen nojautuen. Biologisen sukupuolen, sosiaalisen sukupuolen ja halun koherenssin ylläpitämisen rinnalla niiden välistä koherenssia myös kyseenalaistetaan.

Niemisen (2013, 36) mukaan jälkimodernissa yhteiskunnassa sukupuoli ymmärretään kasvavissa määrin biologisen (sex) sijaan sosiaalisena (gender). Tällöin sukupuolesta on tullut aikaisempaa joustavampi. Jemima Repo kiinnittääkin huomiota siihen, miten *gender*-käsite on kehittynyt ”tiedon ja vallan objektiksi” (Repo 2012, 51). Hän analysoi sosiaalisen sukupuolen (*gender*) käsitteen historiallista muotoutumista ja nostaa sen yhdeksi keskeiseksi sukupuolta koskevan tiedon tuottamisen tavaksi 1900-luvun puolivälistä lähtien. Sitä hyödyntäen on tullut mahdolliseksi tuottaa tietoa sosiaalisen sukupuolen rakentumisesta. Gender-käsite onkin tarjonnut yhden keskeisen tiedollisen välineen, jonka avulla on voitu sekä tunnistaa että ohjata sukupuoleen soziaalistumista. (Repo 2011; 2016.) Tästä syystä Repo asettaa *gender*-käsitteen samalle jatkumolle 1800-luvulla muotoutuneiden seksuaalisuuden diskurssien kanssa ja tarkastelee sosiaalista sukupuolta biopoliittisena käytäntönä, jonka avulla ohjataan, säännellään ja hallitaan elämää. Samoin kuin seksuaalisuudesta, myös ymmärrystä sosiaalisesta sukupuolesta on tuotettu seksologisissa, psykiatrisissa, lääketieteellisissä, yhteiskuntatieteellisissä ja 1960-luvulta lähtien kasvavissa määrin myös feministisissä tietokäytännöissä. (Repo 2011; 2016.) Repon mukaan biopoliittisena

käytäntönä sosiaalisen sukupuolen käsite on onnistunut tarjoamaan sekä emansipoitumisen mahdollisuuksia että uudenlaisia väestöpoliittisia hallinnan mekanismeja.

Sosiaalisen sukupuolen käsitteen merkitys on liittynyt sen kykyyn vastustaa biologista determinismii sekä kykyyn haastaa argumentaatiota, jossa anatomisista eroista johdetaan naisten ja miesten sosiaaliset roolit yhteiskunnassa (Moi 1999; Rossi 2010, 26; Salomäki 2011, 224–231). Suomessa käsitykset sosiaalisesta sukupuolesta nousivat esiin 1960-luvulla sukupuolirooleja koskevien keskustelujen yhteydessä (Rossi 2010, 26; Mickwitz ym. 2008). Leena-Maija Rossin (2010, 26) mukaan nämä sukupuolirooleja koskevat käsitykset liittyivät olennaisella tavalla 1960- ja 1970-lukujen feministisissä keskusteluissa työstyyn sex-gender-erotteluun. Kyseisissä keskusteluissa korostui biologisen sukupuolen ”sex” ymmärtäminen kiinteäksi ja pysyväksi fysiologiseksi ominaisuudeksi ja sosiaalisen sukupuolen ”genderin” ymmärtäminen kulttuurin ja yhteiskunnan muovaamaksi ja näin ollen luonteeltaan muuttuvaksi ja muutettavissa olevaksi. Sosiaalinen sukupuoli pitää sisällään feminiiniset ja maskuliiniset sukupuoliroolit sekä mentaaliset piirteet ja käyttäytymispiirteet. Nämä ymmärrettiin sosiaalisesti tuotetuiksi ja siksi ne nähtiin luonteeltaan muutettavissa oleviksi. (Heinämaa 1996, 112–113; Juvonen 2016, 48–49; Rossi 2010, 27; Salomäki 2011, 222–231.)

Tässä tutkimuksessa analysoin yhtäältä sitä, miten heteroseksuaalinen halu ja nautinto sukupuolittuvat tarkastelemisani asiantuntijateksteissä silloin, kun seksuaalisuudesta tuotetaan käsityksiä biologiseen determinismiin nojautuen. Seksuaalisuudesta tuotetun tiedon kohdalla biologinen determinismi on merkinnyt sitä, että biologisesta sukupuolesta johdetaan käsityksiä siitä, mitä naisten ja miesten seksuaalisuus on. Seksuaalisuutta koskevat käsitykset ovat nojanneet keskeisellä tavalla nimenomaan biologiseen determinismiin. Seksologiassa on 1800-luvulta alkaen tuotettu tietoa kahtiajakaisen biologisen sukupuolen determinoimasta heteroseksuaalisuudesta. (Helén 1997, 88–93, 277–280; Laqueur 1995, 193–243.) Tällöin biologisesta sukupuolianatomiasta tulee kohtalo, joka rajaa seksuaalisten subjektien mahdollisuuksia. Lisäksi biologiseen determinismiin nojautuen on tuotettu myös sukupuolihierarkkisia käsityksiä, joissa fyysiset seksuaaliset halut ja himot on liitetty ensisijaisesti miesten seksuaaliseen ruumiillisuuteen, naisten seksuaalisuuden merkityksellistyessä henkisenä (Salomäki 2011, 168–170). Analyysissani olen kiinnostunut siitä, miten biologiseen determinismiin pohjautuvat ajattelutavat näkyvät tarkastelemisani seksuaalisuutta käsittelevissä asiantuntijateksteissä ja kuinka ne osallistuvat seksuaalisuuden hallintaan.

Tämän rinnalla katseeni kohdistuu siihen, miten analysoimani tekstit toisaalta myös haastavat biologista determinismii. Sosiaalisen sukupuolen käsitteen avulla on tullut mahdolliseksi jäsentää sukupuolta biologisen determinismin sijaan yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti muotoutuneena. Sosiaalisen sukupuolen käsitteellä onkin ollut merkittävä rooli esimerkiksi naisten seksuaalisten oikeuksien parantamisessa. Olen kiinnostunut siitä, miten hyödyntäen käsitystä sosiaalisesta sukupuolesta puututaan ihmisten elämään, ja miten seksuaalisia subjekteja pyritään asiantuntijateksteissä vapauttamaan essentialisoivalta ja

normalisoivalta vallalta 1960- ja 1970-lukujen sukupuoliroolikeskusteluja ja feministisiä keskusteluja seuraten. Rossi (2010, 31) muistuttaa feminismin eri aalloissa syntyneiden käsitysten rinnakkaiselosta nykykeskusteluissa. Tarkastelussani juuri sosiaalisen sukupuolen nostaminen yhdeksi keskeiseksi hallinnan tavaksi tekee mahdolliseksi kohdistaa analyysi toisen aallon feminismistä kumpuaviin keskusteluihin niin naisten seksuaalisista oikeuksista kuin sukupuolen sosiaalisesti muotoutuneesta luonteesta laajemminkin.

2.3 Yksilöllisyyden työstäminen hallintana

Seksuaalisuutta käsittelevissä asiantuntijateksteissä lukijoita ohjataan tunnistamaan ja löytämään omanlainen yksilöllinen seksuaalisuutensa. Teksteistä voidaan tunnistaa, miten asiantuntijatietoon nojaavan normalisoivan hallinnan rinnalle on muodostunut hallinnan muoto, joka ohjaa subjekteja vapauden ja valintojen kautta vastuulliseen yksilöllisyyteen (Rose 1999). Tällöin yksilöitä ohjataan hallitsemaan yksilöllistä elämäänsä ja asiantuntijasta tulee auktoriteetin sijaan ennemminkin rinnalla kulkija, joka opastaa yksilöä löytämään yksilöllisen aidon minuutensa. Tässä tutkimuksessa tarkastelen, miten käsitykset yksilöllisyydestä osallistuvat seksuaalisuutta koskevan tiedon ja ymmärryksen muotoutumiseen tarkastelemissani asiantuntijateksteissä.

Kuri- ja kontrolliyhteiskuntien käsitteitä hyödyntämällä on pyritty valaisemaan siirtymää modernille tyypillisestä normalisoivasta kurinpitovallasta jälkimodernille yhteiskunnalle leimalliseen yksilöiden hallintaan. Aikakaudellemme on esitetty olevan leimallista siirtymän normalisoivasta modernista kuriyhteiskunnasta kohti yksilöllisyyttä ja moninaisuutta korostavaa jälkimodernia kontrolliyhteiskuntaa (Deleuze 2005; Hardt & Negri 2005). Siinä missä kuriyhteiskunnassa keskeistä on ihmisten normalisointi yhdenmukaisiksi, kontrolliyhteiskunnassa korostuvat yksilöllisyyden tunnistamiseen ja löytämiseen kannustaminen (Ehrenberg 2007; Nieminen 2013). Kuri- ja kontrolliyhteiskunnat eivät kuitenkaan esiinny toinen toisensa poissulkevinä, vaan ennemminkin toisiinsa limittyvinä (Ehrenberg 2007, 97–98; Nieminen 2013, 26).

Alain Ehrenberg (2007, 90) tarjoaa näkökulmia näihin keskusteluihin tarkastellessaan yksilökeskeistä itseksi tulemisen kulttuuria. Hän kuvaa sosiaalisen toiminnan muuttuvia ihanteita tilanteessa, jossa mekaanisen tottelevaisuuden ja yhdenmukaisuuden korostamisen sijaan tilaa saavat entistä enemmän yksilölliset valinnat ja omaehtoisuus (mt., 90). Tällöin tottelevat yksilöt toteuttavat omaksumiaan tehtäviä mekaanisten käskyjen noudattamisen sijaan (mt., 100). Jälkimodernissa yhteiskunnassa yksilön tehtävänä on valita omaehtoisesti joka päivä itselleen sopiva elämä. Modernille yhteiskunnalle leimallisten yksilön ulkopuolelta asetettujen normien sijaan jälkimodernissa yhteiskunnassa yksilöitä ohjataan itse tarkkailemaan ja kontrolloimaan itseään. Zygmunt Bauman (2002) esittää vallan kätkeytyvän tässä tilanteessa ”vapaan tahdon harjoittamisen valepukuun” (mt., 106). Itseään tarkkailemaan ohjattuja yksilöitä ei tarvitse pakottaa, vaan valta toimii ennemminkin houkuttelemalla ja viettelemällä, mikä saa tehdyt valinnat näyttämään omilta ja

yksilöllisiltä. Baumanin mukaan yksilöllisyyden tavoittelemisen taustalta löytyy käsitys olemuksellisesta minuudesta, jonka oletetaan piilevän syvällä jokaisen sisimmässä. (Mt., 106.) Itseään tarkkailemaan ohjattujen yksilöiden pyrkimyksenä on päästä lähemmäs oletettua omaa syvintä sisintään.

Erilaiset terapiaikäytännöt tarjoavat loputtomasti mahdollisuuksia tämän syvällä sisimmässä piilevän olemuksellisen minuuden etsinnälle. Eva Illouz (2008, 3) esittääkin, että nimenomaan terapeutin kulttuuri on tehnyt mahdolliseksi itsen tunnistamisen yksilönä. Terapeuttisessa kulttuurissa yksilöitä ohjataan omien halujen ja tarpeiden tunnistamiseen, jotta ihmiset voisivat vapautua ja tulla haluineen ja tarpeineen yksilöllisiksi. (Mt., 3.) Jälkimoderneissa yhteiskunnissa yksilöllisyyden tunnistamisen ohjaamiseen liitetään ajatus yksilön vapauttamisesta normalisoivan vallan alaisuudesta – vapautuminen on nimenomaan omaksi itseksi tulemista.

Foucault’laisessa hallinnan tutkimuksessa itseksi tulemista ja yksilöllisten subjektiviteettien merkityksen korostumista on tarkasteltu uudenlaisena hallinnan muotona (Ehrenberg 2007, 98). Näihin keskusteluihin liittyen Suvi Salmenniemi ja Anne Birgitta Pessi (2017) luonnehtivat self-help-kirjallisuuden rakentumista paradoksille, ”jossa ne yhtäältä lupaavat lukijalle vapautumista ’vääristä’ ajattelutavoista, mutta toisaalta sulkevat samanaikaisesti lukijan tietynlaisen tieto/vallan ja ’totuuksien’ piiriin” (mt., 5). Tämä kuvaa osuvasti omaksi itseksi tulemisen prosessia, jossa yksilölliseksi tuleminen on monenlaisten auktoriteettien ja asiantuntijoiden avustamaa. Ylhäältä ohjattu yksilölliseksi itseksi tuleminen näyttäytyykin sisäisesti ristiriitaisena käytäntönä. Ehrenberg (2007, 97–98) valaisee tätä ristiriitaa esittämällä, miten modernille yhteiskunnalle tyypilliset normalisoivat arvot on sisällytetty yksilöllisyyttä ja autonomisuutta korostaviin uusiin arvoihin. Normalisoiva kuri onkin näin Ehrenbergin mukaan elimellinen osa uutta autonomisuutta ja yksilöllisyyttä korostavaa ihannetta.

Seurauksena autonomisuuden ja yksilöllisyyden korostumisesta minuuden rajat ovat laajentuneet ja toiminnan mahdollisuudet ovat tämän myötä kasvaneet (Ehrenberg 2007, 98). Yksilöllillä näyttää olevan entistä enemmän vapautta toteuttaa autonomista ja omaehtoista elämää. Toisaalta vaatimus autonomisuudesta ja yksilöllisten valintojen tekemisestä kätkee sisäänsä uuden normatiivisen ihanteen. Ehrenbergin (2007) mukaan itseksi tulemisen kulttuurissa yksilöllisyys vaatii jatkuvaa työstämistä. Yksilöllistymispyrkimykset eivät näyttäydy kivuttomina prosesseina, vaan yksilöllisen minuuden rakentaminen tuottaa kasvavaa riittämättömyyden ja epävarmuuden tunnetta, joka oli modernissa yhteiskunnassa vierasta (Ehrenberg 2007, 100–101). Jälkimodernille yhteiskunnalle leimallinen yksilöllisyyden korostaminen voikin muodostua yhtä raskaaksi kuin ne modernin yhteiskunnan normatiiviset rajoitteet, jotka ohjasivat ihmisiä normien avulla puristautumaan yhdenmuokaisuuden muottiin, kuten Jiri Nieminen (2013, 29) on huomauttanut.

3 Tutkimusaineistot ja analyysin kulku

Jokainen viidestä tähän tutkimukseen kuuluvasta osajulkaisusta valottaa erilaisesta näkökulmasta seksuaalisuutta koskevaa tiedontuotantoa analysoidessani seksuaalisuutta käsitteleviä asiantuntijatekstejä. Olen koonnut empiiriseksi aineistoksi laajan, noin 3500 sivusta koostuvan, seksuaalisuutta käsittelevän tekstiaineiston, jonka valossa olen analysoinut tiedon, vallan ja seksuaalisten subjektien muotoutumisia. Yhteistä näille kaikille teksteille on se, että niiden kirjoittajista jokainen kirjoittaa seksuaalisuudesta asiantuntijapositiona käsin. Tarkasteluni pääpaino on yhtä historialliseen tutkimusaineistoon nojautuvaa osajulkaisua (artikkeli 2) lukuun ottamatta 2000-luvulla julkaistun tekstiaineiston analyysissa.

Tässä luvussa lähdän liikkeelle kuvaamalla tekemääni pääaineiston rajausta. Seksuaaliopaskirjoista koostuvan pääaineiston rinnalla olen käyttänyt tutkimusaineistona myös muita seksuaalisuutta käsitteleviä asiantuntijatekstejä, kuten johdannossa esittelemässäni taulukossa toinkin jo esiin. Tässä luvussa esittelen yksityiskohtaisemmin käyttämäni artikkelikohtaiset tutkimusaineistot. Tutkimusaineiston esittelemisen jälkeen siirryn havainnollistamaan tutkimusprosessin kulkua tuomalla esiin, miten olen soveltanut tietoon, valtaan ja subjekteihin kohdistuvaa analyysimenetelmää tässä tutkimuksessa. Lopuksi avaan vielä, miten alistavan ja normalisoivan vallan, hallinnan dynamiikan ja tuottavan vallan tarkastelu painottuu artikkelikohtaisesti.

3.1 Tutkimusaineistot

Seksuaaliopaskirjoja on mukana jokaisessa tähän tutkimukseen kuuluvassa osajulkaisussa. Tutkimukseni pääaineisto koostuu aikavälillä 2000–2017 julkaistuista seksuaaliopaskirjoista. Tätä pääaineistoa kerätessäni olen hyödyntänyt Fennica-tietokannan yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmän (YKL) luokkaa 59.35 ”seksologia”. Seksologiaa koskevissa määrittelyissä seksologia ymmärretään monitieteellisenä alana, jossa hyödynnetään paitsi lääketieteen ja biologian, myös psykologian, sosiologian, historian ja filosofian, näkökulmia

seksuaalisuuteen (Paalanen 2015, 13; Venhola 2006, 69). Myös yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmän luokka ”seksologia” sisältää moninaisia lähestymistapoja seksuaalisuuteen.

Luokka 59.35 ”seksologia” koostuu pääasiassa yleistajuisista seksuaalisuutta käsittelevistä kirjoista. Aineistorajauksessa hyödyntämäni luokka ”seksologia” sisältää erityisen paljon erilaisia nuorille suunnattuja seksuaalikasvatusmateriaaleja. Tässä tutkimuksessa olen kuitenkin rajannut tarkasteluni koskemaan yksinomaan aikuisille suunnattuja seksuaaliopaskirjoja, sillä Suomessa on tehty runsaasti tutkimusta viime vuosikymmeninä ilmestyneistä nuorille suunnatuista seksuaalikasvatusoppaista ja -materiaaleista (Jurva 2012; Kettunen 2010; Liinamo 2005; Nummelin 1997; 2000; Yesilova 2001). Aikuisille suunnatuissa seksuaaliopaskirjoissa ja avioliitto-oppaissa muotoutuvaa käsitystä seksuaalisuudesta ja sukupuolesta on tarkasteltu historiallisiin aineistoihin kohdistuvissa tutkimuksissa (Helén 1997; Nieminen 1951; Räisänen 1991; 1995). 2000-luvulla julkaistuja aikuisille suunnattuja seksuaaliopaskirjoja ei ole Suomessa tutkittu lainkaan.

Nuorille suunnattujen seksuaalikasvatusmateriaalien ohella seksuaaliopaskirjat muodostavat keskeisen yhtenäisen joukon luokan ”seksologia” julkaisujen joukossa. Näistä kaksi kolmasosaa on käännöskirjallisuutta, josta valtaosa on julkaistu alun perin englanniksi. Seksuaaliopaskirjallisuutta ja erityisesti lehtien seksuaalineuvontapalstoja on tutkittu runsaasti englanninkielisellä kielialueella (esim. Barker ym. 2018b; Farvid & Braun 2006; Gill 2009; Gupta & Cacchioni 2013; Potts 1998; Tyler 2004; 2008). Wencke Mühleisen (2007) on korostanut sitä, että seksuaalisuuden tutkimuksessa tulisi huomioida paikallinen konteksti ja siihen liittyvä sukupuoli- ja seksuaalipoliittinen historia. Seksuaalisuutta koskevia asiantuntijatekstejä tarkastelevassa tutkimuksessani tutkimusaineiston rajaaminen alkuaan suomenkieliseen aineistoon on tarjonnut tilaisuuden nostaa esiin niitä erityispiirteitä, jotka seksuaalisuutta koskevassa tiedontuotannossa nousevat esiin nimenomaan Suomen kontekstissa.

Fennica-tietokantaa hyödyntäen olen etsinyt luokasta ”seksologia” kaikki alun perin suomeksi julkaistut kirjat, jotka ovat lajityypiltään määriteltä seksuaalioppaiksi tai jotka löytyvät asiasanahaualla ”seksuaalioppaat”. Asiasanahaku ”seksuaalioppaat” tuotti kuitenkin epätarkan hakutuloksen. Tästä syystä olen karsinut hakutuloksen joukosta pois ne teokset, jotka eivät ole aikuisille suunnattuja, yleistajuisia ja käytännönläheisiä seksuaaliopaskirjoja. Näin ollen asiasanahaualla ”seksuaalioppaat” löytyvä seksuaalikasvatusmateriaaleja tutkiva väitöskirja (Nummelin 2000) on rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle, kuten kaikki muutkin tutkimukset ja raportit, joita luokka ”seksologia” sisältää.

Koska analyysini painopiste on nimenomaan aikuisille suunnatussa seksuaaliopaskirjallisuudessa, olen jättänyt analyysin ulkopuolelle myös ne asiasanahaualla ”seksuaalioppaat” löytyneet teokset, jotka ovat lajityypiltään selkeästi nuorille suunnattuja seksuaalikasvatusoppaita (Brandt 2004; Cacciatore ym. 2001; 2009; Ingman-Friberg & Cacciatore 2016; Karla ym. 2010; Kortenieniemi-Poikela & Cacciatore 2015). Myös selkokieliset opaskirjat (Laulainen & Sarajärvi 2013; 2015; Rajala 2008) ovat lajityypiltään seksuaalikasvatusoppaita ja olen jättänyt myös ne analyysini ulkopuolelle.

Tässä tutkimuksessa olen ollut kiinnostunut niistä tavoista, joilla seksuaaliopaskirjat hyvin konkreettisella tavalla ohjaavat ihmisiä seksuaalisesti nauttiviksi subjekteiksi. Tästä syystä olen rajannut hakutulosta ja jättänyt analyysin ulkopuolelle aakkoselliset hakusana-muotoiset teokset, joissa keskitytään seksuaalisuutta koskeviin sanoihin ja sanojen selityk-siin (Forsström & Forsström 2016; Palo & Palo 2004; Suomela 2009) sekä seksivälineiden esittelyssä pitäytyvän kirjan (Skott 2006). Lisäksi olen jättänyt pois tarkastelusta kirjan, joka esittää lähtökohdaksi kristillisen uskon (Välimäki & Välimäki 2005) sekä seksuaa-lisuutta kroonisen kivunsäätelyn yhteydessä tarkastelevan seksuaaliopaskirjan (Väistö & Karlsson 2014). Kyseisissä teoksissa kristinuskoa ja kivunsäätelyä koskevat painotukset ovat keskeisimmässä roolissa. Olen jättänyt analyysin ulkopuolelle myös kirjan, joka on suunnattu hoitotyötä tekeville (Roth 2016) ja tarkoitus on näin ollen opastaa hoitotyön-tekijöitä, eikä niinkään seksuaalisesti nauttavia subjekteja.

Edellä esittelemiäni rajausten jälkeen tarkasteltavakseni on jäänyt viisitoista seksuaali-opaskirjaa (ks. liite 1). Näiden opaskirjojen kirjoittajien joukko koostuu seksologeista, pari-ja seksuaaliterapeuteista, lääkäreistä, seksuaalikasvattajista, fysioterapeuteista, toimittajas-ta, kirjailijasta ja tantraohjaajasta. Kahdessa näistä opaskirjoista todetaan johdannossa tai alkusanoissa, että kirjassa käsitellään seksuaalisuutta heteroseksuaalisesta näkökulmasta (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2011, 15; Vasara 2014, 10) tai pääasiassa heteroseksuaa-lisesta näkökulmasta (Heusala 2010, 16). Paikoin keskittyminen heteroseksuaalisuuteen on alusta alkaen vahvasti läsnä, vaikkei kirjan heteroseksuaalista painotusta alkusanoissa mainitakaan (Virtanen 2005, 7).

Heteroseksuaalinen painotus on keskeisesti esillä kolmessa kirjassa kansikuvituksesta lähtien, vaikkei tätä painotusta olekaan kirjoitettu auki (Kallio & Jussila 2016; Kivijärvi 2005). Yhdessä esipuheessa esitetään, että kirjasta löytyy osioita, joita voi soveltaa sekä he-tero- että homoseksuaalisessa kanssakäymisessä (Heusala 2005, 14). Esipuheessa luvattu inklusiivinen lähestymistapa ei kuitenkaan täytä odotuksia, sillä seksuaalista kanssakäy-mistä kuvataan myös mainituissa osioissa naisten ja miesten välillä (esim. mt., 355–356).

Seksuaaliopaskirjojen kuvitus on niukkaa ja muutamissa opaskirjoissa kuvitusta ei ole lainkaan (Kallio & Jussila 2016; Kivijärvi 2005; Tanskanen 2017; Vasara 2014; Virtanen 2005). Kuvitus on toteutettu pääasiassa piirroskuvituksena ja vain yhdessä opaskirjassa on käytetty valokuvia (Limnell 2014). Vaikka opaskirjoissa ei tekstin tasolla olisikaan kirjoj-tettu auki sitä, että kirjassa keskitytään heteroseksuaalisuuteen, niin kuvituksissa toistu-vat toistensa kanssa kuvatut naiset ja miehet (Heusala 2011; Limnell 2014; Oulasmaa & Riihonen 2017). Yhdessä opaskirjassa (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2011) naisten ja miesten esittäminen kuvissa täydentää opaskirjan johdannossa esille tuotua heteroseksuaa-lista painotusta. Ainoastaan yhden opaskirjan kuvituksessa kuvataan heteroseksuaalisuu-den rinnalla myös naisten välistä seksuaalisuutta (Liekki 2013, 124). Kolmessa opaskirjassa korostuu seksuaalisuuden fysiologinen ulottuvuus ja tämä näkyy myös näiden kirjojen ge-nitaalianatomiaa esittelevässä kuvituksessa (Heusala 2005; 2010; 2011).

Yhden seksuaaliopaskirjan (Tanskanen 2017, 11) alussa kirjoittaja esittää käyttävänsä kieltä inklusiivisesti siten, että hän puhuu genitaaleista sukupuolittamatta niitä. Hän pyrkii inklusiivisuuteen myös käyttäessään sanaa kumppani. Sanalla suhde hän esittää viittaavansa ”niin pari- kuin monisuhteisiin” (mt., 11). Sanavalinnoilla kirjoittaja pyrkii näin haastamaan sukupuoleen liittyviä normeja ja seksuaalisuuden hetero- ja parisuhdenormatiivisia lähtökohtia. Heteronormatiivisuuden ohella juuri parisuhdenormatiivinen keskittyminen monogaamiseen parisuhdeseksuaalisuuteen on tutkimusaineistossani keskeisessä asemassa (erityisesti Kallio & Jussila 2016; Kivijärvi 2005; Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2011; Oulasmaa & Riihonen 2017; Vasara 2014).

Tutkimukseni koostuu viidestä artikkelista, joista jokaisessa on mukana seksuaaliopaskirjallisuutta vaihtelevasti. Olen valinnut kunkin osajulkaisun kohdalla mukaan tutkimusaineistoa, jonka olen katsonut tarjoavan hedelmällistä tutkimusmateriaalia artikkelikohtaisen kysymyksenasettelun kannalta. Kolmessa osajulkaisussa (artikkelit 1, 4, 5) tutkimusaineistoni koostuu ainoastaan seksuaaliopaskirjoista ja kahdessa artikkelissa (artikkelit 2, 3) olen ottanut mukaan opaskirjojen ohella myös muuta seksuaalisuutta käsittelevää tekstiaineistoa (ks. liite 1).

Esittelen seuraavaksi artikkelikohtaisen tutkimusaineiston. Esittelen tarkemmin myös sitä osaa tutkimusaineistosta, joka poikkeaa edellä esittelemistäni 2000-luvulla julkaistusta seksuaaliopaskirjoista koostuvasta pääaineistosta.

Artikkeliin (1) *Fantasioita halusta* (2012) olen ottanut mukaan seksuaalisia fantasioita käsittelevät luvut vuosina 2003–2005 julkaistuista seksuaaliopaskirjoista, jotka ovat ilmestyneet naisten ja miesten seksuaalisuutta käsittelevinä kirjapareina (Heusala 2003a; 2003b; Kivimäki 2005; Virtanen 2005). Tarkastelen seksuaalisia fantasioita käsitteleviä lukuja seksuaalista halua koskevia ajattelutapoja tuottavina käytäntöinä. Rajaamalla tutkimusaineisto seksuaalisia fantasioita koskeviin lukuihin olen voinut nostaa analyysin keskiöön heteroseksuaalisen halun sukupuolittumisen tarkastelemisen. Seksuaalisia fantasioita koskevien lukujen ohella mukana on miehille annettavaa suuseksiä käsittelevä luku. Valitsin luvun mukaan osittain siksi, että suuseksiin liittyvät fantasiat ovat keskeisellä tavalla esillä miesten seksuaalisia fantasioita käsittelevissä luvuissa ja osittain sen silmiinpistävän laajuuden vuoksi. Miehille annettavaa suuseksiä käsitellään yhdeksän sivun verran (Heusala 2003b, 322–330), naisten kohdalla puolestaan suuseksiä ainoastaan sivutaan lyhyesti. Sen nautinnollisuus tuodaan kyllä esiin, mutta siihen liitetään terveystriskejä (Heusala 2003a, 332–333). Tämänkaltaisen käsittelytavan erillaisuus alleviivaa seksuaalisuudesta tuotetun tiedon sukupuolittunutta luonnetta.

Artikkelissa (2) *Säröjä siveydessä – kurkistus 1900-luvun alun seksuaalipolitiikkaan* (2013) käytän tutkimusaineistona neljää 1900-luvun alun keskeisen seksuaalivalistajan Max Oker-Blomin (1906; 1908a; 1908b; 1909) kirjoittamaa opaskirjaa. Näiden lisäksi analysoin tässä osajulkaisussa näytelmäkirjailija Elvira Willmanin lehtikirjoituksia (Willman 1904a; 1904b; 1905a; 1905b; 1906; 1908a; 1908b) sekä kahta näytelmää (Willman 2007a; 2007b). Tarkastelemanani tekstit käsittelevät naisten ja miesten välistä seksuaalisuutta. Näis-

tä teksteistä olen paikantanut niitä tapoja, joilla kirjoittajat haastoivat 1900-luvun alun Suomessa vallinneita käsityksiä naisten seksuaalisuudesta. Oker-Blomin kirjoittamien opaskirjojen lukeminen yhdessä naisasianaisten tunnetun Willmanin tekstien kanssa auttoi paikallistamaan Oker-Blomin teksteissä ne satunnaiset kohdat, joissa myös hän asettuu kyseenalaistamaan 1900-luvulla vallinneita kapeita käsityksiä naisten seksuaalisuudesta.

Artikkelin (3) *Miesten seksuaalisen nautinnon hallinta* (2016) tutkimusaineistoksi olen valinnut kaikki tarkasteluajanjaksona 2000–2013 ilmestyneet pelkästään miesten seksuaalisuutta käsittelevät seksuaaliopaskirjat (Heusala 2005; Virtanen 2005). Näiden yleistajuisien seksuaaliopaskirjojen lisäksi olen ottanut mukaan analyysiin miesten seksuaalisuutta käsittelevät osiot kliinisen seksologian käsikirjasta *Kliininen seksologia* (Virtanen 2002). Näissä osioissa seksuaalisuutta käsitellään pääasiassa yhdyntäseksuaalisuutena. Lisäksi analysoin seitsemää miesten seksuaalisuuteen keskittyvää tai miesten seksuaalisuutta sivuvaa artikkelia Duodecimin julkaisemasta kokoelmateoksesta *Seksuaalisuus* (2006). Tämä kokoelmateos on suunnattu seksuaalisuuden parissa työskentelevien ammattilaisten käyttöön, joten tekstit poikkeavat yleislukijalle suunnatusta, viihteellisemmästä seksuaaliopaskirjallisuudesta. Miesten seksuaalisuutta tarkastelemaan analyysiini olen valinnut mukaan tekstit, joissa miesten seksuaalisuuden käsitteleminen on keskeisessä roolissa. Näissä luvuissa keskitytään heteroseksuaalisuuteen. Keskittyminen heteroseksuaalisuuteen näkyy sekä yhdyntöjä että naisten ja miesten seksuaalista kanssakäymistä kuvaavissa teksteissä (Huttunen 2006; Rautiainen 2006; Rosenberg 2006; Väisälä 2006) kuin myös naisia ja miehiä esittävissä kuvituksessa (Huttunen 2006; Rautiainen 2006; Rosenberg 2006). *Seksuaalisuus*-kokoelmateoksessa seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuden tarkasteleminen on rajattu omaan lukuunsa otsikolla Seksuaalisuuden ja sukupuolikokemusten moninaisuus (*Seksuaalisuus* 2006, 130–182).

Miesten seksuaalisuutta tarkastelevassa artikkelissa käytän tutkimusaineistosta nimitystä seksologinen tieto- ja opaskirjallisuus ja paikoin puhun myös seksologisista teksteistä. Näillä sanavalinnoilla olen tuonut yhteen seksuaaliopaskirjat ja muut miesten seksuaalisuutta käsittelevät tekstit ja helpottanut näin tutkimusaineistosta kirjoittamista.

Seksuaalisuus-kokoelmateoksen artikkeleissa miesten seksuaalisuutta tarkastellaan pääasiassa seksologialle tyypillisistä ihmistieteistä monipuolisesti hyödyntävistä näkökulmista (Huttunen 2006; Rautiainen 2006; Rosenberg 2006; Väisälä 2006). Kolmessa *Seksuaalisuus*-kokoelmateoksen artikkeleissa miesten seksuaalisuutta lähestytään selkeämmin seksuaalilääketieteellisestä näkökulmasta (Apter 2006; Lukkarinen 2006a; 2006b). Näiden ohella olen kartoittanut seksuaalilääketieteellistä ymmärrystä miesten seksuaalisuudesta ottamalla mukaan *Suomen lääkärilehdessä* (Koistinen & Ruutu 2005; Lukkarinen & Kunelius 2003; Piha 2003; 2007) ja *Duodecimissä* (Kaipia & Tammela 2009; Koskimäki ym. 2000; Lukkarinen & Tammela 2001) julkaistuja seksuaalilääketieteellisiä tutkimusartikkeleita. Kun lähestymistapa on lääketieteellinen, kirjoittajien joukko koostuu pääosin lääkäreistä. Ainoastaan yhdessä tekstissä kanssakirjoittajat eivät ole pelkästään lääkäreitä,

vaan kirjoittajina on myös epidemiologian professori ja geriatrician tutkija (Koskimäki ym. 2000).

Suomen lääkirilehden ja Duodecimin sivuilla miesten seksuaalisuutta tarkastellaan myös seksuaalilääketieteellistä näkökulmaa haastavista positioista käsin (Brusila 2007; Huhtaniemi & Pöllänen 2001; Huttunen 2001; 2009; Junkkari 2007; Kunelius 2006; Pelkonen 2001). Lääketieteellisten julkaisujen näkökulma seksuaalisuuteen ei siis ole pelkästään seksuaalilääketieteellinen, vaan esiin nousevat myös seksologialle tyypilliset tavat lähestyä seksuaalisuutta monipuolisesti ihmistieteitä hyödyntäen. Olenkin ryhmitellyt nämä tekstit osaksi seksologiseksi tieto- ja opaskirjallisuudeksi nimeämäni aineistokokonaisuutta. Teksteissä, joissa haastetaan yksipuolista lääketieteellistä lähestymistapaa seksuaalisuuteen, kirjoittajien joukosta löytyy lääkäreitä, pari- ja seksuaaliterapeutti sekä farmakologi. Myös tämä osa tutkimusaineistosta toistaa heteronormatiivista ymmärrystä seksuaalisuudesta.

Seksuaalilääketieteen rooli miesten seksuaalisuutta määrittävänä nousee keskeisellä tavalla esiin seksologisessa tieto- ja opaskirjallisuudessa. Tästä syystä lääketieteellisissä julkaisuissa julkaistujen seksuaalilääketieteellisten tekstien mukaan ottaminen vaikutti olennaiselta. Seksologisten tieto- ja opaskirjallisuustekstien lukeminen rinnan seksuaalilääketieteellisten tekstien kanssa on tarjonnut mahdollisuuden tarkastella miesten seksuaalisuuden lääketieteellistä ohjaamista. Lisäksi näiden rinnakkainen tarkastelu on auttanut kohdistamaan analyttistä katsetta siihen, miten seksuaalilääketieteellistä puutumista haastetaan seksologisessa tieto- ja opaskirjallisuudessa ja millaisia vaihtoehtoisia subjektipositioita miehille tarjotaan. Keskustelu aiheen tiimoilta on ollut vilkasta erityisesti 2000-luvun alkupuolella, sillä erektiolääkkeet tulivat Suomen markkinoille 1990-luvun lopulla.

Lääkehoitoa on kehitelty myös naisten seksuaaliseen haluttomuuteen ja sen poistamiseen suunnattu lääke flibanseriini hyväksyttiin markkinoille Yhdysvalloissa vuonna 2015 (Kero ym. 2016, 1308; Kirkinen 2015, 2148). Suomessa kyseinen lääke ei ole käytössä. Myös testosteronia käytetään naisten seksuaalisen halukkuuden lisäämiseen, mutta Suomessa tämä hoitomuoto ei ole vakiintunut (Kero ym. 2016, 1308). Suomessa naisten seksuaalisuuteen liittyvä lääkehoito on siis vähäistä. Tästä johtuen aihe ei olekaan herättänyt Suomessa ainakaan toistaiseksi samanlaista keskustelua kuin erektiolääkkeet. Olenkin jättänyt tämän tutkimuksen ulkopuolelle seksuaalilääketieteellisen näkökulman naisten seksuaalisuuteen.

Artikkelissa (4) *Heterosexercising women's sexual pleasure in Finnish sex manuals* (2018) olen valinnut tutkimusaineistoksi kaikki aikavälillä 2005–2015¹ julkaistut pelkästään

¹ Artikkelissa tutkimusaineiston aikaraja on kymmenen vuotta. Mukana ovat kuitenkin kaikki vuosina 2000–2017 julkaistut pelkästään naisten seksuaalisuutta käsittelevät opaskirjat, sillä aikavälillä 2012–2017 ei julkaistu alun perin suomenkielillä yhtään pelkästään naisten seksuaalisuutta tarkastelevaa seksuaaliopaskirjaa. Artikkelissa on kattavasti mukana myös 2000-luvun alkupuolella julkaistut seksuaaliopaskirjat, sillä 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä suomenkielisen julkaisemisen kenttää hallitsi Kari Heusalan teos *Naisen seksuaalisuus* uusintapainoksineen (2001, 2002, 2003, 2010).

naisten seksuaalisuutta tarkastelevat seksuaaliopaskirjat (Heusala 2010; 2011; Kivimäki 2005; Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2011²; Ranta 2008). Tutkimusaineiston rajaaminen naisten seksuaalisuutta käsittelevään opaskirjallisuuteen on tarjonnut mahdollisuuden tarkastella niitä erityispiirteitä, joita naisten seksuaalista nautintoa koskevaan tiedon- tuotantoon liittyy.

Artikkelissa (5) *Tavoittelemisen arvoinen seksuaalinen nautinto seksuaaliopaskirjallisuudessa* (2018) olen ottanut tarkasteluun mukaan kaikki vuosina 2013–2017 julkaistut seksuaaliopaskirjat (Kallio 2016; Liekki 2013; Limnell 2014; Oulasmaa & Riihonen 2017; Tanskanen 2017; Vasara 2016). Tämä raja on tarjonnut tilaisuuden tarkastella sitä, miten lukijoita ohjataan ja opastetaan seksuaaliseen nautintoon tuoreimmassa tutkimusajanjak- salla ilmestyneessä seksuaaliopaskirjallisuudessa.

Tutkimusaineiston esittely osoittaa, miten keskeinen rooli heteroseksuaalisuudella on tarkastelemisani asiantuntijateksteissä. Heteroseksuaalisuus ei kuitenkaan kauttaaltaan läpäise tutkimusaineistoa. Tämä on asettanut haasteita tutkimusaineistosta kirjoittamiselle. Kohdistan analyysin paikoittain nimenomaan heteroseksuaalisuutta koskevien käsitysten muotoutumisen tarkastelulle (luvut 5.1, 5.2, 6.1). Seksuaalisen vapautumisen moninaistumista ja yksilöllistymistä koskevien lukujen analyyseissa puolestaan jätän heteroseksuaalisuuden taka-alalle, analyysin kohdistuessa yleisemmin seksuaalisuutta koskevien käsitysten muotoutumiseen (5.3, 6.2). Tämä johtuu siitä, että heteroseksuaalisuuden normatiivinen asema ja myös sukupuolinormit kyseenalaistuvat selkeimmin teksteissä (erityisesti Tanskanen 2017), joissa seksuaalisuutta lähestytään yksilöllisyyttä korostavista näkökulmista.

Lukiessani ja analysoiessani edellä esittelemiäni seksuaalisuutta käsitteleviä asiantuntijatekstejä olen pitänyt eettisenä lähtökohtanani mielessä Gilles Deleuzen (1992, 44) ajatuksen, jossa hän kutsuu vastustamaan hierarkkista kommunikaatiota ja jäsentämisen tapoja, jotka perustuvat ennalta pystytetyille järjestelmille. Näin usein triviaaliksi ja epäpoliittiseksi leimattu opaskirjallisuus voi rajoittamisen ja normalisoinnin rinnalla myös haastaa omalta osaltaan hallitsevia, normatiivisia olemassa olemisen tapoja ja tarjota vaihtoehtoisia näkökulmia tavoittelemisen arvoiseen seksuaaliseen nautintoon.

3.2 Tietokäytäntöjen analyysi

Tässä tutkimuksessa tarkastelen hallinnan analytiikkaa soveltaen, miten seksuaalisuutta koskevat asiantuntijatekstit muodostavat käsityksiä seksuaalisista, sukupuolisista ja yksilöllisistä subjekteista ja millaisia seksuaalisen subjektivoitumisen mahdollisuuksia asiantuntijatieto näin tarjoaa. En ole kuitenkaan nimennyt lähestymistapaani hallinnan ana-

2 Erja Korteniemi-Poikelan ja Raisa Cacciatoren kirja *Aikuisen naisen seksi. Tunteita – kokemuksia – nautintoja*, ei täytä niitä valintakriteerejä, jotka aikaisemmin esittelin, sillä kyseistä teosta ei ole luokiteltu seksuaaliopaskirjaksi eikä se myöskään löydy asiansanahauulla ”seksuaalioppaat”. Olen kuitenkin päättänyt ottamaan kyseisen opaskirjan mukaan, sillä sisällöllisesti se vastaa muita mukana olevia opaskirjoja.

lytiikaksi jokaisessa tähän tutkimukseen kuuluvassa osajulkaisussa, sillä ensimmäisten artikkeleiden (artikkelit 1, 2) kohdalla lähestymistapani on vasta hakenut muotoaan. Yhden artikkelin (artikkeli 4) kohdalla puolestaan lehden arviointiprosessin yhteydessä hallinnan analytiikan roolia kavennettiin muun analyysin eduksi.

Tutkimuksen alkuvaiheista lähtien tutkimusaineistoon suuntautuva katseeni on kohdistunut hallinnan analytiikalle tyypilliseen tapaan tietoon, valtaan ja subjekteihin (Dean 1999, 20–27). Vaikka tutkimusaineistossa tieto, valta ja subjektit sulautuvat toinen toisiinsa, niin seuraavaksi esittelemässäni kolmivaiheisessa analyysin kulun erittelyssä voidaan tunnistaa kunkin osajulkaisun kohdalla tutkimuksen kehkeytyminen tiedon analysoimisesta vallan ja subjektuuden muotojen analysoimiseen.

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa olen jokaisen artikkelin kohdalla kohdistanut katseeni siihen, millaista tietoa seksuaalisuudesta konkreettisesti tuotetaan, ja millaisena seksuaalisuus tulee näin asiantuntijateksteissä ajateltavaksi. Analyysin alkuvaiheessa olen pureutunut seksuaalisuutta koskevaan tietoon tutkimusaineiston pikkutarkalla läpikäymisellä. Suvi Ronkainen (2004, 65–66; myös Ronkainen ym. 2011, 124) esittää analyysin tehtäväksi aineiston rakenteen ja juonen hahmottamisen. Itselleni analyysin alkuvaihe on ollut nimenomaan tämänkaltaista tutkimusaineistoon tutustumista ja sen haltuun ottamista luokittelemisen ja jäsentämisen avulla. Useita kertoja toistuvan, tutkimusaineiston yksityiskohtiin pureutuvan tarkan lukemisen avulla olen paikantanut aineistoista diskursseja ja teemoja päästäkseni käsiksi asiantuntijoiden tuottamiin erilaisiin seksuaalisuutta koskeviin tiedontuottamisen tapoihin.

Konkreettisesti tämä alkuvaiheen analyysi on tarkoittanut tekstimassan systemaattista läpikäymistä. Tässä vaiheessa olen merkinnyt aineistoon värejä ja symboleja käyttäen tekstimassan sisäiset yhtäläisyydet ja erot. Tekstimassan sisäistä yhtenäisyyttä paikantaessani olen kiinnittänyt huomiota toistuviin diskursseihin ja teemoihin. Jokaisen artikkelin kohdalla analyysin alkuvaiheesta voidaankin tunnistaa yhteneväisyyksiä diskurssianalyysin ja teema-analyysin kanssa (esim. Braun & Clarke 2006; Pietikäinen & Mäntynen 2009), vaikken kahdessa artikkelissa (3, 5) olekaan nimennyt niitä käyttämiseni analyysimenetelmiksi.

Tietoon sisältyvä vallan ulottuvuus on läsnä analyysissa hyvin varhaisesta vaiheesta lähtien, sillä analyysini on suuntautunut asiantuntijateksteissä erityisesti niihin kohtiin, joissa seksuaalisuutta koskevat käsitykset asetetaan kiistanalaisiksi ja tekstit pyrkivät tarjoamaan subjekteille uudenlaisia tapoja ymmärtää ja jäsentää seksuaalisuutta. Tällöin tarkastelussani olennaista on ollut se, miten seksuaalisuutta koskevia ajattelutapoja ja käsityksiä pyritään asiantuntijateksteissä muuttamaan ja uudelleen ohjaamaan. Seksuaalisuuden uudelleen ohjaamisen muodot voivat olla luonteeltaan satunnaisia ilmaantumisia, jotka toisinaan lähes katoavat tekstimassaan (artikkelit 2, 3, 4). Paikoin uudelleen ohjaamisen muodot kasvavat aineistossa kuitenkin hyvin äänekkäiksi puheenvuoroiksi toisenlaisten seksuaalisuuskäsitysten puolesta (artikkelit 2, 4, 5). Tarkastellessani näitä uudelleen ohjaamisia, kiistoja ja neuvotteluja analyysin keskiössä on vallan ja sitä haastavan vastarin-

nan muodostama tilanne – hallinnan dynamiikka (Helén 2005, 100–104; 2010, 47; 2016, 34–41). Analyyttisen kiinnostuksen kohdistaminen kiistoihin ja uudelleen ohjaamisiin on tehnyt mahdolliseksi tavoittaa sen, miten seksuaalisuutta koskevat käsitykset ovat kaiken aikaa avoimina uudenslaisille jäsenyksille.

Analyysin toisessa vaiheessa valta nousee entistä selkeämmin analyysin keskiöön. Tässä vaiheessa olen tarkastellut, miten tutkimusaineiston teemat ja diskurssit jäsentyvät osaksi laajempia tiedon ja vallan muodostamia käytäntöjä. Foucault’laisessa analyysissä näiden käytäntöjen ymmärretään olevan suhteessa niiden historiallisesti muotoutuneisiin olemassaolon ehtoihin, jotka määrittävät sitä, mitä eri aikakausina on mahdollista tietää (Foucault 2005, 155; Kauranen & Rantanen 2005, 220). Seksuaalisuutta koskevan tiedon historiallisen ja yhteiskunnallisen kontekstin hahmottamisessa aikaisemmalla tutkimuksella on ollut analyysin toisessa vaiheessa olennainen rooli. Aikaisempi tutkimus ja erilaiset teoreettiset lähestymistavat ovat tarjonneet työkaluja siihen, että olen päässyt analysoimaan seksuaalisuutta käsitteleviä asiantuntijatekstejä suhteessa niihin laajempiin tietokäytäntöjen kokonaisuuksiin, jotka määrittävät sitä, miten seksuaalisuus tulee tiedettäväksi. Analyysin toisessa vaiheessa siirryn konkreettiselta asiantuntijatekstien tasolta tietokäytäntöjen analysoimiseen. Olisi mahdollista puhua myös tieto/valta-käytännöistä tai Foucault’n (2005, 155) tavoin diskursiivisista käytännöistä, mutta sujuvuuden vuoksi hyödynnän hallinnan tutkimuksessa käytettyä tietokäytäntöjen käsitettä, johon sisältyy myös vallan ulottuvuus (esim. Alastalo & Åkerman 2011).

Suvi Ronkainen (2011, 124–126; myös Ronkainen 2004, 66) kanssakirjoittajineen puhuu tästä vaiheesta, jossa tutkimusaineisto ja aikaisempi tutkimus asetetaan keskustelemaan keskenään, tulkinnallisena vaiheena. Tulkinnan sijaan puhun itse ainoastaan analyysin eri vaiheista, jossa analyysi kasvaa, kehittyy ja syvenee vaihe vaiheelta. Näin ollen analyysi jatkuu edelleen tässä yhteenvetoartikkelissa, vaikka olen tehnyt varsinaisen aineistoanalyysin tutkimusartikkeleissa.

Analyysin kolmannessa vaiheessa tarkastelen seksuaalisuudesta tuotetun tiedon merkitystä subjektien muotoutumisen kannalta. Tämä analyysivaihe tuo tiedon ja vallan lähemmäs elettyä ja koettua seksuaalisuutta; lähemmäs kysymystä siitä, millaisia seksuaalisia subjekteja tieto meistä tekee. Katseeni kohdistuu niihin konkreettisiin ohjaamisen ja opastamisen muotoihin, joilla puututaan ihmisten elämään tarjoamalla heille seksuaalisen subjektivoitumisen mahdollisuuksia. Samalla seksuaalisuus rajataan tietynlaiseksi. Myös tässä analyysivaiheessa aikaisemmalla tutkimuksella ja erilaisilla teoreettisilla lähestymistavoilla on keskeinen rooli analyysin etenemisen kannalta.

Kunkin osajulkaisun aineistoanalyysissä olen siis tarkastellut tietoa, valtaa ja subjektien muotoutumista. Muotona artikkeliväitöskirja on tarjonnut mahdollisuuden syventää sekä analyysia että omaa ymmärrystä. Ensimmäisessä artikkelissa lähdin liikkeelle alistavan ja normalisoivan vallan tarkastelemisesta. Matkan varrella olen kuitenkin kehittänyt hallinnan analyttistä tutkimusotetta ja näin olen saanut artikkeli artikkelilta paremman otteen vallasta tuottavana ja monisyisenä. Käsitys tuottavasta vallasta nojaa Foucault’n (1984)

ajatteluun. Hänen mukaansa rajoittamisen, normalisoimisen ja alistamisen myötä seksuaalisuuden laajempi tiedollinen haltuunotto tuottaa entistä moninaisempia näkökulmia nautintoon ja mielihyvään (ibid.). Konkreettiseksi esimerkiksi tästä voidaan nostaa se, miten heteroseksuaalisuuden luonnolliseksi ja normaaliksi normalisoivat tietokäytännöt ovat tuottaneet paradoksaalisesti samanaikaisesti moninaistuvaa ymmärrystä seksuaalisuuden kirjosta, sillä normaalin ja normatiivisen peiliksi on tarvittu laajeneva ja moninaisempi käsitys epänormaalista (Foucault 1984, 51–73; Helén 1997, 274–277; Pulkkinen 1998, 187–188). Tässä tutkimuksessa hallinnan analyttinen lähestymistapa on tarjonnut hedelmällisen lähtökohdan analysoida yksipuolisen alistavan ja normalisoivan vallan rinnalla sekä vallan että tutkimuskohteen monimuotoisuutta ja monisyisyyttä.

Olen ollut yhtäältä kiinnostunut seksuaalisuutta käsittelevissä asiantuntijateksteissä esiintyvistä normalisoivasta hallinnasta ja toisaalta siitä, miten sitä teksteissä haastetaan. Tämä asetelma mahdollistaa hallinnan dynamiikan tavoittamisen, jossa tietokäytännöt tulevat analysoitaviksi Foucault'n sanoin ”liikkuvien suhteiden pelinä” (sit. Alhanen 2007, 106). Hallinnan dynamiikkaa analysoimalla olen päässyt tarkastelemaan liikkuvia ja kaiken aikaa muotoutumisen tilassa olevia käsityksiä seksuaalisuudesta. Hallinnan dynamiikkaan pureutuvaa analyysiani kannatteleekin yksinomaan repressiivisen, rajoittavan vallan sijaan käsitys vallasta dynaamisena tilanteena, jossa vallan ja vastarinnan välille muodostuu jännitteitä. Analyysini ei kuitenkaan tyhjenny näiden jännitteiden osoittamiseen, vaan olen pyrkinyt saamaan analyysin avulla (artikkelit 4, 5) otteen näiden päällekkäisyydestä ja samanaikaisuudesta. Tuottavaa, monisäikeistä valtaa tarkastelemalla on ollut mahdollista saada ote rajoittavan vallan ja vapautumisen samanaikaisuudesta. Juuri tämä rajoittamisen ja vapauttamisen samanaikaisuuden analysoiminen on keskeisessä roolissa tässä yhteenve-toartikkelissa.

Esittelen seuraavaksi yksityiskohtaisemmin, miten kussakin osajulkaisussa painottuu alistavan ja normalisoivan vallan, hallinnan dynamiikan ja tuottavan, monisyisen vallan tarkasteleminen.

Alistava, normalisoiva valta

Artikkelissa *Fantasioita halusta* (artikkeli 1) analysoin, millaisia käsityksiä seksuaaliopaskirjoissa tuotetaan naisten ja miesten seksuaalisista fantasioista. Olen lähtenyt analyysissa liikkeelle tarkastelemaan, millaista tietoa opaskirjoissa tuotetaan naisten ja miesten seksuaalisista fantasioista ja seksuaalisesta halusta. Analyysissa seuraan teksteissä toistuvia tapoja esittää naisten ja miesten seksuaaliset fantasiat ja seksuaalinen halu keskenään erilaisina. Keskiössä on heteroseksuaalisen halun sukupuolittuminen ja se, millaisia sukupuolihierarkkisia valta-asetelmia heteroseksuaalisen halun sukupuolittaminen ylläpitää.

Teksteissä toistuvien seksuaalisen halun esitysten lisäksi analysoin, millaisesta halusta teksteissä toistuvasti vaietaan. Vaikenemisen ja hiljaisuuden analysoiminen feministisen teoriaperinteen ja tutkimuskirjallisuuden valossa on mahdollistanut valta-analyysin

suuntaamisen seksuaalisuudesta tuotettujen käsitysten mieskeskeisyyteen. Analyysissa pureudun siihen, millaisia subjektivoitumisen mahdollisuuksia seksuaalisesti haluavina opaskirjat tarjoavat naisille ja miehille ja millaiset valtasuhteet tätä seksuaaliseksi subjek-
tiksi tulemistä määrittävät. Muista osajulkaisuista poiketen tarkastelen tässä artikkelissa yksipuolisesti alistavaa ja normalisoivaa valtaa.

Hallinnan dynamiikka

Artikkelissa *Säröjä siveydessä – kurkistus 1900-alun seksuaalipolitiikkaan* (artikkeli 2) tarkastelen seksuaalisuutta ja sukupuolta koskevia ajattelutapoja 1900-luvun alun Suomessa. Tässä artikkelissa olen analysoinut, miten tarkasteleman lehtikirjoitukset, näytelmät ja seksuaaliopaskirjatekstit haastavat ja problematisoivat 1900-luvun alussa vallinneita normalisoivia käsityksiä naisten seksuaalisuudesta. Alistavan ja normalisoivan vallan sijaan siirryn tässä artikkelissa tarkastelemaan hallinnan dynamiikkaa. Hallinnan dynamiikan tarkasteleminen on suunnannut analyysia siihen, millaisia uudenlaisia seksuaalisen subjektivoitumisen mahdollisuuksia naisille tarjoutuu tarkastelemissani teksteissä.

Artikkelissa *Miesten seksuaalisuuden hallinta* (artikkeli 3) analysoin seksuaalilääketieteellisten ja seksologisten tekstien tuottamia käsityksiä miesten seksuaalisuudesta. Tässä artikkelissa jatkan hallinnan dynamiikan analysoimista tarkastellessani niitä kiistoja ja kamppailuja, joita miesten seksuaalisuudesta on käynnissä 2000-luvulla. Olen analysoinut miesten seksuaalisuutta tarkastelevia seksuaalilääketieteellisiä tekstejä ja seksologista tietoa opaskirjallisuutta tiedon ja vallan muodostamana käytäntönä, joka koostuu sekä vakiintuneista tiedontuottamisen tavoista että näitä vakiintuneita tapoja haastavista problematisoinneista. Hallinnan dynamiikkaan keskittyvä tutkimusasetelma tekee mahdolliseksi tarkastella sitä, millaisia seksuaalisen subjektivoitumisen mahdollisuuksia normalisoiva hallinta ja tätä hallintaa haastavat tietokäytännöt tarjoavat miehille.

Tuottava, monisyinen valta

Artikkelissa *Heterosexercising women's sexual pleasure in Finnish sex manuals* (artikkeli 4) olemme kanssakirjoittajani Tuula Juvosen kanssa lähteneet liikkeelle tarkastelemalla niitä tiedon tuottamisen tapoja, joilla seksuaaliopaskirjoissa ohjataan heteroseksuaalisia naisia harjoittelemaan ja työstämään seksuaalisuutta. Seksuaalisuuden fysiologisen ulottuvuuden sijaan analyytinen kiinnostuksemme kohdistuu siihen, miten opaskirjateksteissä naisia ohjataan muuttamaan asenteitaan ja työstämään heteroseksuaalista mielenmaisemaa seksuaalisen nautinnon saavuttaakseen.

Teema-analyysia (Braun & Clarke 2006) soveltaen nostamme aineistosta esiin kolme toistuvaa teemaa, jotka ovat keskeisiä heteroseksuaalista mielenmaisemaa koskevan kysymyksenasettelumme kannalta: sukupuolten välinen tasa-arvo, seksuaalinen tasa-arvo sekä

seksismi. Analyysimme kohdistuu yhtäältä siihen, miten opaskirjatekstit tarjoavat naisille mahdollisuuksia tasa-arvoisempaan heteroseksuaalisuuteen ja heteroseksisiin. Toisaalta analysoimme opaskirjateksteihin sisältyviä sukupuolihierarkioita ja seksismiä. Tarkastelemme erityisesti sitä, miten tasa-arvoisempaan heteroseksuaalisuuteen ja heteroseksisiin ohjaaminen sekä sukupuolihierarkisuus ja seksismi esiintyvät rinnakkaisina ja päällekkäisinä. Näin analyysi avaa näkökulmia tuottavaan, monisyiseen valtaan tarkastellessamme, miten seksuaaliopaskirjat tarjoavat heteroseksuaalisille naisille paradoksaalisia subjektipositioita.

Lisäksi analyysi avaa näkökulman heteroseksuaalisuuteen normalisoivana hallinnan muotona. Kehittämäni termi 'heterosexercising' on tarjonnut analyyttisen työkalun, jolla pureutua siihen, miten naisia ohjataan ja opastetaan opaskirjallisuudessa työstämään ja harjaannuttamaan itseään nimenomaan heteroseksuaaliksi subjekteiksi. Englanninkielen verbimuotoinen 'heterosexercising' kääntyy huonosti suomenkielelle. Tässä yhteenve-toartikkelissa olen päätenyt kääntämään kyseisen termin heteroharjoitelmiksi, vaikkei se tavoitakaan täysin englanninkieliseen termiin sisältyvää merkityssisältöä.

Myös artikkeli *Tavoittelemisen arvoinen nautinto suomalaisissa seksuaaliopaskirjoissa* (artikkeli 5) tarjoaa näkökulman vallan monisyiseen luonteeseen analysoidessani vallan ja vastarinnan samanaikaisuutta ja päällekkäisyyttä. Analyyttinen kiinnostukseni kohdistuu niihin tapoihin, joilla seksuaaliopaskirjoissa tuotetaan käsityksiä tavoittelemisen arvoisesta nautinnosta ja seksuaalisesti nauttivasta subjektista.

Käsitystä tavoiteltavasta nautinnosta rakennetaan teksteissä vastakkainasetteluiden varaan. Seksuaaliopaskirjallisuudessa selkeiksi piirtyvät vastakkainasettelut ohjaavat tarkastelemaan seksuaalisesta nautinnosta käytyjä kiistoja ja kamppailuja. Tarkastelen, mitä seksuaaliopaskirjoissa vastustetaan, ja mitä teksteissä tarjotaan näiden vastustettujen seksuaalisuuden muotojen tilalle. Analysoin sitä, millaiseen seksuaaliseen nautintoon asian-tuntijatekstit pyrkivät vapauttamaan subjekteja, ja miten seksuaalisuuden diskursseissa moninaistetaan näin nauttivaksi subjektiksi tulemisen mahdollisuuksia. Tämän rinnalla analysoin seksuaalisen nautinnon lisäämiseen ja varmistamiseen tähtääviä diskursseja normalisoivina, rajoittavina käytäntöinä. Näin pääsen tarkastelemaan vapauttavia ja rajoittavia käytäntöjä samanaikaisina ja päällekkäisinä.

4 Artikkeleiden keskeiset tulokset

Olen esitellyt aineistoanalyysini tulokset viidessä artikkelissa. Jokaisessa niistä olen lähestynyt erilaisesta näkökulmasta seksuaalisuutta koskevaa tietoa tarkastellessani niitä tapoja, joilla seksuaalisuutta koskevat asiantuntijatekstit muodostavat käsityksiä seksuaalisista, sukupuolisista ja yksilöllisistä subjekteista. Näin kunkin artikkelin kysymyksenasettelu tarjoaa omanlaisensa näkökulman siihen, millaisia seksuaalisen subjektivoitumisen mahdollisuuksia asiantuntijatieto tuottaa. Tässä luvussa esittelen näiden artikkeleiden keskeiset tutkimustulokset.

4.1 Heteroseksuaalisen halun sukupuolittuminen

Seksuaalisiin fantasioihin keskittyvä *Naistutkimus–Kvinnoforskning*-lehdessä julkaistu artikkeli *Fantasioita halusta* (Haataja 2012, artikkeli 1) tuo esiin heteroseksuaalisen halun sukupuolittumisen. Tarkastelen siinä, millaisina seksuaalisten fantasioiden tuottajina naiset ja miehet esitetään vuosina 2003–2005 julkaistuissa seksuaaliopaskirjoissa ja miten käsitys seksuaalisesta halusta muotoutuu binaariseen sukupuolieroon nojautuen. Miesten seksuaalisten fantasioiden kohdalla voimakas naisia objektivoiva fyysinen seksuaalinen halu on keskeisesti läsnä. Sen sijaan naisten seksuaalisia fantasioita käsiteltäessä seksuaalisen halun objekti puuttuu, eikä naisten seksuaalisen halun voimakkuus tule teksteissä esiin. Naisten esitetään, toisin kuin miesten, fantasioivan ennemminkin romanttisesta rakkaudesta kuin seksuaalisesta kanssakäymisestä. Tarkastelemissani opaskirjoissa seksuaalisen halun sukupuolittaminen ylläpitää ja tuottaa näin normalisoivia käsityksiä naisiin ja miehiin olemuksellisesti kiinnittyvästä seksuaalisesta käyttäytymisestä.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on nostettu esiin, miten sukupuolieroa korostava tapa puhua seksuaalisuudesta asettaa naiset ja miehet seksuaalisina subjekteina eriarvoiseen asemaan (esim. Aaltonen 2011; Brown-Bowers ym. 2015; Drew & Hartley 2001; Fine 1988; Jackson & Scott 2001). Tarkastelemieni seksuaalisia fantasioita käsittelevän aineiston valossa nousee vastaavasti esiin se, kuinka naiset ja miehet ovat seksuaalisesti haluavina

subjekteina eriarvoisessa asemassa analysoimissani teksteissä. Seksuaaliopaskirjat tarjoavat miehille mahdollisuuden tunnistaa itsensä seksuaalisesti haluavina subjekteina. Naisten kohdalla, seksuaalisen halun jäädessä hiljaiseksi itsestään, naisille ei tarjota vastaavaa mahdollisuutta.

Esitän, että tämä tapa käsitellä naisten ja miesten seksuaalisia fantasioita toisistaan poikkeavalla tavalla tuo esiin seksuaalisuutta koskevien tietokäytäntöjen lähtökohtaisen mieskeskeisyyden. Mieskeskeiseksi muotoutuva käsitys seksuaalisuudesta ensisijaistaa miesten seksuaaliset halut ja tarpeet. Miesten aktiivinen seksuaalisuus on tarkastelemissani teksteissä hallitsevassa asemassa. Seksuaalisia fantasioita käsittelevissä teksteissä nostetaan esiin myös miesten halu toteuttaa seksuaalisuuttaan passiivisesti nauttivassa roolissa. Aineiston mieskeskeistä muotoutumista valaisee omalta osaltaan juuri se, kuinka miesten moninaiset seksuaaliset tarpeet ja halut tulevat esiin seksuaalisia fantasioita käsittelevän tekstiaineiston yhteydessä.

4.2 Normatiivisen sukupuolen ja seksuaalisuuden haastaminen

Artikkelissa *Säröjä siveydessä – kurkistus 1900-luvun seksuaalipolitiikkaan* (Haataja 2013, artikkeli 2) tarkastelen, miten 1900-luvun alussa julkaistuissa lehtikirjoituksissa, näytelmissä ja opaskirjoissa haastetaan kyseisen ajanjaksona vallinneita, normatiivisia käsityksiä sukupuolesta ja seksuaalisuudesta. Tässä Naistutkimus–Kvinnoforskning-lehdessä julkaistussa artikkelissa analysoin niitä tapoja, joilla näytelmäkirjailija Elvira Willman (1875–1925) ja seksuaalivalistajana tunnettu fysiologian dosentti Max Oker-Blom (1863–1917) asettavat kirjoituksissaan naisten seksuaalisuutta koskevat käsitykset kiistanalaisiksi.

Keskustelu naisista ja naisten seksuaalisuudesta oli 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä vilkasta, kuten aiemmissa tutkimuksissa on osoitettu (esim. Kinnunen 1993; Lappalainen 1998; Leskelä-Kärki 2009; Parente-Čapková 2005; Rajainen 1973). Tarkastelemissani Willmanin ja Oker-Blomin kirjoittamissa teksteissä kysymystä naisten seksuaalisuudesta lähestytään esittämällä, kuinka kaksinaismoralistinen ilmapiiri ja naisten seksuaalisuuden leimaaminen häpeälliseksi, syntiseksi ja siveettömäksi on pakottanut naiset elämään ilman seksuaalisuutta. Näin he esittävät kirjoituksissaan käsityksen naisten sosiaalisesti tuotetusta seksuaalisuudesta. Analyysiini pohjautuen esitän, että Willman ja Oker-Blom haastoivat aikakaudella vallinneita normatiivisia käsityksiä naisten seksuaalisuudesta tarjoamalla heistä tietoa seksuaalisina subjekteina ja puolustamalla naisten seksuaalisia oikeuksia.

Siveellisen yksilön ymmärrettiin 1900-luvun alussa kontrolloivan seksuaalisia halujaan ja naisia ja miehiä ohjattiinkin siveellisyyden nimissä pidättäytyvyyteen (Elomäki 2011, 134; Helén & Yesilova 2003, 236). Esitän, että Willman ja Oker-Blom toivat tähän siveelisyyskeskusteluun uuden piirteen tarjotessaan näkökulman, jonka mukaan naisten seksuaalivietin kehittäminen ja heidän seksuaalisten oikeuksien tunnustaminen parantaisi naisten ja miesten välisten suhteiden siveellistä tasoa. Oker-Blomin kirjoituksissa nousee

esiin ajatus, että pyrkimys naisten ja miesten seksuaaliseen samankaltaisuuteen tarjoaa mahdollisuuksia onnellisempaan ja harmonisempaan heteroseksuaalisuuteen.

Tarkastelen artikkelissa tiettyä historiallista ajankohtaa ”moninaisten eripuraisuuksien tilana” (Foucault 2005, 203), jolloin on mahdollista nostaa esiin seksuaalisuudesta tuotetut käsitykset historiallisesti kontingentteina. Kannanotoillaan Willman ja Oker-Blom toivat aikakauden seksuaalisuutta koskevaan keskusteluun uudenlaisia säikeitä tarjoamalla kirjoituksillaan aikakautensa naisille mahdollisuuksia seksuaalisen subjektuuden muodostamiseen. Yhtäältä Willmanin ja Oker-Blomin kirjoituksissa haastetaan normatiivisia käsityksiä, toisaalta he samanaikaisesti loivat uudenlaisia normatiivisia ihanteita esittämällä ajatuksen seksuaalisuutta vailla olevasta ihmisestä luonnottomana (Oker-Blom 1906, 26–27; Willman 1905a, 93). Tekstit myös vahvistivat heteronormatiivista käsitystä seksuaalisuudesta, sillä naisten seksuaalisuus ja seksuaaliset oikeudet kiinnittyvät teksteissä nimenomaan heteroseksuaalisuuteen.

4.3 Maskuliinisen seksuaalisuuden problematisoituminen

Sosiologia-lehdessä julkaistussa artikkelissa *Miesten seksuaalisen nautinnon hallinta* (Haataja 2016, artikkeli 3) analysoin niitä tapoja, joilla miesten seksuaalisuus ja seksuaalinen nautinto asetetaan hallinnan kohteeksi seksuaalilääketieteellisissä ja seksologisissa tietojen opaskirjallisuusteksteissä (2000–2013). Miesten seksuaalisuutta tarkastelevissa tutkimuksissa on esitetty, että lääketieteellisessä lähestymistavassa korostuu penis-, erektio- ja yhdyntäkeskeinen ymmärrys miesten seksuaalisuudesta, jolloin toisenlaiset tavat olla seksuaalinen jäävät näkymättömiksi. Näin lääketiede olennaisella tavalla vaikuttaa miesten seksuaalisuutta normalisoivien käsitysten muotoutumiseen. (Mamo & Fishman 2001; Marshall & Katz 2002; Marshall 2006; 2010; Potts 2000b; Tiefer 1994; Winton 2000.) Analyysissäni osoitan, miten vastaavasti myös Suomessa julkaistuissa seksuaalilääketieteellisissä teksteissä tuotetaan kapeaa ja jäykkää ymmärrystä miesten seksuaalisuudesta. Seksuaalilääketieteellisissä lähestymistavoissa miesten seksuaalisuus pelkistyy erektio-, yhdyntä- ja ejakulaatiokyvykkyudeksi.

Miesten seksuaalisuuden lääketieteellistymistä koskevien tutkimuskeskustelujen lisäksi artikkeli osallistuu miesten ja maskuliinisuuksien muutosta (Connell & Messerschmidt 2005; Nieminen 2013) sekä miesten seksuaalisuuden moninaisuutta tarkasteleviin tutkimuskeskusteluihin (Hughes 2011; Potts ym. 2004; Potts ym. 2006; Sandberg 2013; Watson ym. 2015). Näissä keskusteluissa nostetaan esiin miehiin, maskuliinisiin ja miesten seksuaalisuuteen liittyviä muutoksia. Tämä muutoksen mahdollisuus on läsnä myös tarkastelemassani tutkimusaineistossa, sillä penis-, erektio- ja yhdyntäkeskeisten näkökulmien rinnalla seksologisissa tietojen opaskirjallisuusteksteissä myös haastetaan satunnaisesti kapeaa ymmärrystä miesten seksuaalisuudesta ja maskuliinisuudesta.

Analyysini avaa yhtäältä sitä, miten seksuaalilääketieteellisissä näkökulmissa tuotetaan normatiivisten heteroseksikäytäntöjen mukaista ymmärrystä miesten seksuaalisuudesta ja

heteroseksuaalisuudesta. Seksuaalilääketieteelle ominainen tapa lähestyä miesten seksuaalisuutta seksuaalisen kyvykkyyden näkökulmasta on läsnä myös seksologisissa tieto- ja opaskirjallisuusteksteissä. Seksuaalilääketieteestä poiketen näissä teksteissä on tilaa kuitenkin myös seksuaalisuuden monipuoliselle tarkastelulle. Näin ollen niistä on mahdollista paikantaa normalisoivan hallinnan ohella myös sitä haastavia näkökulmia. Heteromaskuliinisuuden ja seksuaalisen kyvykkyyden yhteen kietoutunutta luonnetta problematisoivat tieto- ja opaskirjallisuustekstit kuvaavat maskuliinisen sukupuoli-identiteetin ja miesten seksuaalisuuden olevan sosiaalisesti tuotettuja käytäntöjä.

Analyysini valossa esitän, että lääketieteen tiukentuva ote pakottaa omalta osaltaan esiin miesten seksuaalisen nautinnon ja maskuliinisuuksien moninaisuutta korostavia näkökulmia. Miesten seksuaalisuutta normalisoivaa lääketieteellistä hallintaa kyseenalaistetaan seksologisissa tieto- ja opaskirjallisuusteksteissä, samalla kun niissä haastetaan kaipaamaan ymmärrystä miesten seksuaalisuudesta ja heteromaskuliinisuudesta. Tilalle tarjotaan näkökulmia miesten moninaiseen seksuaaliseen ruumiillisuuteen ja maskuliinisuuteen. Tätä moninaisuutta tavoitellaan teksteissä purkamalla seksuaalisen kyvykkyyden roolia niin maskuliinisuuden kuin miesten seksuaalisuudenkin määrittäjänä. Esitän, että näissä keskustelunavauksissa miesten seksuaalisuus nousee uudella tavalla vapauttamisen kohteeksi.

4.4 Heteroseksuaalisen nautinnon harjoitelmia

Yhdessä Tuula Juvosen kanssa kirjoittamassani artikkelissa *Heterosexercising women's sexual pleasure in Finnish sex manuals* (Haataja & Juvonen 2018, artikkeli 4) kysymme, miten naisia ohjataan seksuaaliseen nautintoon suomalaisissa seksuaaliopaskirjoissa (2005–2015). Tässä *Sexualities*-lehden artikkelissa nostamme analyysin keskiöön heteroseksuaalisen mielenmaiseman hallinnan tarkastellessamme niitä tapoja, joilla naisia ohjataan muokkaamaan asenteitaan ja ajattelemaan toisin seksuaalisen nautinnon saavuttaakseen. Heteroharjoitelmien (heterosexercising) käsitettä hyödyntäen analyysimme tekee näkyväksi sen, miten naisia ohjataan kaiken aikaa nimenomaan heteroseksuaalisiksi subjekteiksi.

Lähdemme tässä artikkelissa liikkeelle tarkastelemalla ensiksi sitä, miten heteroseksuaalisia naisia ohjataan seksuaaliopaskirjoissa tasa-arvoisempaan heteroseksuaaliseen parisuhteeseen. Opaskirjatekstit asettavat satunnaisesti naisten seksuaalisen nautinnon toteutumisen mahdollisuudet laajempaan heteroseksuaaliseen kontekstiin, jossa pariskunta jakaa seksin ohella myös lastenhoidon ja kotityöt. Kun naisten seksuaalisen nautinnon esteeksi esitetään naisten kuormittuminen lasten- ja kodinhoidon arjessa, opaskirjat vihaavat heteroseksuaalisen parisuhteen rakenteelliseen epätasa-arvoisuuteen. Heteroseksuaalisesta parisuhteesta puuttuvan tasa-arvon kokonaisvaltainen tarkasteleminen jää seksuaaliopaskirjoissa kuitenkin hyvin vähäiseksi.

Toiseksi analysoimmekin, miten naisten seksuaalisen nautinnon tavoittamisen kannalta heteroseksuaalisen *parisuhteen* tasa-arvoa keskeisemmäksi teksteissä nousee *heteroseksin* tasa-arvoisuuden käsitteleminen. Naisten ohjaaminen miesten kanssa tasa-arvoiseen seksuaaliseen subjektiuteen on opaskirjoissa keskeisessä roolissa. Teksteissä usein myös ylitetään yhdyntäkeskeinen käsitys heteroseksistä.

Analyysimme osoittaa, kuinka seksuaaliopaskirjoissa otetaan huomioon heteroseksuaalisuuteen ja erityisesti heteroseksikäytäntöihin liittyvä epätasa-arvo. Näitä näkökulmia avaamalla artikkelimme osallistuu niihin tutkimuskeskusteluihin, jotka esittävät, että sukupuolihierarkkisten ja alistavien käytäntöjen rinnalla heteroseksuaalisuutta on tarpeellista tarkastella myös näkökulmista, joissa heteroseksuaalisuus nähdään kaiken aikaa muuttuvana (Beasley 2011; 2015; Beasley ym. 2012, 2015; Brook ym. 2015). Tämä tarkastelunäkökulma on mahdollistanut sen, että heteroseksuaalisuus ei pelkisty analyysissamme yhdeksi ja yhtenäiseksi alistavaksi käytännöksi, vaan myös heteroseksuaalisuuden moninaisuudelle jää tilaa.

Naisten seksuaalinen tasa-arvo huomioidaan seksuaaliopaskirjoissa näkyvästi, mutta heteroseksuaalisten parisuhteiden kokonaisvaltaista tasa-arvoisuutta sivutaan ainoastaan satunnaisesti. Näin seksuaaliopaskirjat antavat ymmärtää, että seksuaalinen tasa-arvo voisi olla mahdollista ilman puuttumista heteroseksuaalisen suhteen epätasa-arvoisiin käytäntöihin. Tällöin ohitetaan heteroseksuaaliseen suhteeseen sisältyvät, naisia kuormittavat epätasa-arvoiset käytännöt, jotka kuitenkin nousevat esiin useissa heteroseksuaalisten suhteiden tasa-arvoa käsittelevissä ja naisten kokemuksia kartoittavissa suomalaisissa tutkimuksissa (Anttila 2012; Jokinen 2005; 2010b; Miettinen 2008; Nieminen 2008; Raijas & Varjonen 2007). Tämä konkretisoi osuvalla tavalla Ruth Listerin (2007; 2009) huomioiman kuilun pohjoismaisen tasa-arvoretoriikan ja jokapäiväisten elämäkäytäntöjen välillä.

Kolmanneksi analyysimme osoittaa, miten seksuaaliopaskirjoissa ohitetaan tasa-arvoa koskevat kysymykset kokonaan, kun naisten seksuaalisen nautinnon kannalta olennaiseksi tekijäksi nostetaan naisten oman seksikkyyden tunnistaminen. Opaskirjateksteissä ylläpidetään ja tuotetaan sukupuolihierarkioita silloin, kun heteroharjoitelmat ohjaavat naisia sisäistämään seksistisen asenteen omaa kehoaan kohtaan.

Analyysimme osoittaa, miten hallinnan siirtyminen mielen tasolle tekee mahdolliseksi entistä syvällisemmän sukupuolten tasa-arvoa koskevan ajattelun ja keskustelun silloin, kun tekstit tarjoavat keinoja ymmärtää heteroseksuaalisten naisten seksuaalinen subjektiviteetti ja seksuaalinen nautinto osana laajempaa epätasa-arvoista heteroseksuaalista kontekstia. Käsitys sukupuolten välisestä tasa-arvosta on mahdollistanut myös sen, että tasa-arvoisen heteroseksin tavoitteleminen on teksteissä näkyvällä tavalla esillä. Paradoksaalisesti mielen tasolla toimiva hallinta syventää kuitenkin samalla myös seksismin muotoja ohjatessaan naiset sisäistämään seksistisen asenteen omaa kehoaan kohtaan. Lisäksi mielen tasolle siirtyvä hallinta syventää ja lujittaa seksuaalisuuden heteronormatiivisia lähtökoh-
tia, sillä tasa-arvodiskurssin taustaoletuksena on pysyvä heteroseksuaalinen identiteetti.

Tästä heteronormatiivisesta taustaoletuksesta johtuen heteroharjoittelmat ohjaavat naisia kaiken aikaa nimenomaan heteroseksuaalisiksi subjekteiksi.

4.5 Aistillisuuteen vapauttaminen

Kulttuurintutkimus-lehdessä julkaistussa artikkelissa *Tavoittelemisen arvoinen nautinto suomalaisissa seksuaaliopaskirjoissa* (Haataja 2018, artikkeli 5) tarkastelen niitä seksuaaliopaskirjojen (2013–2017) sivuilta esiin piirtyviä vastakkainasetteluja, joissa ymmärrystä tavoittelemisen arvoisesta seksuaalisesta nautinnosta muotoillaan. Näiden vastakkainasettelujen analysoiminen avaa näkökulmia hallinnan dynamiikkaan (Helén 2010, 47). Nostan analyysissä esiin, mitä opaskirjateksteissä vastustetaan, ja mitä näiden tilalle tarjotaan.

Tarkastelemassani teksteissä lukijaa ohjataan vapautumaan asiantuntijatiedosta ja tilalle tarjotaan yksilöllisiä tapoja toteuttaa seksuaalisuutta. Teksteissä lukijaa ohjataan vapautumaan myös laajemmin rationaalis-mekanistisesta seksuaalisuuskäsityksestä. Sen tilalle tarjotaan kehotietoisuutta, kohtaamista ja aistillisuutta. Artikkelini osallistuu näin aistillisen elämäntavan merkitystä korostaviin keskusteluihin, joissa aistillista elämisen taitoa ehdotetaan vastalääkkeeksi markkinatalouden ja kulutuskulttuuriin tuottamiin ongelmiin sekä haastamaan mekanistista maailmankuvaa kokonaisuudessaan (bell hooks 2016, 164; Irigaray 1996). Kehotietoisuuden, kohtaamisen ja aistillisuuden merkitystä korostavat seksuaaliopaskirjat haastavat omalta osaltaan nimenomaan välineellistä ja mekanistista ihmiskäsitystä. Esitän, että seksuaaliopaskirjatekstit laajentavatkin näin käsitystä siitä, mikä ymmärretään seksuaaliseksi vapautumiseksi.

Tarkastelen myös, miten seksuaaliopaskirjoissa ohjataan ja opastetaan lukijaa nauttivaksi subjektiksi tulemisessa. Analyysin pohjalta esitän, että nimenomaan tämä yksilön nauttimaan ohjaaminen voidaan tunnistaa normalisoivaksi hallinnaksi. Analyysini avaa näkökulmia siihen, miten seksuaalinen nautinto ja sen tavoittelemisen nousevat olennaisiksi yksilön minäkäsityksen muodostumiselle. Näin artikkeli osallistuu Foucault'n avaamaan keskusteluun siitä, miten yksilöllisen nautintoelämän kehittämisestä ja työstämisestä sekä itsensä tunnistamisesta seksuaalisesti nauttivaksi tulee olennaisen tärkeitä osia subjektin muodostumisessa (Allen 2012; Allen, Rasmussen & Quinlivan 2014; Foucault 1984; 2000). Analyysini perusteella esitän, että seksuaaliopaskirjojen sivuilta avautuvassa seksuaalisen vapautumisen yksilöitymisen ja monimuotoistumisen prosessissa yksilöstä otetaan entistä tiukempi ote seksuaalisesti nauttivana subjektina. Tarkasteltaessa seksuaalisen vapautumisen ja normalisoivan hallinnan samanaikaisuutta näkyviin piirtyy se, miten yksilölle ei tarjoudu ainoastaan mahdollisuus moninaisempaan nautintoon, vaan yksilöllä on myös velvollisuus kehittää omanlaista yksilöllistä nautintoelämää.

5 (Hetero)seksuaalisen halun ja nautinnon hallinta

Tähän tutkimukseen kuuluvissa artikkeleissa olen analysoinut seksuaalisuutta koskevien asiantuntijatekstien tuottamia käsityksiä seksuaalisuudesta. Tässä luvussa sekä luvussa kuusi tarkastelen näiden osajulkaisujen muodostamaa kokonaisuutta. Näissä työni viimeisissä luvuissa jatkan ja syvennän analyysia tutkimusartikkeleissa esittelemiä aineistoanalyysien pohjalta. Tutkimukseni pääkysymyksiin nojautuen jatkan sen tarkastelemista, miten seksuaalisuutta koskevat asiantuntijatestit muodostavat käsityksiä seksuaalisista, sukupuolisista ja yksilöllisistä subjekteista ja millaisia seksuaalisen subjektivoitumisen mahdollisuuksia asiantuntijatieto tällöin tuottaa.

Seuraavaksi lähten tarkastelemaan keskenään erilaisten sukupuolikäsitysten merkitystä analysoimissani seksuaalisuutta käsittelevissä asiantuntijateksteissä. Analyysini tarjoaa näkökulman sukupuolikäsitysten kahtalaiseen tarkoitukseen – niihin nojautuen seksuaalisia subjekteja sekä normalisoidaan että vapautetaan. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan sitä, miten ihmisiä hallitaan yksilöllisinä seksuaalisina subjekteina. Käsittelem heteroseksuaalisten subjektien ja heteroseksuaalisen nautinnon problematisoitumista asettelmassa, jossa normalisoivan ja yhdenmukaistavan hallinnan sijaan seksuaalisuus ymmärretään yhä useammin yksilölliseksi. Lopuksi siirryn tarkastelemaan sitä, miten ihmis- ja todellisuuskäsitykset vaikuttavat siihen, millaiseksi ymmärrys seksuaalisesta vapautumisesta muotoutuu. Näin analyysi tarjoaa näkökulmia seksuaalisen vapautumisen ontologiaan ja siihen, millaisia merkityksiä keskenään erilaisilla seksuaalisen vapautumisen projekteilla on seksuaalisen subjektivoitumisen kannalta.

5.1 Sukupuoli – normalisoivaa hallintaa ja vapautumista

Analysoidessani sukupuolesta tuotettua tietoa olen kiinnittänyt huomiota yhtäältä siihen, miten seksuaalisuutta käsittelevissä asiantuntijateksteissä tuotetaan käsitystä sukupuolesta biologiseen determinismiin nojautuen (artikkelit 1, 3, 4). Tältä osin analyysini valaisee sitä, miten tarkastelemissani teksteissä luonnolliseksi biologiseksi tosiasiaksi merkityksellistyvä

sukupuoli (*sex*) tuottaa normatiivisia ja yhdenmukaistavia käsityksiä sukupuolesta ja seksuaalisuudesta. Toisaalta tuon analyysini (artikkelit 2, 3, 4) valossa esiin, miten 1960- ja 1970-luvun *sex/gender*-jaotteluun perustuvia feministisiä keskusteluja seuraten¹ seksuaalisuutta käsittelevissä asiantuntijateksteissä lähdetään purkamaan biologisesta determinismistä kumpuavia normatiivisia käsityksiä sukupuolesta ja seksuaalisuudesta tuottamalla käsityksiä sosiaalisesti muotoutuneesta sukupuolesta (*gender*).

Ymmärrän biologisen sukupuolen ja sosiaalisen sukupuolen siinä mielessä toistensa kaltaisiksi, että yhtä lailla biologinen sukupuoli on sosiaalisesti tuotettua eikä sosiaalisen sukupuolen taustalta näin ollen ole löydettävissä luonnollista biologista sukupuolta (Butler 2006; Devor 1989; Laqueur 1995). Tässä tutkimuksessa biologisen sukupuolen (*sex*) ja sosiaalisen sukupuolen (*gender*) erottamisen merkitys liittyy ainoastaan siihen, että olen haunnut analysoida aineistossa ilmeneviä erilaisia sukupuolen hallinnan muotoja, jotka ovat muotoutuneet keskenään erilaista historiallista taustaa vasten. Esimerkiksi seksuaalisuutta koskevassa tiedontuotannossa biologiseen determinismiin nojaavaa ymmärrystä sukupuolesta on käytetty luonnollistamaan käsityksiä naisten ja miesten keskenään erilaisesta seksuaalisuudesta. Sosiaalisen sukupuolen käsitettä puolestaan on käytetty nimenomaan biologisesta sukupuolesta kumpuavan determinismin haastamiseen ja kyseenalaistamiseen. (Salomäki 2011, 224–231.) Olen analysoinut sitä, miten nämä kaksi erilaista sukupuolen hallinnan muotoa ilmenevät tarkastelemissani seksuaalisuutta käsittelevässä asiantuntijateksteissä rinnakkain, ja millaisia erilaisia seksuaaliseksi subjektiksi tuleminen mahdollisuuksia ne tarjoavat.

Seksuaalisia fantasioita tarkastelevassa osassa tutkimustani (artikkeli 1) tuon esiin, miten naisten ja miesten seksuaaliset fantasiamaailmat sukupuolittuvat opaskirjateksteissä keskenään erilaisiksi. Miesten fantasioiden kohdalla fyysinen seksuaalinen halu on keskeisellä tavalla esillä, naisten fantasioiden kohdalla puolestaan seksuaalinen halu jää hiljaiseksi itsestään ja naisten seksuaaliset fantasiat typistyvät fantasioiksi rakkaudesta. Tässä voidaan tunnistaa seksologian perinteestä tuttu tunne-elämän, elämysmaailman sekä halujen ja nautintojen sukupuolittuminen, joka johdetaan biologiseen determinismiin nojautuen sukupuolten anatomisesta erilaisuudesta. Tunne-elämän ja elämysmaailman sukupuolittaminen täydentää biologiseen, anatomiseen ja fysiologiseen eroon perustuvaa ymmärrystä naisten ja miesten keskenään erilaisesta seksuaalisuudesta. Juuri tähän kokonaisvaltaiseen seksuaalisuuden sukupuolittamiseen perustuu tapa ymmärtää naisten seksuaaliset halut mentaalisiksi ja henkisiksi, miesten halut vastaavasti fyysisiksi. (Helén 1997, 88–101, 277–280; Karkulehto 2006, 50; Salomäki 2011, 168–170.)

Kun tarkastelemissani opaskirjoissa tarjotaan miehille seksuaalisia fantasioita seksuaalisesta objektista ja naisille fantasioita rakkaudesta, teksteissä tuotetaan käsityksiä seksuaalisista fantasioista biologiseen determinismiin nojautuen. Tällöin anatomisista sukupuolieroista johdetaan mielen alueen sukupuolittaminen, jolloin naisten ja miesten

1 Historialliseen aineistoon pohjautuvan osajulkaisun *Säröjä siveydessä* (2013) aineiston kohdalla 1900-luvun alussa kirjoitettujen tekstien voidaan nähdä ennakoivan 1960-luvulla voimistunutta keskustelua sukupuolen sosiaalisesta muotoutumisesta.

fantasiamaailmat erkanevat toisistaan. Näin anatomiasta tulee kohtalo, joka määrää seksuaalisen subjektuuden – myös fantasioivan subjektin – rajat ja mahdollisuudet.

Tarkastelemissani asiantuntijateksteissä nojaututaan biologiseen determinismiin myös silloin, kun miesten seksuaalisuudesta tuotetaan yksipuolisesti penis-, erektio- ja yhdyntäkeskeistä käsitystä (artikkeli 3). Näissä yhteyksissä fysiologinen ja anatominen sukupuoli määrittää sen, miten miesten on mahdollista nauttia seksuaalisesti ja mihin ruumiinosaan miesten seksuaalinen nautinto kiinnitetään. Normalisoivan hallinnan otteessa miesten seksuaalisesti nauttiva ruumiillisuus typistetään penikseen, erektioon, yhdyntään ja ejakulaatioon. Myös tässä tapauksessa anatomiasta tulee kohtalo. Seksuaalisuuden määrittäminen biologiseen determinismiin nojautuen kaventaa olennaisella tavalla miesten seksuaalisen subjektuuden mahdollisuuksia.

Tarkastelemissani seksuaaliopaskirjoissa ei pelkästään toisteta edellä esitetyn kaltaisia seksologian perinteelle leimallisia biologiseen determinismiin pohjautuvia tapoja jäsentää seksuaalisuutta. Lisäksi niissä myös tuotetaan uudenlaisia biologisesta determinismistä kumpuavia hallinnan muotoja, jotka ylläpitävät sekä sukupuolieron varaan muotoutunutta ymmärrystä seksuaalisuudesta että sukupuolihierarkioita. Näin tapahtuu silloin, kun tarkastelemissani opaskirjateksteissä (artikkeli 4) seksikkyyden tunnistaminen nostetaan tärkeäksi naisten kohdalla ja naisia ohjataan suuntaamaan seksistinen katse itseensä. Näissä yhteyksissä naisten oman seksikkyyden tunnistaminen asetetaan olennaisen tärkeäksi naisten nautinnon ja seksuaalisuuden kannalta. Sen sijaan miesten kohdalla oman seksikkyyden tunnistamisen tärkeyttä ei nosteta teksteissä esiin. Näiden tarkastelutapojen erilaisuuden taustalta voidaan tunnistaa essentialistinen ymmärrys naisten ja miesten luonnollisesti erilaisesta seksuaalisuudesta; naisten on tunnistettava seksikkyytensä ollakseen seksuaalinen, mies puolestaan voi olla seksuaalinen ilman oman seksikkyytensä varaan muodostunutta itseymmärrystä itsestään seksuaalisena subjektina. Näin biologiseen determinismiin nojautuen tuotetaan edelleen vahvasti sukupuolittuneita ja sukupuolihierarkkisia käsityksiä seksuaalisuudesta.

Juuri sukupuolihierarkioiden ylläpitämisen kannalta biologisella determinismillä onkin ollut historian saatossa merkittävä rooli. Siihen nojautuen on vuosisatojen ajan perusteltu esimerkiksi naisten ja miesten erilaisia ja epätasa-arvoisia mahdollisuuksia koulutukseen ja oikeutettu naisten ja miesten yhteiskunnallinen epätasa-arvo (Salomäki 2011, 136–142). Viime vuosikymmenten feministisissä tutkimuskeskusteluissa on osoitettu, ettei lisääntynyt keskustelu naisten seksuaalisista oikeuksista, seksuaalisesta aktiivisuudesta ja nautinnosta ole onnistunut haastamaan seksuaalisuuteen liittyviä sukupuolihierarkioita. Syyksi tähän on esitetty se, että naiseutta ja naisten seksuaalisuutta korostavassa postfeminismissä seksismin ote tiukentuu, kun naisia ohjataan sisäistämään käsitys oman kehonsa seksikkyydestä. (Brown-Bowers ym. 2015; Evans, Riley & Shankar 2010; Gavey 2012; Gill 2009; Gill & Elias 2014; Tolman 2012; Wood 2017.) Kun biologinen determinismi ohjaa tällä tavoin naisten seksuaaliseksi subjektiksi tulemistä, biologinen sukupuolianatomia uhkaa jäädä kohtaloksi.

Edellä esitetyn rinnalla tarkastelemissani seksuaalisuutta käsittelevissä asiantuntijateksteissä tärkeäksi nostetaan kuitenkin myös ideaali naisten ja miesten keskinäisestä seksuaalisesta tasa-arvosta ja tasaveroisten toimintamahdollisuuksien edistämisestä (artikkelit 2, 4). Heteroseksuaalisuutta tuotetaan näissä yhteyksissä kyseenalaistamalla käsityksiä naisten seksuaalisesta passiivisuudesta ja rakentamalla käsitystä naisten ja miesten seksuaalisuuden keskinäisestä samanlaisuudesta. Tämä näkökulma nousee esiin jo 1900-luvun alun kirjoituksissa (artikkeli 2). Tasa-arvoa korostavissa puheenvuoroissa naisten seksuaalisuutta ei jäsennetä luonnolliseksi, biologiseksi tosiasiaksi, vaan teksteissä tunnistetaan naisten seksuaalista passiivisuutta koskevan tiedon historiallisuus. Näin seksuaalisuutta koskevat ajattelutavat tulevat ymmärretyiksi jossain määrin sosiaalisesti tuotettuina.

Tässä yhteydessä Jemima Repon (2011, 2016) jäsennykset *gender*-käsitteestä historiallisesti muotoutuneena tiedon ja vallan käytäntönä avaavat näkökulmia tarkastelemini asiantuntijateksteihin. Hänen mukaansa käsitys sosiaalisesta sukupuolesta on tarjonnut välineen naisten emansipoitumista koskeville feministisille keskusteluille (Repo 2016, 103–104, 158–172). Tarkasteleman 2000-luvulla julkaistut asiantuntijatekstit seuraavat niitä 1960-luvulla kehkeytyneitä feministisiä teoretisointeja, jotka erottavat toisistaan sosiaalisen sukupuolen *genderin* ja luonnolliseksi mielletyn biologisen sukupuolen *sex* (Pulkkinen 2000, 49; Rossi 2010, 26–27). Analysoimissani teksteissä nimenomaan käsitys naisten seksuaalisuudesta sosiaalisesti muotoutuneena tekee mahdolliseksi biologiseen determinismiin nojaavien käsitysten haastamisen. Toril Moin (1999) mukaan *sex-gender*-jaottelun käyttökelpoisuus on liittynyt siihen, että sitä hyödyntäen on voitu osoittaa biologiseen determinismiin pohjautuvan ajattelutavan kestäättömyys. Kun naisille ja miehille edelleen osoitetaan seksuaalisen subjektivoitumisen paikkoja biologiseen determinismiin nojautuen, tarve tätä haastavalle käsitteelliselle työkalulle on edelleen tunnistettavissa tarkastelemieni seksuaalisuutta käsittelevien asiantuntijatekstien yhteydessä.

Naisten seksuaalisuuden kohdalla asiantuntijateksteissä keskeiseksi nousee kysymys naisten seksuaalisesta tasa-arvosta (artikkelit 2, 4) ja miesten kanssa yhtäläisestä oikeudesta seksuaaliseen nautintoon (artikkeli 4). Nimenomaan käsitys sosiaalisesta sukupuolesta mahdollistaa opaskirjateksteissä nämä seksuaalista tasa-arvoa koskevat keskustelut. Raija Julkusen (2010, 15) mukaan tasa-arvon idean ja tasa-arvopolitiikan keskeisin merkitys liittyy niiden kykyyn haastaa ja kyseenalaistaa sukupuolijärjestelmän sukupuolihierarkkisia peruseriaatteita. Analyysiini perusteella esitän, että tarkastelemissani opaskirjoissa onnistutaan jossain määrin kyseenalaistamaan heteroseksiiin liittyviä sukupuolihierarkioita. Sitä tapahtuu tekstien haastaessa biologiseen determinismiin pohjautuvaa seksuaalisuuden sukupuolittunutta luonnetta sekä silloin, kun ne tekevät näkyviksi naisten ja miesten epätasa-arvoiset mahdollisuudet toteuttaa seksuaalisuuttaan.

Analysoimissani asiantuntijateksteissä (artikkeli 3) pohditaan myös sitä, miten miesten seksuaalinen kyvykyys on kulttuurissamme tärkeää oikeanlaisen maskuliinisuuden ylläpitämisen kannalta. Penis- ja erektiokeskeistä käsitystä haastamalla tekstit kyseenalaistavat biologiseen determinismiin pohjautuvaa yksipuolista ymmärrystä miesten seksuaalisuu-

desta ja peräänkuuluttavat monipuolisempia käsityksiä miesten seksuaalisuudesta. Näin teksteissä tuodaan esiin miesten seksuaalisuuden sosiaalisesti muotoutunut luonne. Tähän käsitykseen nojautuen tekstit avaavat emansipatorisia näkökulmia miesten vapauttamiseksi penis-, erektio- ja yhdyntäkeskeisestä seksuaalisuudesta.

Edellä esitetyn valossa nousee esiin se, miten asiantuntijateksteissä haastetaan monin erilaisin tavoin biologisesta determinismistä kumpuavia normatiivisia käsityksiä sukupuolesta ja seksuaalisuudesta. Sosiaalisen sukupuolen ideaan nojautuen naisten ja miesten seksuaalisuutta koskevat käsitykset esitetään muutettavissa oleviksi. Nimenomaan ymmärrys sosiaalisesta sukupuolesta mahdollistaa teksteissä naisten ja miesten seksuaalisuuden emansipoimisen. Analyysin perusteella esitän, että kun sukupuolille avataan enemmän liikkumatilaa hyödyntämällä käsitystä sosiaalisesta sukupuolesta, myös käsitykset seksuaalisesti nauttivista subjekteista moninaistuvat.

5.2 Yksilöllistytvä heteroseksuaalinen nautinto

Biologiseen determinismiin pohjautuvassa ymmärryksessä naisten ja miesten keskenään erilaisesta seksuaalisuudesta voidaan tunnistaa Jiri Niemisen (2013, 36) esiin nostama modernille yhteiskunnalle tyypillinen normalisoivan hallinnan muoto, jolle on leimallista ihmiselämän biologisuuden hallinta. Biologiseen determinismiin nojautuessa subjektit tullaan pakottaneeksi yhdenmukaistaviin sukupuolittaviin muotteihin. 1960-luvulta lähtien sukupuolta on kuitenkin enenevissä määrin määritelty biologisen luonnollisen sukupuolen rinnalla myös sosiaalisen sukupuolen käsitteeseen tukeutuen. Tämä näkyy myös tarkastelemissani seksuaalisuutta käsittelevissä asiantuntijateksteissä, kuten edellä toin esiin. Nieminen (2013, 36) nostaa jälkimodernille yhteiskunnalle leimalliseksi juuri tämänkaltaisen liikeyhdistyksen kohti biologista sukupuolta joustavampaa sosiaalista sukupuolta.

Tarkastelemissani asiantuntijateksteissä ymmärrys sosiaalisesta sukupuolesta tarjoaa työkaluja haastaa biologiseen determinismiin pohjautuvaa normalisoivaa hallintaa. Ymmärrys sosiaalisesta sukupuolesta tarjoaa subjekteille sellaisia jäsentämisen tapoja, joilla sukupuolta on mahdollista ajatella yksilöllisenä. Tällöin sukupuoli on mahdollista nostaa refleksiivisen pohdinnan kohteeksi. Käsitys sosiaalisesta sukupuolesta tekee mahdolliseksi sekä haastaa normatiivisia käsityksiä naisten ja miesten seksuaalisuudesta että kyseenalaistaa kokonaisvaltaisesti heteroseksikäytäntöihin liittyviä sukupuolittuneita normatiivisia ihanteita.

Raija Julkunen (2010, 225) esittää, että kriittisessä ja refleksiivisessä asennoitumisessa voidaan tunnistaa jälkimoderneille yhteiskunnille tyypillinen lähestymistapa sekä itseen että todellisuuteen laajemminkin. Alain Ehrenbergin (2007, 90, 97–98) mukaan tässä muuttuneessa tilanteessa yksilöllisten valintojen korostuminen on syrjäyttänyt modernille yhteiskunnalle tyypillisen yhdenmukaisuuden paineen ja näin minuuden toteuttamisen

mahdollisuudet ovat laajentuneet. Tämä koskettaa enenevässä määrin myös sukupuolta ja seksuaalisuutta.

Tuoreimmissa tarkastelemistani seksuaaliopaskirjoissa ajanjaksolta 2013–2017 (artikkeli 5) yksilöllisyyttä korostava puhetapa on syrjäyttänyt sukupuolen ja sukupuoli häviää usein lähes kokonaan näkyvistä. Nämä opaskirjatekstit kyseenalaistavat näkyvällä tavalla asiantuntijatietoa ja ohjaavat lukijoita omanlaiseen yksilölliseen seksuaalielämään, joka ei ole määriteltävissä yksilön ulkopuolelta. Pohdinnan ja työstämisen kohteeksi nousee se, mikä on merkityksellistä ja totta minulle yksilöllisenä ja ainutlaatuisena seksuaalisena subjektina. Näin ollen opaskirjatekstit kiinnittyvät jälkimodernille tyyppilliseksi määritelyyn kysymykseen siitä, kuinka juuri minun olisi omaa elämääni ellettävä (Giddens 1991, 14, 75–80). Eeva Soinnun (2012, 66) mukaan normatiivisten ihanteiden sisäistämisen sijaan olennaiseksi nousee tällöin ennemminkin erottautuminen muista.

Sointu (2012, 126) esittää, että refleksiivinen ja analyttinen suhde omaan minuuteen haastaa asiantuntijadiskurssin luomia normalisoivia totuuksia ja yhdenmukaistavia subjektiivisuuden muotoja. Tämä näkyy myös tarkastelemissani seksuaaliopaskirjoissa. Kun lukijoita ohjataan omanlaiseen ja yksilölliseen seksuaalisuuteen ja seksuaaliseen nautintoon, teksteissä asetetaan kiistanalaiseksi asiantuntijoiden tuottamat normalisoivat käsitykset siitä, mitä heteroseksiksi on ja mitä sen pitäisi olla. Asiantuntijatiedon kyseenalaistuessa lukijalle tarjotaan passiivisen, tietoa vastaanottavan roolin sijaan rooli aktiivisena ja pohtivana toimijana, joka omaa itseään kuulostellen valitsee itselleen sopivia tapoja olla seksuaalinen. Parhaimmillaan omanlainen yksilöllinen seksuaalisuus voikin tarjota mahdollisuuksia ylittää sekä normatiiviset oletukset naisten ja miesten sukupuolittuneesta seksuaalisuudesta että normatiiviset oletukset siitä, mitä tavoittelemisen arvoiseen heteroseksisiin ja nautintoon kuuluu.

5.3 Seksuaalisen vapautumisen ontologia

Kysymys seksuaalisesta vapautumisesta on tuttu länsimaisista seksuaalisuuden diskursseista (Foucault 1984; Helén 1999; Paalanen 2015). Tässä luvussa tarkastelen ihmis- ja todellisuuskäsitysten vaikututusta siihen, millaiseksi ymmärrys seksuaalisesta vapautumisesta muotoutuu. Tarkastelemissani asiantuntijateksteissä heteroseksuaalisia naisia ohjataan vapautumaan seksuaalisesti tulemalla tasa-arvoisiksi miesten kanssa (artikkelit 2, 4). Seksuaalinen tasa-arvo merkityksellistyy teksteissä naisten ja miesten yhtäläisiksi oikeuksiksi seksuaaliseen aktiivisuuteen (artikkeli 2) ja seksuaaliseen nautintoon, joka ymmärretään pääsääntöisesti orgasminautinnoksi (artikkeli 4).

Tämänkaltaisissa seksuaalista tasa-arvoa ajavissa diskursseissa miesten seksuaalisuus ja seksuaalinen ruumiillisuus asetetaan normiksi. Tällöin seksuaalisen tasa-arvon toteutuminen ymmärretään yksipuolisesti siten, että seksuaalisesti vapautuakseen naisten on tultava miesten kaltaisiksi seksuaaliksi subjekteiksi (Irigaray 1984). Seksuaalisen tasa-arvon ajatuksen taustalta voidaan tunnistaa arvoja ja arvostuksiamme ohjaava miesnormi,

joka arvottaa miehen, miehisen ja maskuliinisen korkeammalle kuin naisen, naisellisen ja feminiinisen (Julkunen 2010, 16–17). Tämän seurauksena kulttuurissamme onkin ollut luontevampaa se, että naiset tavoittelevat miehistä ja maskuliinista kuin se, että miehet tavoittelisivat naisellista ja feminiinistä. Luce Irigarayn (1984) mukaan sukupuolta ja seksuaalisuutta koskevien kysymysten pelkistäminen tasa-arvon ajamiseen kaventaakin näin olennaisella tavalla käsitystä siitä, mikä ymmärretään tavoittelemisen arvoiseksi. Irigaray esittää ajattelun typistyvän ja jähmettyvän tällöin ”tappavaksi hierarkiaksi”, joka ei tunnista toisenlaisia olemisen mahdollisuuksia (Irigaray 1996, 139).

Miesten seksuaalisuuden edustaessa universaalia vapauden ihannetta, tarve seksuaaliseen emansipoitumiseen on siis liitetty pääasiassa naisten seksuaalisuuteen. Tämän tasa-arvoiseen orgasminautintoon vapautumisen rinnalla tarkastelemisani asiantuntijateksteissä seksuaalisuus asetetaan vapauttamisen kohteeksi kuitenkin myös toisenlaisella tavalla silloin, kun myös miehet nostetaan seksuaalisen vapautumisen subjekteiksi (artikkeli 3). Tässä yhteydessä miehiä ohjataan vapautumaan seksuaaliseksi suorituskyykykydeksi pelkistyvästä seksuaalisuudesta. Teksteissä haastetaan mekaaniseen ihmiskäsitykseen pohjautuvaa biomedikaalista hallintaa, joka typistää miesten seksuaalisuuden peniskeskeiseksi erektio- ja ejakulaatiokyykykydeksi. Näin käsitys tavoittelemisen arvoisesta seksuaalisuudesta ja seksuaalisesta nautinnosta johdetaan vallitsevan suorituskyykykyttä korostavan seksuaalikäsityksen ulkopuolelta. Miesten nostaminen seksuaalisen vapautumisen subjekteiksi monipuolistaakin olennaisella tavalla käsitystä siitä, mikä ymmärretään tavoittelemisen arvoiseksi seksuaalisuudeksi ja seksuaaliseksi nautinnoksi.

Seksuaalista suorituskyykyä korostavan seksuaalikäsityksen taustalla vaikuttaa tieteelliselle maailmankuvulle tunnuksenomainen tiedontuottamisen tapa, joka sulkee ulkopuolelleen tunteet, aistit ja aistillisuuden. Tunteista, aisteista ja aistillisuudesta irrotettu ruumis on mahdollista pelkistää mitattavaksi materiaksi; biologiseksi ja fysiologiseksi faktoiksi ja reaktioiksi. Rationaalinen tiedontahto onkin tuottanut mekanistisen ihmiskäsityksen, joka korostaa ruumiin funktionaalisuutta ja biologisia tarpeita kehollisen kokonaisuutaisuuden kustannuksella. (Braidotti 1993, 37–43; Hotanen 2008, 32–42.) Elizabeth Groszin (1994, 6) mukaan tämä länsimainen tietokäsitys pohjautuu kartesiolaiselle mieli-ruumis-jaottelulle, joka eriyttää mielen ja ruumiin toisistaan erillisiksi ja irrallisiksi. Tähän jaotteluun pohjautuu myös fyysistä toimintakyykyä korostava biomedikaalinen ihmiskäsitys (Lupton 1994; Sointu 2012). Groszin (1994, 8–10) mukaan kartesiolaisen mieli-ruumis-jaottelun seurauksena tieteellisissä lähestymistavoissa ihmisen ruumis on määrittynyt orgaaniseksi ja fysiologiseksi osaksi luontoa – mekaaniseksi koneeksi, jota mieli ohjaa ja käyttää.

Tarkastelemistani opaskirjoista voidaan tunnistaa pyrkimys ylittää kartesiolaiseen ontologiaan pohjautuva mekaaninen ihmiskäsitys silloin, kun niissä haastetaan fyysisen seksuaalisen suorituskyyvyn merkitystä (artikkelit 3, 5). Tämä nousee erityisen voimakkaasti esiin seksuaaliopaskirjoissa, jotka on julkaistu aikavälillä 2013–2017 (artikkeli 5). Fyysisen tekojen ja fyysisen kyykykyden sijaan näissä opaskirjoissa seksuaalisen nautinnon

kannalta keskeisiksi nostetaan kehollisuus, aistillisuus ja toisen kohtaaminen. Opaskirjateksteissä seksuaalisuutta tarkastellaan fysiologisen ja psykologisen lähestymistavan sijaan holistisesta näkökulmasta. Holistisessa tarkastelutavassa ihminen huomioidaan aistillisena kokonaisuutena, joka on yhtä aikaa sekä mieltä että ruumista (Rauhala 2014; Sointu 2012, 149–165). Vaihtoehtoisia ja täydentäviä hoitomuotoja tutkineen Eeva Soinnun (2012, 184–207) mukaan näille hoitomuodoille leimallinen holistinen lähestymistapa haastaa merkittävällä tavalla länsimaiseen ajatteluun juurtunutta biomedikaalista ihmiskäsitystä, jossa kehoa lähestytään usein pyrkimyksellä korjata fysiologisia toimintahäiriöitä. Vastaa-vasti tarkastelemassani opaskirjallisuudessa haastetaan biomedikaalisen hallinnan valtaa määrittää seksuaalisuutta silloin, kun niissä korostetaan kehollisuuden, aistillisuuden ja toisen kohtaamisen merkitystä.

Sukupuolieron etiikasta käydyissä feministisissä keskusteluissa uuden metafysiikan luominen on nostettu elintärkeäksi ihmiskunnan tulevaisuuden kannalta (Braidotti 1993, 159–255; Grosz 2005; Irigaray 1996). Näihin keskusteluihin liittyen Margrit Shildrick (2002) näkee kehollisen moninaisuuden tunnistamisen eettisesti välttämättömäksi, jotta olisi mahdollista vaalia arvoja, jotka ovat mekaaniselle ja biomedikaaliselle ihmiskäsitykselle vieraita. Opaskirjojen sivuilta avautuva mekaanisen suorittamisen kritiikki ja kehollisuuden lähestyminen aistillisena kokonaisuutena voidaan nähdä askeleina Schildrickin peräänkuuluttamaan suuntaan, joka ravistelee sitä ontologista perustaa, jolla länsimainen ihmiskäsitys ja näin myös käsitys seksuaalisesti nauttivasta ja vapautuvasta ihmisestä lepää.

6 Seksuaalisen vapautumisen paradoksaalisuus

Edellisen luvun analyysin keskiössä oli se, miten käsitys sosiaalisesta sukupuolesta, yksilöllisyyden korostaminen ja seksuaalisen vapautumisen moninaistuminen haastavat yhdenmukaistavaa ja normalisoivaa ymmärrystä seksuaalisuudesta. Tässä luvussa tarkastelen sitä, miten seksuaalisuutta käsittelevät asiantuntijatekstit avautuvat yhtäältä seksuaalisia subjekteja vapauttavina, mutta toisaalta samoihin teksteihin voidaan nähdä sisältyvän alistavaa ja normalisoivaa valtaa. Jo aineistoanalyysseissäni (artikkelit 4, 5) olen pyrkinyt saamaan otetta tämänkaltaisesta tuottavan vallan monisyydestä luonteesta. Tässä luvussa laajennan analyysia tähän suuntaan. Analyysini konkretisoi sitä jälkimoderneille yhteiskunnille leimalliseksi nähtyä piirrettä, jossa vapauttavat ja alistavat käytännöt esiintyvät samanaikaisina (Julkunen 2010, 9–24, 224–225). Tässä luvussa tarkastelen vapauttavien ja normalisoivien käytäntöjen samanaikaisuuden merkitystä seksuaalisen subjektivoitumisen näkökulmasta.

Lähden liikkeelle tarkastelemalla, miten sukupuolihierarkiat, binaarinen sukupuoli-ero ja heteronormatiivinen ymmärrys seksuaalisuudesta vahvistuvat niissä seksuaalisuutta koskevissa tietokäytännöissä, jotka pyrkivät vapauttamaan seksuaalisia subjekteja. Analyysi tekee näkyväksi sen, miten vapauttavat ja normalisoivat käytännöt eivät sulje toisiaan pois, vaan ovat samanaikaisia ja päällekkäisiä. Tämän jälkeen tarkastelen yksilölliseen nautintoon vapauttavia tietokäytäntöjä hallinnan muotona, joissa subjektin vapauttaminen paradoksaalisesti velvoittaa yksilöllisen seksuaalisuuden ja nautinnon tunnistamiseen. Näin yksilöllistyyvä seksuaalisuus on samanaikaisesti uusi normatiivinen ihanne. Tarkastelen autonomisuutta ja yksilöllisyyttä korostavaa seksuaalisuuden hallintaa luokkaa ja sosiaalisia etuoikeuksia koskevien tutkimuskeskustelujen valossa. Näin keskeiseksi nousee kysymys siitä, kenellä on mahdollisuus yksilöllisen seksuaalisen subjektin työstämiseen ja löytämiseen. Lopuksi tarkastelen vielä yhteenvedonomaaisesti nautintojen politiikan näkökulmasta niitä paradoksaalisia subjektipositioita, joita jälkimoderneissa yhteiskunnissa ilmenevä hallinta tuottaa.

6.1 Binaaristen sukupuoli- ja seksuaalihierarkioiden tiukentuva ote

Tarkastelemissani asiantuntijateksteissä seksuaalisuuden hallinta on enenevissä määrin oman yksilöllisen seksuaalisuuden tunnistamista, kuten edellä olen tuonut esiin. Yksilöllisyyden tunnistamisessa mieli on olennaisessa roolissa. Nikolas Rosen (1990) mukaan hallintamentaliteetille ominaista on levittäytyminen myös mielen alueelle. Analysoimissani asiantuntijateksteissä mielellä on olennainen merkitys myös silloin, kun ihmisiä ohjataan ja opastetaan seksuaalisesti tasa-arvoisiksi. Tällöin fysiologisenä ilmenevän seksuaalisuuden sijaan puututaan arvoihin ja asenteisiin. Tasa-arvoiseen heteroseksiiin ohjaaminen on asennemuokkausta; mieskeskeisen ja seksistisen suhtautumistavan muuttamista. Näin nimenomaan mielen alueella tapahtuva hallinta tarjoaa enenevissä määrin mahdollisuuksia heteroseksin tasa-arvoistumiseen. Analyysini pohjalta esitän, että juuri hallinnan ulottaminen mielen tasolle on mahdollistanut heteronaisen ohjaamisen tasa-arvoisiin, seksuaalisuuden mieskeskeisiä ja epätasa-arvoisia lähtökohtia kyseenalaistaviin toimintamalleihin. Tasa-arvoiseksi seksuaaliseksi subjektiksi ohjaamisen kautta hallinta on tarjonnut heteronaisille kaiken aikaa laajenevia mahdollisuuksia seksuaaliseen vapautumiseen.

Tarkastelemissani opaskirjateksteissä (artikkeli 4) tasa-arvoon liittyvät kysymykset nostetaan keskusteltaviksi kuitenkin pääasiassa heteroseksin yhteydessä. Näin teksteissä olennaista on pyrkimys heteroseksin tasa-arvoistamiseen ja heteroseksuaalisten suhteiden kokonaisvaltainen tasa-arvoistaminen jää ainoastaan sivuhuomautukseksi. Tekstit siis keskittyvät ohjaamaan ja opastamaan heteronaisia tavoittelemaan pääasiassa tasa-arvoista heteroseksiiä ja sen kautta mahdollistuvaa nautintoa. Näin tekstit irrottavat seksuaalisuuden ja seksuaalisen tasa-arvon heteroseksuaalisen suhteen kontekstista. Kun seksuaalista tasa-arvoa tarkastellaan heteroseksuaalisten suhteiden kokonaisuudesta irrotettuna, tekstit tulevat ehdottaneeksi, että naisten on mahdollista emansipoitua ja löytää seksuaalinen tasa-arvo nautinnollisesta heteroseksistä, vaikka suhde mieheen olisikin muuten epätasa-arvoinen. Analyysini pohjalta esitän, että naisten ohjaaminen tasa-arvoiseen heteroseksin nautintoon toimiikin paradoksaalisesti käytäntönä, joka heteronaisia emansipoidessaan samanaikaisesti jättää epätasa-arvoisen heteroseksuaalisen järjestyksen koskemattomaksi. Tarkastelemissani seksuaaliopaskirjoissa seksuaalisesti tasa-arvoisiksi emansipoituvat naiset kiinnitetään entistä tiukemmin epätasa-arvoiseen heteroseksuaaliseen järjestykseen nautinnon avulla.

Anthony Giddensin modernisaatioteoriaan viitaten Raija Julkunen (2010, 225) esittää, että 2000-luvun sukupuolta voi kuvata hyvin sekä jälkitraditionaaliseksi että jälkipatriarkaaliseksi. Jälkipatriarkaalisella Julkunen kuvaa tilannetta, jossa sukupuolen omaksumiseen ja esittämiseen liittyy aikaisempaa enemmän vapauksia, mutta sukupuolihierarkkiset käytännöt eivät kuitenkaan ole kadonneet. Näin post-käsitteitä käyttäen on mahdollista valaista sisäisesti ristiriitaista tilannetta, jossa voidaan yhtäältä tunnistaa muutos aikaisempaan verrattuna sekä toisaalta huomioida, miten vanhat hierarkkiset käytännöt ovat sulautuneet osaksi uutta (mt., 225).

Julkusen (2010, 225) esiin nostama käsitys jälkipatriarkaalisesta tilanteesta avaa osuvasti sitä tarkastelemistani asiantuntijateksteistä esiin piirtyvää asetelmaa, jossa naisia ohjataan tasa-arvoiseen seksuaaliseen nautintoon heteroseksissä, mutta heteroseksuaalisen suhteen kokonaisvaltainen epätasa-arvoisuus jää yksittäisiksi huomioiksi ja siihen suhtaudutaan paikoin jopa väheksyvästi. Käsitteenä jälkipatriarkaalinen kuvaa hyvin myös tilannetta, jossa samalla, kun naisia ohjataan seksuaaliseen tasa-arvoon heteroseksissä, heitä yhtäaikaaisesti ohjataan tunnistamaan oma seksikkyytensä ja kohdistamaan näin seksistinen katse itseensä. Näin sukupuolihierarkioita haastetaan ja ylläpidetään samanaikaisesti – muutos ja pysyvyys piirtyvät esiin rinnakkaisina ilmiöinä.

Muutoksen ja pysyvyyden samanaikaisuus on tunnistettavissa myös asiantuntijatekstien tavoissa tuottaa tietoa sukupuolista. Tarkastelemieni tekstien voidaan nähdä ajoittain onnistuvan haastamaan biologiseen determinismiin pohjautuvaa käsitystä naisten ja miesten luonnostaan erilaisesta seksuaalisuudesta hyödyntämällä käsitystä sosiaalisesta sukupuolesta. Näin naisille ja miehille tarjotaan enemmän seksuaalista liikkumatilaa. Tästä huolimatta binaarinen jako naisiin ja miehiin itsessään säilyy: on kyse nimenomaan *naisien* ja *miesten* seksuaalisuuden emansipoimisesta (artikkelit 2, 3, 4).

Tässä asetelmassa nousee keskeisellä tavalla esiin se sex/gender-jaotteluun liittyvä ongelma, jonka Judith Butler (2006, 56) nostaa esiin teoksessaan *Hankala sukupuoli*. Hänen mukaan sex–gender-jaotteluun pohjautuvissa feministisissä keskusteluissa luonnollinen biologinen sukupuoli vakiinnutetaan kulttuuria edeltäväksi esidiskursiiviseksi alueeksi. Tällöin binaariseen kahtiajakoon perustuvasta biologisesta sukupuolesta tulee Butlerin sanoin poliittisesti neutraali pinta, ”jonka päällä kulttuuri toimii” (ibid., kursivi alkuperäinen). Hänen mukaansa olisikin kiinnitettävä huomiota siihen, miten sosiaalinen sukupuoli itsessään on diskursiivis-kulttuurinen välineistö, jonka avulla tuotetaan käsityksiä luonnollisesta biologisesta sukupuolesta (ibid.).

Analyysini perusteella esitän, että tarkastelemissani asiantuntijateksteissä sex–gender-jaotteluun perustuva ymmärrys sukupuolesta samanaikaisesti sekä emansipoi että kurinalaistaa seksuaalisia subjekteja. Yhtäältä käsitys sosiaalisesta sukupuolesta moninaistaa seksuaalisuuden toteutumisen mahdollisuuksia ja se onkin toiminut keskeisenä välineenä esimerkiksi naisten ohjaamisessa seksuaaliseen tasa-arvoon. Paradoksaalisesti seksuaalisuuden toteutumisen mahdollisuudet samanaikaisesti kaventuvat, sillä seksuaalinen vapautuminen sex–gender-jaotteluun nojautuen edellyttää itsensä mieltämistä ja tunnistamista biologiseksi naiseksi tai mieheksi. Näin käsitys sosiaalisesta sukupuolesta vahvistaa binaarista jakoa biologisiin naisiin ja miehiin.

Samankaltaista paradoksaalisuutta liittyy myös siihen, miten asiantuntijateksteissä tuotetaan tietoa heteroseksuaalisuudesta. Analyysini valaisee yhtäältä sitä, miten tasa-arvodiskurssi mahdollistaa keskustelun seksuaalisesta tasa-arvosta moninaistaen näin käsityksiä siitä, mitä heteroseks on ja mitä se voisi olla. Naisia tasa-arvoisiksi heteroseksuaalisiksi subjekteiksi emansipoidessaan tekstit tulevat kuitenkin samanaikaisesti syventäneeksi subjektien ymmärrystä itsestään nimenomaan heteroseksuaalisina subjekteina.

Analyysini valossa tasa-arvodiskurssi näyttäytyykin välineenä, joka mahdollistaa seksuaalisten subjektien itsetutkiskelun juuri heteroseksuaalisina subjekteina. Vahvistaessaan näin itseymmärrystä heteroseksuaalisina subjekteina, seksuaalisen emansipoitumisen ja vapautumisen kääntöpuolena normalisoiva hallinta tiukentaa paradoksaalisesti otettaan sementoidessaan heteroseksuaalisuuden entistä vahvemmin pysyväksi identiteetiksi.

6.2 Yksilöllinen seksuaalisuus ja hallinta

Tarkastelemissani opaskirjateksteissä lukijoita ohjataan yksilölliseen nautintoelämään (erityisesti artikkeli 5). Yksilöllisen hyvän nautintoelämän ja siinä tyydytetyksi tulemisen esitetään vaativan itsetutkiskelua ja oman seksuaalisuuden työstämistä. Foucault (1988) puhuu tämänkaltaisen yksilöiden itseen kohdistaman hallinnan yhteydessä minätekniikoista. Minätekniikoissa on kyse niistä tavoista, joilla yksilöt tuottavat minuuttaan ja normaaliuttaan. Tarkastelemissani opaskirjoissa yksilölliseksi seksuaaliseksi subjektiksi ohjaaminen on nimenomaan normaaliksi seksuaaliseksi subjektiksi ohjaamista. Seksuaalisen vapautumisen projekti avautuu näin sisäisesti ristiriitaisena käytäntönä. Yhtäältä se vapauttaa subjektit tarjoamalla heille moninaistuvia mahdollisuuksia toteuttaa ja elää yksilöllistä nautintoelämäänsä, toisaalta subjektit samanaikaisesti kiedotaan seksuaalisen vapautumisen projektissa entistä tiukemmin seksuaaliseen nautintoonsa. Näin yksilöllinen nautinto ei ole ainoastaan oikeus, vaan sen kehittäminen on myös velvollisuus.

Kun sukupuoli ja heteroseksuaalisuutta koskevat normatiiviset ihanteet väistyvät, yksilöä ohjataan siis entistä tiiviimmin omanlaisen yksilöllisen seksuaalisuuden tunnistamiseen ja toteuttamiseen (erityisesti artikkeli 5). Tämä yksilöllisyyttä korostava puhetapa nousee keskeiseksi jälkimodernissa yhteiskunnallisessa kontekstissa, jossa normatiivinen ideaali on yksilöllisiä valintoja tekevä autonominen subjekti (Rose 1999, 87). Juuri itsetietoisuuden ideaalissa voidaan tunnistaa hallinnan uudelleen muotoilu (Sointu 2012, 68). Hallinta tuottaa käsityksen itsetietoisesta subjektista, joka on vastuussa itsestään ja siitä, millaiseksi oma elämä muodostuu (Rose 1999, 95).

Yksilöllisen seksuaalisuuden ja seksuaalisen nautinnon etsiminen ja löytäminen näyttäytyvät tarkastelemissani seksuaaliopaskirjoissa universaalina ihanteena. Näin se toimii normalisoivana ideaalina, joka ohjaa ja vaatii subjekteja tunnistamaan itsensä yksilölliseksi seksuaaliseksi subjektiksi. Kun seksuaalisia subjekteja hallitaan yksilöllisyyteen ohjaamalla, hallinnassa korostuu psykologinen ulottuvuus; on kyse omien ja yksilöllisten tunteiden, halujen ja tarpeiden tunnistamisesta. Eva Illouz (2008, 235) liittää tämänkaltaisen omien tunteiden, halujen ja tarpeiden tunnistamiseen kytkeytyvän yksilöllisyyden työstämisen leimalliseksi piirteeksi keskiluokkaiselle elämäntavalle. Jälkimoderniin kytkeytyvän yksilöllisyyttä korostavan minuuden etsinnän onkin esitetty pitävän sisällään luokkasidonnaisia piirteitä, sillä oman sisäisyyden ja yksilöllisen minuuden etsiminen ja tunnistaminen vaativat tietynlaisia resursseja; niin kulttuurista kuin taloudellistakin pääomaa (Savage ym. 2001, 889; Skeggs 1997, 162–163). Kaikilla ei ole aikaa, rahaa tai edes halua panostaa yk-

silöllisen sisäisyyden tunnistamiseen ja löytämiseen (Sointu 2012, 54). Kaikkien mahdollisuudet itsensä etsimiseen ja yksilöllisen elämän projektin luomiseen eivät ole yhtäläiset.

Eeva Soinnun (2012, 63) mukaan mahdollisuudet refleksiiviseen individualistiseen oman elämän työstämiseen ovatkin kietoutuneet yhteen sosiaalisten etuoikeuksien kanssa. Näin refleksiivisyyden ja oman sisäisyyden tunnistamisen normalisoiminen tuottaa ja vahvistaa keskiluokkaista elämäntapaa ja arvoja (mt., 61). Sointu esittää, että esimerkiksi vaihtoehtoisia ja täydentäviä hoitoja koskeissa hyvinvointidiskursseissa normalisoidaan kehotietoisuus ja holistinen lähestymistapa. Kun yksilöllisiä valintoja korostetaan sosiaalisen kustannuksella, ohitetaan se, miten tietoisuustaitojen harjaannuttaminen ja holistinen lähestymistapa ovat yhteydessä luokkasidonnaisiin etuoikeuksiin. (Mt., 161–162, 190, 205, 212, 214).

Juuri kehotietoisuutta korostava holistinen lähestymistapa seksuaalisuuteen nousee esiin myös tarkastelemieni seksuaaliopaskirjojen yhteydessä (artikkeli 5). Näiden opaskirjatekstien yhteydessä olennaista onkin kysyä, kenellä on mahdollisuus yksilölliseen seksuaaliseen subjektiuteen, jossa omanlainen, kehotietoisuutta korostava seksuaalisuus asetetaan henkilökohtaisen valinnan tulokseksi ja millaiset tavat tavoitella seksuaalista nautintoa tulevat näissä näkökulmissa marginalisoiduiksi. Yksilöllisen, kehotietoisen seksuaalisuuden ja seksuaalisen nautinnon etsimisen tunnistaminen normalisoivaksi ihanteeksi nostaa esiin kysymyksiä siitä, mikä määritellään oikeanlaiseksi seksuaalisuutta koskevaksi tiedoksi ja mikä tunnistetaan oikeanlaiseksi, hyväksyttäväksi seksuaaliseksi subjektivoitumiseksi. Juuri oikeanlaisen tiedon puuttuminen on liitetty työväenluokkaisuuteen, josta erottuen keskiluokkaisuuteen on oletettu kuuluvan oikeanlaisen tiedon ja maun omaksuminen, kuten Stephanie Lawler (2005, 797, 800) huomauttaa.

Asiantuntijatekstien tavassa ohjata yksilöllisen, kehotietoisen seksuaalisuuden ja seksuaalisen nautinnon äärelle voidaan tunnistaa vapautumisen ja kurinalaistamisen paradoksaalinen samanaikaisuus. Vapauden lisääntymisen rinnalla tämänkaltainen vaatimus yksilöllisistä valinnoista, itseksi tulemisesta ja autonomisuudesta voi tuottaa luokkasidonnaisia ulossulkemisia ja kasvavaa riittämättömyyden tunnetta itseen ja omaan elämään. Tässä yhteydessä Emily Martinin (1994, 122) ajatus voimaantumisen ja voimattomuuden paradoksaalisesta samanaikaisuudesta on osuva. Martin esittää, miten yksilöllistä vastuuta korostava kulttuuri tuottaa ”voimaantunutta voimattomuutta” (mt.). Subjektit ovat ikään kuin voimaantuneet yksilöllisiä valintoja tekviksi ja omaa elämänsä hallitseviksi subjekteiksi, mutta koska elämä monimutkaisena ilmiönä ei voi olla koskaan täysin hallittavissa, vaatimus vastuun ottamisesta omasta elämästä tuottaa jatkuvaa riittämättömyyden, voimattomuuden ja jopa syyllisyyden tunteita.

6.3 Moninaistuvan seksuaalisen subjektiuden paradoksit ja nautintojen politiikka

Olen tarkastellut tässä tutkimuksessa, miten seksuaalisuutta koskevat asiantuntijatekstit muodostavat käsityksiä seksuaalisista, sukupuolisista ja yksilöllisistä subjekteista. Lisäksi olen analysoinut, millaisia seksuaalisen subjektivoitumisen mahdollisuuksia asiantuntijatieto tuottaa. Koska tarkastelemassani aineistossa seksuaalisen nautinnon lisääminen ja varmistaminen on ollut keskeisessä roolissa, olen tarkastellut seksuaalisen subjektivoitumisen mahdollisuuksia erityisesti nautintojen politiikan näkökulmasta. Tämä on tarkoittanut sen esiin nostamista, keiden seksuaalisista nautinnoista ja haluista puhutaan, millaisille nautinnoille annetaan tilaa ja millaiset valtasuhteet ja hierarkiat vaikuttavat seksuaalisuutta ja nautintoa koskevien käsitysten taustalla.

Olen esittänyt tutkimusaineistoni valossa, miten käsitys sosiaalisesta sukupuolesta tarjoaa entistä enemmän liikkumatilaa sekä sukupuolille että seksuaalisesti nauttiville subjekteille. Käsitys sosiaalisesta sukupuolesta tarjoaa työkaluja naisten ohjaamiseen miesten kanssa tasa-arvoisiksi seksuaalisiksi subjekteiksi. Tämä on tarjonnut heteronaisille laajenevia mahdollisuuksia seksuaaliseen vapautumiseen. Käsitys sosiaalisesta sukupuolesta on tehnyt myös mahdolliseksi miesten nostamisen seksuaalisen vapautumisen subjekteiksi. Näin tapahtuu silloin, kun miesten seksuaalisuuteen ja maskuliinisuuteen liittyviä normatiivisia ihanteita kyseenalaistetaan. Yhdenmukaisuuden paine hellittää, kun käsitys sosiaalisesta sukupuolesta laajentaa ymmärrystä sukupuolesta eikä sukupuolta jäsennetä yksipuolisesti biologiseksi tosiasiaksi. Tämä moninaistaa olennaisella tavalla seksuaaliseksi subjektiksi tulemisen mahdollisuuksia. Nämä mahdollisuudet jäävät kuitenkin miesten kohdalla häviävän pieneen rooliin, sillä penis-, erektio- ja yhdyntäkeskeinen lähestymistapa miesten seksuaalisuuteen on analysoimissani asiantuntijateksteissä hallitseva roolissa.

Samoin yksilöllisyyden korostaminen tarjoaa mahdollisuuksia ylittää normatiiviset oletukset naisten ja miesten sukupuolittuneesta seksuaalisuudesta. Yksilöllisyyden korostuessa on olennaisempaa tunnistaa itsensä yksilölliseksi seksuaaliseksi subjektiksi kuin ulkopuolelta määritellyllä tavalla seksuaaliseksi naiseksi tai mieheksi. Käsitykset tavoittelemisen arvoisesta seksistä ja nautinnosta moninaistuvat myös silloin, kun seksin mekaanisen suorittamisen tilalle tarjotaan aistillisuutta korostavia lähestymistapoja seksuaalisuuteen (artikkeli 5). Näin tekstit tarjoavat vaihtoehtoja seksuaalisuuden biomedikaaliselle hallinnalle, joka korostaa seksuaalisen suorituskyvyn merkitystä. Tutkimukseni tekee näkyväksi niitä prosesseja, joissa seksuaalisesti nauttivaksi subjektiksi tulemisen mahdollisuudet moninaistuvat ja yksilöityvät. Yksilöllisyyden korostuessa myös käsitys seksuaalisesta vapautumisesta moninaistuu – kaikkien ei tarvitse vapautua yhdenmukaisesti.

Näiden uudenlaisten, aiempaa moninaisempien seksuaalisen subjektivoitumisen mahdollisuuksien rinnalla analyysini tarjoaa näkökulmia normalisoivan ja yhdenmukaistavan hallinnan pysyvään, paikoin jopa vahvistuvaan rooliin. Tältä osin tutkimukseni jatkaa aikaisemmassa tutkimuksessa esiin nostettua keskustelua miesten seksuaalisuuden me-

dikalisoinnista, joka vahvistaa yksipuolista käsitystä miesten penis- ja suorituskeskeisestä seksuaalisuudesta (Mamo & Fishman 2001; Marshall 2010). Huolimatta siitä, että miesten seksuaalisuus nostetaan tarkastelemissani seksuaalisuutta käsittelevissä asiantuntijateksteissä (artikkeli 3) satunnaisesti seksuaalisen vapauttamisen kohteeksi, se uhkaa jäädä normalisoivan ja yhdenmukaistavan hallinnan puristukseen.

Tutkimustulokseni toistavat myös niitä aikaisemmissa tutkimuksissa esitettyjä tuloksia, jotka tekevät näkyväksi heteroseksuaalisuutta koskeviin käsityksiin sisältyvän sukupuolihierarkkisuuden (esim. Frith 2015; Jackson 1987; Potts 1998; Tolman 2012; Tyler 2008). Ne alleviivaavat näin nautintojen politiikan kannalta olennaista kysymystä naisten ja miesten keskenään erilaisista seksuaalisen subjektivoitumisen mahdollisuuksista (artikkelit 1, 4). Feministisessä tutkimuksessa juuri sukupuolihierarkioiden osoittamisella on ollut keskeinen merkitys. Viime vuosikymmeninä seksuaalisuutta koskevissa tutkimuksissa on korostettu sitä, miten muuttuneessa, yksilöllisyyttä korostavassa tilanteessa sukupuolihierarkkiset ja seksistiset lähestymistavat naisten seksuaalisuuteen on verhottu yksilöllisyyden ja valinnan vapauden kaapuun; itsensä tunnistaminen seksikkääksi seksuaaliseksi subjektiksi on valinta, joka tarjoaa nautintoa naiselle itselleen (esim. Gavey 2012; Gill 2009; Gill & Elias 2014; Tolman 2012; Wood 2017.) Tämänkaltaisen naisten ohjaaminen tunnistamaan itsensä nimenomaan seksikkääksi subjekteiksi eikä seksuaaliseksi subjekteiksi, on läsnä myös Suomen kontekstissa. Aikaisempaan tutkimukseen verrattuna tämä ei ole kuitenkaan analysoimissani suomalaisissa seksuaalisuutta käsittelevissä asiantuntijateksteissä (artikkeli 4) yhtä keskeisessä roolissa.

Aikaisempiin seksuaaliopaskirjallisuutta ja lehtien seksuaalineuvontapalstoja koskeviin tutkimuksiin (esim. Frith 2015; Gill 2009; Potts 1998; Tyler 1998) verrattuna heteronaisten kannustaminen seksuaaliseen tasa-arvoon on Suomen kontekstissa vahvemmin esillä (artikkeli 4). Analyysini tarjoaa kuitenkin näkökulmia myös niihin ristiriitoihin, joita nämä seksuaalista tasa-arvoa korostavat puhetavat pitävät sisällään. Naisten ohjaaminen tasa-arvoiseksi seksuaaliseksi subjekteiksi on tarkastelemissani asiantuntijateksteissä huomattavasti helpompaa kuin naisten ohjaaminen tasa-arvoiseen heteroseksuaaliseen suhteeseen. Tästä johtuen naisten emansipoiminen tasa-arvoiseen seksuaaliseen nautintoon paradoksaalisesti kiinnittää heidät entistä tiukemmin epätasa-arvoiseen heteroseksuaaliseen järjestykseen. Analyysini nostaakin nimenomaan tämän seikan nautintojen politiikan kannalta keskeiseksi kysymykseksi; onko naisten emansipoituminen tasa-arvoiseen seksiin mahdollista epätasa-arvoisessa heteroseksuaalisessa parisuhteessa. Pelkän seksuaalisen tasa-arvon lisäämisen sijaan huomiota olisi kiinnitettävä kokonaisvaltaisemmin heteroseksuaalisissa suhteissa vallitseviin sukupuolihierarkioihin, kuten kriittisessä heteroseksuaalisuuden tutkimuksessa tehdään (esim. Jackson 1996; 2006).

Queer-tutkimuksen merkitys seksuaalisuutta koskevissa tutkimuskeskusteluissa on ollut huomattava. Queer-tutkimuksen näkökulmat ovat tarjonneet olennaisen lisän sukupuolta ja seksuaalisuutta koskeviin tutkimuskeskusteluihin nostamalla mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen näkökulman. Lisäksi queer-tutkimuksessa on myös

haastettu sellaista ajattelua ja sukupuoli- ja seksuaalipolitiikkaa, joka perustuu vakaisiin ja muuttumattomiin seksuaali-identiteetteihin. (Hekanaho 2010, 148; Warner 2000.) Näiden rinnalle Leena-Maija Rossi (2015, 52–53) nostaa heteroseksuaalisuuden tutkimisen. Se on hänen mukaan olennainen ja tärkeä osa queer-tutkimusta, sillä huolimatta heteroseksuaalisuuden normatiivisesta asemasta, heterous itsessään on tiukasti säänneltyä (mt., 53). Heteroseksuaalisuuteen liittyvää sääntelyä ovat esimerkiksi ne lukuisat tavat, joilla normalisoidaan ja luonnollistetaan käsityksiä siitä, mitä heteroseksiksi on, ja mitä sen pitäisi olla. Tässä tutkimuksessa keskeistä on ollut nimenomaan heteroseksuaalista seksiä koskevien käsitysten analysoiminen sekä niihin liittyvien normalisointien näkyväksi tekeminen.

Analyysini (artikkeli 4) pureutuu myös vakaita ja muuttumattomia seksuaali-identiteettejä kyseenalaistaviin tutkimuskeskusteluihin. Analyysini tarjoaa näkökulmia siihen, miten naisten vapauttaminen seksuaalisesti tasa-arvoiseksi vahvistaa subjektien itseymmärrystä nimenomaan heteroseksuaalisina naisina. Tässä yhteydessä hallinta sementtoi heteroseksuaalisuuden entistä tiukemmin muuttumattomaksi identiteetiksi. Näin seksuaalisuutta normalisoivat käytännöt voivat yksilötasolla tiukentaa heteronormatiivisuuden otetta huolimatta siitä, että laajemmin yhteiskunnassa heteroseksuaalisuuden hallitseva asema säröilee.

Vapautumisen ja normalisoivan hallinnan samanaikaisuus tulee näkyviin myös silloin, kun ihmisiä emansipoidaan yksilöllisen nautinnon äärelle (artikkeli 5). Ihmisten ohjaaminen tunnistamaan yksilöllinen nautintonsa vahvistaa seksuaalisen nautinnon roolia muuttumattomana, pysyvänä osana omaa minuutta. Tämä konkretisoi Michel Foucault'n (2010a, 63) ajatusta seksuaalisen vapautumisen paradoksaalisuudesta. Kun yksilöllisen seksuaalisen nautinnon tunnistaminen muuttuu ihmisten toimintaa rajoittavaksi velvollisuudeksi, käy yhä vaikeammaksi tunnistaa, milloin vapaus alkaa ja alistus loppuu.

Yksilöllisyyttä korostaviin puhetapoihin voidaan siis nähdä liittyvän sekä uhkia että mahdollisuuksia. Edellä esitetyn lisäksi yksilöllisyyttä korostaviin puhetapoihin liittyvät uhat tulevat esiin myös siinä, miten yksilöllisyyttä korostettaessa usein sivuutetaan kysymykset niistä valtasuhteista, jotka määrittävät seksuaaliseksi subjektiksi tuleminen mahdollisuuksia. Tällöin esimerkiksi tasa-arvoa koskevat kysymykset voivat jäädä taka-alalle. Tämä voi merkitä sitä, että ihmisiä ohjataan yksipuolisesti ottamaan vastuuta yksilöllisestä nautintoelämästään myös silloin, kun yksilölliseksi nauttivaksi seksuaaliseksi subjektiksi tuleminen ei ole mahdollista epätasa-arvoisista rakenteista johtuen.

Analysoimistani seksuaalisuutta käsittelevistä asiantuntijateksteistä on paikannettavissa useita keskenään ristiriitaisia kehityskulkuja. Tutkimukseni on edennyt vaihe vaiheelta kohti sitä vapautumisen ja kurinalaistamisen kaksoisliikettä, jossa seksuaalisuutta ja sukupuolta koskevat käsitykset paradoksaalisesti samanaikaisesti sekä yksilöityvät ja moninaistuvat että yhdenmukaistuvat ja kaventuvat. Tässä osajulkaisujen tutkimustuloksia yhteen kokoavassa yhteenvetoartikkelissa olenkin tarkastellut kysymystä seksuaaliseksi subjektiksi tulemisesta nimenomaan tästä näkökulmasta.

Analyysini tulos seksuaalisen subjektiuden toteuttamisen mahdollisuuksien samanaikaisesta moninaistumisesta ja yhdenmukaistumisesta seuraa niitä jälkimodernia koskevia keskusteluja, jotka yhtäältä korostavat yksilöllisyyden ja moninaisuuden lisääntymisen olevan leimallista jälkimodernissa yhteiskunnassa (Bauman 2002; Ehrenberg 2007; Giddens 1991; Julkunen 2010). Tämä konkretisoituu esimerkiksi siinä, miten käsitys sukupuolesta on muuttunut aikaisempaa joustavammaksi ja moninaisemmaksi (Julkunen 2010, 224–256). Toisaalta jälkimodernia koskevat keskustelut tuovat esiin sen, miten yksilöllisyyden ja moninaisuuden korostamisen rinnalta on edelleen paikannettavissa yhdenmukaistavaa ja normalisoivaa hallintaa (Bauman 2002; Ehrenberg 2007; Julkunen 2010). Tämä konkretisoituu muun muassa siinä, miten joustavammaksi ja moninaisemmaksi muuttuva ymmärrys sukupuolesta harvoin onnistuu ylittämään sitä binaarista jakoa, joka jakaa ihmiset biologisiin naisiin ja miehiin. Tutkimustuloksissani korostuu nimenomaan tämänkaltaisen jälkimodernille hallinnalle leimallinen piirre, joka samanaikaisesti vapauttaa ihmisiä yksilöllisiksi että normalisoi heitä yhdenmukaisiksi. Tämän seurauksena asiantuntijateksteistä onkin tunnistettavissa sekä seksuaalisuutta koskeviin käsityksiin liittyviä muutoksia että muuttumattomuutta ja pysyvyyttä.

Seksuaalisuutta koskeviin käsityksiin liittyvää pysyvyyttä ja muuttumattomuutta alleviivaa omalta osaltaan se, miten naisten seksuaalista tasa-arvoa koskevat kysymykset ovat esillä sekä 1900-luvun alussa (artikkeli 2) että edelleen 2000-luvulla (artikkeli 4). Näiden kysymysten esillä pitämisen tarve ei ole hävinnyt sadassa vuodessa. Toki käsittelytavassa on sadan vuoden aikana tapahtunut muutoksia: 1900-luvun alussa naisten seksuaalisia oikeuksia käsittelevät puheenvuorot olivat marginaalisia ja herättivät vastustusta (Kilpi 1953, 112; Roininen 1993, 321–322; Valliharju 1967, 371), 2000-luvulla naisten seksuaalisten oikeuksien käsitteleminen on puolestaan valtavirtaa. Nykypäivänä naisten seksuaalisten oikeuksien puolustamisen sijaan marginaaliin jää uudenlaisia valtavirtaa haastavia avauksia. Näiden uusien avauksien vastustus on usein yhtä voimakasta kuin naisten seksuaalisten oikeuksien vastustaminen oli sata vuotta sitten. Nautintojen politiikan näkökulmasta nimenomaan nämä uudet, usein vastustusta herättävät marginaaliset puhettavat seksuaalisuudesta ja sukupuolesta, ovat olennaisen tärkeitä. Ne kantavat mukanaan muutoksen ituja ja parhaimmillaan moninaistavat ymmärrystä siitä, mitä seksuaalisuus voi olla.

Kun seksuaalista nautintoa koskevat käsitykset ja tieto ymmärretään lähtökohtaisesti poliittisina, ne on mahdollista nostaa tarkasteltaviksi kannanottoina tietynlaisen seksuaalisuuden puolesta ja vastaan, kuten tässä tutkimuksessa on tehty. Muiden tiedontuottamisen tavoin myös tämä tutkimus on esimerkki mukaan ottamisesta ja ulossulkemisista. Olen lähestynyt asiantuntijatekstien tarjoamia seksuaalisen subjektivoitumisen mahdollisuuksia seuraten useita erilaisia seksuaalisuutta ja sukupuolta koskevia tutkimuskeskusteluja. Se, etten ole antanut hallitsevaa roolia yhdellekään lähestymistavalle, on tuonut työhöni sirpalemaisuuksia, mutta toisaalta se on mahdollistanut sen, että olen voinut tarkastella seksuaalisuutta käsittelevää asiantuntijatieta useista erilaisista, myös keskenään ristiriitaisista näkökulmista.

Tästä näkökulmien moninaisuudesta huolimatta useat tärkeät kysymykset ja tutkimuskeskustelut ovat jääneet tämän tutkimuksen ulkopuolelle, sillä yhteen tutkimukseen on mahdotonta sisällyttää kaikkea. Esimerkiksi tämän tutkimuksen ulkopuolelle jääneen parisuhdenormatiivisuuden (Hekanaho 2007; Warner 2000) näkökulmasta mielenkiintoista on se, miten tarkasteleman opaskirjatekstit vihjaavat, että heteroseksuaalisten naisten halujen ja nautintojen kannalta olisi otollisempaa toteuttaa niitä irrallaan vakiintuneesta parisuhteesta ja siihen liittyvästä yhteisasumisesta (artikkeli 4). Tarkastelemissani asiantuntijateksteissä, joka pitää sisällään tuhansia sivuja seksuaalisuutta käsitteleviä tekstejä, naisten voimakas seksuaalinen halu tulee selkeimmin artikuloituksi nimenomaan konventionaalista heteroseksuaalisesta parisuhteesta irrotettuna (Kivijärvi 2005, 92). Pääsääntöisesti teksteissä ei kuitenkaan selkeästi ja auki kirjoitetusti tarjota mahdollisuuksia seksuaaliselle subjektivoitumiselle perinteisestä yhteisasumiseen kytkeytyvästä parisuhteesta irrallaan. Näin tekstien voi nähdä pääasiassa syventävän parisuhdenormatiivista käsitystä siitä, minne hyvä ja toivotunlainen seksuaalinen halu ja nautinto kuuluvat (lukuun ottamatta Tanskanen 2017). Naisia emansipoivat ja heteroseksin tasa-arvoa edistämään pyrkivät diskurssit toimivat näin ollen samanaikaisesti subjekteja parisuhdenormatiiviseen järjestykseen kiinnittävinä mekanismeina. Seksuaalista moninaisuutta ja yksilöllisyyttä korostavassa ilmapiirissä parisuhdenormatiivisuuden vankka ja hallitseva asema muodostaakin mielenkiintoisen ristiriidan.

Vallan tuottavaa ja monisäikeistä luonnetta tavoitteleville tutkimuksille leimallista on tietynlainen loppuun saattamattomuus (Foucault 2005, 173), sillä tutkimusaineistot tarjoavat tutkittavaksi loputtomiin edellä esitetyn kaltaisia kiinnostavia vallan säikeitä. Tutkimusaineiston rajaaminen tarkoittaaakin väistämättä sitä, että paljon jää aina ulkopuolelle – näin myös käsillä olevan tutkimuksen kohdalla. Tutkimuksen rajaamisen helpottamiseksi olen tukeutunut Foucault'n esittämään ajatukseen siitä, että analyysi olisi kohdistettava sellaiselle alueelle, joka on tutkittavana olevassa diskurssissa merkittävin (Foucault 1999, 86–87, sit. Alhanen 2007, 73). Tässä tutkimuksessa olen nostanut merkittävimäksi sen tarkastelemisen, miten seksuaalisen subjektuuden mahdollisuudet samanaikaisesti sekä yksilöityvät ja moninaistuvat että yhdenmukaistuvat että kaventuvat. Näin olen päässyt käsiksi jälkimoderneille yhteiskunnille leimallisen hallinnan tuottamiin paradoksaalisiin subjektipositioihin. Seksuaalisuutta käsittelevien asiantuntijatekstien sivuille avaamani ikkuna tuottavan vallan monisäikeisyyteen onkin sotkuinen vyyhti sekä uusien mahdollisuuksien että uhkien hengästyttävästä samanaikaisuudesta.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna (2011) Tytöt ja maine. Teoksessa Ojanen, Karoliina, Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.): *Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 269–304.
- Aboim, Sofia (2012) Sexualized bodies: Masculinity, power and the identity in Mozambique. *Norma* 7(1), 67–90.
- Alastalo, Marja & Maria Åkerman (2011) Tietokäytännöt ja hallinnan politiikka. Teoksessa Alastalo, Marja & Maria Åkerman (toim.): *Tietohallinnassa. Tietokäytännöt suomalaisessa yhteiskunnassa*. Tampere: Vastapaino, 17–38.
- Alhanen, Kai (2007) *Käytännöt ja ajattelu Michel Foucaul’n filosofiassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Allen, Louisa (2012) Pleasure’s perils? Critically reflecting on pleasure’s inclusion in sexuality education. *Sexualities* 15(3/4), 455–471.
- Allen, Louisa, Mary Lou Rasmussen & Kathleen Quinlivan (toim.) (2014) *The Politics of Pleasure in Sexuality Education. Pleasure Bound*. New York & London: Routledge.
- Apter, Dan (2006) Hormonitoiminta ja seksuaalisuus. Teoksessa Apter, Dan, Leena Väisälä & Kari Kaimola (toim.): *Seksuaalisuus*. Helsinki: Duodecim, 95–103.
- Anttila, Anu-Hanna (2012) Sukupuolitettu kotityönjako ja sosiokulttuuriset rakenteet. *Sosiologia* 49(4), 291–306.
- Barker, Meg-John, Rosalind Gill & Laura Harvey (2018a) *Mediated Intimacy. Sex Advice in Media Culture*. Cambridge: Polity Press.
- Barker, Meg-John, Rosalind Gill & Laura Harvey (2018b) Sex advice books and self-help. Teoksessa Smith, Clarissa, Feona Attwood & Brian McNair (toim.): *The Routledge Companion to Media, Sex and Sexuality*. London & New York: Routledge, 202–213.
- Bauman, Zygmunt (2002) *Notkea moderni*. Tampere: Vastapaino.
- Beasley, Chris (2011) Heterosex, ‘transgression’ and social change. *Australian Feminist Studies* 26(67), 25–40.
- Beasley, Chris, Heather Brook & Mary Holmes (2012) *Heterosexuality in Theory and Practice*. New York and London: Routledge.
- Beasley, Chris (2015) Libidinal Heterodoxy: Heterosexuality, Hetero-masculinity, and ‘Transgression’. *Men and Masculinities* 18(2), 140–158.
- Beasley, Chris, Mary Holmes & Heather Brook (2015) Heterodoxy: Challenging orthodoxies about heterosexuality. *Sexualities* 18(5–6), 681–697.
- bell, hooks (2016) *Rakkaus muuttaa kaiken*. Tampere: niin & näin.
- Braidotti, Rosi (1993) *Riitasointuja*. Tampere: Vastapaino.
- Brandt, Pia (2004) *Hei beibi, mä oon tulta! nuoren oma seksikirja*. Helsinki: WSOY.

- Braun, Virginia & Victoria Clarke (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3(2), 77–101.
- Brook, Heather, Monique Mulholland & Chris Beasley (2015) Introduction to the special section: challenging heterodoxies. *Sexualities* 18(5–6), 645–648.
- Brown-Bowers, Amy, Maria Gurevich & Alexander T. Vasilovsky (2015) Managed not missing: young women's discourses of sexual desire within a postfeminist heterosexual marketplace. *Psychology of Women Quarterly* 39(3), 320–336.
- Brusila, Pirkko (2007) Medikalisoitanko mies nyt kelloa vilkuilevaksi seksisuorittajaksi? *Suomen lääkäri* 62(37), 3290–3291.
- Butler, Judith (2006) *Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous*. Helsinki: Gaudeamus.
- Cacchioni, Thea (2007) Heterosexuality and 'the labour of Love': A Contribution to Recent Debates on Female Sexual Dysfunction. *Sexualities* 10(3), 299–320.
- Cacchioni, Thea (2015) *Big Pharma, Women, and the Labour of Love*. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press.
- Cacciatore, Raisa, Erja Korteniemi-Poikela, Juha Ryyänen, Antti Ryyänen & Dan Apter (2001, 2009) *Legopalikoista leopardikalsareihin: pojan matka mieheksi*. Helsinki: Tammi.
- Connell, R.W. & James W. Messerschmidt (2005) Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender & Society* 19(6), 829–859.
- Dean, Mitchell (1998) Question of Method. Teoksessa Velody, Irving & Robin Williams (toim.): *The Politics of Constructionism*. London: Sage, 182–199.
- Dean, Mitchell (1999) *Governmentality. Power and Rule in Modern Society*. London: Sage.
- Deleuze, Gilles (1992) *Autioma*. Helsinki: Gaudeamus.
- Deleuze, Gilles (2005) *Haastatteluja*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Devor, Holly (1989) *Gender Blending: Confronting the Limits of Duality*. Bloomington: Indiana University Press.
- Drew, Tricia & Heather Hartley (2001) Gendered Messages in Sex Ed Films: Trends and Implications for Female Sexual Problems. Teoksessa Kaschak, Ellyn & Leonore Tiefer (toim.): *A New View of Women's Sexual Problems*. New York: The Haworth Press, 133–146.
- Ehrenberg, Alain (2007) Itseksi tuleminen uupuminen. Yhteiskunnallis-historiallinen näkökulma masennukseen. *Tiede & Edistys* 32(2), 89–102.
- Elley, Sharon (2011) Young Women, Class, and Gendered Heterosexuality: The Implications of Educational Aspirations and Social Networks for Sex Education Messages. *Sociology* 45(3), 413–429.
- Elomäki, Anna (2011) Poliitiikan siveellisyys ja siveellisyyden politiikka suomalaisten naisasianaisten teksteissä. Teoksessa Pulkkinen, Tuija & Antu Sorainen (toim.): *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen – poliittisen käsitteen historia*. Helsinki: Historiallinen Arkisto 133, 131–152.
- Eräranta, Kirsi (2013) *Taloudellinen, sukupuolittunut ja transnationaali sosiaalinen. Hyvinvointi- ja elämänmuutos ja kysymys työn ja perheen yhteensovittamisesta*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Evans, Adrienne, Sarah Riley & Avi Shankar (2010) Technologies of Sexiness: Theorizing Women's Engagement in the Sexualization of Culture. *Feminism & Psychology* 20(1), 114–131.
- Farvid, Panteá and Virginia Braun (2006) 'Most of US guys are raring to go anytime, anyplace, anywhere': male and female sexuality in Cleo and Cosmo. *Sex Roles* 55(5–6), 295–310.
- Fergus, Karen D, Ross E. Gray & Margaret I. Fitch (2002) Sexual dysfunction and the preservation of manhood: experiences of men with prostate cancer, *Journal of Health Psychology* 7(3), 303–316.

- Fine, Michelle (1988) Sexuality, schooling, and adolescent females: the missing discourse of desire. *Harvard Educational Review* 58(1), 29–54.
- Forsström, Tiia & Jouni Forsström (2016) *BDSM-aapinen*. Helsinki: Like.
- Foucault, Michel (1984) *The History of Sexuality. Vol. 1: An Introduction*. London: Penguin Books.
- Foucault, Michel (1988) Technologies of the self. Teoksessa Luther H. Martin, Huck Gutman & Patrick H. Hutton (toim.): *Technologies of the self: A Seminar with Michel Foucault*. London: Tavistock Publications, 16–49.
- Foucault, Michel (1999) *L'archéologie du savoir*. Paris: Gallimard.
- Foucault, Michel (2000) *Ethics: Subjectivity and Truth*. London: Penguin.
- Foucault, Michel (2005) *Tiedon arkeologia*. Tampere: Vastapaino.
- Foucault, Michel (2008) *The Birth of Biopolitics. Lectures at the Collège de France 1978–79*. Basingstoke: Palgrave & MacMillan.
- Foucault, Michel (2010a) *Seksuaalisuuden historia: Tiedontabto. Nautintojen käyttö. Huoli itsestä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Foucault, Michel (2010b) *Sanat ja asiat: eräs ihmistieteiden arkeologia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Foucault, Michel (2014) Valta ja keho. Teoksessa *Parhaat*. Tampere: niin & näin, 144–151.
- Frith, Hannah (2013) Labouring on orgasms: embodiment, efficiency, entitlement and obligations in heterosex. *Culture, Health & Sexuality* 15(4), 494–510.
- Frith, Hannah (2015) Sexercising to orgasm: embodied pedagogy and sexual labour in women's magazines. *Sexualities* 18(3), 310–328.
- Gavey, Nicola (2012) Beyond “empowerment”? Sexuality in a sexist world. *Sex Roles* 66(11–12), 718–724.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Gill, Rosalind (2009) Mediated intimacy and postfeminism: a discourse analytic examination of sex and relationships advice in a women's magazine. *Discourse & Communication* 3(4), 345–369.
- Gill, Rosalind & Anna Sofia Elias (2014) ‘Awaken your incredible’: love your body discourses and postfeminist contradictions. *International Journal of Media & Cultural Politics* 10(2), 179–188.
- Grosz, Elizabeth (1994) *Volatile Bodies. Toward a Corporeal Feminism*. Bloomington: Indiana University Press.
- Grosz, Elizabeth (2005) *Time Travels. Feminism, Nature, Power*. Durham & London: Duke University Press.
- Gupta, Kristina & Thea Cacchioni (2013) Sexual improvement as if your health depends on it: an analysis of contemporary sex manuals. *Feminism & Psychology* 23(4), 442–458.
- Haataja, Marika (2012) Fantasioita halusta. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 25(3), 16–29.
- Haataja, Marika (2013) Säröjä siveydessä. Kurkistus 1900-luvun alun seksuaalipolitiikkaan. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 26(4), 30–41.
- Haataja, Marika (2016) Miesten seksuaalisen nautinnon hallinta. *Sosiologia* 53(3), 292–309.
- Haataja, Marika & Tuula Juvonen (2018) Heterosexercising women's sexual pleasure in Finnish sex manuals. *Sexualities*. OnlineFirst, November 20. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1363460718791907>.
- Haataja, Marika (2018) Tavoittelemisen arvoinen nautinto suomalaisessa seksuaaliopiskirjallisuudessa. *Kulttuurintutkimus-lehti* 35(1–2), 15–25.
- Hardt, Michael & Antonio Negri (2005) *Imperiumi*. Helsinki: Wsoy.
- Heinämaa, Sara (1996) *Ele, tyylä ja sukupuoli. Merleau-Pontyn ja Beauvoirin ruuminfenomenologia ja sen merkitys sukupuolikäytännöille*. Helsinki: Gaudeamus.

- Hekanaho, Pia Livia (2007) Pervo aika ja ongelmallinen parisuhdenormatiivisuus. *SQS-lehti* 2(1), 52–61.
- Hekanaho, Pia Livia (2010) Queer-teorian kummia vaihteita. Teoksessa Saresma, Tuija, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.): *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 144–155.
- Helén, Ilpo (1997) *Aidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Tampere: Gaudeamus.
- Helén, Ilpo (1999) Vapautuva nainen orgasmologian teatterissa. *Tiede & edistys* 24(3), 200–215.
- Helén, Ilpo & Katja Yesilova (2003) Vietti, väestö ja valinta. Seksuaaliterveyden kerrostumat Suomessa. Teoksessa Helén, Ilpo & Mikko Jauho (toim.): *Kansalaisuus ja kansanterveys*. Helsinki: Gaudeamus, 233–259.
- Helén, Ilpo (2005) Genealogia kritiikkinä. *Sosiologia* 42(2), 93–109.
- Helén, Ilpo (2010) Hyvinvointi, vapaus ja elämänpolitiikka: foucaultlainen hallinnan analytiikka. Teoksessa Kaisto, Jani & Miikka Pyykkönen (toim.): *Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus, 27–48.
- Helén, Ilpo (2016) *Elämän politiikat*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Heusala, Kari (2003a) *Naisen seksuaalisuus*. Helsinki: Like.
- Heusala, Kari (2003b) *Miehen seksuaalisuus*. Helsinki: Like.
- Heusala, Kari (2005) *Miehen seksuaalisuus*. Helsinki: Like.
- Heusala, Kari (2010) *Naisen Seksuaalisuus*. Helsinki: Like.
- Heusala, Kari (2011) *Naisen Orgasmi*. Helsinki: Like.
- Hite, Shere (1978) *Hite-raportti. Hätkähdyttävä tutkimus naisen seksuaalielämästä*. Helsinki: Otava.
- Hotanen, Juho (2008) *Liban laskos*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Hughes, Jonathan (2011) Are Older Men Taking Sexuality as Prescribed? The Implications of the Competing Influences on Ageing Male Heterosexuality. *Australian Feminist Studies* 26(67), 89–102.
- Huhtaniemi, Ilpo & Pasi Pöllänen (2001) Miehen biologia – onko mies pelkkää testosteronia? *Duodecim* 117(19), 1957–1963.
- Huttunen, Matti O. (2001) Olen mies – vai olenko? *Duodecim* 117(19), 1955–1956.
- Huttunen, Matti O. (2006) Seksuaalisuuden monet kasvot. Teoksessa Apter, Dan, Leena Väisälä & Kari Kaimola (toim.): *Seksuaalisuus*. Helsinki: Duodecim, 15–19.
- Huttunen, Matti O. (2009) Miesnäkökulma hyvään ikääntymiseen. *Duodecim* 125(10), 1127–1133.
- Illouz, Eva (2008) *Saving the Modern Soul: Therapy, Emotions, and the Culture of Self-Help*. Berkeley, Los Angeles and London: University of California Press.
- Ingman-Friberg, Susanne & Raisa Cacciatore (toim.) (2016) *Keho on leikki: avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä*. Helsinki: Duodecim.
- Irigaray, Luce (1984) Sukupuoli joka ei ole yksi. Teoksessa Anttonen, Kaija, Liisa Korhonen, Eeva Peltonen, Ritva Savtsenko & Maaret Wager (toim.): *Kielletty hedelmä*. Helsinki: Kansan sivistystyön liitto, 42–51.
- Irigaray, Luce (1996) *Sukupuolieron etiikka*. Tampere: Gaudeamus.
- Jackson, Margaret (1987) “Facts of life” or the erotization of women’s oppression? Sexology and the social construction of heterosexuality. Teoksessa Caplan, Pat (toim.): *The Cultural Construction of Sexuality*. London & New York: Tavistock, 52–81.
- Jackson, Stevi (1996) Heterosexuality and Feminist Theory. Teoksessa Richardson, Diane (toim.): *Theorising Heterosexuality*. Buckingham: Open University Press, 21–38.

- Jackson, Stevi & Sue Scott (2001) *Embodying Orgasm: Gendered Power Relations and Sexual Pleasure*. Teoksessa Kaschak, Ellyn & Tiefer, Leonore (toim.): *A New View of Women's Sexual Problems*. New York: The Haworth Press, 99–110.
- Jackson, Stevi (2006) Heterosexuality, Sexuality and Gender. Re- thinking the Intersections. Teoksessa Richardson, Diane, Janice McLaughlin & Mark E. Casey (toim.): *Intersections Between Feminist and Queer Theory*. New York: Palgrave Macmillan, 38–58.
- Jokinen, Arto (2010a) Kriittinen mies- ja maskuliinisuustutkimus. Teoksessa Saresma, Tuija, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.): *Käsitkirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 128–139.
- Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Eeva (2010b) Kodin ja talouden uusi järjestys. *Janus* 18(1), 48–60.
- Julkunen, Raija (2010) *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Tampere: Vastapaino.
- Junkkari, Kaija Maria (2007) Yhdyntävaikeudet ohjaavat miehen pohtimaan, kenen silmin hän itseään arvioi. *Suomen lääkärilehti* 62(37), 3291–3292.
- Jurva, Raisa (2012) Seksuaalinen painostus ja väkivalta heteroseksuaalisessa kohtaamisessa terveystiedon materiaaleissa. Teoksessa Atjonen, Päivi (toim.): *Oppiminen ajassa – kasvatus tulevaisuuteen: Joensuun kasvatustieteenpäivien parhaat esitelmät artikkeleina*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Juvonen, Tuula (2016) Irtiottoja sukupuolen luonnollisuudesta. Teoksessa Husso, Marita & Risto Heiskala (toim.): *Sukupuolikäsymys*. Helsinki: Gaudeamus, 33–53.
- Kaipia, Antti & Teuvo Tammela (2009) Ikääntyvän miehen seksuaalisuus ja sen häiriöt. *Duodecim* 125(10), 1119–1124.
- Kallio, Maaret & Taru Jussila (2016) *Syvyyttä seksiin. Kohti elävämpää seksuaalisuutta*. Helsinki: Minerva.
- Karkulehto, Sanna (2006) Seksuaalisen ruumiin modernit teoriat. Teoksessa Kinnunen, Taina & Anne Puuronen (toim.): *Seksuaalinen ruumis. Kulttuuritieteelliset lähestymistavat*. Helsinki: Gaudeamus, 44–70.
- Karla, Aino, Heidi Kytöaho & Mariam Laurén (2010) *Tytöstä naiseksi*. Helsinki: Kalliolan nuoret.
- Kauranen, Ralf & Pekka Rantanen (2005) Foucault, genealogia, arkeologia. Teoksessa Andersson, Maria, Anu-Hanna Anttila & Pekka Rantanen (toim.): *Kahden muusan palveluksessa. Historiallisen sosiologian lähtökohdat ja lähestymistavat*. Turku: Turun historiallinen yhdistys ry, 217–254.
- Kero, Katja, Leena Väisälä & Pirkko Brusila (2016) Voiko naisten seksuaalista haluttomuutta hoitaa lääkkeillä? *Duodecim* 132(15), 1307–1309.
- Kettunen, Liisa (2010) *Kyllä vai ei. Peruskoulun sukupuolikasvatuksen oppimateriaalin kehittämistyö ja arviointi*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kinnunen, Tiina (1993) Ylistyslaulu naisellisuudelle. Johdatus Ellen Keyn feministiseen teoriaan. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 6(3), 30–40.
- Kilpi, Sylvi-Kyllikki (1953) *Suomen työläisnaisliikkeen historia*. Helsinki: Kansankulttuuri.
- Kirkinen, Pertti (2015) Naisten seksipilleri hyväksyttiin Yhdysvalloissa. *Suomen lääkärilehti* 70(35), 2148.
- Kivijärvi, Anneli (2005) *100 kysymystä naisesta ja seksistä*. Helsinki: Kirjastudio.
- Koistinen, Hannu & Mirja Ruutu (2005) Erektiohäiriön nykyhoito. *Suomen lääkärilehti* 60(38), 3725–3730.
- Kolling, Marie (2012) Doing gender, doing away with illness: Diabetic disruptions to masculinity and sexuality in Northeast Brazil. *Norma* 7(1), 91–115.

- Korteniemi-Poikela, Erja & Raisa Cacciatore (2011) *Aikuisen naisen seksi. Tunteita – kokemuksia – nautintoja*. Helsinki: WSOY.
- Korteniemi-Poikela, Erja & Raisa Cacciatore (2015) *Seksuaalisuuden portaat*. Helsinki: Opetushallitus.
- Koskimäki, Juha, Martti Hakama, Heini Huhtala & Teuvo L.J. Tammela (2000) Erektiohäiriöiden yleisyys ja yhdyntöjen lukumäärä. *Duodecim* 116(7), 737–741.
- Kunelius, Pekka (2006) Mies haluaa aina – vai haluaako? *Suomen lääkärilehti* 61(45), 4708–4709.
- Lappalainen, Päivi (1998) Realismi ja naisen ruumis. Teoksessa Lappalainen, Päivi (toim.): *Uudessa valossa. Kirjoituksia realismin kysymyksestä*. Turun yliopisto, 77–94.
- Laqueur, Thomas (1990) *Making Sex. Body and Gender from Greeks to Freud*. Cambridge, Massachusetts & London: Harvard University Press.
- Laulainen, Jenni & Maija Sarajärvi (2013; 2015) *Oikeus seksuaalisuuteen: seksuaalisuudesta selkokielellä*. Tampere: Tampereen kaupunkilähetys.
- Lavie-Ajayi, Maya (2005) “Because all real women do”: the construction and deconstruction of “female orgasmic disorder”. *Sexualities, Evolution & Gender* 7(1), 57–72.
- Lavie-Ajayi Maya & Hélène Joffe (2009) Social Representations of Female Orgasm. *Journal of Health Psychology* 14(1), 98–107.
- Lawler, Stephanie (2005) Introduction: Class, culture, and identity. *Sociology* 39(5), 797–806.
- Leskelä-Kärki, Maarit (2009) Sivistyneistönaisen kuuma veri. Teoksessa Melkas, Kukku (toim.): *Läpikulkuihmissiä. Muotoilu ja kansallisuudesta ja sivistyksestä 1900-luvun alun Suomessa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 135–168.
- Liekki, Rakel (2013) *Hyvän olon seksi*. Juva: Paasilinna.
- Liinamo, Arja (2005) *Suomalaisnuorten seksuaalikasvatus ja seksuaaliterveystiedot oppilaan ja koulun näkökulmasta*. Arviointia terveyden edistämisen viitekehityksessä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Limnell, Shanti (2014) *Tantra. Läsnäolon ja hyväksynnän kautta muutokseen*. Turenki: Kanttarelli Publishing.
- Lister, Ruth (2007) Gender, Citizenship and Social Justice in the Nordic Welfare States: A view from the Outside. Teoksessa Melby, Kari, Anna-Birte Ravn & Cristina Carlsson Wetterberg (toim.): *Gender Equality and Welfare Politics in Scandinavia: The Limits of Political Ambition?* Bristol: The Polity Press, 215–222.
- Lister, Ruth (2009) Nordic Nirvana? Gender, Citizenship and Social Justice in the Nordic Welfare States. *Social Politics* 16(2), 242–278.
- Lukkarinen, Olavi & Teuvo Tammela (2001) Miehen seksuaalitoimintojen häiriöt. *Duodecim* 117(19), 1965–1972.
- Lukkarinen, Olavi & Pekka Kunelius (2003) Kuvaileva tutkimus suomalaisen miehen erektiohäiriöiden syistä ja hoidosta. *Suomen lääkärilehti* 58(45), 4565–4568.
- Lukkarinen, Olavi (2006a) Miehen seksuaalianatomia ja fysiologia. Teoksessa Apter, Dan, Leena Väisälä & Kari Kaimola (toim.): *Seksuaalisuus*. Helsinki: Duodecim, 116–122.
- Lukkarinen, Olavi (2006b) Miehen seksuaaliongelmien. Teoksessa Apter, Dan, Leena Väisälä & Kari Kaimola (toim.): *Seksuaalisuus*. Helsinki: Duodecim, 264–278.
- Lupton, Deborah (1994) *Medicine as Culture: Illness, Disease and the Body in Western Societies*. London: Sage.
- Mamo, Laura & Jennifer R. Fishman (2001) Potency in All the Right Places: Viagra as a Technology of the Gendered Body. *Body and Society* 7(4), 13–35.
- Marshall, Barbara L. & Stephen Katz (2002) Forever Functional: Sexual Fitness and the Ageing Male Body. *Body & Society* 8(4), 43–70.

- Marshall, Barbara L. (2006) The New Virility: Viagra, Male Aging and Sexual Function. *Sexualities* 9(3), 345–362.
- Marshall, L. Barbara (2010) Science, Medicine and Virility Surveillance: ‘Sexy Seniors’ in the Pharmaceutical Imagination. *Sociology of Health & Illness* 32(2), 211–224.
- Martin, Emily (1994) *Flexible Bodies: Tracking Immunity in American Culture – From the Days of Polio to the Age of AIDS*. Boston: Beacon Press.
- Masters, William H. & Virginia E. Johnson (1967) *Raportti ihmisen seksuaalisista reaktioista*. Helsinki: Weilin & Göös.
- McGuire, Meredith B. (2008) *Lived Religion: Faith and Practice in Everyday Life*. Oxford: Oxford University Press.
- Miettinen, Anneli (2008) *Kotityöt, sukupuoli ja tasa-arvo. Palkattoman työn jakamiseen liittyvät käytännöt ja asenteet Suomessa*. Helsinki: Väestöliitto, Väestötutkimuslaitos.
- Mickwitz, Margaretha, Agneta von Essen & Elisabeth Nordgren (toim.) (2008) *Roolien murtaajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Gaudeamus.
- Millet, Kate (1991) *Sexual Politics*. London: Virago Press.
- Moi, Toril (1999) *What is a Woman? And Other Essays*. Oxford: Oxford University Press.
- Mühleisen, Wencke (2007) Mainstream sexualization and the potential for Nordic New Feminism. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 15(2–3), 172–189.
- Neuhaus, John (2000) The importance of being orgasmic: sexuality, gender, and marital sex manuals in the United States, 1920–1963. *Journal of the History of Sexuality* 9(4), 447–473.
- Nieminen, Armas (1951) *Taistelu sukupuolimoraalista. Avioliitto- ja seksuaalikysymyksiä suomalaisen hengenelämän ja yhteiskunnan murroksessa sääty-yhteiskunnan ajoilta 1910-luvulle*. Turku: Werner Söderström osakeyhtiö.
- Nieminen, Jiri (2013) *Hegemonisesta maskuliinisuudesta miesten moneuteen. Kriittisen miestutkimuksen mahdollistuminen valtio-opillisessa ajattelussa*. Tampere: Tampere University Press.
- Nieminen, Tarja (2008) *Tasa-arvobarometri*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja.
- Nietzsche, Friedrich (2007) *Moraalin alkuperästä*. Helsinki: Otava.
- Nummelin, Raija (1997) *Seksuaalisuuskasvatusmateriaalit: millaista seksuaalisuutta nuorille?* Helsinki: Stakes.
- Nummelin, Raija (2000) *Seksuaalikasvatusmateriaalit – pääkaupunkilaisten nuorten näkemyksiä ja kokemuksia*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ojakangas, Mika (1992) ”Genealogiasta”. *Tiede & Edistys* 17(4), 281–296.
- Oker-Blom, Max (1906) *Aviopuolisoille*. Helsinki: Weilin & Göös.
- Oker-Blom, Max (1908a) *Miehille ja nuorukaisille*. Helsinki: Weilin & Göös.
- Oker-Blom, Max (1908b) *Äideille ja nuorille naisille*. Helsinki: Weilin & Göös, 2. painos.
- Oker-Blom, Max (1909) *Sukupuolikasvatus*. Helsinki: Otava.
- Oulasmaa, Minna & Riikka Riihonen (2017) *Sexfullness. Yhdessä jaettu nautinto*. Jyväskylä: Docendo.
- Oxlund, Bjarke (2012) ‘It made me feel good and man enough’: Love, sex and situational masculinity in a South African university context. *Norma* 7(1), 25–49.
- Paalanen, Tommi (2015) *Vapaus ja seksuaalisuus. Tutkimuksia liberaalista etiikasta*. http://frantic.s3.amazonaws.com/sexpo/2011/12/Vapaus_ja_seksuaalisuus_Paalanen_web.pdf
- Palo, Jorma & Leena-Maija Palo (2004) *Rakkaudesta seksiin*. Helsinki: WSOY.
- Parente-Čapková, Viola (2005) Nainen – kenen toinen? 1900-luvun alun uusi nainen sukupuoli-rajojen rikkojana. Teoksessa Löytty, Olli (toim.): *Rajanylityksiä. Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen*. Helsinki: Gaudeamus, 142–161.
- Pelkonen, Olavi (2001) Lääkkeet ja miehisyyt. *Duodecim* 117(19), 1980–1986.

- Pietikäinen, Sari & Anne Mäntynen (2009) *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Piha, Juhana (2007) Ennenaikainen siemensyöksy aiheuttaa miehelle, kumppanille ja parisuhteelle merkittävää haittaa. *Suomen lääkärilehti* 62(37), 3283–3289.
- Piha, Juhana (2003) Erektiohäiriöiden lääkehoito. *Suomen lääkärilehti* 58(22), 2425–2429.
- Plummer, Ken (2005) Male Sexualities. Teoksessa Kimmel, Michael S., Jeff Hearn & R.W. Connell (toim.): *Handbook of Men and Masculinities*. California: Sage Publications, 178–195.
- Potts, Annie (1998) The science/fiction of sex: John Gray's Mars and Venus in the bedroom. *Sexualities* 1(2), 153–173.
- Potts, Annie (2000a) Coming, coming, gone: a feminist deconstruction of heterosexual orgasm. *Sexualities* 3(1), 55–76.
- Potts, Annie (2000b) "The Essence of the Hard On: Hegemonic Masculinity and the Cultural Contruction of "Erectile Dysfunction". *Men and Masculinities* 3(1), 85–103.
- Potts, Annie, Victoria Grace, Nicola Cavey & Tiina Vares (2004) "Viagra Stories": Challenging 'Erectile Dysfunction'. *Social Science & Medicine* 59(3), 489–499.
- Potts, Annie, Victoria M. Grace, Tiina Vares & Nicola Gavey (2006) "Sex for Life"? Men's Counterstories on 'Erectile Dysfunction', Male Sexuality and Ageing. *Sociology of Health & Illness* 28(3), 306–329.
- Pulkkinen, Tuija (1998) *Postmoderni politiikan filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pulkkinen, Tuija (2000) Judith Butler – Sukupuolen suorittamisen teoreetikko. Teoksessa Anttonen, Anneli, Kirsti Lempiäinen & Marianne Liljeström (toim.): *Feministejä – aikamme ajattelijoita*. Tampere: Vastapaino.
- Raijas, Anu & Johanna Varjonen (2007) "Minä vastaan vaatteista, sinä autosta" – muuttuuko kotitöiden jakaminen suomalaisissa lapsiperheissä? *Janus* 15(3), 261–279.
- Rajainen, Maija (1973) *Naisliike ja sukupuolimoraali. Keskustelua ja toimintaa 1800-luvulla ja nykyisen vuosisadan alkupuolella noin vuoteen 1918 saakka*. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Rajala, Pertti (2008) *Kahden: rakkaudesta ja seksistä selkokielellä*. Helsinki: Kehitysvammaliitto, Oppimateriaalikeskus Opikie.
- Ranta, Teija-Liisa (2008) *Naisen Nautinto*. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.
- Rauhala, Lauri (2014) *Ihmiskäsitys ihmistyössä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rautiainen, Hilikka (2006) Ikääntyminen ja seksuaalisuus. Teoksessa Apter, Dan, Leena Väisälä & Kari Kaimola (toim.): *Seksuaalisuus*. Helsinki: Duodecim, 226–237.
- Repo, Jemima (2011) *The Biopolitics of Gender*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Repo, Jemima (2012) "Gender" biopolitiikkana. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 25(3), 51–55.
- Repo, Jemima (2016) *The Biopolitics of Gender*. New York: Oxford University Press.
- Rich, Adrienne (1980) Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence. *Signs* 5(4), 631–660.
- Roininen, Aimo (1993) *Kirja liikkeessä. Kirjallisuus instituutiona vanhassa työväenliikkeessä (1895–1918)*. Helsinki: SKS.
- Ronkainen, Suvi (2004) Kvantitatiivisuus, tulkinnallisuus ja feministinen tutkimus. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.): *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 44–69.
- Ronkainen, Suvi, Leila Pehkonen, Sari Lindblom-Ylänne & Eija Paavilainen (2011) *Tutkimuksen voimasanat*. Helsinki: WSOYpro.
- Rose, Nikolas (1990) *Governing the Soul: The Shaping of the Private Self*. London: Routledge.
- Rose, Nikolas (1999) *Powers of Freedom. Reframing Political Thought*. Cambridge & New York: Cambridge University Press.

- Rosenberg, Leena (2006) Pitkääikaissairaus, vammautuminen ja seksuaalisuus. Teoksessa Apter, Dan, Leena Väisälä & Kari Kaimola (toim.): *Seksuaalisuus*. Helsinki: Duodecim, 281–304.
- Rossi, Leena-Maija (2006) Heteronormatiivisuus. Käsitteen elämää ja kummastelua. *Kulttuurintutkimus* 23(3), 19–28.
- Rossi, Leena-Maija (2010) Sukupuoli ja seksuaalisuus, eroista eroihin. Teoksessa Tuula Juvonen, Leena-Maija Rossi & Tuija Saresma (toim.): *Käsitteitä sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 21–38.
- Rossi, Leena-Maija (2011) 'Happy' and 'Unhappy' Performatives. Images and Norms of Heterosexuality. *Australian Feminist Studies* 26(67), 9–23.
- Rossi, Leena-Maija (2015) *Muuttuva sukupuoli. Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikkaa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Roth, Tanja (2016) *Avusta ja ohjaa seksissä turvallisesti: opas henkilökohtaisille avustajille, vammaistyötä tekeville sekä avunkäyttäjille*. Helsinki: Kynnys ry, Sexpo-säätiö.
- Räisänen, Arja-Liisa (1991) Avain uuteen rakkaudentaivaaseen. Aviopuolisille suunnatun populaarilääketieteellisen opaskirjallisuuden (1865–1906) välittämiä seksuaalikäsityksiä. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 4(3), 5–17.
- Räisänen, Arja-Liisa (1995) *Onnellisen avioliiton ehdot. Sukupuolijärjestelmän muotoutumisprosessi suomalaisessa avioliitto- ja seksuaalivalistusoppaissa 1865–1920*. Vammala: SHS.
- Salmenniemi, Suvi & Anne Birgitta Pessi (2017) ”Herätkää pöljät” Minuus, yhteiskunta ja muutos self-help-kirjallisuudessa. *Kulttuurintutkimus* 34(1), 3–14.
- Salomäki, Vesa-Matti (2011) *Biologisen sukupuolen rakentuminen. Ruumis ja sosiaalinen sukupuoli antiikista nykypäivään*. Turku: Turun yliopisto.
- Sandberg, Lisa (2013) Just Feeling a Naked Body Close to You: Men, Sexuality and Intimacy in Later Life. *Sexualities* 16(3/4), 261–282.
- Sannisto, Tuire (2011) *Seksuaaliterveyspalvelut terveyskeskuksissa*. Acta Universitatis Tamperensis 1576, Tampereen yliopisto.
- Savage, Mike, Gaynor Bagnall & Brian Longhurst (2001) Ordinary, ambivalent and defensive: Class identities in the Northwest of England. *Sociology* 35(4), 875–892.
- Schildrick, Margit (2002) *Embodying the Monster. Encounters with the Vulnerable Self*. Sage Publications.
- Segal, Lynne (2015) *Straight Sex. Rethinking the Politics of Pleasure*. University of California Press, Berkeley.
- Seksuaalisuus* (2006) Helsinki: Duodecim, 241–244.
- Shakespeare, Tom (2000) Disabled sexuality: Toward rights and recognition. *Sexuality and disability* 18(3), 159–166.
- Skeggs, Beverly (1997) *Formation of Class and Gender: Becoming Respectable*. London: Sage.
- Skott, Sari (2006) *Suuri seksivälineopas*. Helsinki: Sincity.
- Sointu, Eeva (2012) *Theorizing Complementary and Alternative Medicines. Wellbeing, Self, Gender, Class*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.
- STM (2007) *Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen. Toimintaohjelma 2007–2011*. STM Julkaisuja 2007: 17. Helsinki: STM.
- Suomela, Anu (2009) *Seksi: kaikki mitä tulee tietää*. Helsinki: Ajatus Kirjat.
- Tanskanen, Elina (2017) *Parempaa seksiä. 27 harjoitusta, joilla muutat seksielämäsi*. Helsinki: Tammi.
- THL (2011) *Seksuaalineuvonnan tueksi*. Helsinki: THL.
- Tiefer, Leonore (1994) The Medicalization of Impotence: Normalizing Phallocentrism. *Gender & Society* 8(3), 363–377.

- Tolman, Deborah L. (2012) Female adolescents, sexual empowerment and desire: a missing discourse of gender inequity. *Sex Roles* 66(11–12), 746–757.
- Tyler, Meagan (2004) Managing between the sheets: lifestyle magazines and the management of sexuality in everyday life. *Sexualities* 7(1), 81–106.
- Tyler, Meagan (2008) Sex self-help books: hot secrets for great sex or promoting the sex of prostitution? *Women's Studies International Forum* 31(5), 363–372.
- Valliharju, Maarit (1967) Elvira Willman-Eloranta. Ihanteellinen sosialisti. Teoksessa Soikkanen, Hannu (toim.): *Tiennäyttäjät I*. Helsinki: Tammi, 361–384.
- Vasara, Mitra (2014) *Seksi ja läsnä olo. Opas syvälliseen seksuaalisuuteen*. Helsinki: Basam Books.
- Venholä, Mia (2006) Lääkäri seksologina. Teoksessa Apter, Dan, Kaimola, Kari & Väisälä, Leena (toim.): *Seksuaalisuus*. Helsinki: Duodecim, 69–76.
- Virtanen, Jukka (2002) *Klininen seksologia*. Helsinki: WSOY.
- Virtanen, Jukka (2005) *100 kysymystä miehestä ja seksistä*. Helsinki: Kirjastudio.
- Väistö, Anumari & Jani Karlsson (2014) *Krooninen kipu ja seksuaalisuus*. Turenki: Kanttarelli Publishing.
- Väisälä, Leena (2006) Naisen ja miehen seksuaalisuuden erityispiirteitä. Teoksessa Apter, Dan, Leena Väisälä & Kari Kaimola (toim.): *Seksuaalisuus*. Helsinki: Duodecim, 241–244.
- Välimäki, Petri & Marianne Välimäki (2005) *Rakkaus ja rakastelu: suuntaviivoja rikkaaseen ja terveeseen seksuaalisuuteen*. Helsinki: Uusi tie.
- Warner, Michael (2000) *The Trouble with Normal. Sex, Politics, and the Ethics of Queer Life*. Cambridge & Massachusetts: Harvard University Press.
- Watson D, Erin, Léa J. Séguin, Robin R. Milhausen & Sarah H. Murray (2015) The Impact of a Couple's Vibrator on Men's Perceptions of Their Own and Their Partner's Sexual Pleasure and Satisfaction. *Men and Masculinities* 19(4), 370–383.
- Willman, Elvira (1904a) Utopia. *Työmies* 6.5.1904.
- Willman, Elvira (1904b) Vielä sananen utopiastani. *Työmies* 19.5.1904.
- Willman, Elvira (1905a) Miksi meille naisille nykyisessä yhteiskunnassa sukupuolielämä on vastenmielistä? *Palvelijatar-lehti* 7–8.
- Willman, Elvira (1905b) Siveellisyys eli yhdeksän muistiinpanoa sosialistisessa hengessä. *Työmies* 2.1.1905.
- Willman, Elvira (1906) Prostitutsiooni sosiaalisena luokka-ilmionä ja sen poistaminen sosiaali-valtiollisilla keinoilla. *Työmiehen Illanvietto*.
- Willman, Elvira (1908a) Siveellisyys ja lapsikysymys. *Työmies* 6.11.1908.
- Willman, Elvira (1908b) Vähäsen siveellisyydestä. *Työmies* 15.8.1908.
- Willman, Elvira (2007a) *Kellarikerroksessa*. Helsinki: SKS.
- Willman, Elvira (2007b) *Lyyli*. Helsinki: SKS.
- Winton, Mark Alan (2000) The Medicalization of Male Sexual Dysfunctions: An Analysis of Sex Therapy Journals. *Journal of Sex Education and Therapy* 25(4), 231–239.
- Wittig, Monique (1992) *The Straight Mind: And Other Essays*. Boston: Beacon Press.
- Wood, Rachel (2017) Look Good, Feel Good: Sexiness and Sexual Pleasure in Neoliberalism. Teoksessa Elias, Ana Sofia, Rosalind Gill & Christina Schraff (toim.): *Aesthetic Labour: Rethinking Beauty Politics in Neoliberalism*. London: Palgrave Macmillan.
- Yesilova, Katja (2001) Sukupuolittunut seksuaalikasvatus. *Sosiologia* 38(3), 192–204.

Liitteet

Liite 1. Tutkimusaineisto

Seksuaaliopaskirjallisuus

- Heusala, Kari (2003a) *Naisen seksuaalisuus*. 3. painos. Helsinki, Like.
- Heusala, Kari (2003b) *Miehen seksuaalisuus*. Helsinki, Like.
- Heusala, Kari (2005) *Miehen seksuaalisuus*. 3. painos. Helsinki, Like.
- Heusala, Kari (2010) *Naisen Seksuaalisuus*. 5. painos. Helsinki: Like.
- Heusala, Kari (2011) *Naisen Orgasmi*. 2. painos. Helsinki: Like.
- Kallio, Maaret & Taru Jussila (2016) *Syvyttä seksiin. Kohti elävämpää seksuaalisuutta*. 2. painos. Helsinki: Minerva.
- Kivijärvi, Anneli (2005) *100 kysymystä naisesta ja seksistä*. Helsinki, Kirjastudio.
- Korteniemi-Poikela, Erja & Raisa Cacciatore (2011) *Aikuisen naisen seksi. Tunteita – kokemuksia – nautintoja*. Helsinki: WSOY.
- Liekki, Rakel (2013) *Hyvän olon seksi*. 2. painos. Juva: Paasilinna.
- Limnell, Shanti (2014) *Tantra. Läsnaolon ja hyväksynnän kautta muutokseen*. Turenki: Kanttarelli Publishing.
- Oulasmaa, Minna & Riikka Riihonen (2017) *Sexfullness. Yhdessä jaettu nautinto*. Jyväskylä: Docendo.
- Ranta, Teija-Liisa (2008) *Naisen Nautinto*. 2. painos. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.
- Tanskanen, Elina (2017) *Parempaa seksiä. 27 harjoitusta, joilla muutat seksielämäsi*. Helsinki: Tammi.
- Vasara, Mitra (2014) *Seksi ja läsnä olo. Opas syvälliseen seksuaalisuuteen*. Helsinki: Basam Books.
- Virtanen, Jukka (2005) *100 kysymystä miehestä ja seksistä*. Helsinki: Kirjastudio.

Seksuaalisuus-kokoelmateoksessa julkaistu tutkimusaineisto

- Apter, Dan (2006) Hormonitoiminta ja seksuaalisuus. Teoksessa Apter, Dan, Leena Väisälä & Kari Kaimola (toim.): *Seksuaalisuus*. Helsinki: Duodecim, 95–103.
- Huttunen, Matti O. (2006) Seksuaalisuuden monet kasvot. Teoksessa Apter, Dan, Leena Väisälä & Kari Kaimola (toim.): *Seksuaalisuus*. Helsinki: Duodecim, 15–19.
- Lukkarinen, Olavi (2006a) Miehen seksuaalianatomia ja fysiologia. Teoksessa Apter, Dan, Leena Väisälä & Kari Kaimola (toim.): *Seksuaalisuus*. Helsinki: Duodecim, 116–122.
- Lukkarinen, Olavi (2006b) Miehen seksuaaliongelmien. Teoksessa Apter, Dan, Leena Väisälä & Kari Kaimola (toim.): *Seksuaalisuus*. Helsinki: Duodecim, 264–278.
- Rautiainen, Hilikka (2006) Ikääntyminen ja seksuaalisuus. Teoksessa Apter, Dan, Leena Väisälä & Kari Kaimola (toim.): *Seksuaalisuus*. Helsinki: Duodecim, 226–237.
- Rosenberg, Leena (2006) Pitkäaikaissairaus, vammautuminen ja seksuaalisuus. Teoksessa Apter, Dan, Leena Väisälä & Kari Kaimola (toim.): *Seksuaalisuus*. Helsinki: Duodecim, 281–304.
- Väisälä, Leena (2006) Naisen ja miehen seksuaalisuuden erityispiirteitä. Teoksessa Apter, Dan, Leena Väisälä & Kari Kaimola (toim.): *Seksuaalisuus*. Helsinki: Duodecim, 241–244.

Lääketieteellisissä lehdissä julkaistu tutkimusaineisto

- Brusila, Pirkko (2007) Medikalisoidaanko mies nyt kelloa vilkuilevaksi seksisuorittajaksi? *Suomen lääkäri-lehti* 62(37), 3290–3291.
- Huhtaniemi, Ilpo & Pasi Pöllänen (2001) Miehen biologia – onko mies pelkkää testosteronia? *Duodecim* 117(19), 1957–1963.
- Huttunen, Matti O. (2001) Olen mies – vai olenko? *Duodecim* 117(19), 1955–1956.
- Huttunen, Matti O. (2009) Miesnäkökulma hyvään ikääntymiseen. *Duodecim* 125(10), 1127–1133.
- Junkkari, Kaija Maria (2007) Yhdyntävaikeudet ohjaavat miehen pohtimaan, kenen silmin hän itseään arvioi. *Suomen lääkäri-lehti* 62(37), 3291–3292.
- Kaipia, Antti & Teuvo Tammela (2009) Ikääntyvän miehen seksuaalisuus ja sen häiriöt. *Duodecim* 125(10), 1119–1124.
- Koistinen, Hannu & Mirja Ruutu (2005) Erektiohäiriön nykyhoito. *Suomen lääkäri-lehti* 60(38), 3725–3730.
- Koskimäki, Juha, Matti Hakama, Heini Huhtala & Teuvo L.J. Tammela (2000) Erektiohäiriöiden yleisyys ja yhdyntöjen lukumäärä. *Duodecim* 116(7), 737–741.
- Kunelius, Pekka (2006) Mies haluaa aina – vai haluaako? *Suomen lääkäri-lehti* 61(45), 4708–4709.
- Lukkarinen, Olavi & Teuvo Tammela (2001) Miehen seksuaalitoimintojen häiriöt. *Duodecim* 117(19), 1965–1972.
- Lukkarinen, Olavi & Pekka Kunelius (2003) Kuvaileva tutkimus suomalaisen miehen erektiohäiriöiden syistä ja hoidosta. *Suomen lääkäri-lehti* 58(45), 4565–4568.
- Pelkonen, Olavi (2001) Lääkkeet ja miehisuus. *Duodecim* 117(19), 1980–1986.
- Piha, Juhana (2007) Ennen aikainen siemensyöksy aiheuttaa miehelle, kumppanille ja parisuhteelle merkittävää haittaa. *Suomen lääkäri-lehti* 62:37, 3283–3289.
- Piha, Juhana (2003) Erektiohäiriöiden lääkehoito. *Suomen lääkäri-lehti* 58(22), 2425–2429.

1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä julkaistu tutkimusaineisto

- Oker-Blom, Max (1906) *Aviopolisoille*. Helsinki: Weilin & Göös.
- Oker-Blom, Max (1908a) *Miehille ja nuorukaisille*. Helsinki: Weilin & Göös.
- Oker-Blom, Max (1908b) *Aideille ja nuorille naisille*. Helsinki: Weilin & Göös. 2.painos.
- Oker-Blom, Max (1909) *Sukupuolikasvatus: opas kodeille ja kouluille*. Helsinki: Otava.
- Willman, Elvira (1904a) Utopia. *Työmies* 6.5.1904.
- Willman, Elvira (1904b) Vielä sananen utopiastani. *Työmies* 19.5.1904.
- Willman, Elvira (1905a) Miksi meille naisille nykyisessä yhteiskunnassa sukupuolielämä on vastenmielistä? *Palvelijatar-lehti* 7–8.
- Willman, Elvira (1905b) Siveellisyys eli yhdeksän muistiinpanoa sosialistisessa hengessä. *Työmies* 2.1.1905.
- Willman, Elvira (1906) Prostitutioosi sosiaalisena luokka-ilmionä ja sen poistaminen sosiaali-valtiollisilla keinoilla. *Työmiehen Illanvietto*.
- Willman, Elvira (1908a) Siveellisyys ja lapsikysymys. *Työmies* 6.11.1908.
- Willman, Elvira (1908b) Vähäsen siveellisyydestä. *Työmies* 15.8.1908.
- Willman, Elvira (2007a) *Kellarikerroksessa*. Helsinki: SKS.
- Willman, Elvira (2007b) *Lyyli*. Helsinki: SKS.

Alkuperäisjulkaisut

JULKAISU

I

Fantasioita halusta

Haataja, Marika

Naistutkimus-Kvinnoforskning 2012, 25(3): 16–29.

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1612469>

Artikkeleiden käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajan lupa.

FANTASIOITA HALUSTA

Marika Haataja

Naisen erotiikalle on tyypillistä nauttia romanttisista ja eroottisista kirjoista, elokuvista ja julkistarinoina, prinseistä ja prinsessoista. Kaikissa niissä tarinoissa uskomaton sankari, kaunis, uljas, puhdassydäminen, useimmiten rikas – ehkä tietämättään – ja fyysisesti vahva mies rakastuu huikeasti päätä pahkaa naiseen, joka on kaunis mutta muuten tavallinen – kuin kuka tahansa meistä. Mies tulee, katsoo silmiin, tarttuu naiseen ja suutelee intohimoisesti ja ohjailee jonnekin sopivalle sohvalle tai heinälatoon hyvin määrätietoisesti rakastelemaan. -- Tarinassa mies ei kysele ”saanko suikon” tai ”saanko koskettaa polveasi”, tarinan mies tietää naisen silmistä, että saa, eikä mies muutenkaan ole kyselijätyyppiä. Kertomus päättyy aina niin, että näin syttynyt rakkaus kestää koko elämän loppuun saakka. Tällaisista miehistä suuri osa naisista fantasioi ja haaveilee. (100N 2005, 120–121.)

Tarkastelen tässä artikkelissa seksologisesta tietokirjallisuudessa esitettyjä käsityksiä seksuaalisista fantasioista. Analysoin seksuaalisten fantasioiden sukupuolittuneita merkityksiä tulkiten niitä sukupuolentutkimuksen näkökulmasta. Tässä artikkelissa analysoimiani seksologisia teoksia hyödynnetään alan opinnoissa, muun muassa seksuaalineuvojan koulutuksessa.

Seksologisen kirjallisuuden julkaisumäärät ovat kasvaneet huomasti kuluneen kahdenkymmenen vuoden aikana. Seksologiseksi kirjallisuudeksi luokiteltua kirjallisuutta julkaistiin Suomessa vuonna 1990 kuusi kappaletta ja vuodelta 2011 julkaisuja löytyy 21 kappaletta (Fennica-tietokanta). Seksologia voidaan ymmärtää kattokäsitteeksi sellaiselle seksuaalisuutta käsittelevälle kirjallisuudelle, joka määrittelee seksuaalisuutta sekä tarjoaa siitä tietoa. Seksologinen kirjallisuus koostuu kuvitetuista seksioppaista, seksuaalikasvatus-

oppaista, parisuhdeoppaista, naisten ja miesten seksuaalisuutta omana erityiskysymyksenään lähestyvistä seksuaaliopaskirjoista sekä seksuaalisuutta koskevasta tutkimuksesta. Seksologisessa lähestymistavassa hyödynnetään terveystieteitä, käyttäytymistieteitä sekä yhteiskunta- ja kulttuuritieteitä. Myös opetusalan seksologia on Suomessa monitieteistä sijoittuessaan eri alojen sisälle. (Ilmonen & Nissinen 2006, 23; Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen. Toimintaohjelma 2007–2010 2006, 137; Venhola 2006, 69.)

Tieteenalana 1800-luvulla syntyneessä seksologiassa käsitys seksuaalisuudesta nojautuu käsitykseen kaksinaapaisesta sukupuolierosta. Modernin seksologisen tiedon perustana on käsitys naisten ja miesten keskinäisestä vastakkaisuudesta. (Helén 1997, 277–280; Karkulehto 2006, 49–51.) Suomalaisessa seksologista tietokirjallisuutta koskevassa tutkimuksessa on tutkittu nuorille suunnattuja seksuaalikasvatusmateriaaleja (Kettunen 2010; Liinamo 2005; Nummelin 2000; Yesilova 2001). Sukupuolinäkökulma on tullut jossain määrin esiin seksuaalikasvatusmateriaaleja koskevassa tutkimuksessa. Sukupuolieroon nojaavan seksuaalikäsityksen on esitetty jäsentävän tyttöjen seksuaalisuutta suhteessa vastuullisuuteen, poikien seksuaalisuuden jäsentyessä suhteessa viettilliseen haluun. (Yesilova 2001, 194–202.) Nuorille suunnattujen seksuaalikasvatusmateriaalien heteronormatiivisuus on tullut myös jossain määrin esiin (Nummelin 2000, 125–126, 154).

Seksologista kirjallisuutta koskevassa pro gradu -tutkielmassani (Haataja 2011) analysoin sukupuolen ja seksuaalisuuden merkityksellistymistä seksuaalisia fantasioita käsittelevissä teksteissä. Mukana oli yhteen-

sä 21 teosta. Aineistorajauksessa hyödynsin Tampereen kaupunginkirjaston luokkaa Seksologia (59.35). Tutkimuksen rajaaminen seksuaalifantasioihin perustui oletukseeni siitä, että seksuaaliset fantasiat toimisivat diskursiivisena alueena, jossa seksuaalisuuden ja sukupuolen rajoja on mahdollista edes jossain määrin venyttää.

Analysoimassani aineistossa käsitys seksuaalisuudesta muotoutuu pääasiassa lisääntymisestä irrallisena. Lisääntymiskeksyydestä nautintokeskeisyyteen siirtymisen voidaan nähdä lisänneen seksuaalisuuden toteuttamisen mahdollisuuksia heteroseksuaalisuuden sisällä tuoden normatiivisen heteroseksuaalisuuden piirin joukon seksuaalisen halun muotoja, jotka aikaisemmin jäsentyivät ei-normatiivisiksi. Seksuaalinen halu merkityksellistyy seksuaalisia fantasioita käsittelevissä luvuissa lähtökohtaisesti heteronormatiiviseksi ja mieskeskeiseksi, jolloin nimenomaan heteroseksuaalisen miehen kohdalla ymmärrys seksuaalisuudesta moninaistuu. (Haataja 2011, 77–81.) Naisen seksuaalisuutta käsitellään 2000-luvulla aikaisempaa avoimemmin, näin myös seksologisessa tutkimusaineistossani. Silti edelleen on aiheellista ja perusteltua kysyä, kenen seksuaalisuudesta puhutaan, kun puhutaan seksuaalisuudesta.

Tämän artikkelin kohdalla olen rajannut tutkimusaineistoksi neljä Suomessa 2003–2005 julkaistua aikuisille suunnattua seksuaaliopaskirjaa. Nämä, pääasiassa kuvittamatomat, seksologien kirjoittamat oppaat ovat ilmestyneet kirjapareina, joista toinen käsittelee naisen ja toinen miehen seksuaalisuutta. Teoksissa tarkastellaan naisten ja miesten seksuaalisuuksia omina erityisinä kysymyksinä. Pro gradu -tutkielman aihepiirin parissa jatkaen olen rajannut varsinaiseksi tutkimusaineistoksi teoksista luvut, jotka käsittelevät seksuaalisia fantasioita. Lisäksi mukana on suuseksiä käsittelevä luku (MS 2003, 322–330), jonka mukaan ottamista perustelen sillä, että suuseksi määritellään yhdeksi miesten yleisimmistä fantasioista (MS 2003, 206).

Kirjaparina ilmestyneissä *Naisen/Miehen*

seksuaalisuus (2003) sekä *100 kysymystä naisesta/miehestä ja seksistä* (2005) seksuaalisia fantasioita lähestytään käytännönläheisestä näkökulmasta. Fantasioista puhutaan kuvitelmina, unelmina, valveunina, mielikuvina, haaveina, salattuina mielitekoina ja unikuvinä. (NS 2003, 124; MS 2003, 202, 205; 100N 2005, 117–119; 100M 2005, 28–29). *Miehen seksuaalisuudessa* kirjoittaja kertoo luvun alussa esittelevänsä kunkin fantasian kohdalla kyseistä seksuaalikäyttäytymisen muotoa yleisimmin (MS 2003, 202). *Naisen/Miehen seksuaalisuudessa* erityispiirteenä on se, että fantasioita käsitellään kansainväliseen tutkimustietoon viitaten. Tutkimustietoon viittaamalla pyritään perustelemaan esitetyjä näkemyksiä seksuaalisista fantasioista. Tutkimuksia, joihin viitataan ei kuitenkaan esitellä tarkemmin. *100 kysymystä naisesta/miehestä ja seksistä* -kirjasarjassa fantasioita käsitellään kysymysten kautta, joihin seksologi antaa asiantuntijana vastauksensa. Fantasioita käsittelevät kysymykset on ryhmitelty kirjoissa perättäisiksi.

Seksuaalisten fantasioiden psykologinen ulottuvuus tulee aineistossa esiin ainoastaan yksittäisinä huomautuksina. Miehen seksuaalipsykologian mukaisena esitetään, että jos vain mahdollista, mies pyrkii olemaan yhdynnässä mahdollisimman monen naisen kanssa (MS 2003, 212). Viittaamalla miehen seksuaalipsykologiaan luonnollistetaan miesten ryhmäseksifantasiat useasta naisesta.Psykoanalyysiin viitataan ajatuksessa, jonka mukaan tytöt haaveilevat 3–5-vuotiaana isänsä peniksestä (NS 2003, 135).

Miesten seksuaalisuutta tarkasteltaessa psykologista ulottuvuutta vahvemmin käsitystä seksuaalisista fantasioista rakennetaan suhteessa pornoon (MS 2003, 206, 208, 210–211; 100M 2005, 30–31). Miesten fantasioiden esitetään muistuttavan pornokuvia (100M 2005, 31). Käsitystä naisten seksuaalisista fantasioista ei rakenneta aineistossani suhteessa pornografiseen materiaaliin.

Aineistossa esitetään miehillä olevan miehille tyypillisiä fantasioita ja naisilla nai-

sille tyypillisiä fantasioita (100N, 120; 100M 2005, 32). Fantasioissa esiintyviä sukupuoli-eroja ei kuitenkaan sinänsä pidetä itsestään selvästi synnynnäisinä, vaan esiin nostetaan myös mahdollisuus siitä, että erot voisivat olla kasvatuksen ja kulttuurin tulosta (100M 2005, 32). Seksuaalisia fantasioita käsitellään kuitenkin pääasiassa ilman pohdintaa mahdollisesta kulttuurin tai kasvatuksen vaikutuksesta. Naisen seksuaalisuudesta esimerkiksi esitetään problematisoimatta seuraavaa: ”[N]aisen erotiikkaan vetoaa erityisesti valta ja raha.” (100N 2005, 122). Rahan ja vallan esitetään vetoavan nimenomaan naisen seksuaalisuuteen. Naisten ja miesten seksuaalisuuksista puhutaan aineistossa monin paikoin yksiköllisessä muodossa, jolloin tullaan monolitisoineeksi naisten ja miesten seksuaalisuus luonteeltaan yhdeksi ja yhtenäiseksi.

Tässä artikkelissa en itse määrittele seksuaalisten fantasioiden luonnetta. Tuon artikkelissa esiin, millaisia käsityksiä seksologisessa tietokirjallisuudessa esitetään seksuaalisista fantasioista ja tulkitsen niitä sukupuolentutkimuksen näkökulmasta. Tarkastelen seksologista tietokirjallisuutta tekijöistään irrallisina teksteinä. Analysoin, missä määrin seksologisen perinteen sukupuolieroa korostava ymmärrys seksuaalisuudesta näkyy 2000-luvulla Suomessa julkaistussa aikuisille suunnatussa seksologisessa tietokirjallisuudessa. Seksologisessa kirjallisuudessa esitetyt seksuaaliset fantasiat ovat eräänlaisia fantasioita seksuaalisesta halusta.

HETEROSEKSUAALISEN HALUN SUKUPOULITTUMINEN

Tutkimukseni paikantuu kriittisen heteroseksuaalisuuden tutkimuksen kenttälle (Ingraham 2005, 1–11). Kriittisessä heteroseksuaalisuuden tutkimuksessa keskeisiä analyysin kohteita ovat olleet heteronormatiivisuus sekä sukupuolihierarkiat heteroseksuaalisuuden sisäisten hierarkioiden ja moninaisuuden jäädessä vähemmälle huomiolle (Jackson

2006, 49; Rossi 2006, 23). Tässä artikkelissa keskityn sukupuolihierarkioihin. Heteroseksuaalinen järjestelmä muotoutuu sukupuoli-hierarkkisena (Jackson 1996, 30–36). Tarkastelen naisten ja miesten sukupuolittumista seksologisessa tietokirjallisuudessa sekä analysoin sukupuolittunutta seksuaalisuutta sukupuolihierarkian näkökulmasta. Keskityn analyysissä siihen, millaisia merkityksiä naisten ja miesten seksuaaliset fantasiat saavat seksologisessa tietokirjallisuudessa. Tulkitsen seksuaalisten fantasioiden sukupuolittumista suhteessa hierarkkiseen heteroseksuaaliseen järjestykseen, jonka on esitetty lähtökohtaisesti ensisijaistavan miehen seksuaalisuuden ja miehen seksuaalisen halun (Drew & Hartley 2001, 141–144; Jackson 1996, 31–36; Kleinplatz 2001, 124–125).

Institutionalisoitunut heteronormi säätelee ja hierarkisoi hetero- ja homoseksuaalisuuden keskinäisen suhteen ohella myös sukupuolia. Heteronormatiivisuus ja normatiivinen heteroseksuaalisuus perustuvat ajatukseen keskenään vastakkaisiksi sukupuolitetuista naisista ja miehistä. Seksuaalisesti haluavina subjekteina meidät on sukupuolitettu ja niin on sukupuolitettu myös seksuaalisen halunne kohteet. Kyse on seksuaalisen halun heteroseksualisoinnista, jonka edellytykseksi usein esitetään käsitys toisilleen vastakkaisiksi sukupuolitetuista naispuolisista ja miespuolisista sukupuolista. (Butler 2006, 69; Jackson 1996, 32–36.) Analyysissani tarkastelen seksuaalisen halun lähtökohtaisesti sukupuolittunutta luonnetta. Hierarkisoiva sukupuoli jäsentää yhteiskuntajärjestelmää kokonaisvaltaisesti ulottaen naisten ja miesten keskinäistä eriarvoisuutta korostavan mallin koskemaan myös seksuaalisuutta. Sukupuoli ja seksuaalisuus määrittävät tarkastelussani vahvasti toisiinsa limittyneiksi. Analyysini kohdistuessa erityisesti sukupuolihierarkioihin sukupuolen ja seksuaalisuuden analyytinen erottelu on välttämätöntä. (Jackson & Scott 2007, 97; Richardson 2007, 459–464.)

Seksologisessa tietokirjallisuudessa sukupuoli ja seksuaalisuus saavat merkityk-

sensä kielen kautta (vrt. Cameron & Kulick 2003). Metodologisesti analyysiani ohjaa foucault’lainen näkemys todellisuuden diskursiivisesta luonteesta (Foucault 1998; Foucault 2005). Analysoin seksologista kirjallisuutta sosiaalisena käytäntönä, joka merkityksellistää seksuaalisuutta (Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 17–24). Metodina diskurssianalyytisessä analyysissäni käytän lähilukua. Feministisessä tekstintutkimuksessa huomio kiinnittyy sellaisiin sukupuolen ilmaisuihin, joiden kautta sukupuolta tekstin tasolla tuotetaan. Tällöin huomiota kiinnitetään siihen, miten naisia ja miehiä teksteissä kuvataan. (Mills 1995, 39, 159–171; Tainio 1999, 2–3; Tainio 2001, 18–20.)

Useita kertoja toistuvan, tarkan lähiluvun avulla paikannan neljästä seksologian alaan lukeutuvasta teoksesta niitä tapoja, joilla naisia ja miehiä seksuaalisia fantasioita koskevissa luvuissa merkityksellistetään. Katseeni kohdistuu siihen, millaisina fantasioijina naiset ja miehet toistuvasti aineistossani esitetään. Analysoin tekstistä toiseen toistuvia naiseksi ja mieheksi sukupuolittamisen tapoja, jolloin sukupuolieron tekemisen tavat nousevat analyysissä keskeisiksi. Keskeisenä kysymyksenä on, miten käsitys seksuaalisuudesta muotoutuu binaariseen sukupuolieroon nojautuen. Erityisesti huomioni kiinnittyy seksuaalisen halun sukupuolittumiseen.

Nostan analyysissäni esiin diskursiivisia toistamisen ja vaikenemisen kohtia. Diskurssi rakentuu sekä itseään toistavasta puheesta sekä siitä, että jostain vaietaan toistamiseen (Foucault 2005, 216–230). Huomion kiinnittäminen toistoihin ja toisteisuuteen mahdollistaa analysoitavien tekstien keskinäisen samankaltaisuuden paikantamisen. Fantasioita käsittelevien tekstien sisällöllisen yhtenäisyyden hahmottaminen liittyy yksittäiset lausumat yhtenäisiksi diskursseiksi. Diskurssien tarkastelu suhteessa ympäröivään kulttuuriin ja yhteiskuntaan mahdollistaa laajempien diskursiivisten muodostelmien ja metadiskurssien hahmottamisen (vrt. Jokinen 2004, 193; Vuori 2001, 83–84). Hiljaisuuk-

sien paikantamisen kautta havainnollistan seksuaalisuuden diskurssista sellaisia seksuaalisuuden ja seksuaalisen halun alueita, joista seksuaalisten fantasioiden kohdalla ei puhuta. Hiljaisuuksien paikantaminen tekee näkyväksi sitä, kuinka seksuaalinen halu jäsentyy aineistossani mieskeskeiseksi. Analysoimassani seksologisessa tietokirjallisuudessa sukupuoliero sekä mieskeskeisyys toimivat tulkintani mukaan metadiskursiivisella tasolla foucault’laisittain ilmaistuna metaäänä, joka ”liikuttaa kuultua ääntä sisältä päin” (Foucault 2005, 41–42).

Seuraavaksi tarkastelen naisten ja miesten sukupuolittumista keskenään vastakkaisiksi heteroseksuaaliksi subjekteiksi seksuaalisia fantasioita käsittelevissä luvuissa. Tämän jälkeen analysoin, millaisia sukupuolen ja seksuaalisuuden toisin toistamisen (Butler 2006, 227–247) mahdollisuuksia seksologinen tietokirjallisuus tarjoaa. Seksologian alaan lukeutuvat teokset osallistuvat vallitsevien konventionaalisten seksuaalisuuden diskurssien ylläpitämiseen, mutta myös vallitsevien diskurssien toisin toistamiseen. Seksuaalisten fantasioiden toisin toistamisen esiin tuomisen kautta pyrin tuomaan esiin seksuaalisuuden diskurssin sisäistä ristiriitaisuutta. Artikkelin loppupuolella analysoin seksuaalisuutta sukupuolihierarkian näkökulmasta. Tarkastelen heteroseksuaalisen järjestyksen muotoutumisen mieskeskeisyyttä seksologisessa tietokirjallisuudessa.

ROMANTIIKAN JANOA JA PITELEMÄTÖNTÄ KIIMAA

Aineistossani toistuu fantasioita määriteltäessä oletus, jonka mukaan miehillä on useammin ja enemmän seksuaalifantasioita kuin naisilla. Tätä perustellaan testosteronin suuremmalla määrällä. Testosteronin vaikutuksesta miesten esitetään näkevän naisia enemmän myös eroottisia unia. (100M 2005, 31; MS 2003, 205.) Käsitystä seksuaalisista fantasioista jäsennetään suhteessa biologisiin

tekijöihin. Seurauksena testosteronin suuremmasta määrästä miesten kyky tuottaa seksuaalisia fantasioita esitetään lähtökohtaisesti aktiivisempana kuin naisten.

Biologisiin syihin pohjautuva ymmärrys miehistä luonnostaan seksuaalisempina tuottaa aineistossani käsityksen miesten fantasiamailmasta voimakkaan seksuaalisena. Naisten seksuaalisuus puolestaan määrittyy tunteisiin sidonnaiseksi.

[N]aiset fantasioivat pääasiassa romanttisista tai tunteellisista hetkistä kumppaninsa kanssa. Miesten fantasiat taas keskittyvät seksuaaliin mielikuviin jostain täysin vieraasta henkilöstä. -- miesten fantasiat ovat riettaampia, aktiivisempia ja seksuaalisempia kuin naisten fantasiat. Naisten fantasioissa tunteet ja intiimiys ovat olennaisia, toisin kuin miehillä. Naiset ovat fantasioissaan myös passiivisia eli kuvittelevat mitä heille tehdään. Miehet vastavasti kuvittelevat useimmiten mitä he tekevät kumppanilleen. (MS 2003, 205.)

Tunteiden korostamisen kautta naisten seksuaaliset fantasiat esitetään diskursiivisesti siten, että ne eivät ole pelkästään fantasioita seksistä, vaan myös fantasioita rakkaudesta ja läheisyydestä. Artikkelin alussa esitetyssä siteerauksessa naisten tyypilliseksi määritelty seksuaalinen fantasia on samanaikaisesti tai ennen kaikkea haave ikuisesta rakkaudesta. Naisten seksuaalisuus ja rakkaus kietoutuvat analysoimissani teksteissä vahvasti yhteen. Miesten seksuaaliset fantasiat kuvataan fantasioina yksipuolisesti seksistä ilman, että siihen liitettäisiin tunteita.

Tunnesidonnaisuuden ohella naisten seksuaalisia fantasioita määrittäväksi tekijäksi esitetään naisten fantasia omasta seksuaalisesta passiivisuudestaan. Artikkelin alun siteerauksessa naisten tyypillisenä fantasiana esitetään romanttinen unelma seksuaalisesti dominoivasta miehestä. Raikausfantasioiden kohdalla esitetään ajatus siitä, että ”raikausfantasiassa nainen saa miehen tekemään sitä mitä hänen halutaankin tekevän” (NS 2003, 128–129). Miesten voimankäyttöä sisältä-

vät fantasiat, tuodaan esiin naisten yleisinä seksifantasioina (mt. 127). Toisaalla myyttiä naisten fantasiasta raikatuksi tulemisesta pyritään purkamaan ja esitetään, etteivät naiset yleensä niinkään haaveile raikatuksi tulemisesta, vaan ennemminkin määrätietoisista rakastajista (100N 2005, 120).

Edellisessä pidemmässä lainauksessa naisten esitetään fantasioivan seksuaalisen teon kohteena olemisesta. Samaisessa katkelmassa miesten esitetään fantasioivan seksuaalisista teoista, joita he tekevät halunsa kohteelle. Nainen merkityksellistyy halun kohteeksi, mies haluavaksi toimijaksi.

Naisten merkitys mielikuvassa on olla miehen seksuaalisen tarpeen kohde ja tyydytyksen välikappale. Siihen ei tarvita läheisyyttä tai muitakaan tunteita. Nainen taas tutustuu ensin todelliseen mieheen, ihastuu häneen ja alkaa muodostaa mielikuvia hänestä. (100M 2005, 31.)

Miesten fantasioissa seksuaalisen halun kohde merkityksellistyy yksipuolisesti seksuaaliseksi objektiksi. Naisten fantasioiden kohdalla ihastumisen tunteen esitetään edeltävän seksuaalista halua.

Naisten ja miesten seksuaaliset fantasiat esitetään keskenään hyvin erilaisina, jopa vastakkaisina. Naisten seksuaalinen fantasiamailma esitetään romanttisena haaveiluna. Naisten fantasiat eivät ole fantasioita seksuaalisista teoista, vaan ennemminkin fantasioita rakkaudesta. Miesten seksuaaliset fantasiat esitetään fyysisinä ja vietillisinä. Ymmärrys heteroseksuaalisesta halusta muotoutuu binaariseen sukupuolieroon nojautuen. Aineistossani toistuvat aikaisemmassa seksologiaa koskevassa tutkimuksessa esiin tuodut näkemykset sukupuolieroon nojautuvasta ymmärryksestä seksuaalisuudesta ja seksuaalisesta halusta. Seksuaalisuuden sukupuolittuessa naisen seksuaalinen halu ymmärretään suhteessa psyykkisiin ja fyysisiin tuntemuksiin. Psyykkisten tunteiden korostuessa naisten seksuaalisuus määrittyy monogaamiseksi ja romanttisiin tunteisiin sidoksissa olevaksi.

Seksuaalisuuden sukupuolittuessa miesten seksuaalinen halu ymmärretään yksipuolisesti fyysiseksi, jolloin seksuaalisuuden vietillinen ja eläimellinen puoli korostuu miesten kohdalla. (Drew & Hartley 2001, 142; Yesilova 2001, 196–199.)

Seksuaalisuuden diskursiivinen muotoutuminen siten, että miesten kohdalla painottuvat fyysinen, naisia objektoiva halu ja naisten kohdalla puolestaan ei-fyysinen romanttisuus, luovat toisteisuudessaan vaikutelman siitä, että naisille ja miehille olisi luonnollista asettua näihin heille ennalta määrättyihin odotuksenmukaisiin seksuaalisen toimijuuden paikkoihin. Butlerilainen käsitys sukupuolesta erilaisina toistotekoina konkretisoituu. Toisteisuus jähmettää sukupuolen ja sukupuolieroon nojaavan käsityksen seksuaalisuudesta paikoilleen kaventaen sukupuolen ja seksuaalisuuden toteuttamisen mahdollisuuksia. (Butler 2006, 91.)

Naisten ja miesten seksuaalisten fantasioiden keskinäinen erilaisuus korostuu ”miehen seksuaalisuutta” käsittelevissä teoksissa (100M 2005; MS 2003). Seksuaalisia fantasioita käsitellään näissä teoksissa vertaillen naisten ja miesten fantasioita. Vertaileva käsitteilytapa alleviivaa naisten ja miesten keskinäistä erilaisuutta. Seksuaalisesti aktiivisen miehen ja seksuaalisesti passiivisen naisen tarina ei ole aineistossani yhdenmukainen. Miesten seksuaalisuuden määrittäminen tunteista ja läheisyyden kaipuusta irralliseksi toistuu aineistossa. Seuraavassa yksittäistapauksessa miesten seksuaalisuuteen kuitenkin liitetään halu kokea läheisyyden tunnetta.

-- se (siemennesteen nieleminen) tuo miehille erityistä läheisyyden tunnetta ja on miehistä jotenkin mielihyvää tuottavaa (MS 2003, 208).

Miesten kohdalla läheisyyden tunne esitetään saavutettavan seksuaalisen toiminnan kautta, jolloin heidän seksuaalisen halunsa kohde tuottaa heille mielihyvää. Seksuaalinen läheisyys ei jäsenny tunnesidonnaisena kuten naisten kohdalla.

Naisten seksuaalisuudessa naisten seksu-

aalinen fantasiamaaailma muotoutuu muihin teoksiin verrattuna moninaisemmaksi eikä romantiikalla ja tunteilla ole yhtä vahvaa sijaa. Romanttiset fantasiat saavat tilaa kappaleessa ”Romanttista” ja sielläkin silloin ”[u]ljäs mies valkeine ratsuineen saapuu naisen luo ja ottaa hänet voimakkaaseen syleilyynsä” (NS 2003, 132). Naisten romantiikan kaipuuseen viitataan myös kohdassa, jossa naisen esitetään mahdollisesti kaipaavan seksielämänsä hellyyttä, romanttisuutta sekä lempeyttä ja hakevan näitä piirteitä fantasioidessaan seksistä toisen naisen kanssa (mt. 127). Naisten fantasioiden romanttisuudesta ja hellyydestä puhutaan myös kappaleessa, jossa käsitellään aikaisempiin kokemuksiin pohjautuvia fantasioita (mt. 130).

Romanttisia piirteitä sisältävien fantasioiden lisäksi *Naisten seksuaalisuudessa* tuodaan toistuvasti esiin naisten fantasiat alistetuksi tulemisesta ja heihin kohdistuvasta voimankäytöstä. Seksuaalisten haaveiden kohteena esitetään olevan myös ryhmäseksi, tummaihoisen tai tuntematon mies, seksin harastaminen yleisön edessä sekä dominointi. Naisilla usein esiintyvänä fantasiana tuodaan esiin myös fantasiarooli stripparin tai prostituoidun hahmossa. Ongelmia ja syyllisyyden tunteita aiheuttavina tuodaan esiin väkivaltaiset fantasiat, fantasiat eläimistä sekä inestiset fantasiat. (NS 2003, 125–137.)

Naisten seksuaalisuudessa ymmärrys naisten seksuaalisista fantasioista muotoutuu yksittäisessä lauseessa aikuisviihteeseen verrattavissa olevana.

Huomattavaa on, että fantasiat eivät useimmiten ole mitään viatonta suutelia ja halailua, vaan niihin voitaisiin laittaa K-18 leima” (NS 2003, 127).

Naisista ei tuoteta kuvaa aktiivisesti tekstin tasolla seksuaalisesti riettaina toimijoina, joille itse seksuaalinen akti olisi fantasioissa merkityksellisempi kuin tunne, kuten miehistä. Tekstin tasolla naisiin ei liitetä seksuaalisuuden fyysisyyttä korostavia piirteitä. Naisten fantasioiden kohdalla ei esimerkiksi

kuvata, että miehen merkitys mielikuvassa on olla naisen seksuaalisen tarpeen kohde ja tyydytyksen välikappale tai että seksuaaliseen kanssakäymiseen ei tarvita läheisyyttä tai muitakaan tunteita, kuten miesten fantasioiden kohdalla kuvattiin. Kuitenkin naisten seksuaalisista fantasioista puhutaan aikuisviihteeseen viitaten, jolloin käy ymmärrettäväksi, että tarkoitetaan nimenomaan sellaista seksuaalisuuden muotoa, jossa läheisyydellä ja muillakaan tunteilla ei ole merkitystä. Naisten seksuaalisten fantasioiden suoranainen määrittäminen vahvasti fyysisiksi ja riettaiksi kierretään käyttämällä naisten fantasioista ilmaisua ”K-18”. *Naisten seksuaalisuudessa* muista teoksista poiketen naisten esitetään fantasioivan nimenomaan seksistä. Tällöin myös naisten seksuaalinen halu tulee jossain määrin esiin. Käsitys naisten seksuaalisesta halusta muotoutuu vahvasti kulttuurisiin konventioihin nojaten, jolloin naisten seksuaalisen halun moninaisuus ei tule esiin.

SEKSUAALISESTI PASSIIVISET MIEHET

Miesten tarve toteuttaa toisinaan seksuaalisuuttaan passiivisena nauttijana tulee toistuvasti esiin analysoimassani seksologisessa kirjallisuudessa. Käsitys miehen seksuaalisuudesta rakentuu aineistossa aktiiviseksi, mutta miehiin liitetty käsitys seksuaalisesta aktiivisuudesta ymmärretään siinä määrin vaativana ja rajoittavana, että miehille etsitään diskurssin sisällä myös mahdollisuuksia toteuttaa seksuaalisuuttaan passiivisena osapuolena. Passiivisen seksuaalisen roolin toteuttamisen tarpeellisuus näyttäytyy siinä määrin tärkeänä, että jopa heteronormatiivisuuden ihanne hetkellisesti kumoutuu fantasiassa seksistä toisen miehen kanssa.

Fridayn mukaan biseksuaaliset fantasiat antavat miehelle erään keinon olla passiivisia. Fantasiassa mies antaa luvan siihen, että toinen mies voi ottaa hänet seksuaalisesti. -- mahdollisen naisen läsnäolo fantasiassa tuntuu

kuitenkin eliminoivan homoseksuaalisuuden mahdollisuuden. Miehen ei siis tarvitse ajatella olevansa homoseksuaali. (MS 2003, 222.)

Miehestä fantasioiva mies palautetaan heteroseksuaaliseen järjestykseen esittämällä, että fantasioistaan huolimatta miehen ei tarvitse ajatella olevansa homoseksuaali. Homoseksuaalisuus pyritään eliminoimaan todellisen seksin mahdollisuutena.

Suuseksi tuodaan esiin yhtenä miesten yleisimpänä seksifantasiana ja sen esitetään tarjoavan miehelle mahdollisuuden nauttia passiivisesta roolista seksuaalisessa kanssakäymisessä (MS 2003, 206, 322). Suuseksin määrittäessä yhdeksi yleisimmistä seksifantasioista voidaan sanoa, että miesten fantasia seksuaalisesti passiivisesta roolista määrittyy aineistossani yleiseksi. Käsitys miehen seksuaalisuudesta muotoutuu aineistossani ristiriitaiseksi; seksuaalisesti aktiiviseksi ymmärretty mies fantasioi yleensä seksuaalisesta passiivisuudesta. Yleisiksi määritellyt fantasiat seksuaalisesta passiivisuudesta tuovat särön seksuaalisesti aktiivisen miehen kuvaan.

Sukupuolieroon pohjautuvaa ymmärrystä seksuaalisesti aktiivisesta miehestä ja passiivisesta naisesta säröytetään myös seuraavassa.

Kiimaisen naisen fantasia on myös melko tavallinen. Mies kohtaa naisen, joka käy niin kuumana, että pakottaa miehen rajuun seksiin kanssaan. (100M 2005, 30.)

Käsitykset seksuaalisesta aktiivisuudesta ja passiivisuudesta kääntyvät pääläelleen miehen fantasiassa naisesta, joka pakottaa miehen seksiin kanssaan. Unelmaa seksuaalisesti aggressiivisesta naisesta ei esitetä poikkeuksena, vaan sen kuvataan olevan tavallinen.

Ymmärrys miehen seksuaalisuudesta muotoutuu aineistossani aktiiviseksi ja seksiaktia dominoivaksi, kuten edellisessä luvussa esitin. Naisten kohdalla puolestaan korostuu halu alistua (NS 2003, 127–129). S/M-seksiä käsittelevässä kappaleessa sen sijaan esitetään, että S/M-seksiä harjoittavien keskuudes-

sa halu alistua koskisi enemmän miehiä kuin naisia (MS 2003, 215). Miesten esittäminen naisia kiinnostuneempana alistumisesta sekä fantasiat seksuaalisesti aktiivisesta naisesta monipuolistavat käsitystä miehen seksuaalisesta fantasiamaailmasta sekä seksuaalisuudesta. Miesten seksuaaliset mielikuvat ja fantasiat alistumisesta tulevat esiin myös *100 kysymystä miehestä ja seksistä* -kirjassa, jossa pohditaan, mitä mies voi tehdä, kun häneen kohdistuvaa seksuaalista alistamista sisältävät unet ja mielikuvat ovat mielessä sekä öisin että valveilla ollessa (100M 2005, 32–34).

Paisi miehen seksuaalisuuden toisin toistamiselle tarjotaan aineistossa myös miehen sukupuolen toisin toistamiselle mahdollisuus miehen fantasiassa meikkaamisesta ja naiseksi pukeutumisesta. Joukon miehistä esitetään fantasioivan siitä, että he saavat olla hetken naisia. Transsukupuolisuutta ja transvestismiä käsitellään *Miehen seksuaalisuudessa* oman kappaleensa verran. (MS 2003, 225.) Naisten seksuaalisten fantasioiden kohdalla ei tuoda esiin vastaavaa naisten fantasiaa mieheksi pukeutumisesta.

Paikoin myös naisille esitetään vaihtoehtoisia seksuaalisuuden toteutumisen paikkoja seksuaalisesti aktiivisena toimijana. Miesten tavallisena fantasiana esitetyssä kiimaisen naisen fantasiassa seksuaalisesti aktiivinen ja dominoiva nainen esitetään miehen halun kohteena. Seksuaalisesti aktiivinen ja dominoiva nainen ei kyseisessä kohdassa kuitenkaan ilmennä naisen seksuaalista halua, vaan naisen seksuaalisuuden toisin toistuminen merkityksellistyy miehen halun kohteeksi. Seksuaalisesti aktiivinen nainen on vastaus seksuaalisesti passiivisen miehen haluun. Toisin toistuessaankin nainen pelkistyy halun kohteeksi eikä lunasta merkitystään haluavana.

Naisen seksuaalisuudessa naisten seksuaalinen halu tulee jossain määrin esiin. Kuitenkin naisen halu jäsentyy vahvasti kulttuuristen konventioiden mukaisena esimerkiksi halussa tulla raiskatuksi ja alistetuksi. Naisen seksuaalisuuden moninaistuminen naisen sek-

suaalisesti haluavasta ruumiillisuudesta käsin jää aineistossa yksittäistapauksiksi. Ymmärrys naisten seksuaalisuudesta monipuolistuu ajatuksessa, jonka mukaan: ”— naiset haluavat ainakin joskus olla johtajia, aggressiivisia sekä alistaa ja hallita miestä — naiset haluavat dominoinnin aikana tehdä miehille selväksi, että kaikki seksiin liittyvä päätösvalta ja voima on nyt naisilla (NS 200, 132). Siinä missä miesten seksuaalinen passiivisuus jäsentyi teksteissä yleiseksi, naisten seksuaalinen aloitteellisuus ja aktiivisuus saa tekstissä merkityksen harvinaisena poikkeuksena, jota tapahtuu joskus.

NAISEN SEKSUAALISEN HALUN DISKURSIIVINEN HILJAISSUUS

Artikkelin alkupuolella analysoin, kuinka naisten seksuaalinen fantasiamaailma esitetään seksologisessa tietokirjallisuudessa tunteisiin ja rakkauteen kytkeytyvänä, jolloin naisten seksuaaliset unelmat pelkistyvät fantasioiksi rakkaudesta ja läheisyydestä. Miesten kohdalla puolestaan seksuaaliset unelmat ja haaveet esitetään yksipuolisesti fantasioina seksistä. Edellä toin esiin, kuinka toisin toistuessaankin miesten fantasiat ovat fantasioita seksistä, nyt vain heidän roolinsa on passiivinen ja seksuaalinen halu kohdistuu seksuaalisesti aktiiviseen naiseen.

Miesten fantasioissa keskeistä on nimenomaan seksuaalinen halu. Aineistossa tuodaan miehen seksuaalisen halun fyysistä ja konkreettista ulottuvuutta hyvin vahvasti esiin. Naisen seksuaalinen halu tulee esiin ainoastaan *Naisen seksuaalisuudessa* ja sieläkin naisen seksuaalinen halu jäsentyy varsin yksipuoliseksi. Muualla aineistossa naisen halu on hiljainen itsestään. Nimenomaan seksuaaliseen haluun liittyvät kysymykset nousevatkin olennaisiksi seksologisen tiedon muodostumista analysoidessa. Seksuaalisuuden jäsentyessä mieskeskeiseksi seksuaalisuus on merkityksellistynyt suhteessa miehen aktiiviseen toiminnalliseen ruumiillisuuteen

sekä miehen seksuaaliseen haluun (Drew & Hartley 2001, 138–139, 141–144; Kleinplatz 2001, 124–125).

Fetisistinen seksuaalinen halu liitetään aineistossani pääasiassa miesten seksuaalisuuteen. Fetissien esitetään olevan normi miehillä, muttei kuitenkaan naisilla. Naisilla esitetään voivan olla fetissejä, mutta niiden ei kuvata olevan naisille yhtä tärkeitä kuin miehille (NS 2001, 134; MS 2003, 218). Mieskeskeiseksi muotoutuvassa seksuaalisuuden diskurssissa fetisistinen halu saa merkityksensä miesten seksuaalisuuteen kytkeytyvänä. Naisen seksuaalisen halun diskursiivinen hiljaisuus ei mahdollista fetisistisen halun jäsentämistä suhteessa naisten seksuaaliseen ruumiillisuuteen.

Naisen seksuaalisesti haluava ruumiillisuus pysyy hiljaisena itsestään myös suuseksin kohdalla. Suuseksin rooli naisten seksuaalisia fantasioita käsiteltäessä on pieni verrattuna siihen laajuuteen, jolla aihetta käsitellään miesten seksuaalisten fantasioiden yhteydessä. *Miehen seksuaalisuudessa* miehelle annettavaa suuseksiä käsitellään omassa erillisessä luvussaan, yhteensä 9 sivun verran. Suuseksin kohdalla puhutaan poikkeuksellisesti rakkaudesta miehen seksuaalisuuden yhteydessä: ”Suuseksi on miesten mielestä osoitus rakkaussuhteen syvyydestä. Lisäksi mies tuntee suuseksiä saadessaan olevansa palvottu – nainen jumaloi miehen penistä ja siten myös miestä.” (MS 2003, 322.)

Aineistossani sekä naisten että miesten, molempien, esitetään tuntevan vastenmielisyyttä suuseksin antamiseen (MS 2003, 207, 378). Suuseksin antamista vastenmielisenä pitäviä miehiä ei naisten tavoin kehoteta teeskentelemään siitä nauttimisesta.

Miehet pitävät siitä, että naiset ääntelevät seksin aikana. — Naisen kannattaa siis voihkia myös suuseksiä antaessaan. Tämä antaa miehelle vaikutelman, että nainen nauttii siitä mitä tekee. Pieni valkoinen valhe voi joskus olla paikallaan. — Voihkimisella on sekin tarkoitus, että ääniaallot saavat aikaan pientä värinää, joka hieroo terskan ihoa. Kannattaa

kuitenkin varoa, ettei mene ääntelemisessä liiallisuuksiin. (MS 2003, 330.)

Suuseksistä nauttimisen teeskentelemisen esitetään antavan miehelle ”vaikutelman” naisen nautinnosta. Näin rakentuu käsitys heteroseksistä, jossa keskeistä eivät ole naisen todelliset seksuaaliset reaktiot vaan ennemminkin miehen seksuaalista mielihyvää palvelevat ”vaikutelmat”. Teeskentelemisen seksiaktissa esitetään olevan suositeltavaa naiselle miehen tyydytyksen takeeksi. Näin tuotetaan käsitys teeskentelystä naisten osana heteroseksissä. Rajat sille, kuinka naisten on sopivaa äänellä tuntuvat tiukoilta; ei liikaa eikä liian vähän vaan sopivasti. Heteroseksuaalisessa kanssakäymisessä naisilta oletetaan ennen kaikkea sopeutumista siihen, että heidän reaktionsa vastaavat miehen seksuaaliseen haluun. Ensisijaiseksi ei esitetä sitä, että naiset olisivat seksuaalisessa kanssakäymisessä omien reaktioidensa viemänä, omaa seksuaalista haluaan kuunnellen. Tämä kuvaa normatiiviseen heteroseksiiin liittyvien sääntöjen epäsymmetrisyyttä.

Mieskeskeiseksi muotoutuvassa seksuaalisuuden diskurssissa keskeiseksi eivät määrity naisen autonomisesta ruumiillisuudesta kumpuavat seksuaaliset reaktiot, vaan keskeistä on, miten nainen onnistuu tuottamaan vaikutelmia seksuaalisuudestaan. Orgasmin teeskentely on yksi yleinen esimerkki tavasta tuottaa vaikutelma naisen seksuaalisesta nautinnosta ja seksuaalisuudesta (Jackson & Scott 2001, 107–109). Naisen ruumiillisuudesta kumpuavan seksuaalisen halun diskursiivinen hiljaisuus tekee mahdolliseksi naisen ruumiin asettamisen ensisijaisesti miehen seksuaalisten tarpeiden tyydyttämistä varten. Naisen seksuaalisen halun hiljaisuus jättää tilaa teeskentelylle.

Suuseksin saaminen kuvataan miesten hyvinvoinnin kannalta tärkeäksi, ja jos mies ei sitä saa on mahdollista, että mies turhautuu ja ”miestä saattaa alkaa houkutelua suuseksin hakeminen muualta, kuten tutkimukset prostituution kohdalla osoittavat” (MS 2003,

323). Parisuhteessa elävien naisten pelotteleminen ja painostaminen suuseksiin sillä, että heidän miehensä hakeutuvat mahdollisesti prostituoitujen pariin, jolleivät saa suuseksiä tuo esiin sukupuolihierarkian läsnäoloa seksuaalisuuden diskurssissa. Seksuaalinen painostaminen tuo esiin myös naisten seksuaalisen autonomian kunnioituksen puutteen. Painostaminen omalta osaltaan hiljentää naisen ruumiillisuudesta kumpuavan seksuaalisen halun. Seksuaalinen painostaminen asettaa naisen palvelemaan ensisijaisesti miehen seksuaalista halua. Naisen seksuaalisuuden luonne miehen halua palvelevana tulee esiin myös seuraavassa katkelmassa.

-- mitä naisen pitää tehdä ollakseen suosittu miesten keskuudessa. -- ”Anna miesten tietää, että pidät anaaliseksistä. Sitä kaikki miehet haluavat.” -- Suurin seksuaalinen vaste tulee naiselta, joka nauttii anaaliseksistä. (MS 2003, 210.)

Stevi Jacksonin mukaan heteroseksuaalinen järjestys toimii naisen seksuaalisen identiteetin määrittäjänä, jolloin naisen paikaksi muotoutuu heteroseksuaalisen halun järjestyksessä viehättää ja miellyttää miestä. Heteroseksuaalinen järjestys ensisijaistaa miehen halun naisen seksuaalisen täyttymyksen rajautuessa koskettamaan nautinnon antamista ja rakkautta. (Jackson 1996, 31, 36.)

Seksuaalisuuden muotoutuessa miehen normin ohjaamana käsitys naisen seksuaalisuudesta ei muodostu suhteessa naisen omaan seksuaaliseen haluun ja tyydyttyneisyyteen (Tolman 2001, 198). Heinämaa ja Saarinen (1983, 170) esittävät, että ”[n]ainen ei voi käyttää kehoaan omana seksuaalisena instrumenttinaan koska mitään seksuaalista projektia – lähtökohtineen, keinoineen, tavoitteineen, päämäärineen – ei naiselle ole olemassa.”

KENEN SEKSUAALISUUS?

Naisten seksuaalisuuden ja seksuaalisen mielihyvän käsitteleminen populaarikulttuurissa on muuttunut viime vuosikymmenten aikana avoimemmaksi. Naiset ovat myös seksuaalisesti aktiivisempia ja heillä on useampia seksipartnereita kuin aikaisemmin. Avoimempi suhtautuminen naisten seksuaalisuuteen ei kuitenkaan ole poistanut vanhoja ongelmia. Naisten kokemukset seksiin pakottamisesta ovat yleisiä. Naisten seksuaalisille haluille ja moninaisille mielihyvän lähteille ei edelleenkään tunnu löytyvän kieltä, jolla niitä olisi mahdollista kuvata. Myös sukupuolieron korostaminen seksuaalisuutta määriteltäessä on saanut uudelleen jalansijaa evoluutiopsykologian nousun myötä. (Aaltonen 2011, 270–271; Jackson & Scott 2004, 239–240.)

Sukupuoliero on vahvasti läsnä aineistossani. Sukupuolieron rooli seksuaalisuutta määrittävänä korostuu, kun naisten ja miesten seksuaalisia fantasiamaailmoja käsitellään vertaillen. Vertaillen ”miehen seksuaalisuuden” luonne fantasioissa on dominoivaa fyysisistä aktiivisuutta ja ”naisen seksuaalisuuden” luonne puolestaan tunteisiin ja rakkauteen sidonnaista. Vertailu itsessään on hierarkisoivaa pelkistäessään naisten seksuaalisuuden tunnesidonnaiseksi, jolloin naisten seksuaalisuuden moninaisuus ei tule esiin. Vertailtaessa seksuaalisuuden diskurssien sukupuolihierarkkisuus korostuu. Sukupuolihierarkkisena muotoutuvassa seksuaalisuuden diskurssissa naiset ja miehet eivät määrity seksuaalisesti tasavertaisiksi.

Heteroseksuaalisten miesten seksuaalinen fantasiamaailma muotoutuu aineistossa monipuoliseksi. Mahdollisuutta seksuaalisesti passiiviseen rooliin etsitään tekstin tasolla miehille aktiivisesti. Miesten seksuaalisuuteen liittyvää vaatimusta aktiivisuudesta puretaan etsimällä miehille mahdollisuuksia to-

teuttaa seksuaalisuuttaan odotustenvastaisesti passiivisena osapuolena. Miesten kaikenlaisien seksuaalisten tarpeiden tyydyttymisestä ollaan huolissaan – myös miesten tarpeesta saada olla seksuaalisesti passiivinen. Miesten seksuaalinen halu tuodaan aineistossa esiin moninaisena. Heteroseksuaalisuus itsessään näyttäytyy analysoimassani seksologisessa tietokirjallisuudessa jähmeänä jäsenyessään toisin toistuaankin vastakohtaparin aktiivinen/passiivinen varaan, nyt roolit vain on käännetty päällelleen.

Binaarinen sukupuoli-ero määrittää seksuaalisia fantasioita käsittelevissä luvuissa voimakkaammin naisten seksuaalisuutta kuin miesten. Naisten seksuaalisuuden kohdalla toisin toistamisen mahdollisuudet jäävät huomattavasti vähäisemmiksi. Naisille ei tekstin tasolla etsitä yksittäistä tapausta lukuun ottamatta mahdollisuuksia toteuttaa seksuaalisuuttaan odotustenvastaisesti aktiivisessa roolissa. Naisille ei haeta samalla tavoin aktiivisesti seksuaalisuuden toisin toistamisen mahdollisuuksia kuin miehille. Toisin toistuaankin naisen seksuaalisuus pelkistyy – tällä kertaa seksuaalisesti passiivisen miehen halun kohteeksi.

Miesten seksuaalisia fantasioita käsiteltäessä seksuaalinen halu tulee aineistossa voimakkaasti esiin. Naisten seksuaalinen halu puolestaan ei tunnu löytävän itselleen ilmaisuja. Seksuaalisen halun määrittäessä miehen seksuaaliseen ruumiillisuuteen kiinnittyvänä, seksuaalisuuden diskurssi jäsentyy edelleen vahvasti mieskeskeisenä. Heteroseksuaalisen järjestyksen sukupuolihierarkkisuus leimaa seksuaalisen halun asettaen naiset ja miehet seksuaalisuuden diskurssissa eri arvoiseen asemaan.

Seksuaalisuuden diskurssin mieskeskeisyys ja miesten seksuaalisen halun ensisijaisuus voidaan nähdä siinä tavassa, jolla naisia ohjataan analyysin kohteena olleessa seksologisessa kirjallisuudessa toteuttamaan seksuaalisuuttaan miesten halua palvelleen. Heteroseksuaalisuuden luonnetta ja sisältöä ovat perinteisesti määritelleet miehet, jolloin

naisten nautintoa ja seksuaalista halua koskevat näkemykset ovat jääneet huomioimatta. Naisten seksuaalista nautintoa ei ole määritellyt autonomiseksi, vaan pääasiassa suhteessa miesten nautintoon. (Irigaray 1996, 166–167; Juvonen 2006, 74–75.)

Naisten ja miesten keskinäistä vastakkaisuutta korostavaan binaariseen sukupuoli-eroon nojaavan seksuaalikäsityksen on esitetty toimivan mekanismina, joka ensisijaisesti miehisiyyden merkityksen seksuaalisuutta määriteltäessä. Käsitys seksuaalisuudesta jäsentyy suhteessa miesten aktiiviseen toiminnalliseen ruumiillisuuteen sekä miesten seksuaaliseen haluun. Seksuaalisuuden jäsentymisen mieskeskeiseksi on nähty vaikuttavan siihen, että nuoret naiset kokevat seksuaalisen kasvunsa hankalaksi sekä siihen, että aikuisilla naisilla on runsaasti seksuaalisia ongelmia. Seksuaalisuuden diskurssit eivät onnistu tarjoamaan naisille samaistumiskohteita ja rakennusaineita omaan seksuaaliseen kasvuunsa. (Drew & Hartley 2001, 138–139, 141–144; Kleinplatz 2001, 124–125.) Huolimatta muutoksista populaarikulttuurissa seksologisessa tietokirjallisuudessa nojaututaan edelleen seksologisen perinteen sukupuoli-eroa korostavaan ymmärrykseen seksuaalisuudesta. Seksuaalisia fantasioita käsittelevissä teksteissä sukupuoli-eroa korostava ymmärrys seksuaalisuudesta toimii seksuaalisuuden moninaisuutta pelkistävällä tavalla.

Fantasioiden sisältö merkityksellistyy analysoimassani seksologisessa tietokirjallisuudessa sukupuolisidonnaiseksi, naisten ja miesten määrittäessä aineistossa keskenään erilaisiksi fantasioiden tuottajiksi. Paitsi fantasioijat, niin myös fantasioiden kohteet ovat vahvasti sukupuolittuneita; naisten ja miesten esitetään fantasioivan nimenomaan sukupuolesta. Heteroseksuaalisessa järjestyksessä sukupuoli toimii eräänlaisena fetissinä, jolloin seksuaalista halua tuntuu olevan mahdoton jäsentää sukupuoli-erosta irrallisena. Seksuaalista halua ei ole mahdollista mielikuvitella, fantasioita, sukupuoli-erosta irrallisena. Sek-

suaalisia fantasioita käsittelevissä teksteissä ei irrottauduta sukupuolieron ideasta. Heteroseksuaalisille miehille tarjotaan kuitenkin laaja skaala seksuaalisen halun muotoja. Seksuaalisissa fantasioissa heteroseksuaalisen miehen halu on mahdollista mielikuvitella monenlaiseksi: sekä aktiiviseksi että passiiviseksi. Aktiivinen/passiivinen-jaottelun ylittäminen ei puolestaan onnistu edes mielikuvituksen tasolla. Toisin toistuessaankin

heteroseksuaalinen halu jäsentyy aktiivinen/passiivinen- jaottelun varaan.

FM, YTM Marika Haataja valmistelee apurahatutkijana väitöskirjaa seksologisen tiedon muodostumisesta Tampereen yliopistossa sukupuolentutkimuksen oppiaineessa.

marika.haataja@uta.fi

TUTKIMUSAINEISTO

- Heusala, Kari 2003: *Miehen seksuaalisuus* (MS). Like, Helsinki, 202–228, 322–330. Luku XIV Fantasiat ja todellisuus sekä alaluvut: Ei suinkaan aina positiivista, Erityispiirteitä, Suuseksi, Siemenneste, Anaaliseksi, Ryhmäseksi, S/M, Fetissit, Biseksuaalisuus, Transseksuaalisuus ja Transvestisyys. Luku XXIII Hyväilevä suu sekä alaluvut: Perverssiä, Oksettaa, Sperma inhottaa, Suuseksin tekniikka, Kondomin pujottaminen ja Lisämausteita.
- Heusala, Kari 2003 (2001): *Naisen seksuaalisuus* (NS). 2. painos. Like, Helsinki, 124–137. Luku V Seksifantasiat sekä alaluvut: Seksifantasian määrittely, Miksi ja mitä?, Saman sukupuolen kanssa, Äuts!, Raiskaa minut!, Ryhmäseksi, Pahat tytöt, Aikaisemmat kokemukset, Seksiä tuntemattoman kanssa, Fantasia tummaihoisen kanssa, Yleisöä, Eläimet, Romanttista, Domi-

nointi, Fetissit, Insesti ja Fantasioiden ympärillä pyörivät kysymykset.

- Kivimäki, Anneli 2005: *100 kysymystä naisesta ja seksistä* (100N). Kirjastudio, Helsinki, 117–123. Luvut: 72. Mitä merkitystä on fantasioilla?, 73. Pitävätkö naiset väkivaltaisesta seksistä? Mistä he unelmoivat? sekä 74. Mikä naisten mielestä miehessä on seksikästä?
- Virtanen, Jukka 2005: *100 kysymystä miehestä ja seksistä* (100M). Kirjastudio, Helsinki, 28–34. Luvut: 12. Millaisia ovat miehen seksifantasiat?, 13. Onko miesten ja naisten seksifantasioilla eroja? sekä 14. Näen ajoittain tosi outoja seksiuunia, joissa minua kahlitaan, ruoskitaan ja alistetaan. Joskus minulla on samoja mielikuvia myös valveilla. Ne hämmentävät mutta myös kiihottavat. Mitä voin tehdä? Milloin fantasiat ovat vaarallisia?

KIRJALLISUUS

- Aaltonen, Sanna 2011: Tytöt ja maine. Teoksessa Ojanen, Karoliina; Mulari, Heta & Aaltonen, Sanna: *Entäs tytöt. Johdatus tyttö tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere, 269–304.
- Butler, Judith 2006: *Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous*. Gaudeamus, Helsinki. Suomentaneet Tuija Pulkkinen & Leena-Maija Rossi.
- Cameron, Deborah & Kulick, Don 2003: *Language and Sexuality*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Drew, Tricia & Hartley, Heather 2001: Gendered Messages in Sex Ed Films: Trends and Implications for Female Sexual Problems. Teoksessa Kaschak, Ellyn & Tiefer, Leonore (toim.): *A New View of Women's Sexual Problems*. The Haworth Press, New York, 133–146.
- Foucault, Michel 1998: *Seksuaalisuuden historia: Tiedontahto. Nautintojen käyttö. Huoli itsestä*. Gaudeamus, Helsinki. Suomentanut Kaisa Sivenius.
- Foucault, Michel 2005: *Tiedon arkeologia*. Vastapaino, Tampere. Suomentanut Tapani Kilpeläinen.
- Haataja, Marika 2011: *Fantasia naisesta ja miehestä – Sukupuoli ja seksuaalisuus populaarissa seksologiassa*. Julkaisematon naistutkimuksen pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Heinämaa, Sara & Esa Saarinen 1983: *Olen nainen nainen*. Naiskuvan filosofiset perusteet. WSOY, Helsinki.
- Helén, Ilpo 1997: *Äidin elämän politiikka. Nais-sukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Gaudeamus,

- Tampere.
- Ilmonen, Tuisku & Nissinen, Jussi 2006: Seksologian peruskäsitteistöä. Teoksessa Apter, Dan; Kaimola, Kari & Väisälä, Leena (toim.): *Seksuaalisuus*. Duodecim, Helsinki, 20–26.
- Ingraham, Chrys 2005: Introduction. Teoksessa Ingraham, Chrys (toim.): *Thinking straight. The Power, the Promise and the Paradox of Heterosexuality*. Routledge, New York, 1–11.
- Irigaray, Luce 1997: *Sukupuolieron etiikka*. Gaudeamus, Tampere. Suomentanut Pia Sivenius.
- Jackson, Stevi 1996: Heterosexuality and Feminist Theory. Teoksessa Richardson, Diane (toim.): *Theorising Heterosexuality*. Open University Press, Buckingham. 21–38.
- Jackson, Stevi 2006: Heterosexuality, Sexuality and Gender. Rethinking the Intersections. Teoksessa Richardson, Diane; McLaughlin, Janice & Casey, Mark E. (toim.): *Intersections Between Feminist and Queer Theory*. Palgrave Macmillan, New York, 38–58.
- Jackson, Stevi & Scott, Sue 2001: Embodying Orgasm: Gendered Power Relations and Sexual Pleasure. Teoksessa Kaschak, Ellyn & Tiefer, Leonore (toim.): *A New View of Women's Sexual Problems*. The Haworth Press, New York. 99–110.
- Jackson, Stevi & Scott, Sue 2007: Faking Like a Woman? Towards an Interpretive Theorization of Sexual Pleasure. *Body & Society* 13:2, 95–116.
- Jackson, Stevi & Scott, Sue 2004: Sexual Antinomies in Late Modernity. *Sexualities* 7:2, 233–248.
- Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1993: Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.): *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino. 17–47.
- Jokinen, Arto 2004: Diskurssianalyysin kourissa. Sotilasteksteissä muotoutuva miehisuus. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.): *Feministien tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Vastapaino, Tampere, 191–208.
- Juvonen, Tuula 2006: Seksuaalisen ruumiin jäljillä. Teoksessa Kinnunen, Taina & Puuronen, Anne (toim.): *Seksuaalinen ruumis. Kulttuuritieteelliset lähestymistavat*. Gaudeamus, Helsinki, 71–90.
- Karkulehto, Sanna 2006: Seksuaalisen ruumiin modernit teoriat. Teoksessa Kinnunen, Taina & Puuronen, Anne (toim.): *Seksuaalinen ruumis. Kulttuuritieteelliset lähestymistavat*. Gaudeamus, Helsinki, 44–70.
- Kettunen, Liisa 2010: *Kyllä vai ei. Peruskoulun sukupuolikasvatuksen oppimateriaalin kehittäminen ja arviointi*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Kleinplatz, Peggy J. 2001: On the Outside Looking In: In Search of Women's Sexual Experience. Teoksessa Kaschak, Ellyn & Tiefer, Leonore (toim.): *A New View of Women's Sexual Problems*. The Haworth Press, New York, 123–132.
- Liinamo, Arja 2005: *Suomalaisnuorten seksuaalikasvatus ja seksuaaliterveystiedot oppilaan ja koulun näkökulmasta. Arviointia terveyden edistämisen viitekehyksessä*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Mills, Sara 1995: *Feminist stylistics*. Routledge, London and New York.
- Nummelin, Raija 2000: *Seksuaalikasvatusmateriaalit – pääkaupunkilaisten nuorten näkemyksiä ja kokemuksia*. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Richardson, Diane 2007: Patterned Fluidities: (Re)imagining the Relationship between Gender and Sexuality. *Sociology* 41:3, 457–474.
- Rossi, Leena- Maija 2006: Heteronormatiivisuus. Käsitteen elämää ja kummastelua. *Kulttuurintutkimus* 23:3, 19–28.
- Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen. Toimintaohjelma 2007–2010*. 2006: Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:83. Helsinki.
- Tainio, Liisa 1999: Opaskirjojen kieli ikkunana suomalaiseen parisuhteeseen. *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 12:1, 2–26.
- Tainio, Liisa 2001: *Puhuvan naisen paikka. Sukupuoli kulttuurisena kategoriana kielenkäytössä*. SKS, Helsinki.
- Tolman, Deborah L. 2001: Female Adolescent Sexuality: An Argument for a Developmental Perspective on the New View of Women's Sexual Problems. Teoksessa Kaschak, Ellyn & Tiefer, Leonore (toim.): *A New View of Women's Sexual Problems*. The Haworth Press, New York, 195–209.
- Venhola, Mia 2006: Lääkäri seksologina. Teoksessa Apter, Dan; Kaimola, Kari & Väisälä, Leena (toim.): *Seksuaalisuus*. Duodecim, Helsinki, 69–76.
- Vuori, Jaana 2001: *Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa*. Tampere University Press, Tampere.
- Yesilova, Katja 2001: Sukupuolittunut seksuaalikasvatus. *Sosiologia* 38:3, 192–204.

ABSTRACT

DESIRE AS A FANTASY

This article analyzes the gendering of heterosexual desire in Finnish sexological non-fiction published between 2003 and 2005, with a particular emphasis on chapters discussing sexual fantasies. The research stems from the tradition of critical heterosexual studies, and focuses on the ways sexuality is formed in relation to the hierarchical division of gender. Sexuality and sexual desire are seen as socially mediated: sexual bodies are also gendered bodies. As subjects with sexual desires we have been gendered, just as our objects of desire have been gendered. Sexological non-fiction reinforces a sexual double-standard that emphasizes male sexual desire and ignores female sexual desire. When sexual desire is seen in relation to the male body, sexological non-fiction reinforces the idea of sexuality as male-centered.

JULKAISU II

Säröjä siveydessä.

Kurkistus 1900-luvun alun seksuaalipolitiikkaan

Haataja, Marika

Naistutkimus-Kvinnoforskning 2013, 26(4): 30–41.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1727279>

Artikkeleiden käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajan lupa.

SÄRÖJÄ SIVEYDESSÄ

KURKISTUS 1900-LUVUN ALUN SEKSUAALIPOLITIikkaAN

Marika Haataja

Kun aikojen kuluessa ihmiskunta on kehittynyt niin pitkälle, että raa'an ruumiillisen voiman rinnalla on ruvettu kunnioittamaan henkistäkin etevyyttä, kun miehen kylmän järjen keralla on annettu arvo naisenkin hempeälle ja tunteelliselle luonteelle, niin on kahdennella kymmenellä vuosisadalla – jumalan kiitos – toki päästy niin pitkälle, että naista ostokalun sijasta pidetään inhimillisenä olentona, että hän sukupuoli-olennosta on tehty itsenäiseksi yksilöksi, ja vihdoin vapautetaan miehen hollousalaisuudesta sekä yhteiskunnallisesti että valtiollisesti, niin emme kuitenkaan ole vielä likimainkaan astuneet ihmiskunnan kehitysradan loppupäähän, sillä me emme suinkaan pitkiin aikoihin suo naiselle vapautta itsenäisesti järjestää sukupuoli-elämäänsä, joka on ehkä tärkein seikka koko luomakunnan olemassaolossa. (Willman 1905a, 89–90.)

Kun näytelmäkirjailija Elvira Willman (1875–1925) kirjoitti tämän poleemisen lehtiartikkelin, elettiin 1900-luvun alkua, jolloin naiset olivat saaneet Suomessa nauttia hieinan yli neljäkymmenen vuoden ajan naimattomille naisille 1863–1864 valtiopäivillä myönnetystä täysivaltaisuudesta kansalaisina. Itsellisten naisten mahdollisuus hallita itseään ja omaisuuttaan sekä mahdollisuus ansiotyöhön olivat edesauttaneet naisten itsenäistä toimeen tulemistä ilman avioliittoa. (Lähteenmäki 2000, 18–19; Räisänen 1995, 39–40.) Tämä kaikki oli tietysti Willmanille merkityksellistä ja tärkeää, mutta täysin riittämätöntä sukupuolipolitiikkaa. Naisten ja miesten oli Willmanin mukaan saavutettava tasa-arvoisuus myös seksuaalisuuden alueella (Haataja 2009, 94).

Lainaus on vuoden 1905 *Palvelijatar-lehdestä*, joka ilmestyi sosialidemokraattisten naisten julkaisemana vuosina 1905–1906 (Palmgren 1966, 48). Lehtikirjoituksessaan ”Miksi meille naisille nykyisessä yhteiskunnassa sukupuolielämä on vastenmielistä?” Willman nosti naisen oikeuden järjestää itsenäisesti sukupuolielämänsä kenties tärkeimmäksi seikaksi ”koko luomakunnan olemassaolossa”. Willman otti kantaa naisten seksuaalisen halun oikeuttamiseen, prostituutioon, kaksinaismoraaliin, avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten oikeuksiin, avioliittoinstituution ongelmiin sekä seksuaalivalistuksen tarpeellisuuteen. Seksuaalisuus oli ollut keskeinen teema julkisessa keskustelussa ”siveellisyyskysymyksestä” 1800-luvun lopulta lähtien. Siveellisyyskysymyksen yhteydessä siveellisyys kaventui koskemaan erityisesti seksuaalisia normeja. (Elomäki 2011, 134; Pulkkinen & Sorainen 2011, 15–16.) Myös tässä artikkelissa siveellisyys ja siveys viittaavat nimenomaan sukupuolisiveellisyyteen.

Vuosien 1865–1920 välisenä aikana Suomessa ilmestyi 275 opaskirjaa, joissa käsiteltiin avioliittoa, naisten ja miesten välistä suhdetta, perhe-elämää ja seksuaalisuutta. Erityisen runsasta opaskirjojen julkaiseminen oli vuosina 1901–1910, jolloin keskustelua sukupuolisiveellisyydestä käytiin kiivaasti. (Nieminen 1951, 167–257; Rajainen 1973, 66–94; Räisänen 1995, 18, 48–54.) Fysiologian dosentti Max Oker-Blom (1863–1917) oli yksi keskeisimpiä seksuaalivalistajia Suomessa (Räisänen 1995, 141; Anttila & Pollari

2009). Tarkastelen artikkelissani, miten Willman ja Oker-Blom haastoivat 1900-luvun alun kirjoituksillaan oman aikakautensa normatiivisia käsityksiä sukupuolesta ja seksuaalisuudesta (vrt. Downs 2004, 100), ja etsin kirjoituksista vastausta Willmanin lehtikirjoituksensa otsikossa esittelemälle kysymykselle, ”miksi meille naisille nykyisessä yhteiskunnassa sukupuolielämä on vastenmielistä”.

Keskustelukumppaniksi Willmanin seitsemälle siveellisyyttä käsittelevälle lehtikirjoitukselle sekä näytelmille *Lyyli* (1903) ja *Kellarikerroksessa* (1907) olen valinnut Oker-Blomin teokset *Aviopuolisoille* (1906), *Miehille ja nuorukaisille* (1908), *Sukupuolikasvatus* (1909) sekä *Äideille ja nuorille naisille* (1908/1904). Oker-Blomin teksteissä luonnontieteellinen ja lääketieteellinen diskurssi on hallitseva. Niiden ohella seksuaalivalistusoppaista hahmottuu tapa jäsentää seksuaalisuutta yhteiskunnallisten olojen seurauksena muotoutuneena. Juuri tässä tavassaan jäsentää seksuaalisuutta sosiaalisesti muotoutuneena Willmanin ja Oker-Blomin ajatusmaailmat kohtasivat toisensa. Sosialistiseen diskurssiin kiinnittyen (sosialistisesta diskurssista esim. Bebel 1904, 65–98; Räisänen 1995, 205) Willman näki sukupuolten väliset suhteet sosiaalisesti rakentuneina ja sitä kautta historiallisesti muuttuvina. Keskityn siihen, miten Willman ja Oker-Blom muotoilivat käsitystä naisen seksuaalisuudesta sosiaalisesti rakentuneena ja miten he puolustivat naisten seksuaalisia oikeuksia. Sivujuonteena tarkastelen artikkelin loppupuolella, miten Willman ja Oker-Blom esittivät myös miesten seksuaalisuuden sosiaalisesti muotoutuneena ja puolustivat miesten mahdollisuuksia siveellisyyteen.

Jäsennän seksuaalisuutta käsitteleviä kirjoituksia diskursiivisina käytäntöinä, jotka merkityksellistävät seksuaalisuutta ja sukupuolta. Tarkasteluni kohteena on, millaisia merkityksiä sukupuolelle ja seksuaalisuudelle tarjoutui tiettyinä historiallisena ajanjaksona. (Scott 1988, 2–3; Foucault 1998; Foucault 2005.) Kysyn, millaisia sukupuolen

ja seksuaalisuuden toisin toistamisen (Butler 2006, 227–247) mahdollisuuksia Willmanin ja Oker-Blomin seksuaalisuutta käsittelevät kirjoitukset tarjosivat ilmestymisaikanaan. Tarkastelemieni kirjoitusten kautta hahmottuu historian säröisyys (Foucault 2005, 195–204, 216–230).

Luonnontieteellisen ja lääketieteellisen kehityksen vaikutuksesta vahvistui 1800-luvun aikana sukupuolieroa korostava ymmärrys nais- ja miesruumiiden biologisesta ja anatomisesta erilaisuudesta. Seksologia osallistui tähän naisten ja miesten sukupuolittamisen prosessiin. Seksologian on esitetty toimivan 1900-luvun alkupuolella keskeisenä mekanismina heteroseksuaalisuuden institutionalisoinnin ja naisten seksuaalisen alistumisen erotisoinnin prosessissa. (Jackson 1987, 75–77; Laquer 1990, 149–227.) Seksologian perinteeseen kiinnittyen Oker-Blom ylläpiti ja tuotti seksuaalivalistusoppaissaan hierarkkista sukupuolieroa, jossa mies määrittyi seksuaalisesti aktiiviseksi ja nainen passiiviseksi, kuten Arja-Liisa Räisänen sekä Anu-Hanna Anttila ja Mikko Pollari ovat aikaisemmissa tutkimuksissa esittäneet (Räisänen 1995, 141; Anttila & Pollari 2009, 116–117).

Aikakautena, jolloin naisten seksuaalisuuteen suhtauduttiin yleisesti kielteisesti, Oker-Blom toi hierarkkisen sukupuolieron korostamisen ja ylläpitämisen ohella seksuaalisuuden diskurssiin uudenlaisia, naisten seksuaalisten oikeuksien kannalta positiivisia merkityssäilyttäjiä. Tarkastelussani seksologia ei määritty yksipuolisesti negatiivisia vaikutuksia tuottavana, vaan seksologia toimii myös kanavana, joka tekee mahdolliseksi erilaisten äänten ilmestymisen seksuaalisuuden diskurssiin. Seksologian voidaan tulkita toimivan samanaikaisesti seksuaali-identiteettejä tyypistävänä tavassaan tuottaa normatiivisia ihanteita että seksuaalisuuden moninaisuutta mahdollistavana. (Bland & Doan 1998, 3–6.) Seksologiaa koskevassa feministisessä tutkimuksessa on painotettu seksologian mieskeskeistä luonnetta. Osan seksologeista voidaan kuitenkin nähdä suhtautuneen lähtökohtaisesti myönteisesti

naisten seksuaalisten oikeuksien puolustamiseen. Jotkut 1900-luvun alun naisasianaisista löysivätkin seksologien kirjoituksista tukea pyrkimyksilleen edistää naisten seksuaalisia oikeuksia. (Garner 1984, 61–77; Jackson 1984, 49–53, 61–62; Felski 1998, 6; Haataja 2012, 25–27.)

Voidaan olettaa, että myös Suomessa naisten seksuaalisia oikeuksia puolustaneet naisasianaiset löysivät tukea ajatuksilleen seksuaalivalistajilta, sillä naisten seksuaaliset oikeudet eivät saaneet laajaa kannatusta naisasianaisien joukossa (Rajainen 1972, 58–65, 79; Rojola 1999, 157–159). Tämän vuoksi tiukkana naisasianaisena tunnetun Elvira Willmanin ja seksuaalivalistajana tunnetun Max Oker-Blomin kirjoituksia on kiinnostavaa tarkastella rinnakkain. Miten Willman ja Oker-Blom määrittivät seksuaalisuutta uudelleen 1900-luvun alun Suomessa?

UTOPIOITA UUDESTA NAISESTA

Nyt tulemme siveellisyyssasian ydinkohtaan. Naiselle sama vapaus kuin miehelle itse järjestämään elämänsä. Jos otamme pois mielestämme tuon jesuiittamaisen käsityksen, että naisella ei olisi muka sukupuoliviettä, joka merkitsee, että yhteiskuntamoraali vaatii, että naisen pitää joko tukahuttaa sukuviettinsä, tahi valehdella, ett’ei hänellä sitä ole. (Willman 1905a, 93.)

Willman yhtyi lehtikirjoituksessaan 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenien aikana käytyyn keskusteluun uuden naisen eroottisista mahdollisuuksista. Hän esitti naisen seksuaalivietin luonnollisena asiana, jota oli pyritty yhteiskunnan taholta kahlitsemaan ja kontrolloimaan. Nainen ja naiseus nousivat keskeisiksi pohdintojen kohteeksi 1900-luvun alussa ja naisen seksuaalista halua sekä seksuaalista itsenäisyyttä käsiteltiin myös kaunokirjallisuudessa. (Lappalainen 1998, 81; Rotkirch 2004, 138–143; Parente-Čapková 2005, 143; Melkas 2006, 180–181, 189–194;

Leskelä-Kärki 2009, 152–163.) Willmanin kaunokirjallisessa tuotannossa ja lehtikirjoituksissa seksuaalisuuteen, sukupuolimoraaliin sekä naisen vapautteen liittyvät kysymykset olivat keskeisesti esillä (Vapaavuori 1989, 276; Hyttinen 2012, 41–47, 82–88). Ne kytkeytyivät Willmanilla erottamattomasti yhteiskuntajärjestykseen kokonaisuudessaan ja sosialistiseen kysymykseen. Hänen mukaansa taloudellisia oloja olisi muutettava, jotta ”jokainen voi elää luonnollista sukupuolielämää” (Willman 1908a).

1900-luvun alun seksuaalisuutta koskevassa sukupuolisiveellisyysskeskustelussa ymmärrys naisista miehiä siveellisempinä ja naisen sukupuolivietistä miehiä heikompana oli vallitseva. Naisia ensisijaisesti määrittävään rooliin äitinä sisältyi ymmärrys naisista luonnostaan miehiä siveellisempinä. Kristillistä siveysihannetta kannattavan Suomen naisasiayhdistyksen piirissä uhkaavina nähtiin suuntaukset, joissa korostettiin naisten elämän eroottista puolta. Tästä esimerkkinä oli kriittinen suhtautuminen ruotsalaiseen Ellen Keyhin, joka käsitteli tuotannossaan naisten seksuaalisia tarpeita ja oikeuksia. Tausalla vaikutti pelko siitä, että naisten elämän seksuaalista ulottuvuutta korostamalla naiset joutuisivat taantumuksellisesti palaamaan siihen, että heitä kohdeltaisiin ensisijaisesti sukupuolilentoina. Naisten seksuaaliseen vapautumiseen suhtauduttiin 1900-luvun alussa yleisesti kriittisesti, sillä sen pelättiin aiheuttavan ongelmia naisille. Naisten seksuaaliset tarpeet eivät saaneet juurikaan huomiota. (Rajainen 1973, 58–65; 79; 104–107; Räisänen 1995, 51–53; Rojola 1999, 157–159; Anttila & Pollari 2009, 135; Jalava 2011, 99.)

Oker-Blom kuvasi seksuaalivalistuskirjoissaan aikakauden naiskirjailijoiden esittämiä ajatuksia siitä mahdollisuudesta, etteivät vallitsevat käsitykset naisen sukupuolivietin heikkoudesta pitäisikään paikkaansa (Oker-Blom 1906, 20; Oker-Blom 1908b, 50). Naisten seksuaalivietin voimaa hän pohti esittäessään aikalaisnaiskirjailijoiden huomautuksen siitä, että ”useilla naisilla on tyydyttämätön

sukupuolitarve painostuksena” (Oker- Blom 1906, 20). Willman otti kantaa naisen seksuaalivietin voimakkuuteen esittäessään, kuinka siveellisyyden vaatimus ”-tekee naiset haurapäisiksi, sillä riistämällä luonnollisen rakkaudenelämän, [se] sysää heidät lain walottoomaan awaruuteen, jonka kylmyys jähmettää heidän ajatusjuoksunsa” (Willman 1905b). Willmanin ja Oker-Blomin ajatuksista löytyy yhtäläisyyksiä ruotsalaiseen Ellen Keyhin, joka nosti seksuaalisen aistillisen rakkauden merkityksen keskeiseksi naisten elämässä. Suomessa Rolf Lagerborg piti tärkeänä sitä, kuinka poliittis-yhteiskunnallisen emansipaation rinnalle oli juuri Keyn vaikutuksen myötä onnistuttu nostamaan reformien tarve naisten seksuaalielämän alueella. (Kinnunen 1993, 37; Jalava 2005, 382–385.) Tätä tarvetta myös Willman ja Oker-Blom peräänkuuluttivat kirjoituksissaan. Samoilla linjoilla olivat Naisasialiitto Unionin julkaiseman *Nutid*-lehden kirjoittajat, jotka asettuivat puolustamaan eroottista rakkautta sekä naisten oikeutta seksuaalisuuteen (Rajainen 1973, 66–80).

Kaksinaismoraalin vastustaminen nousi esiin 1800-luvulta lähtien keskeisenä osana siveellisyykeskustelua (Rajainen 1973, 18–25; Markkola 2006, 224). Willmanin ja Oker-Blomin ajatuksellinen yhteys näkyi kaksinaismoraalin kritiikissä. He kritisoiivat sitä, että naisten ja miesten kohdalla vallitsivat erilaiset säännöt seksuaalisuuden toteuttamisen suhteen. Kaksinaismoralistinen suhtautuminen seksuaalisuuteen näyttäytyi epäoikeudenmukaisena ja he näkivät sen vääristävän erityisesti naisten suhdetta seksuaalisuuteen. Willman kritisoi sitä, kuinka vallitsevan kaksinaismoralistisen suhtautumisen vuoksi ainoastaan naiset olivat pakotetut uskollisuuteen avioliitossa (Willman 1905a, 94). Näkemys naisen seksuaalivietin puuttumisesta oli Oker-Blomin mukaan toiminut oikeutuksena kaksinaismoralistiseen toimintaan, jossa miehillä oli seksuaalisesti eri oikeudet ja vapaus kuin naisilla (Oker-Blom 1906, 20, 27).

Oker-Blom asettui vastustamaan sitä, kuinka yhteiskunta, ”kanssaihmiset ja erit-

täinkin naiset” tuomitsevat naisen, joka oli toteuttanut seksuaalista haluaan. Hän tuomitsi avioliiton ulkopuolisen seksuaalisuuden sinänsä, mutta vaati kanssaihmisien puolelta inhimillistä kohtelua naisille, joilla seksuaalinen himo oli esiintynyt voittamattomana. (Oker-Blom 1908b, 59.) Näin hän tuli antaneeksi tunnustuksen naisilla esiintyvälle vastustamattomalle seksuaalivietille. Samainen teema oli esillä Willmanin näytelmässä *Lyyli*. Näytelmässä kuvattiin, kuinka avioliiton ulkopuolisen seksuaalisuuden toteuttaminen saattoi olla kohtalokasta työläisnaiselle (Hytinen 2006, 10). Willman asettui näytelmässään prostituoitujen puolelle ja esitti syiden prostituutioon olevan epätasa-arvoisessa yhteiskunnassa ja ahtaissa siveyssäännöissä, ei prostituoiduissa itsessään. Näin Willman onnistui kyseenalaistamaan naiseen kohdistuvia siveysvaatimuksia. (Hytinen & Melkas 2009, 135; Haataja 2009, 92–95.) Elsi Hyttisen mukaan Willman kyseenalaisti siveellisyykeskustelun ehtoja esittäessään siveellisyyden käsitteen itsessään olevan osa hierarkkista sukupuolieroa ylläpitävää järjestelmää (Hytinen 2012, 83–84). Willmanin mukaan siveellisyyttä koskevien käsitysten olisi muututtava, jotta seksuaalinen tasa-arvo naisten ja miesten välillä olisi mahdollinen.

SEKSUAALINEN TIETÄMÄTTÖMYYS

Viimeinen seikka, jonka tahtoisin painaa lukijain mieleen, on tuo vanhempien vaikeneminen näistä asioista, joka monta kertaa on saattanut tietämättömät nuoret ihmiset perikatoon (Willman 1905a, 95).

Yhteinen huoli Willmanilla ja Oker-Blomilla oli, että tietämättömyys seksuaalisuutta koskevissa asioissa aiheuttaa ongelmia. Aihe puhutti laajemminkin, ja sukupuolivalistuksen antaminen nähtiin tarpeellisenä niin sosialidemokraattisten naisten kuin Suomen Naisyhdistyksen jäsenten joukossa. Huoli sukupuolitautien leviämisestä oli eräs syy

seksuaalivalistuksen leviämiseen. Vuosisadan alussa seksuaalivalistusta alettiin vaatia kouluihin osaksi opetusta. (Rajainen 1972, 111–116; Räisänen 1995, 61–66; Helén & Yesilova 2003, 234–237.)

Seksuaalisuutta koskevassa keskustelussa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa korostui halu poistaa seksuaalisuutta koskeva vaikenemisen ja häpeällisyyden ilmapiiri (Weeks 1989, 141–145). Willman ja Oker-Blom esittivät vaatimuksen siitä, ettei sukupuolielämää tulisi leimata häpeälliseksi ja synnilliseksi (Oker-Blom 1906, 28; Willman 1905a, 90). Vääränlainen häpeäntunne esti avoimuuden, jonka he näkivät edellytyksenä seksuaalisuuden luonnolliselle kehitykselle. Oker-Blom kohdisti huolensa erityisesti naisiin, sillä ”[ä]iti ei mielellään puhu tyttärensä kanssa sukuelämän salaisuuksista” (Oker-Blom 1908b, 4). Oker-Blomin mukaan naisten seksuaalisuuteen kielteisesti suhtautuvassa kulttuurissa naiset olivat jääneet vaille tietoa omasta seksuaalisesta ruumiillisuudestaan. Itsenäisten naisten kasvatus itsetietoisuuteen ja sitä kautta vastuulliseen olemiseen oli keskeinen ajatus vuosisadantoukteen naisemansipaatiassa (Helén 1997, 152). Oker-Blom halusi omalta osaltaan tarjota tukensa uuden ajan naisille seksuaalisuutta koskevan tiedon muodossa ja näki seksuaalisuutta koskevan tiedon toimivan paitsi naisia suojelevana, myös tarjoavan naisille kanavan seksuaalisen nautinnon kokemiseen.

Aviovaimojen tietämättömyys seksuaalisuuteen liittyvistä asioista oli johtanut Oker-Blomin mukaan usein siihen, että seksuaalisuus näyttäytyi heille kauhistuttavana asiana. Seksuaalisuutta koskeva tiedon puute johti hänen mukaansa avioliittojen epäonnistumiseen, sillä avioliiton fyysinen ja seksuaalinen ulottuvuus järkytti nuoria seksuaalisesti kokemattomia naisia. (Oker-Blom 1906, 36–37.) Naisen seksuaalisuutta koskevan tiedon lisäämisen Oker-Blom näki avio-onnea lisäävänä tekijänä. Tietämättömyys seksuaalisuutta koskevissa asioissa oli useille 1900-luvun alun naisille arkipäivää. Naisten kyvyttömyyttä

nauttia fyysisesti sukupuolielämästä käsitellään myös muissa aikalaiskeskusteluissa. Maarit Leskelä-Kärki kertoo, kuinka kirjailija Helmi Krohn kirjoitti kirjeissään, miten naisen seksuaalisen nautinnon puuttumisen taustalla vaikutti usein juuri tietämättömyys (Leskelä-Kärki 2009, 145).

Oker-Blom nousee vastustamaan miesten roolia seksuaalisten aloitteidentekijänä. Oker-Blom väitti miesten olevan valmiita seksuaalivietin toteuttamiseen milloin hyvänsä, joten hän ajatteli naisten kannalta olevan parempi, että he saisivat päättää sopivan ajankohdan. Näin onnistuttaisiin löytämään ajankohta, joka olisi molemmille sopiva ja välttyttäisiin siltä, että naiset ajautuvat mukaan vailla omaa haluaan. (Oker-Blom 1906, 64–65.) Willman otti kantaa samaiseen asiaan esittäessään, että ”naisen tunne-elämän pitää *vapaasti* ilman teeskentelyä saada soveltua miehen tunne-elämään” (Willman 1905a, 92). Naisten passiivinen ajautuminen seksuaaliseen kanssakäymiseen pakon edessä oli johtanut naisten teeskentelemiseen, josta kärsivät sekä naiset että miehet. Willman painotti, että naisen sukupuolielämää pitää antaa syntyä itsestään. Hän vastusti kirjoituksessaan sitä, että naisella ”ei saa olla intohimoja muulloin, kuin silloin, kun miehet sitä haluavat” (Willman 1905a, 92). Willman puolusti naisten aktiivista, itsenäistä seksuaalista halua. Naisen seksuaalisuudella oli suuri merkitys naisen koko persoonallisuuden kehittymisen kannalta: ”– [E]i kenelläkään naisella voi olla absoluuttisesti persoonallista merkitystä niinkuin miehellä, vaan sukupuoli olentoina heidän täytyy aina mukautua miehen mukaan” (Willman 1904a).

Naisten nautintoa puolustaessaan Oker-Blom kiinnitti huomiota miesten tapaan olla piittaamatta naisten seksuaalisesta nautinnosta ja hän kuvasi, kuinka ”moni aviomies ehkä ei koskaan ole edes tullut ajatelleeksikaan, että vaimollakin voi olla oikeutettu vaatimuksensa saada jotakin osaa aistillisesta lemmentunnonnautinnosta; useissa tapauksissa lienee tämä egoistinen käsitys itänyt ja kasvanut vaimon

täydellisen sukupuolisen piittaamattomuuden varassa --” (Oker-Blom 1906, 64–65). Oker-Blom tarjosi tietoa naisen seksuaalisesta ruumiillisuudesta sekä naisen oikeudesta nautintoon, mutta myös siitä, kuinka vallitsevat käytännöt ylläpitivät ymmärrystä seksuaalisuudesta mieskeskeisenä ja yksipuolisesti miehen nautintoa palvelevana, jolloin naisten ohella myöskään miehillä ei usein ollut minkäänlaista käsitystä naisten nautinnon olemassaolosta.

SUKUPUOLIERO LEMMENVIETISSÄ - LUONNOLLINEN VAI TUOTETTU ERO?

Rakkausavioliitot yleistyivät 1800-luvun aikana. Osittain niiden myötä seksuaalisuutta koskeissa käsityksissä tapahtui muutoksia. Seksuaalisuus määriteltiin luonnolliseksi ja tärkeäksi osaksi ihmisten elämää siihen liittyvään lisääntymistehtävään vedoten. (Räisänen 1995, 72, 77–79.) Myös Willman ja Oker-Blom hakivat oikeutusta seksuaalisuudelle lisääntymiseen vedoten. Heteroseksuaalinen rakkausavioliitto oli Oker-Blomille ideaali ja normi, jonka onnellisuutta ja kukoistusta hän pyrki opaskirjoillaan lisäämään. Oker-Blomille juuri seksuaalisuus oli alue, joka aiheutti kompastuskiven heteroseksuaalisessa avioliitossa (Oker-Blom 1906, 7–8). Seksuaalisuuden sukupuolispesifejä ominaisuuksia kartoittamalla hän arveli tarjoutuvan mahdollisuuden ”oppia lempimistaito”, joka puolestaan vaikuttaisi suotuisasti avio-onneen (Oker-Blom 1906, 32). Oker-Blomin *Aviopuolisoille* -opaskirjan päämääräksi muotoutui avioliitossa elävien naisten ja miesten keskinäisen ymmärryksen parantaminen. Ymmärryksen lisäämisen keinoina toimi naisten ja miesten sukupuolispesifin seksuaalisuuden osoittaminen. Näin Oker-Blomin teokset omalta osaltaan korostivat sukupuolieron merkitystä, kuten aikaisemmassa tutkimuksessa on esitetty (Räisänen 1995, 141; Anttila & Pollari 2009, 116–117).

Sukupuolieron varaan perustuva käsitys

seksuaalisuudesta ei merkinnyt Oker-Blomille ylittämätöntä eroa, vaan hän kannusti naisia ja miehiä ”tuntemaan samalla tavalla, niin etteivät myöskään heidän lemmenvietinsä vaatimukset muodostu kovin paljoa toisistaan eroaviksi” (Oker-Blom 1906, 34). Näin seksuaalisuuden sukupuolispesifi luonne luonnollisena järjestyksenä myös kyseenalaistui Oker-Blomin teksteissä. Seksuaalisuus merkityksellistyi vailla kiinteää olemusta ja näyttäytyi pikemminkin joustavana, jonka myötä sitä oli mahdollista muotoilla vastamaan paremmin heteroseksuaalisen rakkausavioliiton tarpeita. Seksuaalisen hyvinvoinnin edellytykseksi Oker-Blom asetti osittaisen sukupuolieron häivyttämisen, jotta puoliset voisivat tulla lähemmäs toisiaan seksuaalisuuden alueella.

Oker-Blom näki naisen sukupuolivietin esiintyvän heikompana kuin miehen osittain vallitsevista, naisen seksuaalisen halun kieltävistä olosuhteista johtuen (Oker-Blom 1906, 43). Oker-Blom kiinnitti huomiota yksilöiden välisiin eroihin, jotka muodostuivat hänen mukaansa suhteessa perinnöllisiin taipumuksiin, mutta myös suhteessa siihen, ”missä määrin ’sukupuoliaisti’ on saanut kehittymisravintoa” (Oker-Blom 1906, 20–21). Oker-Blomin sukupuolivietin kehittymistä koskevassa ajatuksessa voi nähdä yhtäläisyyksiä Willmanin kanssa, joka vertasi sukupuolivietin tukahduttamista ruoansulatuselimien näivettämiseen, jolloin ruoansulatuselimet eivät enää ruokaa kaipaakaan eivätkä pysty ruokaa sulattamaan (Willman 1905a, 93). Willman ja Oker-Blom yhtyivät ajatukseen siitä, että naisten sukupuolivietti oli surkastunut kaksinaismoralismin seurauksena; sitä, minkä olemassaololle ei ollut annettu lupaa, ei lopulta myöskään ollut olemassa. Myös muussa aikalaiskeskustelussa väitettiin, kuinka vallitsevan sukupuolimoraalin seurauksena naiset olivat oppineet kieltämään itseltään seksuaaliset halunsa (Jalava 2005, 386). Minna Canth otti kyseiseen asiaan kantaa jo 1880-luvulla esittäessään, ettei naisten miehiä korkeamassa siveellisyyden tasossa ollut mitään

luonnollista, vaan se oli seurausta naiseen kohdistuvista ankarista siveysvaatimuksista (Markkola 2006, 236).

Willman ja Oker-Blom esittivät naisen seksuaalivietin puuttumisen olevan pakon edessä ja rangaistuksen pelossa toteutunutta haluttomuutta. Willman kysyi:

Onko siis naiselle sukupuolivietin voima vähä-arvoisempi elämässä kuin miehillekään?! Yhteiskunnassa kahlehditaan naiset kuin kotieläimet ja muut miehen talouteen kuuluvat kapineet. Siis syy naisen näennäiseen sukupuolivietin puutteeseen ei ole *tosiluonto* vaan *pakko*. (Willman 1905a, 93.)

Hän kritisoi sitä, että naisten yksilölliselle seksuaalivietille ei annettu arvoa, vaan nainen oli ”ensin miehen yksilöllistä sukuviettiä varten, sitten lapsia varten” (Willman 1905a, 92).

Oker-Blom korosti kirjoituksessaan naisen seksuaalisuuteen liittyvää historiallista painolastia:

Tuskin voitaneen epäillä, ettei tuo johdonmukainen naisen sukuvietin masentaminen – joka vuosisatoja on ollut vallalla ymmärtämättömän sukupuolimoraalin ja yksipuolisen ja tarkoituksellisen teologian varassa – ole vähitellen tukahduttanut terveen ruumiin elonilmauksia –. (Oker-Blom 1906, 27.)

Willmanin ja Oker-Blomin kirjoitusten voi nähdä vastustavan aikakaudelle tyypillisiä tapoja määritellä naiset olemukseltaan joko täysin epäseksuaalisiksi tai seksuaalivietittään miehiä passiivisemmiksi. Luonnollisen olemuksen sijaan he näkivät, että kyse oli sosiaalisesti tuotetusta pakosta, jonka vaikutukset ylettivät naisen kykyyn kokea seksuaalista halua ja nautintoa.

Naisten kohdalla Willman ja Oker-Blom näkivät ongelmana seksuaalivietin kehittymättömyyden. Miesten kohdalla ongelmana näyttäytyi päinvastoin seksuaalivietin liiallinen ja vääränlainen kehittyminen. Oker-Blom tarkastelikin, ”[m]itä hermoston liiallinen kehittäminen sukupuolialalla tietää, sekä mitkä seuraukset sillä on ihmisolennol-

le kokonaisuudessaan” (Oker-Blom 1908a, 20). Oker-Blom teki erotuksen ”luonnollisen vietin ja tietoisesti herätetyn” vietin välillä (Oker-Blom 1908a, 6). Luonnollinen vietti oli Oker-Blomin näkemyksissä toivottavaa. Tietoisesti herätetyllä ja keinotekoiseksi ymmärrettyllä vietillä hän sen sijaan näki olevan niin yksilöiden kuin koko yhteiskunnan kannalta tuhoisat seuraukset. Oker-Blom asettui vastustamaan näkemystä miehen seksuaalivietin hillittömyyden luonnollisuudesta. Hän piti mahdollisena, että miehen seksuaalivietti olisi osittain muotoutunut sosiaalisesti (Räisänen 1991, 8). Oker-Blom esitti tietoisesti herätetyn vietin pahimmassa tapauksessa muuttuvan koko persoonallisuutta hallitsevaksi tekijäksi: ”Me huomaamme mitenkä alkujaan uinaileva vietti liiallisen kiihottamisen kautta helposti kasvaa ja yltyy sekä ruumista että sielua hallitsevaksi tekijäksi, jonka keinotekoiset vaatimukset voivat laajeta kaikkienkin rajojen yli” (Oker-Blom 1908a, 23).

Toisten poikien ja miesten seuran Oker-Blom näki yhtenä tekijänä, joka loi edellytykset miesten seksuaalivietin liialliselle kehitymiselle (Oker-Blom 1909, 65–66). Näiden ohella hän väitti pornografisella materiaalilla olevan negatiivinen vaikutus (Oker-Blom 1909, 121–122). Pornografiseksi tulkittujen tuotteiden vastustaminen oli nostanut päätään Suomessa 1800-luvun viimeisten vuosikymmenten aikana (Rajainen 1972, 117–119). Oker-Blom näki huonojen esimerkkien näyttelevän suurta roolia seksuaalisuuden alueella ja luovan pohjaa seksuaaliselle käyttäytymiselle (Oker-Blom 1909, 119–124). Tähän seikkaan myös Willman kiinnitti huomiota esittäessään, kuinka prostituutio tuli hyväksytyksi miesporukan painostuksen alla. Näytelmässään Kellarikeroksessa hän kuvasi prostituutiota yhtenä keskeisenä alueena, jossa muotoillaan käsitystä miesten seksuaalisuudesta. Willman kuvasi miehen rooliin sosiaalistumista kohtauksessa, jossa Mikko miesporukan painostamana oppii hyväksymään vierailut prostituoitujen luona (Willman 2007a, 189.) Näytelmässään

Lyly Willman esitti miesten olevan ”puoleksi seuran kautta turmeltuneita, puoliksi hullun mielipiteen orja” (Willman 2007b, 63).

Prostituutiota käsittelevässä lehtikirjoituksessaan Willman kuvasi prostituution vääristävän naisten ja miesten välisiä suhteita:

Oston kautta saavutettu sukupuoli-elämä turmelee koko mieskunnan katsantokannan rakkaudesta ja avioliitosta. – Ensin hänen ensi suhteensa naiseen voi prostitutsioonissa olla aivan lihallinen – ilman henkistä rakkautta, josta seuraa, että sellainen mies ei voi enää koskaan katsella naista puhtailla silmillä. – Toiseksi se totuttaa häntä irstaisuuteen, joka tekee hänen avioliitto-elämänsä irstaaksi ja puhtaalle naiselle vastenmieliseksi. Kolmanneksi se alentaa hänen silmissään naisen. Ja neljänneksi se minä hetkenä tahansa voi riistää häneltä ruumiin terveyden. – Ja lopuksi prostitutsioonissa harjoitettu monivaimoisuus tekee miehet uskottomiksi avioliitossa. (Willman 1906.)

Willmanin mukaan prostituutio opetti miehiä näkemään naiset tavalla, jossa nainen tulee nähdyksi yksipuolisesti lihallisena ilman henkistä ulottuvuutta. Prostituutio näyttäytyi hänen mukaansa myös esteenä onnelliselle heteroseksuaaliselle rakkausavioliitolle.

SÄRÖJEN KERTOMAA

Tiukkana naisasianaisena sekä sosialistina tunnetun näytelmäkirjailija Elvira Willmanin ja fysiologian dosentti Max Oker-Blomin näkemykset naisen asemasta sekä oikeuksista olivat monessa mielessä hyvin erilaiset. ”Kapitaalinen” tasaisemman jakautumisen edellytykseksi Willman vaati lehtikirjoituksessaan, että ”on julistettava vapaa kilpailu miesten ja naisten välillä kaikilla henkisillä ja ruumiillisilla ammatti-aloilla” (Willman 1905a, 94). Oker-Blom puolestaan puolusti naisten yliopisto-opintoja ja työskentelyä kodin ulkopuolella ainoastaan, jos ne palvelivat kodin ja perheen etua. Hänelle nainen oli ”yhteisen pesän – mieskin siihen luettuna – hoitajatar” (Oker-Blom 1906, 54). Oker-Blom kiinnittyi

vahvasti siihen äitikansalaisuuden ideaaliin, jonka avulla naisia ohjattiin kodin ja perheen piiriin 1800-luvulta lähtien (Räsänen 1995, 200–201; Helén 1997, 202–222). Willmanille äitiys oli tärkeä osa naisen elämää, mutta hän myönsi naiselle ”täyden kehittymisvapauden ennen ja sen ohessa kun hän on äiti” (Willman 1904b).

Keskeisistä eroista huolimatta Willmanin ja Oker-Blomin voi nähdä olleen yhteisellä asialla. Heidän seksuaalisuutta käsittelevistä kirjoituksista löytyy yhtäläisyyksiä siinä tavassa, miten he määrittelivät naisen seksuaalisuuden sosiaalisesti rakentunutta luonnetta sekä puolustivat naisten oikeutta seksuaalisuuteen. Willmanin tuotannossa naisten seksuaaliset oikeudet olivat keskeisesti esillä. Oker-Blomin kirjoitusten lukeminen yhdessä Willmanin tekstien kanssa auttoi löytämään niitä yksittäisiä kohtia, joissa Oker-Blomin käsitys naisten seksuaalisuudesta säröilee. Oker-Blomin käsitys naisen seksuaalisuudesta ei ollut yhdenmukainen. Toisaalta hänen teksteissään muotoutui ymmärrys luonnollisesta sukupuolieron määrittämisestä seksuaalisuudesta. Toisaalta hän esitti Willmanin tavoin, että sukupuoliero seksuaalisuuden alueella oli sosiaalisesti tuotettua.

Tarkastelussani olen paikantanut ”kumouksellisen toiston strategioita” (Butler 2006, 244) tietynä historiallisena ajanjaksona. Willman ja Oker-Blom säröyttivät käsitystä, joka määritteli naiset luonnostaan miehiä siveellisemmiksi. Willmanin ja Oker-Blomin vastaus siihen, miksi naisille sukupuolielämä oli vastenmielistä 1900-luvun alun maailmassa, löytyi kaksinaismoraalista sekä niistä vallitsevista tavoista, jotka leimasivat erityisesti naisen seksuaalisuuden häpeälliseksi, syntiseksi ja siveettömäksi. Willmanin ja Oker-Blomin mukaan naiset oli pakon edessä ajettu elämään vailla seksuaalista aistillisuutta. Willmanin ja Oker-Blomin käsityksissä sukupuoli ja seksuaalisuus politisoituivat. Naisten ja miesten mahdollisuudet seksuaaliseen kehitykseen eivät näyttäytyneet yhtäläisinä. Tiedon puuttuminen ja epätietoisuus seksuaali-

set kokemukset vieraannuttivat Oker-Blomin mukaan entisestään naisia seksuaalisuudesta.

Willman ja Oker-Blom tarjosivat tietoa naisista seksuaalisesti haluvina ja aktiivisina. He kannustivat naisia seksuaaliviettiensä kehittämiseen. Näin he toivat siveellisyyskeskusteluun mukaan uudenlaisen ajatuksen, jossa seksuaalivietin kehittäminen ei näyttäytynyt ristiriitaisena siveellisyyden kanssa. Yleisesti siveellinen yksilö ajateltiin seksuaalisia halujaan kontrolloivana ja sekä naisia että miehiä ohjattiin kontrolloimaan seksuaaliviettejään (Helén & Yesilova 2003, 236; Elomäki 2011, 134). Seksuaalisuus näyttyi Willmanille ja Oker-Blomille yhtenä keskeisenä naisten ja miesten välisiä suhteita määrittävänä tekijänä. Willman ja Oker-Blom halusivat uudistaa naisten ja miesten välistä seksuaalista suhdetta, sillä avioliiton huonon tilan yhtenä syynä he näkivät nimenomaan seksuaalisuuden alueella vallitsevan epätasa-arvoisuuden sekä epäsymmetrisen kehittymisen. Willmanin ja Oker-Blomin näkemyksissä naisen ja miehen välisen suhteen siveellisen tason nostaminen edellytti naisten seksuaalisen halun kehittymistä sekä puuttumista siihen, ettei miesten seksuaalisuus kehittyisi vääränlaiseen suuntaan. Heidän näkemyksissään ei esitetä biologisena tosiasiana, että mies olisi viettien ja himonsa tahdoton uhri. Siinä, missä naisten seksuaalisuus oli pakon edessä näivettynyt, miesten seksuaalisuus oli kehittynyt ”liiallisen kiihottamisen”, kaksinaismoralismin ja prostituution seurauksena päinvastaiseen suuntaan, jossa itsekäs himo

ja nautinnonhalu vallitsivat.

Elvira Willmanin ja Max Oker-Blomin tekstien kautta historia välittyy ”moninaisten eripuraisuuksien tilana” (Foucault 2005, 203). He onnistuivat haastamaan naisten seksuaalisuuteen kielteisesti suhtautuvaa ilmapiiriä sekä vallitsevia siveellisyyskäsitteitä tarjoamalla tietoa naisten seksuaalisista tarpeista ja oikeuksista. Kannustaen naisia ja miehiä tuntemaan seksuaalisuuden alueella samoin he tarjosivat vaihtoehtoisen tavan nähdä seksuaalisuus määrittelemättä sitä sukupuolieron kautta. Toisaalta samanaikaisesti, kun he haastoivat 1900-luvun alun seksuaalisuutta koskevia normeja, he loivat uusia normatiivisia ihanteita esittäessään, että seksuaalisuutta vailla oleva ihminen on luonnoton (Oker-Blom 1906, 26–27; Willman 1905, 93). Willmanin mukaan ihmisten elämää sääteli ”kaksi voimakasta waistoa, leiwänhankinta ja rakkaus. Näistä waistoista owat normaali-ihmisessä molemmat yhtä wahwat” (Willman 1908b). Seksuaalisuuteen kielteisesti ja tuomitsevasti suhtautuvassa ilmapiirissä he kulkivat toiseen ääripäähän, jossa luonnottomiksi ja epänormaaleiksi tulivat tuomituiksi ne, joilla seksuaalisia haluja ja tarpeita ei ollut.

FM, YTM Marika Haataja valmistelee apurahatutkijana väitöskirjaa seksologisen tiedon muodostumisesta Tampereen yliopistossa sukupuolentutkimuksen oppiaineessa.

marika.haataja@uta.fi

TUTKIMUSAINEISTO

Oker-Blom, Max 1906: *Aviopuolisoille*. Weilin & Göös, Helsinki.

Oker-Blom, Max 1908a: *Miehille ja nuorukaisille*. WSOY, Helsinki.

Oker-Blom, Max 1909: *Sukupuolikasvatus*. Otava, Helsinki.

Oker-Blom, Max 1908b (1904): *Äideille ja nuorille naisille*. WSOY, Helsinki. 2. painos.

Willman, Elvira 2007a (1907): *Kellarikerroksessa*. SKS, Jyväskylä.

Willman, Elvira 2007b (1903): *Lyyli*. SKS, Jyväskylä.

- Willman, Elvira 1905a: Miksi meille naisille nykyisessä yhteiskunnassa sukupuolielämä on vastenmielistä? *Palvelijatar-lehti* 7–8/1905.
- Willman, Elvira 1906: Prostitutsiooni sosiaalisena luokka-ilmionä ja sen poistaminen sosiaali- valtiollisilla keinoilla. *Työmiehen Illanvietto* 25-28/1906.
- Willman, Elvira 1905b: Siiveellisyys eli yhdeksän muistiinpanoa sosialistisessa hengessä. *Työmies* 2.1.1905.
- Willman, Elvira 1908a: Siiveellisyys ja lapsikysymys. *Työmies* 6.11.1908.
- Willman, Elvira 1904a: Utopia. *Työmies* 6.5.1904.
- Willman, Elvira 1904b: Vielä sananen utopiastani. *Työmies* 19.5.1904.
- Willman, Elvira 1908b: Wähäsen siiveellisyysdestä. *Työmies* 15.8.1908.

KIRJALLISUUS

- Anttila, Anu-Hanna & Mikko Pollari 2009: Suitsittu seksuaalisuus. Teoksessa Anttila, Anu-Hanna; Ralf Kauranen, Olli Löytty, Mikko Pollari, Pekka Rantanen & Petri Ruuska (toim.): *Kuriton kansa. Poliittinen mielikuvitus vuoden 1905 suurlakon ajan Suomessa*. Vastapaino, Tampere, 111–137.
- Bebel, August 1904 (1879): *Nainen ja yhteiskunnallinen kysymys*. Reino Drockila, Kotka.
- Bland, Lucy & Laura Doan 1998: General Introduction. Teoksessa Bland, Lucy & Laura Doan (ed.): *Sexology Uncensored. The Documents of Sexual Science*. Polity Press, Cambridge, 1–7.
- Butler, Judith 2006: *Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous*. Gaudeamus, Helsinki. Suomentaneet Tuija Pulkkinen & Leena-Maija Rossi.
- Downs, Laura Lee 2004: *Writing Gender History*. Hodder Arnold, London.
- Elomäki, Anna 2011: Poliitiikan siiveellisyys ja siiveellisuuden politiikka suomalaisten naisasianaisten teksteissä. Teoksessa Pulkkinen, Tuija & Antu Sorainen (toim.): *Siiveellisyysdestä seksuaalisuuteen - poliittisen käsitteen historia*. Historiallinen Arkisto 133, Helsinki, 131–152.
- Felski, Rita 1998: Introduction. Teoksessa Bland, Lucy & Laura Doan (ed.): *Sexology in Culture. Labelling Bodies and Desires*. Polity Press, Cambridge, 1–8.
- Foucault, Michel 1998: *Seksuaalisuuden historia: Tiedontahto. Nautintojen käyttö. Huoli itsestä*. Gaudeamus, Helsinki. Suomentanut Kaisa Sivenius.
- Foucault, Michel 2005 (1969): *Tiedon arkeologia*. Vastapaino, Tampere. Suomentanut Tapani Kilpeläinen.
- Garner, Les 1984: *Stepping Stones to Women's Liberty. Feminist Ideas in the Women's Suffrage Movement 1900-1918*. Heinemann Educational Books, London.
- Haataja, Marika 2009: *"Proletariaatin proletariaattia" – Elvira Willman työläisnaisen äänitorvena*. Julkaisematon kulttuurihistorian pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.
- Haataja, Marika 2012: Fantasioita halusta. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 25:3, 16–29.
- Helén, Ilpo 1997: *Äidin elämän politiikka. Nais- sukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880- luvulta 1960- luvulle*. Gaudeamus, Tampere.
- Helén, Ilpo & Katja Yesilova 2003: Vietti, väestö ja valinta. Seksuaaliterveyden kerrostumat Suomessa. Teoksessa Helén, Ilpo & Mikko Jauho (toim.): *Kansalaisuus ja kansanterveys*. Gaudeamus, Helsinki, 233–259.
- Hyttinen, Elsi 2012: *Kovaa työtä ja kohtalon oikkuja. Elvira Willmanin kamppailu työläiskirjallisuuden tekijyydestä vuosisadanvaihteen suomessa*. Turun yliopisto, Turku.
- Hyttinen, Elsi 2006: "Minä tahdon päästä kauas tästä ahtaasta komerosta." Työläisnaisen toimijuus Elviira Willmanin näytelmässä Lyyli (1903). *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 19:1, 4–16.
- Hyttinen, Elsi ja Melkas, Kukku 2009: "Me olemme teidän luomianne olentoja" - prostituoidun hahmo kirjallisena kiista kuvana. Teoksessa Launis, Kati ja Marko Tikka (toim.): *Työväki ja kokemus*. Työväen ja perinteen tutkimuksen seura, Sastamala, 122–137.
- Jackson, Margaret 1987: "Facts of Life" or the Erotization of Women's Oppression? Sexology and the Social Construction of Heterosexuality. Teoksessa Caplan, Pat (ed.): *The Cultural Construction of Sexuality*. Tavistock, London & New York. 52–81.
- Jackson, Margaret 1984: Sexology and the Social Construction of Male Sexuality (Havelock Ellis). Teoksessa Coveney, Lal, Margaret Jackson, Sheila Jeffreys, Leslie Kay & Pat Mahony: *The Sexuality Papers. Male Sexuality and the Social Control of Women*. Hutchinson & Co, London, 45–68.
- Jalava, Marja 2005: *Minä ja maailmanhenki. Moderni subjekti kristillis-idealisisessa kansallissajattelussa ja Rolf Lagerborgin kulttuuriradikalismissa n. 1800-1914*. SKS, Helsinki.
- Jalava, Marja 2011: Siiveellisyysdestä sukupuolisiveyteen. Th. Reinin eettinen ajattelu siiveellisyyskäsitteen murroksessa 1880–1905. Teoksessa Pulkkinen, Tuija & Antu Sorainen (toim.): *Siiveellisyysdestä seksuaalisuuteen - poliittisen käsitteen historia*. Historiallinen Arkisto 133, Helsinki, 83–104.
- Kinnunen, Tiina 1993: Ylistyslaulu naisellisuudelle.

- le. Johdatus Ellen Key'n feministiseen teoriaan. *Naistutkimus* 6:3, 30–40.
- Lappalainen, Päivi 1998: Realismi ja naisen ruu-
mis. Teoksessa Lappalainen, Päivi (toim.):
*Uudessa valossa. Kirjoituksia realismin ky-
symyksestä*. Turun yliopisto, 77–94.
- Laquer, Thomas 1990: *Making Sex. Body and Gen-
der from Greeks to Freud*. Harvard University
Press, Cambridge, Massachusetts & London.
- Leskelä-Kärki, Maarit 2009: Sivistyneistönaisen
kuuma veri. Teoksessa Melkas, Kukku (toim.):
*Läpikulkuihmisiä. Muotoiluja kansallisuudes-
ta ja sivistyksestä 1900-luvun alun Suomessa*.
Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki,
135–168.
- Lähtenmäki, Maria 2000: *Vuosisadan naislii-
ke. Naiset ja sosialidemokratia 1900-luvun
alun Suomessa*. Sosialidemokraattiset Naiset,
Helsinki.
- Markkola, Pirjo 2006: Seksi, miehet ja moraali.
Miesten seksuaalisuus moraalikysymyksenä
1800- ja 1900- lukujen taitteessa. Teoksessa
*Taivaallista seksiä. Kristinusko ja seksuaa-
li- suus*. Toim. Ahola, Minna, Antikainen,
Marjo- Riitta ja Salmesvuori, Päivi. Tammi,
Hämeenlinna, 223–239.
- Melkas, Kukku 2006: *Historia, halu ja tiedon
käärme Aino Kallaksen tuotannossa*. Suo-
malaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia.
- Nieminen, Armas 1951: *Taistelu sukupuolimora-
alista. Avioliitto- ja seksuaalikäsitteitä suoma-
laisen hengenelämän ja yhteiskunnan murrok-
sessa sääty-yhteiskunnan ajoilta 1910-luvulle*.
Werner Söderström osakeyhtiö, Turku.
- Palmgren, Raoul 1966: *Joukkosydän. Vanhan
työväenliikkeemme kaunokirjallisuus I*.
WSOY, Porvoo.
- Parente-Čapková, Viola 2005: Nainen – kenen
toinen? 1900-luvun alun uusi nainen suku-
puolirajojen rikkojana. Teoksessa Löytty,
Olli (toim.): *Rajanylityksiä. Tutkimusreittejä
toiseuden tuolle puolen*. Gaudeamus kirja/ Oy
Yliopistokustannus University Press Finland,
Tampere, 142–161.
- Pulkkinen, Tuija & Antu Sorainen 2011: Johdanto:
Siveellisyyden käsitteen historia: politiikasta,
tavoista ja kansakunnasta sukupuoleen ja sek-
suaalisuuteen. Teoksessa Pulkkinen, Tuija &
Antu Sorainen (toim.): *Siveellisyydestä sek-
suaalisuuteen - poliittisen käsitteen historia*.
Historiallinen Arkisto 133, Helsinki, 9–35.
- Rajainen, Maija 1973 : *Naisliike ja sukupuolimo-
raali. Keskustelua ja toimintaa 1800- luvulla
ja nykyisen vuosisadan alkupuolella noin vuo-
teen 1918 saakka*. Suomen kirkkohistoriallinen
seura, Helsinki.
- Rojola, Lea 1999: Modernia minuutta rakenta-
massa. Teoksessa Rojola, Lea (toim.): *Suomen
kirjallisuushistoria 2. Järkiuskosta vaistojen
kapinaan*. SKS, Helsinki, 150–164.
- Rotkirch, Anna 2004: New Woman with Old Fee-
lings? Contrasting Kollontai's and Colette's
Writings on Love. Teoksessa Witt-Brattström,
Ebba (ed.): *The New Woman and the Aesthetic
Opening. Unlocking Gender in Twentieth-
Century Texts*. Södertörn Academic Studies
20, 137–154.
- Räisänen, Arja-Liisa 1991: Avain uuteen rak-
kaudentaivaaseen. Aviopuolisille suunnatun
populaarilääketieteellisen opaskirjallisuuden
(1865–1906) välittämiä seksuaalikäsitteitä.
Naistutkimus-Kvinnoforskning 4:3, 5–17.
- Räisänen, Arja- Liisa 1995: *Onnellisen avioliiton
ehdot. Sukupuolijärjestelmän muutoutumis-
prosessi suomalaisessa avioliitto- ja seksuaa-
livalistusoppaissa 1865–1920*. SHS, Vammala.
- Scott, Joan 1988: *Gender and the Politics of His-
tory*. Columbia University Press, New York.
- Uimonen, Minna 2011: Lihan viekkauk-
sen, tavan mahti ja harkinnan vapaus. Teoksessa
Pulkkinen, Tuija & Antu Sorainen (toim.): *Siveel-
lisyydestä seksuaalisuuteen - poliittisen kä-
sitteen historia*. Historiallinen Arkisto 133,
Helsinki 105–130.
- Vapaavuori, Anneli 1989: Vallankumouksen ru-
notar – Elvira Willman-Eloranta. Teoksessa
"Sain roolin johon en mahdu". Suomalaisen
naiskirjallisuuden linjoja. Toim. Huhtala, Liis-
si, Manninen, Kirsti ja Nevala, Maria- Liisa.
Otava, Keuruu, 269–277.
- Weeks, Jeffrey 1989: *Sex, Politics and Society. The
Regulation of Sexuality Since 1800*. 2.painos.
Longman Group UK Limited, London.

ABSTRACT

FRACTURES IN CHASTITY

SEXUAL POLITICS IN FINLAND IN THE EARLY 1900S FINLAND

The article explores how the playwright Elvira Willman and the sexual instructor Max Oker-Blom challenged the normative conceptions of gender and sexuality in Finland in the early 1900s. I examine Willman's and Oker-Blom's writings on sexuality as discursive practices that construct the meaning of sexuality and gender. In a newspaper article, Willman asks "why sex life is disgusting for us women in today's society?". Willman and Oker-Blom found the answer to the question in the double standard that categorized women's sexuality as shameful, sinful and immoral. They saw female sexuality as socially constructed, and they defended women's sexual rights. Setting a happy, heterosexual marriage as their goal, Willman and Oker-Blom argued that female and male sexuality should not differ so radically from each other. In order to raise the moral level of the sexual relationships between men and women, they argued that women's sexual desire had to be developed further while male sexuality should be prevented from developing into the wrong direction.

JULKAISU

III

Miesten seksuaalisen nautinnon hallinta

Haataja, Marika

Sosiologia 2016, 53(3): 292 –309.

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1778200>

Artikkeleiden käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajan lupa.

Miesten seksuaalisen nautinnon hallinta

Marika Haataja

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstrakti

Seksuaalilääketiede ja seksologia tarjoavat ohjaavaa, opastavaa ja huolehtivaa tietoa seksuaalisuudesta. Tässä artikkelissa kysyn, mitä tapahtuu, kun miesten seksuaalinen nautinto asettuu tietämisen ja hallinnoinnin kohteeksi. Tarkastelen seksuaalilääketieteellisiä ja seksologisia tekstejä foucault'laisen hallinnan analytiikan kehityksessä, jolloin avautuu näkymä määrittelyvaltaa koskeviin neuvotteluihin miesten seksuaalisuudesta. Analyysissani osoitan, että seksuaalilääketieteellisten interventioiden seurauksena miesten seksuaalinen nautinto asettuu yhä tiukemmin normalisoivan hallinnan kohteeksi. Samanaikaisesti seksologisissa teksteissä normalisoivan hallinnan tiukentuva ote kutsuu esiin erilaisia vastarinnan muotoja, jotka problematisoivat yksioikoista ymmärrystä miesten seksuaalisesta nautinnosta ja heteromaskuliinisuudesta. Esitän, että lääketieteen tiukentuvassa otteessa miesten seksuaalisuus asettuu uudella tavalla vapauttamisen kohteeksi. Tämän seurauksena ymmärrys miesten seksuaalisesta nautinnosta ja heteromaskuliinisuudesta yksilöllistyy sekä moninaistuu.

ASIASANAT: hallinta, miehet, seksologia, seksuaalilääketiede, seksuaalisuus.

Lisääntyvä keskustelu miesten seksuaalisuudesta

Mies on paljon enemmän kuin vain viettiensä summa (Virtanen 2005, 10).

Seksuaalikasvatuksessa kasvatusinterventioiden ja problematisoinnin kohteeksi on läpi 1900-luvun asettunut naisten seksuaalisuus. Perinteisissä tulkinnoissa miesten seksuaalisuus määrittyi viettilliseksi ja automaattisesti ohjautuvaksi, jolloin sitä ei ollut mahdollista nostaa naisten seksuaalisuuden tavoin kokonaisvaltaisen ohjaavan ja opastavan kasvatuksen kohteeksi. Seksuaalisuuden

den diskursseissa miesten seksuaalisuus on ollut normi, jota vasten on piirtynyt käsitys naisten ongelmalliseksi tulkitusta seksuaalisuudesta. (Helén 1997; Helén 1999; Yesilova 2001.) Merkittävä siirtymä tässä asetelmassa havainnollistuu 2000-luvulla käydyissä monipuolistuvissa keskusteluissa sekä miesten seksuaalisuudesta (esim. Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 230–233; Kontula 2012) että kokonaisvaltaisesti miehenä olemisesta (esim. Eerola 2014).

Erityisesti kriittinen miestutkimus on olennaisella tavalla moninaistanut keskustelua miehistä ja mas-

kuliinisuuksista osoittaessaan, kuinka länsimaaisessa kulttuurissa hegemonista maskuliinisuutta ovat määrittäneet ennen kaikkea suorituskeskeisyys, toiminnallisuus, valta, rationaalisuus, heteroseksuaalisuus ja fyysinen voima. Näiden piirteiden varaan rakentuneen modernin maskuliinisuuden ideaalin murentuminen on yksi keskeinen kriittisen miestutkimuksen tekemä havainto. (Connell & Messerschmidt 2005; Jokinen 2010; Nieminen 2013.) Esimerkiksi heteromaskuliinisuutta on pitkään tarkasteltu monoliittina. Tuoreissa tutkimuksissa on kuitenkin haluttu korostaa muutoksen mahdollisuuksia ja huomiota on kiinnitetty heteromaskuliinisuuden moninaisuuteen. (Beasley 2015a; Beasley 2015b; Holmes 2015.)

Miesten seksuaalisuudesta 2000-luvulla julkaistuista tutkimuksista voidaan erottaa kaksi tutkimuksellista painopistettä, joista toisessa huomio kohdistuu miesten seksuaalisuuden lääketieteellistymiseen. Miesten seksuaalisuuden lääketieteellistymistä tarkastelevissa tutkimuksissa havainnollistetaan, kuinka käsityksemme siitä, mitä miesten seksuaalisuus on ja mitä se voisi olla, muovautuu entistä keskeisemmin lääketieteellisissä käytännöissä. (Mamo & Fishman 2001; Marshall & Katz 2002; Marshall 2006; Potts 2000; Tiefer 1994; Winton 2000.) Erektiolääkkeiden on katsottu toimivan yhtenä uutena teknologiana, joka ylläpitää normatiivisia käsityksiä heteroseksuaalisesta seksistä (Mamo & Fishman 2001; Marshall 2010). Toinen tutkimuksellinen painopiste on miesten seksuaalisuuden monimuotoisuutta korostavissa näkökulmissa, jolloin useat stereotyyppiset ja normatiiviset näkemykset miesten seksuaalisuudesta ja seksuaalisesta nautinnosta asettuvat kyseenalaisiksi. Näissä tutkimuksissa on tarkasteltu muun muassa sitä, minkä merkityksen miehet itse antavat intiimille läheisyydelle, kun he määrittelevät seksuaalisuuttaan ja seksuaalista nautintoaan. (Hughes 2011; Potts ym. 2004; Potts ym. 2006; Sandberg 2013; Watson ym. 2015.)

Tässä artikkelissa kysyn, millä tavoin miesten seksuaalisuus asettuu hallinnoinnin kohteeksi aikavälillä 2000–2013 julkaistuissa seksuaalilääketieteellisissä ja seksologisissa teksteissä. Analyysin keskiössä on miesten seksuaalinen nautinto, jonka lisääminen ja varmistaminen ovat seksuaalilääketieteellisten ja seksologisten tekstien aukikirjoittamaton tavoite. Analysoimieni tekstiaineistojen opastava tieto tekee miehille mahdolliseksi haluta ja saada seksuaalielämältään enemmän. Tarkasteluni ytimessä ovat yhtäältä seksuaalilääketieteellisten ja seksologisten tekstien yhteneväiset tavat lisätä miesten seksuaalista nautintoa. Toisaalta analyysini tekee näkyväksi seksologian tapoja irtaantua seksuaalilääketieteellisistä tulkinnoista tarjoamalla vaihtoehtoisia ja moninaistuvia tulkintoja miesten seksuaalisuudesta ja seksuaalisesta nautinnosta.

Selkeän rajan vetäminen seksuaalilääketieteen ja seksologian välille on usein mahdotonta, sillä seksuaalilääketieteelle ominainen häiriöihin ja ongelmiin keskittyminen kulkee paikoin vahvasti mukana myös seksologisessa opas- ja tietokirjallisuudessa. Seksologiassa lääketieteellisten näkökulmien rinnalla kulkevat kuitenkin myös seksuaalisuuden moninaisuutta korostavat näkökulmat (ks. Tiefer 2000), jolloin nimenomaan seksologiassa ymmärrys seksuaalisuudesta on potentiaalisesti laveampi. Ilpo Helén (2002, 111) esittää tärkeän kysymyksen siitä, minkälaisia kamppailuja ja uusia poliittisia kysymyksiä elämän lääketieteellistyminen tuo mukanaan. Tässä artikkelissa käsittelen sekä seksuaalielämän lääketieteellistymisen mukanaan tuomaa normalisoivan hallinnan vahvistumista että niitä kysymyksenasetteluja ja vastarintaa, jotka haastavat ja kyseenalaistavat lääketieteen kasvavaa määrittelyvaltaa ja normalisoivaa hallintaa.

Seksuaalilääketieteelliset ja seksologiset julkaisut ovat tärkeä tutkimuskohde, sillä ne tarjoavat miehille seksuaalisen subjektivoitumisen eväitä.

Kolme vuosikymmentä sitten Victor Seidler (1987, 108) nosti kirjoituksessaan esiin tarpeellisen seikan puolustaessaan vähemmän instrumentaalista näkökulmaa miesten seksuaalisuuteen, jotta miehille voisi syntyä läheisempi ja intiimimpi suhde sekä itseen että kumppaniin. Miesten seksuaalisuus pelkistyy kuitenkin edelleen usein nimenomaan seksuaaliseksi suorituskyvykkyudeksi. Esimerkiksi tuoreessa Väestöliiton toteuttamassa suomalaisten poikien seksuaalisuutta koskevia näkemyksiä kartoittavassa tutkimuksessa nousi esiin poikien huoli seksuaalisesta riittävydestään ja kyvykkyystään, jota punnittiin peniksen kokoon sekä toimintakykyyn liittyvien kysymysten kautta (Anttila 2012, 33–38, 49–53; Kekkonen 2012, 235–241). Analyysini ytimessä on nimenomaan miesten seksuaalista kyvykkyyttä korostavien ja vahvistavien lausumien sekä niitä kyseenalaistavien lausumien keskinäisen jännitteen paikantaminen diskursiivisista käytännöistä.

Lähden liikkeelle tarkastelemalla foucault’laisen hallinnan analytiikan tarjoamaa analyttistä näkökulmaa valtaan, vastarintaan ja nautintoon. Tämän jälkeen esittelen käyttämäni tutkimusaineistot ja analyysitavan. Empiirisessä osassa hallinnan tavat jäsentävät analyysia. Hallinnan tavoista ensimmäisenä tarkastelen niitä tapoja, joilla seksuaalilääketieteessä miesten seksuaalisuus asetetaan mitattavaksi. Tässä osiossa tarkasteltavaksi tulee nimenomaan seksuaalilääketieteen ja seksologian yhteneväinen ymmärrys miesten seksuaalisuudesta yhdyntä-, erektio- ja ejakulaatiokyvykkyutenä. Toiseksi tarkastelen, miten ammattilaisille suunnatuissa seksologisissa teksteissä lähdetään kyseenalaistamaan ja haastamaan seksuaalista kyvykkyyttä korostavaa lääketieteellistä valtaa. Näissä diskursiivisissa kamppailuissa käsitykset miesten seksuaalisuudesta ja sukupuoli-identiteetistä problematisoituvat. Problematisoitumisen yhteydessä käsitykset miesten seksuaalisuudesta, seksuaalisesta nautinnosta ja maskuliinisuudesta menettävät selkeitä

ääriviivansa. Kolmantena hallinnan ulottuvuutena tarkastelen miesten seksuaalisesti nauttivan kehon yksilöllistymistä ja moninaistumista laajemmalle yleisölle suunnattujen seksologisten opaskirjojen tarjoamissa näkökulmissa. Lopuksi teen yhteenvedon sekä päätelmiä vallan, vastarinnan ja nautinnon jännitteisestä limittymisestä toisiinsa. Esitän, että lääketieteen tiukentuvassa otteessa miehen omasta ja erityisestä seksuaalisuudesta tulee vapauttamisen kohde.

Valta, vastarinta ja nautinto

[O]nkin tärkeää tietää, missä muodoissa, mitä kanavia pitkin ja mitä diskursseja seuraillen valta pääsee tunkeutumaan kaikkein hienosyisempiin ja yksilöllisimpiin käyttäytymismuotoihin. Mitä reittejä kulkien se onnistuu saavuttamaan halun harvinaisimmat ja tuskin havaittavat muodot ja kuinka se läpäisee päivittäiset nautinnot ja hallitsee niitä? Ja miten kaiken tämän seurauksena saattaa olla niin kieltoja, esteitä ja torjuntaa kuin alkuunpanemista ja kiihdyttämistäkin? On saatava selville ”vallan monimuotoiset tekniikat”. (Foucault [1967,1984] 2010a, 19.)

Teoreettisena tulkintakehyksenä hyödyntämäni hallinnan analytiikka tarjoaa välineistön analysoida seksuaalilääketiedettä ja seksologiaa vallan ja vastarinnan näkökulmista. Hallinnan analytiikka ammentaa ajattelujärjestelmiä tutkineen Michel Foucault’n filosofisesta tuotannosta. Foucault’n mukaan valta ei operoi ainoastaan yhteen suuntaan kieltoja ja normeja asettamalla, vaan valtaan sisältyy lähtökohtaisesti aina myös vastarinnan mahdollisuus (Foucault [1967,1984] 2010a, 116). Näin valta yhtäältä normalisoi, rajaa ja yksipuolistaa miesten seksuaalisen nautinnon ilmenemisen mahdollisuuksia. Toisaalta valta tuottaa vastarintaa monipuolistaen ymmärrystä seksuaalisuudesta ja nautinnosta. Olennaista on vallan pyrkimys seksuaalisen nautinnon lisäämiseen ja varmistamiseen, joka on sekä normalisoi-

van hallinnan että vastarinnan keskeisin päämäärä. Näin seksuaalisuuden yhä laajempi haltuunotto ja hallinnalle alistaminen ei tapahdu nautintoa tukahduttaen, vaan päinvastoin nautinnon aluetta laajentaen ja moninaistaen. (emt. 40–41, 71, 74.) Tässä konkretisoituu Foucault'n näkemys seksuaalisuuden alueen hallinnan kasvun moninaisuudesta: normalisoivan hallinnan tiukentuva ote kutsuu esiin sitä haastavia diskursseja ja vastarintaa. Samalla se houkuttelee myös nautintoa. Näin miesten seksuaalisen nautinnon diskurssit moninaistuvat ja laajenevat nimenomaan vallan ja vastarinnan verkostossa. (Ks. emt. 32–33, 40.)

Amy Allen (2011) valottaa osuvasti ja havainnollisesti Foucault'n teoreettista näkökulmaa minuiden muotoutumiseen. Hänen mukaansa keskeistä on tunnistaa yhtäältä rajoittava, normalisoiva valta ja toisaalta yksilön mahdollisuus vapauteen ja autonomisuuteen. Vapauden ja vastarinnan mahdollisuudet eivät avaudu vallan ulkopuolella, vaan ne sisältyvät olennaisella tavalla itse valtaan. Kevin Thompson (2003) korostaa Allenin tavoin vallan ja vapauden samanaikaisuuden keskeytyttä foucault'laisessa lähestymistavassa. Thompsonin mukaan viimeisten elinvuosien sa teoreettisissa pohjustuksissa Foucault hahmottaa kriittiselle analyysille merkittävimmäksi tavoitteeksi uudenlaisten elämänmuotojen ja olemisen tapojen kartoittamisen. Analyysissani vallan tarkasteleminen kompleksisena ja jännitteisenä tarjoaa yhtäältä kriittisen näkökulman normalisoivan hallinnan yhä ankarampaan otteeseen miesten seksuaalisuudesta. Samanaikaisesti noston toisaalta esiin vastarinnan muotoja, jolloin korostuu seksuaalisuutta määrittelevien diskurssien luonne mahdollisuuksille avoimina, liikkuvina kokonaisuuksina.

Foucault'lainen hallinnan analytiikka avaa tässä artikkelissa näkökulman niihin tapoihin, joilla miesten seksuaalinen nautinto asettuu tietämisen ja moninaisen hallinnoinnin kohteeksi seksuaali-

lääketieteellisissä ja seksologisissa teksteissä. Foucault määrittelee *Tiedon arkeologiassa* diskursiivisen käytännön käsitteen sääntöjen kokonaisuudeksi, joka ohjaa ajattelua muotoillessaan järjestelmällisesti puhuntansa kohteet (Foucault [1969] 2005). Tarkasteleman tekstit muodostavat miesten seksuaalisuutta koskevan diskursiivisen käytännön. Ajattelussani diskursiivinen käytäntö jäsentyy tietokäytännöiksi: kyse on niistä tiedontuotannon käytännöistä, joissa muotoutuu ymmärrys siitä, mitä miesten seksuaalisuus on ja mitä se voisi olla. Tekstit muodostavat monisäikeisen tietokäytäntöjen verkoston, jossa seksuaalilääketieteelliset ja seksologiset tekstit ovat dialogisessa suhteessa toisiinsa. Olennaisista diskursiivisista käytännöistä on niiden luonne liikkuvina, monisäikeisinä kokonaisuuksina, jolloin tietokäytännöistä on mahdollista paljastaa yhtäältä jatkuvuuksia sekä pysyvyyskiä ja toisaalta murtumia, muutoksia sekä vastarintaa (Foucault [1969] 2005; Foucault [1967,1984] 2010a, 47; Foucault [1969] 2014a; Foucault [1969] 2014b). Miesten seksuaalisuutta koskevissa tietokäytännöissä jatkuvuus ja pysyvyys piirtyvät esiin ilmeisinä: miesten seksuaalisuutta koskeva tieto kasautuu erektiokyvyn ympärille. Pysyvyyttä korostavien kasaumien ilmeisyyden seasta on erotettavissa kuitenkin myös vastarintaa ja murtumia. Juuri pysyvyyksien ja murtumien diskursiivinen vuoropuhelu on tarkasteluni keskiössä. Analyysini tekee näkyväksi normalisoivan hallinnan ja tätä haastavien vastarinnan muotojen samanaikaisuutta ja päällekkäisyyttä (ks. Allen 2011; Thompson 2003). Tässä artikkelissa käytän vallan ja vastarinnan käsitteitä avaamaan näkökulmia tietokäytäntöjen monisäikeisyyteen.

Seksuaalilääketiede kietoutuu osaksi normalisoivaa hallintaa luodessaan käsityksiä tavoiteltavan arvoisesta normatiivisesta seksuaalielämästä ja tarjotessaan mahdollisuuksia vaikuttaa lääkkeillä seksuaalisuuteen, erityisesti seksuaaliseen toimintakykyyn (esim. Marshall 2010). Ere-

tiolääkkeiden kohdalla toistuu medikaaliselle teknologialle tyypillinen pyrkimys poistaa kyvyttömyyttä (ks. Helén 2002, 108). Ihmiselämän hallinnallistuminen on herättänyt moraalisia kiistoja ja määrittelyvaltaa koskevia kamppailuja. Näissä kiistoissa keskiöön nousee kysymys siitä, kenellä on oikeus määritellä ja hallinnoida elämäämme. (Rose 2013, 312.) Vastarinnan muotoja on kartoitettu erityisesti ihmisten kokemuksista tarkastelevissa tutkimuksissa (esim. Howson 1999; Murphy 2003; Potts 2004; 2006). Tässä artikkelissa valtaa ja vastarintaa tarkastellaan seksuaalilääketieteellisten ja seksologisten tekstiaineistojen yhteydessä. Miesten seksuaalisuuden lääketieteellistymisen ympärillä käydyt keskustelut ovat yksi esimerkki määrittelyvaltaa koskevista kiistoista.

Tutkimusaineistot ja analyysitapa

Tutkimusaineistoni (2000–2013) koostuu seksuaalilääketieteellisistä artikkeleista (9 kpl), miesten seksuaalisuutta ja miesten sukupuoli-identiteettiä käsittelevistä artikkeleista (11 kpl), seksologisista opaskirjoista (2 kpl) ja kliinisen seksologian oppikirjasta. Aineiston valinnassa kriteerinä on ollut se, että tarkasteltavat tekstit käsittelevät aikuisten miesten seksuaalisuutta ja että ne on julkaistu alun perin suomen kielellä. Mukana ovat kaikki tarkasteluajanjaksolla ilmestyneet pelkästään miesten seksuaalisuutta käsittelevät seksologiset opaskirjat. Kliinisen seksologian oppikirjasta mukana ovat miesten seksuaalisuutta käsittelevät osiot. Määrittelen tutkimusaineistona käyttämäni seksologiset tekstit seksologiseksi opas- ja tietokirjallisuudeksi.¹ Nämä seksologiseksi opas- ja tietokirjallisuudeksi määrittelemäni tekstit eroavat puhtaasti fysiologiseen ulottuvuuteen keskittyvästä seksuaalilääketieteellisestä lähestymistavasta siinä, että niissä seksuaalista ihmistä pohdiskellaan kokonaisvaltaisemmin. Esimer-

iksi miehisyyttä tarkastellaan näissä teksteissä ”biologis-käyttäytymistieteellisenä kokonaisuutena” (Huhtaniemi & Pöllänen 2001, 1961). Huomionarvoista on, että osa seksologisiksi opas- ja tietokirjallisuudeksi luokittelemistani teksteistä on julkaistu lääketieteellisissä julkaisuissa. Vastaavasti olen luokitellut kaksi seksologisessa koelmateoksessa julkaistua artikkelia seksuaalilääketieteellisiksi teksteiksi.

Seksuaalilääketieteellinen ja seksologinen tieto on luonteeltaan ohjaavaa, opastavaa ja huolehtivaa. Tällainen hallinta kohdistaa vaikutuksensa yksilön itseohjautuvuuteen (Kaisto & Pyykkönen 2010, 11). Foucault’n työtä hallinnan analytiikan suuntaan kehittänyt Nikolas Rose (2013) näkee itsehallinnan kytkeytyvän yhä enenevässä määrin biologisiin ja biolääketieteellisiin hallinnan muotoihin. Seksuaalilääketieteelliset tulkinnat seksuaalisuudesta asettavat seksuaalisen ihmisruumiin kasvavissa määrin lääkkeellisen ja lääketieteellisen muuntelun kohteeksi. Elämän lääketieteellistyminen vaikuttaa olennaisella tavalla käsityksiimme siitä, mitä on olla seksuaalinen ihminen. Vastaavasti myös seksologinen opas- ja tietokirjallisuus tuottaa ymmärrystä seksuaalisena ihmisenä olemisesta. Tarkasteleman yleistajuiset seksologiset opaskirjat ovat osa self help -kirjallisuuden kasvavaa joukkoa. Self help -kirjallisuus on nähty keskeisenä hallinnan arkinen ilmentymisen paikkana, sillä se ohjaa lukijaansa itsensä tarkkailemiseen ja paremman elämän saavuttamiseen (Hazleden 2003; Rimke 2000; Sothorn 2007). Ehdotuksillaan hyvästä ja tavoiteltavasta elämästä opaskirjallisuus tarjoaa elämisen malleja ja puuttumisen välineitä ihmisten elämänkulkuun.

Seksuaalilääketieteelliset ja seksologiset tekstit pyrkivät opastamaan ja ohjeistamaan seksuaalisen subjektin kehittymistä asettaen miesten seksuaalisuuden biovallan alaisuuteen, joka Michel Foucault’n määritelmän mukaan toimii

1 Varsinaista seksologista alkuperäistutkimusta tarkastellussani ei ole mukana lainkaan.

keskeisimpänä hallinnan ja poliittisten kampaailujen alueena moderneissa länsimaisissa yhteiskunnissa (Foucault [1967,1984] 2010a; 2010b). Markku Koivusalon (1998, 268) tulkitsemana biovalta operoi ”elämän hallinnoinnin kautta”. Tällöin hallinnointi kohdistuu elämään itseensä, ihmisten elinvoimiin ja elintoimintoihin, joista on tullut yhä kokonaisvaltaisemman ohjailun, opastamisen ja lääkitsemisen kohteita (Helén 2002, 110; Helén 2013, 328). Biovallan kehittämisessä tiedontuotannolla on keskeinen rooli, sillä biovalta kytkeytyy olennaisella tavalla juuri tietoon. Foucault’n tarkastelun ytimessä onkin nimenomaan tieto-valta-muodostumien hahmottaminen ja niiden merkitys subjektiviteetteja muotoilevina (Foucault [1967,1984] 2010a, 13–117; Foucault [1975] 2014c).

Tarkastelen miesten seksuaalisuudesta tuotetun tiedon mahdollistumista tieto- ja valtakäytännöissä. Käsitteenä diskursiivinen käytäntö kuvaa suhteisuutta ja rinnakkaiseloja (Foucault [1969] 2005, 87–103). Analysointitapana hyödyntämäni tarkka lähiluku onkin mahdollistanut huomion kiinnittämisen siihen, miten miesten seksuaalisuutta koskevat lausumat ovat keskinäisessä suhteessa toinen toisiinsa (ks. emt. 46, 87–103; Foucault [1969] 2014b, 84–85). Olen lähtenyt liikkeelle lausumatasolta, kiinnittäen huomiota jatkuvuuksiin ja murroksiin. Tarkastellessani jatkuvuuksia keskityn ennen kaikkea siihen, miten käsitys miesten seksuaalisuudesta ja seksuaalisesta nautinnosta luonnollistetaan toistettaessa vakiintuneita tietokäytäntöjä. Jatkuvuuksien ja pysyvyyden tarkastelusta liikahtan kohti epäjatkuvuuksia ja muodonmuutoksia, jolloin huomioni Foucault’n ([1967,1984] 2010a, 128–135) ja Helénin (2005, 100–104) ajatuksia seuraten kohdistuu miesten seksuaalisuuden luonnetta koskeviin kyseenalaisuuksiin ja ongelmanasetteluihin.

Tarkastelen erityisesti sitä, millaisten vallan mekanismien seurauksena murrokset tulevat mah-

dollisiksi miesten seksuaalisuutta käsittelevässä tekstiaineistossa. Foucault’n mukaan muutokset edellyttävät muodonmuutoksia käytännöissä sekä käytäntöjen suhteissa toinen toisiinsa (Foucault [1969] 2005, 270). Murroksia analysoidessani keskeiseksi nousee kysymys siitä, millaisissa yhteyksissä seksuaalisuuden diskurssiin valuu uudenlaisia elementtejä sekä millaisiin laajempiin kokonaisuuksiin miesten seksuaalisuutta koskevien tietokäytäntöjen murrokset ovat yhteydessä. Tarkastelen seksuaalilääketieteellisiä ja seksologiaa tietokäytäntöjä suhdeverkostona, jolla on omat vakiintuneet käytäntönsä ja joita vaihhekkaiset muutoksia ennakoivat ilmaantumiset ravistelevat ja muuttavat. Analyysin kohteena ovat siis yhtäältä miesten seksuaalisuutta normalisoivat tietokäytännöt. Toisaalta tarkasteluni suuntautuu maskuliinisuutta, miesten seksuaalisuutta ja seksuaalista nautintoa koskeviin problematisointeihin, jotka ilmaantuvat pieninä ja piiloisina keskelle erektiokyvyn tärkeyttä korostavaa kokonaisuutta.

Seksuaalisten suoritusten mittaaminen

Peter Miller ja Nikolas Rose (2010, 28) kuvaavat rationaliteetin käsitteellä ajattelutyyplejä, jotka tekevät todellisuudesta hallittavan laskelmoinnin ja ohjelmoinnin kohteen. Seksuaalilääketieteessä seksuaalisuutta tarkastellaan pääasiassa yksipuolisesti fysiologisesta ja yhdyntäkeskeisestä näkökulmasta. Miesten seksuaalisuuden rationalisointi yhdyntäkyvykkyytensä tulee esiin seuraavassa aineistokatkelmassa:

Säännöllisten viikoittaisten yhdyntöjen lukumäärä oli selvästi pienempi miehillä, joilla oli keskivaikea tai vaikea erektiohäiriö, verrattuna erektiohäiriötä potemattomiin. Lievä erektiohäiriö ei estänyt säännöllisiä viikoittain tapahtuvia yhdyntöjä. (Koskimäki, Hakama, Huhtala & Tammela 2000, 737.)

Edellä esitetyssä katkelmassa havainnollistuu, kuinka seksuaalilääketieteellisissä tulkinnoissa miesten erektiokyvyksi pelkistyt seksuaalisuus rationalisoidaan mitattavaksi kohteeksi. Mitauksen kohteeksi asetetaan erektiohäiriön vaikeuden aste, yhdyntöjen määrä ja säännöllisyys. Seksuaalisuus, ja aineistokatkelman yhteydessä nimenomaan miesten yhdyntäkyvykyys, asettuu hallittavaksi mitattavana määreenä.

Seksuaalilääketieteen kiinnostus kohdistuu seksuaalisiksi ongelmiksi ja toimintahäiriöiksi nimettyihin fysiologisiin tiloihin. Seksuaalisia ongelmia ja toimintahäiriöitä määriteltäessä teksteissä itsestään selväksi lähtökohdaksi asetetaan molemminpuolinen heteroseksuaalinen yhdyntänautinto. Tällöin nimenomaan yhdyntäkyvykyys on lääkitsemisen, puuttumisen ja korjaamisen kohteena. Yhdyntäkyvykyuden rooli on keskeinen seksuaalilääketieteen ohella myös seksologiassa erityisesti silloin, kun tarkasteltavina ovat seksuaalisiksi toimintahäiriöiksi nimetyt seksuaalisuuden osa-alueet. Esimerkiksi klinisen seksologian käsikirjan luvuissa, joissa tarkastellaan miesten siemensyöksyn ja orgasmin häiriöitä sekä erektiohäiriöitä, häiriöt esitetään yhdynnän yhteydessä yli kuskymmentä kertaa ja muun kuin yhdynnän yhteydessä alle kymmenen kertaa (Virtanen 2002, 173–236). Lähtökohtaisena oletuksena on tällöin se, että erektio- ja ejakulointikyky ovat tärkeitä nimenomaan yhdyntänautinnon saavuttamisen kannalta. Tällöin huomioimatta jää se mahdollisuus, että erektio- ja ejakulointikyvykyys voisivat olla tavoiteltavia myös muun kuin yhdyntänautinnon saavuttamiseksi.

Seksuaalilääketieteellisissä tulkinnoissa yhdyntä- ja erektiokyvykyuden vaatimus on keskeinen miesten seksuaalisuutta määrittävä lähtökohta eikä yhdyntä- ja erektiokeskeistä ymmärrystä miesten seksuaalisuudesta kyseenalaisteta. Tällöin tulee mahdolliseksi esittää seuraavanlaisia kannanottoja:

Erektiohäiriöiden merkitys elämänlaatua heikentävänä tekijänä on tullut esille yhä selvemmin julkisen keskustelun ja asenteiden vapautumisen myötä (Piha 2003, 2425).

Vaikka seksuaalinen aktiivisuus on käsitteenä laajempi, voidaan yhdyntää pitää seksuaalisen aktiivisuuden kulminaatiopisteenä. Siksi erektiokyky määrittää keskeisesti miehen seksuaalisuuden ilmenemismuotoja. (Kaipia & Tammela 2009, 1120.)

Tekstit toimivat ikään kuin itseään toteuttavina ennustuksina; kun seksuaalisuuden toteuttamisen konkreettisten vaihtoehtojen esittäminen jää näkymättömäksi, erektiohäiriöt myös olennaisella tavalla heikentävät elämänlaatua. Muunlaisen seksuaalisuuden toteuttamisen mahdollisuuksien puuttuminen kiinnittää miesten seksuaalisuuden ja seksuaalisen nautinnon entistä tiukemmin yhdyntä- ja erektiokykyyn sekä penikseen. Yhdyntäkeskeinen ymmärrys seksuaalisuudesta korostuu seksuaalilääketieteellisissä tulkinnoissa seksuaalisuudesta. Seksuaalisiksi toimintahäiriöiksi nimetyt ongelmat tulevat olemassa oleviksi nimenomaan yhdyntäseksuaalisuuden yhteydessä. Täsmällisempää olisikin puhua yhdyntäseksuaalisuuden toimintahäiriöistä. Tällöin vältyttäisiin ajatukselta, että koko seksuaalisuus on häiriintynyt yhdyntäkyvykyuden puuttuessa.

Miesten seksuaalisuutta yhteiskuntatieteellisistä näkökulmista tarkastelevissa tutkimuksissa on korostettu, kuinka seksuaalinen kyky ja kyvykyys ovat kulttuurissamme vahvimpia miesten seksuaalisuutta ja laajemmin heteromaskuliinisuutta sääteleviä normeja (esim. Plummer 2005). Ilpo Helén on tuonut historiallisen tutkimusaineistonsa valossa esiin, kuinka seksologisen opaskirjallisuuden perinteessä miesten seksuaalisuutta on määrittänyt 1900-luvun alkupuolelta lähtien keskeisesti yhdyntäkyvykyys, jonka on ymmärretty mahdollistavan heteroseksuaalisessa parisuhteessa molemminpuolisen nautinnon (Helén

1997, 309–342; Helén 1999, 206–207). Erektio- ja yhdyntäkyvyn vaatimuksen voidaankin ymmärtää kiinnittyvän olennaisella tavalla nimenomaan konventionaaliisiin heteroseksikäytäntöihin.

Tutkimusaineistossani erektio- ja yhdyntäkyvyn ohella ejakulaatiokyvyn merkitys nousee keskeiseksi. Erektion ohella ejakulointi on myös lääkitsemisen kohteena. Tarkastelemassani aineistossa oikein ajoitetun siemensyöksyn tärkeys korostuu erityisesti normatiivisiin heteroseksikäytäntöihin liittyvässä seksuaalisessa vuorovaikutuksessa. Seksuaalilääketieteelliset tekstit tarjoavat tarkkoja aikarajoja ejakuloinnille. Seuraavassa aineistokatkelmassa havainnollistuu se, kuinka liian aikaisin tapahtuva ejakulointi on ongelma nimenomaan normatiivisen heteroseksuaalisen vuorovaikutuksen kannalta:

Ennenaikaisen siemensyöksyn tiedetään aiheuttavan partnereissa turhautumisen, tyytymättömyyden ja jopa vihan tunteita ja miehessä heikentynyttä itsetuntoa, itseluottamusta ja vaikeuksia aloittaa uusi suhde, ahdistuneisuutta ja masennusta. Patrick työtovereineen tutki 1587 paria ja selvitti sekä miehen että naisen mielipiteitä yhdynnästä. (Piha 2007, 3286.)

Ymmärrys liian aikaisin tapahtuvasta ejakulaatiosta kiedotaan tässä yhdyntäkeskeiseen seksuaalikäsitukseen, jolloin naisten seksuaalinen tyytyväisyys asetetaan riippuvaiseksi miesten ejakulaationopeudesta. Liian aikaisin tapahtuvan ejakulaation ohella seksuaalilääketieteellisissä teksteissä tuodaan esiin, kuinka ejakulointi ei toisaalta saisi tapahtua myöskään liian myöhään:

Normaalisti siemensyöksy tulee 3–8 minuutin kuluessa yhdynnän aloittamisesta, mutta jos siihen menee yli 20–30 minuuttia, kyseessä voidaan katsoa olevan viivästynyt siemensyöksy. (Kaipia & Tammela 2009, 1122).

Ejakuloinnin tiukat aikarajat kiinnittävät miesten seksuaalisen nautinnon ankaran säätelyn ja rationalisoinnin kohteeksi.

Helénin (1999) tulkinnan mukaan William Mastersin ja Virginia Johssonin 1960- ja 1970-luvuilla julkaistuissa seksuaalitieteellisissä raporteissa miesten seksuaalisesti nauttiva ruumiillisuus tyypistyy ”siemensyöksynäytökseen” (emt. 205). Ejakulaatioreaktioiden yksipuoliseen kuvaamiseen keskittyville Mastersille ja Johnsonille miesten orgasmikokemuksen luonne näyttäytyy itsensänselvyytenä (emt.). Ejakulaation olennainen merkitys miesten seksuaalista ruumiillisuutta määriteltäessä on yhä keskeisesti esillä 2000-luvulla julkaistuissa sekä seksuaalilääketieteellisissä että seksologisissa teksteissä.

Miehille tarjotaan myös opastusta siemensyöksyn hallintaan. Siemensyöksyn hallintaan liittyvien harjoitusten laajuus tulee parhaiten esille seuraavan seksologisesta opaskirjallisuudesta poimimani aineistokatkelman yhteydessä:

Seuraava kahdeksanosainen menetelmä on tarkoitettu miehen yksin tehtäväksi. [...] Harjoitusta suositellaan tehtäväksi 4–5 kertaa viikossa, ja jokaisen harjoittelukerran tulisi kestää 15–30 minuuttia. (Heusala 2005, 171.)

Siemensyöksyn hallintaan tähtäävissä harjoituksissa on pääasiassa kyse juuri tällaisista yksin tehtävistä aikaa vievistä ”yksilöharjoituksista” (esim. Heusala 2005, 171–178), joista miehiä kannustetaan vähitellen siirtymään yhdyntään: ”Mikäli mies pystyy hallitsemaan itsensä hyvin edellisessä tilanteessa, on vuorossa harjoittelu *oikeassa tilanteessa eli yhdynnässä*” (Heusala 2005, 176, kurssiivi MH). Katkelmassa tiivistyy yhdyntäkeskeinen ymmärrys seksuaalisuudesta, jossa ”oikea tilanne” on nimenomaan yhdyntä, jonka oikeanlainen onnistuminen on harjoittelun päämääränä. Tutkimusaineistossa miesten seksuaalisuus rationalisoidaan normatiiv-

visten heteroseksikäytäntöjen kontekstissa, jossa miehen on onnistuttava täyttämään yhdyntäseksissä roolinsa mukaiset odotukset ja tarjottava naiselle seksuaalista nautintoa peniksellään.

Analyyksini tekee näkyväksi normalisoivan hallinnan kiinnittymistä heteroseksikäytäntöihin seksuaalikäyttäytymistä ohjaamalla ja rationalisoimalla. Tekstit ohjaavat ja opastavat miehiä sisäistämään normatiivisten heteroseksikäytäntöjen mukaisen seksuaalikäyttäytymisen. Helén (1999, 208) on havainnollistanut miesten seksuaalisuuden yksinkertaistavaa ymmärrystä esittämällä, kuinka miesten seksuaaliset reaktiot, kokemukset ja seksuaalinen nautinto typistetään sarjaan erektio-penetraatio-siemensyöky. Seksuaalilääketieteen tiukentuva ote kohdistuu nimenomaan normatiivisten heteroseksikäytäntöjen mukaiseen yhdyntä-, erektio- ja ejakulaatiokyvykkyteen. Vaillinaisen erektion sekä väärään aikaan tapahtuvan ejakulaation hoitamisella ylläpidetään tällöin normatiivisia heteroseksikäytäntöjä. Seksuaalilääketieteellisissä tulkinnoissa miesten seksuaalisuudesta tehdään nimenomaan yhdyntäseksuaalisuutta, nautinnosta yhdyntänautintoa.

Seksuaalinen suorittaminen sukupuoli-identiteettinä

Edellä havainnollistin, kuinka yhdyntäkeskeisinä jäsenyissä seksuaalilääketieteellisissä diskursseissa erektiokyvyn puute ja väärin ajoitettu ejakulaatio merkityksellistyvät seksuaalielämän häiriöinä ja merkittävinä ongelmina. Toin esiin, kuinka seksuaalilääketieteelliset määritelmät häiriöistä ovat olennaisesti esillä myös seksologiassa. Nyt siirryn tarkastelemaan seksuaalilääketieteestä irtaantuvia seksologisia tulkintoja miesten seksuaalisuudesta. Seuraavassa aineistokatkelmassa erektio-ongelmia lähestytään seksuaalilääketieteellisestä näkökulmasta selkeästi poikkeavalla tavalla, jolloin huomion kohteena ei ole ainoastaan erektiokyvyn puuttuminen:

Seksuaalisesti passiivinen mies, tai mies, joka ei ole kovin kiinnostunut seksistä, on mieheyden määritelmien mukaan vähintäänkin omituinen. Seksuaalisuuteen liittyvät pelot ja häiriöt, erityisesti erektio-ongelmat voivat uhata miehen koko sukupuoli-identiteettiä, mieheyttä. (Väisälä 2006, 243.)

Erektio-ongelmien sijaan aineistokatkelmassa lähestytään seksuaalisuuden ja mieheyden yhteen kietoutumisen ongelmallisuutta kuvattaessa, kuinka seksuaalisen kyvykkyuden puute voi uhata miehen sukupuoli-identiteettiä. Katkelman yhteydessä sukupuoli-identiteetti tulee ymmärretyksi mieheyden kokemuksena.

Mieheyden kokemuksen ja seksuaalisuuden välistä suhdetta on selvitetty niissä lukuisissa tutkimuksissa, joissa on tarkasteltu maskuliinisuuden ja miesten seksuaalisen kyvykkyuden läheistä suhdetta. Miesten kokemuksia kartoittavissa tutkimuksissa tuodaan esiin, kuinka seksuaalisuus ja erityisesti seksuaalinen kyvykkyys mahdollistavat miehille kokemuksen itsestään miehinä. (Aboim 2012; Fergus, Gray & Fitch 2002; Kolling 2012; Oxlund 2012; Potts 2000.) Näiden tutkimusten valossa mieheys konkretisoituu tekemisenä, jossa käsitys itsestä miehenä saavutetaan maskuliinisuuden määreet täyttämällä (ks. Jokinen 2010, 129). Tulkinnassani viitataan mieheydellä miesten omaan kokemukseen itsestään miehinä, joka saavutetaan maskuliinisuutta tekemällä. Tarkasteleman aineiston heteronormatiivisuudesta johtuen aineistossa puhutaan nimenomaan heteromieheydestä. Siksi käytän tulkinnassani myös heteromaskuliinisuuden käsitettä, joka kuvaa täsmällisemmin niiden miehen sukupuoli-identiteetille asetettujen kulttuuristen ihanteiden ja odotuksien joukkoa, joita miehille asetetaan nimenomaan heteroseksuaalisessa kontekstissa.

Seuraava katkelma on yksi esimerkki siitä, miten seksologisessa kirjallisuudessa lähdetään avaamaan seksuaalisen kyvykkyuden, tässä yhteydessä

erityisesti erektiokyvykkyyden, merkitystä miehen sukupuoli-identiteetin kannalta:

Miehen on vaikea hahmottaa itseään miehenä, esimerkiksi erektiokyvyn hävitessä [...] [M]ieheyttä on totuttu peilaamaan sukupuolielimiin tai niiden toimintoihin, jolloin tilanteen muuttuessa oma sukupuoli voidaan kokea epävarmaksi. (Rosenberg 2006, 283.)

Erektiokyky merkityksellistyy tekstissä miehen sukupuoli-identiteetin mahdollistavaksi tekijäksi. Katkelmassa painotetaan nimenomaan tottumusta, jolloin välittyä ymmärrys siitä, etteivät käsitykset mieheydestä ja miesten seksuaalisuudesta pohjautu luonnollisiin tosiasioihin. Sen sijaan kyse on ainoastaan totutuista tavoista toimia, jolloin teksti avaa olennaisella tavalla myös toisin toimimisen mahdollisuuden.

Myös seuraavassa aineistokatkelmassa asetetaan vastustamaan totuttuja tapoja: ”Yhteiskuntamme yleinen ilmapiiri ruokkii kuitenkin erektiilistä, yhdyntäkeskeistä seksuaalisuutta, mikä ei vähennä suorituspainetta miesten harteilta” (Rautiainen 2006, 234). Tässä erektio- ja yhdyntäkeskeinen ”yleinen ilmapiiri” nostetaan merkittäväksi miesten suorituspainetta tuottavaksi tekijäksi. Tekstissä ”yleinen ilmapiiri” ohjaa miehiä erektiokeskeiseen ja suorituskykyä korostavaan seksuaalisuuden toteuttamiseen. Miehisyyden ja erektiokyvyn yhteen kietoutumista täsmentää myös lausuma, jonka mukaan ”[l]ääketehtaat kilpailevat miehisyyssmarkkinoilla” (Kunelius 2006, 4709). Tässä havainnollistetaan ajatusta, jonka mukaan miehille kaupataan erektiolääkkeiden yhteydessä ensisijaisesti sukupuoli-identiteettiä, ei niinkään seksuaalista nautintoa. Seksologisissa teksteissä erektiokyvykyys nostetaan tarkasteltavaksi mieheyden tekemisenä ja miesten seksuaalinen suorituskyky jäsentyy teksteissä sukupuoli-identiteetin edellytykseksi.

Seksologisissa teksteissä mieheyttä koskevat kysymykset ajankohtaistuvat usein ikääntymisen yhteydessä. Kun vanhenemisen merkitystä maskuliiniselle identiteetille on tarkasteltu ikääntymistä koskevissa tutkimuksissa, on havaittu, että nimenomaan vanheneminen uhkaa normatiivista maskuliinista identiteettiä (Ojala & Pietilä 2013, 28–31). Seksologiassa ikääntyvän miehen sukupuoli-identiteetti kiedotaan seksuaaliseen toimintakykyyn esimerkiksi näin:

Miehisyydelle asetetut vaatimukset ovat yhteiskunnassamme kasvaneet myös ikääntyville ja siksi apua kaikenlaisiin iän mukanaan tuomiin ongelmiin haetaan mielellään lääkkeistä (Rautiainen 2006, 234).

Tässä katkelmassa erektiolääkkeet eivät tule ymmärretyiksi miesten seksuaalisen nautinnon kannalta merkittävinä, vaan niiden esitetään mahdollistavan miehisyydelle asetettuihin vaatimuksiin vastaamisen.

Helénin mukaan miesten seksuaalisten häiriöiden psykologista ulottuvuutta on tarkasteltu aiemmin yksipuolisesti miesten pelkoreaktioina jotain tekoa tai tilannetta kohtaan. Naisten orgasmihäiriöiden kohdalla psykologinen ulottuvuus on puolestaan pitänyt sisällään myös sukupuoli-identiteettiin liittyvät kysymykset. (Helén 1999, 211.) Naisten kohdalla seksuaalisuuden psykologisten ulottuvuuksien tarkastelu on ollut näin monivivahteisempaa ja kokonaisvaltaisempaa. Seksuaaliseksi naiseksi tuleminen on merkinnyt kokonaisvaltaiseksi seksuaaliseksi persoonaksi kasvamista, miesten seksuaalisuuden typistyesä puolestaan yksipuolisesti viettienenergiaksi ja seksuaaliseksi kyvyksi tai kyvyttömyydeksi. Tarkasteleman seksologiset tekstit avaavat nyt keskustelua miesten seksuaalisuuden, mieheyden ja maskuliinisuuden yhteen kietoutuneesta luonteesta. Teksteissä lähdetään pohtimaan mieheyden ja seksuaalisuuden suhdetta, jolloin ni-

menomaan mieheyden määritelmiä kyseenalaistamalla avautuu uudenlaisia mahdollisuuksia hahmottaa myös miesten seksuaalisuutta. Näin seksuaaliseksi mieheksi tuleminen monimutkaistuu seksologisten tekstien kutsuessa miehiä pohtimaan seksuaalisen kyvykkyyden ja oman sukupuoli-identiteettinsä suhdetta.

Miesten seksuaalisuus ja nimenomaan heteromaskuliinisuus ovat nousseet erektiolääkkeiden myötä keskeisiksi lääketieteellisten interventoiden ja normatiivisen säätelyn kohteiksi (Hughes 2011, 92). Miesten kokemuksiin pohjautuvissa tutkimuksissa on kuitenkin havaittu miesten tarve kyseenalaistaa lääketieteen tyypistä näkemys miesten seksuaalisuudesta vain erektiokykynä (Hughes 2011; Potts ym. 2006). Iäkkäiden miesten erektiolääkkeisiin kohdistuvia asenteita tutkinut Jonathan Hughes (2011, 101) esittää, että miesten näyttäisi olevan helpompi lähteä kyseenalaistamaan lääketieteen luomaa ihannetta täydellisesti toimivasta peniksestä kuin niitä normatiivisia ihanteita, joita heteromaskuliinisuus ja heteroseksuaalisuus kokonaisuudessaan kantavat mukanaan. Tutkimusaineistossani mieheyteen ja maskuliinisuuteen liittyvät kysymykset asetuvat toistuvasti tarkasteltaviksi nimenomaan erektiolääkkeiden yhteydessä. Foucault'laisittain ilmaistuna (Foucault [1969] 2005, 64) erektiolääkkeet ikään kuin sallivat miesten seksuaalisuutta ja maskuliinisuutta problematisoivien kysymysten ilmaantumisen seksologisiin tietokäytäntöihin.

Seksologisen opaskirjallisuuden perinteessä on korostettu yksilöllistä ilmaisuvapautta, heteroseksin monipuolistamista ja orgasmikokemusten voimistumista (Seidman 1989). Juuri nämä seksologialle keskeiset ihanteet kyseenalaistuvat erektiolääkkeiden tavassa tyypistää miesten seksuaalisuus ja heteromaskuliinisuus yksipuolisesti erektio- ja yhdyntäkyvyksi. Analyysini tekee näkyväksi sitä, kuinka erektiolääkkeet ovat tuoneet

kuitenkin mukanaan muutakin kuin kasvavan joukon erektiolääkkeiden kuluttajia.

Yksilöllisen halun ja nautinnon hallinta

Edellä havainnollistin niitä tapoja, joilla miesten seksuaalisuuden medikalisointia vastustavissa äänenpainoissa vaalitaan miesten seksuaalista vapautta kyseenalaistamalla ja haastamalla erektiokyvyn ja mieheyden yhteen kietoutunutta luonnetta. Näin seksologisissa teksteissä pohdittavaksi nostetaan se, voisiko miesten seksuaalisuus ja seksuaalinen nautinto olla jotain muuta kuin heteromaskuliinisuuden suorittamista. Tarkastelemassani seksologisessa opaskirjallisuudessa heteromaskuliinisuuden ohella myös yhtenäinen ymmärrys miesten seksuaalisesta nautinnosta kyseenalaistetaan. Seuraavassa aineistoesimerkissä ymmärrys miesten orgasmikokemuksesta problematisoidaan:

Kinseyn jälkeen on puhuttu vain miehen orgasmista yleensä ja unohdettu se tosiasia, että miesten orgasmeissa on eroja aivan samoin kuin naistenkin orgasmeissa. Näitä Kinseyn malleja ei siis kannata unohtaa. (Heusala 2005, 53.)

Tässä miesten orgasmikokemuksen osoitetaan olevan yksinkertaisen sijaan monimutkainen, ja se vertautuu naisten vastaavanlaiseen kokemukseen. Kirjoittaja viittaa tekstissä Alfred Kinseyn 1940-luvulla julkaisemaan miesten seksuaalisuutta käsittelevään tutkimukseen ja esittää toivomuksensa, ettei Kinseyn osoittamia miesten orgastisen kehon monipuolisuutta korostavia näkemyksiä unohdettaisi. Tähän opaskirjan teksteissä pyritäänkin ottamalla toistuvasti esille miesten orgastisen kehon monipuolisuus (Heusala 2005, 64–70, 82–261, 354, 375).

Mastersin ja Johnssonin seksiraporteissaan esittämää ymmärrystä naisten miehiä suuremmasta,

monivivahteisemmasta ja monimutkaisemmasta orgasmikyvykkyydestä pidetään nykyisin itsensäselvyytenä. Tämä on vaikuttanut siihen, että nimenomaan naisen seksuaalisuus monimutkaisine orgasmikokemuksineen on ollut seksuaalitieteiden ensisijainen mysteeri ja paljastamisen kohde. (Helén 1999, 204.) Tarkastelemani seksologiset tekstit kuitenkin pyrkivät haastamaan ymmärrystä miesten orgasmikokemuksen yksinkertaisuudesta. Aineistossa miesten orgastisen kehon yksipuolisuutta tarkastellaan sosiaalisesti tuotettuna:

Orgasmi(t) ilman peniksen stimulaatiota voi(vat) syntyä jonkin erogeenisen alueen stimulaatiosta. Erogeeniset alueet sisältävät luultavasti paljon niin sanottuja sensorisia C-säikeitä. [...] Periaatteessa orgasmin voi synnyttää mistä tahansa ihmisen vartalon kohdasta. Miehen seksuaalisuus on kuitenkin äärimmäisen peniskeskeistä [...] (Heusala 2005, 66.)

Aineistokatkelmassa tuodaan esiin, kuinka peniskeskeisyys rajoittaa miesten mahdollisuuksia kokea moninaisempia orgasmeja. Normatiivinen ymmärrys miesten yhdyntä- ja peniskeskeisestä seksuaalisuudesta asetetaan seksologisissa teksteissä esteeksi muunlaisen nautinnon löytymiselle.

Yksinkertaisuuden sijaan tekstit avaavat ymmärrystä miesten orgasmin luonteen yksilöllisyydestä: ”Orgasmin kokeminen on hyvin yksilöllinen asia, johon vaikuttavat monet tekijät. Eri ihmiset kokevat orgasmin ilmeisesti hyvinkin eri tavalla.” (Virtanen 2005, 61.) Opaskirjoissa miesten nännien esitetään mahdollistavan miehille orgasmikokemuksen: ”Joidenkin miesten nännit ovat erittäin herkäät ja niiden stimulaatio voi johtaa jopa orgasmiin (ilman ejakulaatiota)” (Heusala 2005, 375). Lisäksi tekstit tarjoavat heteroseksuaalisille miehille paikan penetroidinnin kohteena olemiselle sekä orgasmikokemuksen mahdollis-

tumisen myös penetroituna: ”[M]iehet nauttivat paineen ja täyttymisen tunteesta, jota peräaukkoon työnnetty sormi tai esine tuottaa. Monet miehet saavat siten myös orgasmin.” (Heusala 2005, 261.) Samoin peräaukon kautta tapahtuvan eturauhasen stimuloinnin esitetään lisäävän miesten seksuaalisen nautinnon mahdollisuuksia merkittävästi: ”Hyvin usein eturauhasen ja peniksen samanaikainen hieronta tuottaa miehelle voimakkaan orgasmin” (Heusala 2005, 354). Seksologisissa opaskirjoissa suostutellaan heteroseksuaalisia miehiä laajentamaan käsityksiään seksuaalisen nautintonsa mahdollisuuksista. Siemensyöksyn kontrolloimiseen tähtäävien harjoitusten rinnalle seksologinen opaskirjallisuus nostaa aistillisen kehollisuuden kartoittamisen opastamalla miehiä etsimään omaa, monipuolistaa ja yksilöllistä seksuaalisuuttaan sekä laajentamaan näin ymmärrystään kehonsa orgastisista ja erogeenisistä alueista.

Orgasmin ohella opaskirjallisuus avaa ymmärrystä miesten seksuaalisen ruumiillisuuden yksilöllisyydestä seksuaalisen halun ja aktiivisuuden yhteydessä. Seuraavassa aineistokatkelmassa erot seksuaalisessa aktiivisuudessa esitetään yksilöiden välisinä sekä elämäntilanteisiin ja -vaiheisiin limittyvinä: ”Seksuaalinen mielenkiinto ja aktiivisuus ovat yksilöllisiä ominaisuuksia ja vaihtelevat paitsi eri miesten välillä niin myös samalla miehellä elämänkaaren eri vaiheissa ja tilanteissa” (Virtanen 2005, 38). Tekstissä korostetaan miesten seksuaalisen halullisuuden luonnetta yksilöllisenä. Teksteissä otetaan esille miesten väliset erot myös heidän kyvyssään ohjata omaa seksuaalista käyttäytymistään: ”[...] seksin ohjaamisen ja säätelyn taidossa miehet eroavat toisistaan suures- ti” (Virtanen 2005, 10). Lainauksessa luovutaan miesten seksuaalisuutta yhdenmukaistavista näkemyksistä ja korostetaan miesten välisiä eroja.

Seksologisissa opaskirjoissa tehdään näkyväksi pääasiassa miesten moninaista nautinto- ja

haluruumiillisuutta. Seuraavassa katkelmassa kuitenkin miesten seksuaalisuutta määriteltäessä irtaannutaan halu- ja nautintoruumiillisuudesta ja huomion kohteeksi nostetaan miesten lisääntymisruumiillisuus:

Mies voi tuntea niin voimakasta halua tulla isäksi, että hänelle muodostuu siitä pakonomainen tarve. [...] Joskus tarve kasvaa niin suureksi, että vauvajatkukset pyörivät miehen päässä koko ajan. (Virtanen 2005, 125–126.)

Lisääntymisruumiillisuuden esiin nostaminen korostaa miesten usein sivuutettua tarvetta tulla isäksi.

Seksologisissa teksteissä seksuaalinen etsiminen ja löytäminen liitetään heteroseksuaalisten miesten seksuaalisuuteen. Tekstit asettavat miesten seksuaalisuuden paljastettavaksi kohteeksi, jota on mahdollista työstää monivaihteiseksi ja yksilölliseksi erilaisten minätekniikoiden, itsetutkiskelun ja harjaannuttamisen avulla (ks. Foucault [1967, 1984] 2010a, 136–141). Tällöin yksioikoinen ymmärrys miesten seksuaalisuudesta problematisoituu: ”Mies ei ole loputon seksikone vaikka näin toisinaan väitetäänkin” (Virtanen 2005, 94). Mies asetetaan naisen rinnalle seksuaalisen vapautumisen subjektiksi, joka pyrkii seksuaalisuuttaan harjoittamalla ja kehittämällä vaikuttamaan seksuaalisuutta tukahduttaviin yhteiskunnallis-kulttuurisiin mekanismeihin (ks. Helén 1999, 209). Miesten yksilöllinen seksuaalinen ruumiillisuus haastaa teksteissä peniskeskeistä ymmärrystä miesten seksuaalisuudesta. Mies tulee näin halussaan ja nautinnossaan yksilölliseksi.

Lopuksi: miehen oma seksuaalisuus

Tarkasteleman seksuaalilääketieteelliset ja seksologiset tekstit tarjoavat miehille reittejä tarkkailla,

työstää ja muokata omaa seksuaalista käytöstään, seksuaalielämänsä ja sukupuoli-identiteettiään. Näin ne kytkeytyvät olennaisella tavalla biovaltaa koskeviin kysymyksiin tavassaan määritellä seksuaalielämää ja sitä, mitä on olla ja elää seksuaalisena ihmisenä. Vastauksena alussa esitettyyn tutkimuskysymykseen analyysini valaisee sitä, kuinka seksuaalilääketieteen tiukentuvassa otteessa miesten seksuaalisuuden hallinta lisääntyy ja monimuotoistuu vallan ja vastarinnan jännitteissä verkostoissa. Seksuaalilääketieteelliset tulkinnot syventävät ja lujittavat normalisoivan hallinnan otetta kaventaessaan ymmärryksen miesten seksuaalisuudesta entistä tiukemmin mitattavaksi yhdyntä-, erektio- ja ejakulaatiokyvykkyudeksi. Tämän mittaamisen rinnalla seksologisissa teksteissä kyseenalaistetaan käsitystä miesten sukupuoli-identiteetistä seksuaalista kyvykkyyttä korostavana suorittamisena. Lisäksi seksologiset tekstit haastavat peniskeskeistä käsitystä seksuaalisuudesta. Seksuaalisuuden hallinnoinnin lisääntymisessä olennaista onkin se, että seksuaaliseksi mieheksi tuleminen monimuotoistuu näin kokonaisuudessaan.

Analyysini tekee näkyväksi seksuaalilääketieteen ja seksologian välisiä jännitteitä. Tarkastelussani olennaisia ovat olleet nimenomaan kiistat ja kamppailut, jotka mahdollistavat hallinnan dynamiikan tarkastelemisen (Helén 2010, 47). Yhtäältä lääketieteelliset interventiot miesten seksuaalisuuteen korostavat kapeaa ja jäykkää ymmärrystä miesten seksuaalisuudesta. Toisaalta seksuaalilääketieteen tiukentuva ote pakottaa esiin miesten seksuaalisen nautinnon moninaisuutta korostavia näkökulmia. Seksologisissa teksteissä problematisoidaan yksioikoinen ymmärrys miesten seksuaalisuudesta ja miehiä kutsutaankin tunnistamaan nautintonsa ja halunsa yksilöllisyys. Näin hallinnallistumisen prosessissa lisääntyy keskustelu siitä, mitä miesten seksuaalisuus, seksuaalinen nautinto ja heteromaskuliinisuus ovat ja voisivat olla.

Seksuaalilääketieteellisissä näkökulmissa pitäydään tiukasti seksuaalisiksi toimintahäiriöiksi nimettyjen mitattavien ilmiöiden äärellä. Seksuaalilääketieteen voidaan nähdä luoneen kokonaisen seksuaalisten kyvyttömyyksiä maailman, joka elää olennaisena osana myös seksologisessa kirjallisuudessa. Ongelmaksi ymmärrettyihin tilanteisiin etsitään lääketieteellistä apua, usein nimenomaan lääkkeitä. Helénin mukaan medikaalinen teknologia ”myötäilee ja voimistaa sitä, mitä me nykyihmiset haluamme. Kyse on käytännöllisestä ja teknisestä vallasta, joka avaa, lisää ja tuottaa; se tekee mahdolliseksi haluta elämältä enemmän” (Helén 2002, 110). Erektioilääkkeet tekevät miehille mahdolliseksi haluta erektioltaan enemmän. Samalla erektioilääkkeet tekevät mahdolliseksi haluta myös normatiiviselta yhdyntäkeskeiseltä heteroseksiltä enemmän. Normalisoivan hallinnan kehityksessä miesten seksuaalinen nautinto pyritään näin maksimoimaan ylläpitämällä nimenomaan normatiivisten heteroseksikäytäntöjen edellyttämää toimintakykyä. Normalisoiva hallinta ohjaa ymmärtämään seksuaalisuuden yhdyntäkeskeisenä. Näin ollen on edelleen mahdollista puhua seksuaalisista toimintahäiriöistä, vaikka todellisuudessa on kyse ainoastaan yhdyntäseksuaalisuuden toimintahäiriöistä.

Seksuaalilääketieteellinen ymmärrys toimintahäiriöistä on vahvasti mukana myös seksologisissa tulkinnoissa seksuaalisuudesta. Seksuaalilääketieteellisissä ja seksologisissa teksteissä voidaankin nähdä olevan sekä yhtäläisyyksiä että myös merkittäviä eroja ja jännitteitä. Erot tulevat esiin siinä, kuinka normalisoiva lääketieteellinen hallinta asetetaan seksologisissa teksteissä kritiikin kohteeksi tekstien problematisoidessa ymmärrystä miesten seksuaalisuudesta ja heteromaskuliinisuudesta. Miehille tarjotaan mahdollisuus etsiä ja löytää oma yksilöllinen seksuaalisuutensa. Tällöin miesten seksuaalisen nautinnon lisäämisen kannalta keskeiseksi teksteissä nostetaan miesten seksuaalisuuden ja sukupuoli-identiteetin yksi-

öllisyyden ja moninaisuuden tunnistaminen. Työstön kohteeksi asetetaan oman ja erityisen seksuaalisen nautinnon monipuolinen kehittyminen. Seksologisessa opas- ja tietokirjallisuudessa miehet nousevat näin jossain määrin naisten rinnalle kasvatusinterventoiden kohteiksi.

Kuten Miller ja Rose (2010, 36) ovat esittäneet, hallinnan muodoista ja asioihin puuttumisen välineistä tulee vallan muotoja niiden yleistyessä. Lääketeollisuus puuttuu miesten seksuaalisuuden määrittämiseen ja ohjaamiseen osoittamalla miehille normatiivisten heteroseksikäytäntöjen mukaista roolia seksuaalisesti kyvykkäänä (Mamo & Fishman 2001; Marshall 2010; Potts ym. 2006). Lääketeollisuus kietoutuu normatiivisiin heteroseksikäytäntöihin tavalla, joka tukee molempien, sekä normatiivisten heteroseksikäytäntöjen että lääketeollisuuden vallan kasvua miesten seksuaalisuutta määriteltäessä. Lääketeollisuudessa miesten seksuaalisesta kyvykkyydestä on tullut myytävä tuote.

Seksologisessa opas- ja tietokirjallisuudessa tartutaan kriittisesti siihen, kuinka miehille kaupataan erektioilääkkeiden yhteydessä maskuliinista sukupuoli-identiteettiä. Seksologisissa teksteissä miesten seksuaalisuutta ja sukupuoli-identiteettiä lähdetään hahmottelemaan myös jonain muuna kuin kaupan olevana seksuaalisena kyvykkyytenä. Miesten oma ja erityinen seksuaalisuus asetetaan vastustamaan markkinavoimien yhdenmukaistavaa logiikkaa. Tässä yhteydessä seksuaalinen kyvykkyys ja maskuliininen sukupuoli-identiteetti tulevat ymmärretyiksi sosiaalisesti tuotettuina, alistavina käytäntöinä, jotka kaventavat ja rajoittavat miesten nautinnon aluetta. Seksologisissa tulkinnoissa lähdetään etsimään vaihtoehtoisia nautinnon reittejä kyseenalaistamalla sekä miehiin kohdistuvaa seksuaalisen kyvykkyyden vaatimusta että seksuaaliseen kyvykkyyteen kietoutunutta maskuliinista identiteettiä. Tällöin tekstit kyseenalaistavat käsityksen miesten seksuaalisuudesta lääkkeitä

avulla paranneltavana suorituksena ja peräänkuultavat miesten oikeutta lääkkeettömän seksuaalisuuden ja maskuliinisuuden toteuttamiseen.

Miesten seksuaalisen kyvykkyyden ja maskuliinisen sukupuoli-identiteetin yhteen kietoutumisen itsestäänselvyys problematisoituu seksologisissa tietokäytännöissä silloin, kun niitä ryhdytään ylläpitämään lääkkeiden avulla. Miesten seksuaalisuuden lääketieteellistyminen jäsentyy seksologisissa tietokäytännöissä miehiä alistavaksi elementiksi. Tämän seurauksena miesten seksuaalisuus tulee seksologisissa tietokäytännöissä aikaisemmasta poikkeavalla tavalla myös vapauttamisen kohteeksi. Juuri seksuaalisuuden vapauttamista koskevat pyrkimykset ovat olleet olennaisia moderneissa seksuaalisuuden hallintatekniikoissa. Seksuaalisuuden vapauttamiseen pyrkivät tietokäytännöt ovat monimuotoistaneet hallintatekniikoita ja kasvattaneet niiden määrää. (Foucault [1967, 1984] 2010a, 21–34.)

Tarkastelemani seksologiset tekstit liittyvät osittain 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla lisääntyneiden kamppailujen joukkoon, joissa vastustetaan ihmiselämään kohdistuvia hallinnan käytäntöjä (Pyykkönen 2015, 207). Tarkastelemieni seksologisten tekstien yhteydessä normalisoidun hallinnan rinnalla lukijaa opastetaan siihen, ettei hän olisi liiaksi hallittu. Tässä yhteydessä piiryy esiin Foucault'n subjektikäsitteen ytimen muodostava vallan ja vapauden kaksoisproblematiikka, joka yhtäältä osoittaa subjektin muotoutuvan ulkoisessa ohjauksessa eli subjektiossa, jossa subjekti asetetaan häntä koskevan tiedon kohteeksi ja toisaalta eettisessä minätyössä eli subjektivaatiossa, jossa subjektiksi tuleminen tapahtuu aina oman sisäisen tiedon pohjalta. Ulkoinen, enemmän tai vähemmän pakottava subjektio ja eettiseen minätyöhön suuntautuva subjektivaatio muodostavat epävakaa rajapinnan, jolla mahdollistuu myös toisin toimiminen ja hallitsemattomuus. (emt. 194, 199–200.) Seksolo-

ginen opas- ja tietokirjallisuus kutsuukin normalisoivan hallinnan ohella lukijaansa nimenomaan eettiseen minätyöhön, jossa ulkopuolelta määriteltujen totuuksien sijaan lukijaa ohjataan tunnistamaan oma, yksilöllinen seksuaalisuutensa. Rose näkee kannatettavana tällaisen politiikan, joka on "vastentahtoinen hallinnoimaan liikaa" (Rose 1998, 28). Sääntöjen minimoiminen ja debattien maksimoiminen mahdollistaa Rosen mukaan moninaisten eettisten kriteerien oikeuttamisen. Tällainen voisikin hänen mukaansa parhaimmillaan rohkaista kehittämään ja jalostamaan elämäntaitoja, myös kokeellisia sellaisia. (emt.)

Miesten seksuaalisuutta käsittelevissä tutkimuksissa kriittinen huomio on kohdistunut siihen, kuinka seksologiassa ei näytä olevan tilaa puolikokille erektioille eikä seksuaalisuuden muodoille, jotka toisivat esiin vaihtoehdoisen version miesten seksuaalisesta mielihyvästä (Potts 2000, 98). Osa-na laajempia maskuliinisuuden ja miesten seksuaalisuuden moninaisuutta korostavia keskusteluja (esim. Connell & Messerschmidt 2005; Hughes 2011; Nieminen 2013; Sandberg 2013) kuitenkin myös seksologiassa miesten seksuaalisuuteen liittyviä myyttejä on alettu 2000-luvulla aktiivisesti purkaa. Tutkimusaineistonani olleissa 2000-luvulla ilmestyneissä seksologisissa julkaisuissa on tehty avauksia miesten seksuaalisuuden moninaistamisen suuntaan, ja niissä onnistutaan josain määrin haastamaan seksuaalilääketieteelle tyypillistä erektio- ja yhdyntäkeskeistä käsitystä miesten seksuaalisuudesta ja seksuaalisesta nautinnosta. Tekstiosuudet, joissa perinteisiä käsityksiä miesten seksuaalisesta ruumiillisuudesta kyseenalaistetaan, jäävät kuitenkin usein yksittäisiksi ja satunnaisiksi. Näin miesten seksuaalisuuden moninaistumista koskevat maininnat helposti katoavat peniksen ja yhdyntän keskeisyyttä korostavan tiedon joukkoon. Penis- ja erektiokeskeistä ymmärrystä problematisoivan tiedon vähäisyys osoittaakin, että seksologisessa opas- ja tietokirjallisuudessa miesten seksuaali-

sen vapauttamisen projekti näyttäisi olevan vasta aluillaan.

Kiitokset

Kiitän professori Päivi Korvajärveä ja akatemia-tutkija Tuula Juvosta huolellisista ja tarkoista kommenteista, jotka veivät työtäni merkittävällä tavalla eteenpäin.

Aineisto

- APTER, DAN. 2006. "Hormonitoiminta ja seksuaalisuus." Teoksessa *Seksuaalisuus*, toim. Dan Apter, Leena Väisälä & Kari Kaimola. Helsinki: Duodecim, 95–103.
- BRUSILA, PIRKKO. 2007. "Medikalisoidaanko mies nyt kelloa vilkuilevaksi seksisuorittajaksi?" *Suomen lääkärilehti* 62:37, 3290–3291.
- HEUSALA, KARI. [2003] 2005. *Miehen seksuaalisuus*. 3. painos. Helsinki: Like.
- HUHTANIEMI, ILPO & PASI PÖLLÄNEN. 2001. "Miehen biologia – onko mies pelkkää testosteronia?" *Duodecim* 117:19, 1957–1963.
- HUTTUNEN, MATTI O. 2001. "Olen mies – vai olenko?" *Duodecim*, 117:19, 1955–1956.
- HUTTUNEN, MATTI O. 2009. "Miesnäkökulma hyvään ikääntymiseen." *Duodecim* 125:10, 1127–1133.
- JUNKKARI, KAIJA MARIA. 2007. "Yhdyntävaikeudet ohjaavat miehen pohtimaan, kenen silmin hän itseään arvioi." *Suomen lääkärilehti* 62:37, 3291–3292.
- KAIPIA A. & T. TAMMELA. 2009. "Ikääntyvän miehen seksuaalisuus ja sen häiriöt." *Duodecim* 125:10, 1119–1124.
- KOISTINEN, HANNU & MIRJA RUUTU. 2005. "Erektiohäiriön nykyhoito." *Suomen lääkärilehti* 60:38, 3725–3730.
- KOSKIMÄKI, JUHA, MATTI HAKAMA, HEINI HUHTALA & TEUVO L.J. TAMMELA. 2000. "Erektiohäiriöiden yleisyys ja yhdyntöjen lukumäärä." *Duodecim* 116:7, 737–741.
- KUNELIUS, PEKKA. 2006. "Mies haluaa aina – vai haluaako?" *Suomen lääkärilehti* 61:45, 4708–4709.
- LUKKARINEN, OLAVI & TEUVO TAMMELA. 2001. "Miehen seksuaalitoimintojen häiriöt." *Duodecim* 117:19, 1965–1972.
- LUKKARINEN, OLAVI & PEKKA KUNELIUS. 2003. "Kuvaileva tutkimus suomalaisen miehen erektiohäiriöiden systistä ja hoidosta." *Suomen lääkärilehti* 58:45, 4565–4568.
- LUKKARINEN, OLAVI. 2006a. "Miehen seksuaalianatomia ja fysiologia." Teoksessa *Seksuaalisuus*, toim. Dan Apter, Leena Väisälä & Kari Kaimola. Helsinki: Duodecim, 116–122.

- LUKKARINEN, OLAVI. 2006b. "Miehen seksuaaliongelmia." Teoksessa *Seksuaalisuus*, toim. Dan Apter, Leena Väisälä & Kari Kaimola. Helsinki: Duodecim, 264–278.
- PELKONEN, OLAVI. 2001. "Lääkkeet ja miehisuus." *Duodecim* 117:19, 1980–1986.
- PIHA, JUHANA. 2007. "Ennen aikainen siemensyöksy aiheuttaa miehelle, kumppanille ja parisuhteelle merkittävää haittaa." *Suomen lääkärilehti* 62:37, 3283–3289.
- PIHA, JUHANA. 2003. "Erektiohäiriöiden lääkehoito." *Suomen lääkärilehti* 58:22, 2425–2429.
- RAUTIAINEN, HILKKA. 2006. "Ikääntyminen ja seksuaalisuus." Teoksessa *Seksuaalisuus*, toim. Dan Apter, Leena Väisälä & Kari Kaimola. Helsinki: Duodecim, 226–237.
- ROSENBERG, LEENA. 2006. "Pitkäaikaissairaus, vammautuminen ja seksuaalisuus." Teoksessa *Seksuaalisuus*, toim. Dan Apter, Leena Väisälä & Kari Kaimola. Helsinki: Duodecim, 281–304.
- VIRTANEN, JUUKA. 2002. *Klininen seksologia*. Helsinki: Wsoy.
- VIRTANEN, JUUKA. 2005. *100 kysymystä miehestä ja seksistä*. Helsinki: Kirjastudio.
- VÄISÄLÄ, LEENA. 2006. "Naisen ja miehen seksuaalisuuden erityispiirteitä." Teoksessa *Seksuaalisuus*, toim. Dan Apter, Leena Väisälä & Kari Kaimola. Helsinki: Duodecim, 241–244.

Kirjallisuus

- ABOIM, SOFIA. 2012. "Sexualized Bodies: Masculinity, Power and the Identity in Mozambique." *Norma* 7:1, 67–90.
- ALLEN, AMY. 2011. "Foucault and the Politics of Our Selves." *History of the Human Sciences* 24:4, 43–59.
- ANTTILA, ANNA. 2012. "Kiitos jo etukäteen!" – Poikien kirjoituksia heitä askarruttavista seksiasioista." Teoksessa *Mitä pojat todella haluavat tietää seksistä. Tehoa poikien seksuaaliopetukseen (PoikaS-hanke)*, toim. Osmo Kontula. Helsinki: Väestöliitto, 15–60.
- BEASLEY, CHRIS. 2015a. "Introduction to Special Issue of *Men and Masculinities*: Heterodox Hetero-masculinities." *Men and Masculinities* 18:2, 135–138.
- BEASLEY, CHRIS. 2015b. "Libidinal Heterodoxy: Heterosexuality, Hetero-masculinity, and 'Transgression.'" *Men and Masculinities* 18:2, 140–158.
- CONNELL, R.W. & JAMES W. MESSERSCHMIDT. 2005. "Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept." *Gender & Society* 19:6, 829–859.
- EEROLA, PETTERI. 2014. "Maskuliinisuuden myötä- ja vastakerronta haastattelupuheessa." *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 27:2, 31–44.
- FERGUS, KAREN D., ROSS E. GRAY & MARGARET I. FITCH. 2002. "Sexual Dysfunction and the Preservation of

- Manhood: Experiences of Men with Prostate Cancer." *Journal of Health Psychology* 7:3, 303–316.
- FOUCAULT, MICHEL. [1967,1984] 2010a. *Seksuaalisuuden historia: Tiedontahto. Nautintojen käyttö. Huoli itsestä*. Helsinki: Gaudeamus.
- . 2010b. *Turvallisuus, alue, väestö: hallinnallisuuden historia. Collège de Francen luennot 1977–1978*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- . [1975] 2014c. *Tarkkailla ja rangaista*. Helsinki: Otava.
- . [1969] 2005. *Tiedon arkeologia*. Tampere: Vastapaino.
- . [1969] 2014a. "Foucault selittää tiedon arkeologiaa." Teoksessa *Parhaat*, suom. Kilpeläinen, Tapani, Simo Määttä & Johan L. Pii. Tampere: Niin & näin, 74–82.
- . [1969] 2014b. "Erään maailman synty." Teoksessa *Parhaat*, suom. Kilpeläinen, Tapani, Simo Määttä & Johan L. Pii. Tampere: Niin & Näin, 83–86.
- HAZLEDEN, REBECCA. 2003. "Love Yourself. The Relationship of the Self with Itself in Popular Self-help Texts." *Journal of Sociology* 39:4, 413–428.
- HELÉN, ILPO. 1997. *Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsehde Suomessa 1880- luvulta 1960- luvulle*. Tampere: Gaudeamus.
- HELÉN, ILPO. 1999. "Vapautuva nainen orgasmologian teatterissa." *Tiede & edistys* 24:3, 200–215.
- HELÉN, ILPO. 2002. "Lääketieteen lupaus ja elämän politiikka." *Sosiologia* 39:2, 104–115.
- HELÉN, ILPO. 2005. "Genealogia kritiikkinä." *Sosiologia* 42:2, 93–109.
- HELÉN, ILPO. 2010. "Hyvinvointi, vapaus ja elämänpolitiikka: foucaultlainen hallinnan analytiikka." Teoksessa *Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*, toim. Jani Kaisto & Miikka Pyykkönen. Helsinki: Gaudeamus, 27–48.
- HELÉN, ILPO. 2013. "Elämän politiikka biologisen muokattavuuden aikakaudella. Ensimmäinen kartoitus." *Sosiologia* 50:4, 327–341.
- HOLMES, MARY. 2015. "Men's Emotions: Heteromascularity, Emotional Reflexivity, and Intimate Relationships." *Men and Masculinities* 18:2, 176–192.
- HOWSON, ALEXANDRA. 1999. "Cervical Screening, Compliance and Moral Obligation." *Sociology of Health and Illness* 21:4, 401–425.
- HUGHES, JONATHAN. 2011. "Are Older Men Taking Sexuality as Prescribed? The Implications of the Competing Influences on Ageing Male Heterosexuality." *Australian Feminist Studies* 26:67, 89–102.
- JOKINEN, ARTO. 2010. "Kriittinen mies- ja maskuliinisuuksitutkimus." Teoksessa *Käsikirja sukupuoleen*, toim. Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen. Tampere: Vastapaino, 128–139.
- KAISTO, JANI & MIIKKA PYYKKÖNEN. 2010. "Johdanto: Hallinnan analytiikan suuntaviivoja." Teoksessa *Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*, toim. Jani Kaisto & Miikka Pyykkönen. Helsinki: Gaudeamus, 7–24.
- KEKKONEN, JOONAS. 2012. "Pelko, riemu ja himo – Poikien puhelimesta apua hakevien poikien seksuaalipuhetta." Teoksessa *Mitä pojat todella haluavat tietää seksistä. Tehoa poikien seksuaaliopetukseen (PoikaS-hanke)*, toim. Osmo Kontula. Helsinki: Väestöliitto, 178–256.
- KLEMETTI, REIJA & EIJA RAUSSI-LEHTO. 2014. *Edistä, ehkäise, vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020*. Tampere: THL.
- KOIVUSALO, MARKKU. 1998. "Elämänpolitiikasta eli katsaus biovallan teemaan." Teoksessa *Elämänpolitiikka*, toim. J. P. Roos & Tommi Hoikkala. Helsinki: Gaudeamus, 265–291.
- KOLLING, MARIE. 2012. "Doing Gender, Doing Away with Illness: Diabetic Disruptions to Masculinity and Sexuality in Northeast Brazil." *Norma* 7:1, 91–115.
- KONTULA, OSMO. 2012. "Millaisia tietoja ja millaista seksuaalikasvatusta pojat tarvitsevat?" Teoksessa *Mitä pojat todella haluavat tietää seksistä. Tehoa poikien seksuaaliopetukseen (PoikaS-hanke)*, toim. Osmo Kontula. Helsinki: Väestöliitto, 257–278.
- MAMO, LAURA & JENNIFER R. FISHMAN. 2001. "Potency in All the Right Places: Viagra as a Technology of the Gendered Body." *Body and Society* 7:4, 13–35.
- MARSHALL, BARBARA L. & STEPHEN KATZ. 2002. "Forever Functional: Sexual Fitness and the Ageing Male Body." *Body & Society* 8:4, 43–70.
- MARSHALL, BARBARA L. 2006. "The New Virility: Viagra, Male Aging and Sexual Function." *Sexualities* 9:3, 345–362.
- MARSHALL, L. BARBARA. 2010. "Science, Medicine and Virility Surveillance: 'Sexy Seniors' in the Pharmaceutical Imagination." *Sociology of Health & Illness* 32:2, 211–224.
- MILLER, PETER & NIKOLAS ROSE 2010. *Miten meitä hallitaan*. Suom. Risto Suikkanen. Tampere: Vastapaino.
- MURPHY, ELIZABETH. 2003. "Expertise and Forms of Knowledge in the Government of Families." *Sociological Review* 51:4, 433–462.
- NIEMINEN, JIRI. 2013. *Hegemonisesta maskuliinisuuudesta miesten moneuteen. Kriittisen miestutkimuksen mahdollistuminen valtio-opillisessa ajattelussa*. Tampere: Tampere University Press.
- OJALA, HANNA & ILKKA PIETILÄ. 2013. "Maskuliinisuuden hegemoniasta monenkirjaviin eroihin: kriittisen miestutkimuksen avauksia vanhenemisen tutkimukseen." Teoksessa *Miehistä puhetta. Miehet, ikääntyminen ja vanhenemisen kulttuuriset mallit*, toim. Hanna Ojala & Ilkka Pietilä. Tampere: Tampere University Press, 17–37.
- OXLUND, BJARKE. 2012. "It Made Me Feel Good and Man Enough': Love, Sex and Situational Masculinity in a South African University Context." *Norma* 7:1, 25–49.

- PLUMMER, KEN. 2005. "Male Sexualities." Teoksessa *Handbook of Men and Masculinities*, toim. Michael S. Kimmel, Jeff Hearn & R.W. Connell. California: Sage Publications, 178–195.
- POTTS, ANNIE. 2000. "The Essence of the Hard On: Hegemonic Masculinity and the Cultural Construction of 'Erectile Dysfunction.'" *Men and Masculinities* 3:1, 85–103.
- POTTS, ANNIE, VICTORIA GRACE, NICOLA CAVEY & TIINA VARES. 2004. "Viagra Stories": Challenging 'Erectile Dysfunction.'" *Social Science & Medicine* 59:3, 489–499.
- POTTS, ANNIE, VICTORIA M. GRACE, TIINA VARES & NICOLA GAVEY. 2006. "Sex for Life"? Men's Counter-stories on 'Erectile Dysfunction,' Male Sexuality and Ageing." *Sociology of Health & Illness* 28:3, 306–329.
- PYYKKÖNEN, MIIKKA. 2015. "Michel Foucault – vallan, tiedon ja subjektuuden tutkija." Teoksessa *1900-luvun ranskalainen yhteiskuntateoria*, toim. Miikka Pyykkönen & Ilkka Kauppinen. Helsinki: Gaudeamus, 193–214.
- RIMKE, HEIDI MARIE. 2000. "Governing Citizens through Self-help Literature." *Cultural Studies* 14:1, 61–78.
- ROSE, NIKOLAS. 1998. "Vallan ja vapauden välissä: Hyveen hallinta vapaassa yhteiskunnassa." *Janus* 6:1, 1–33.
- ROSE, NIKOLAS. 2013. "Ihmistieteet 'biologian aikakaudella.' Sosiologiaa elvyttämässä." *Sosiologia* 50:4, 308–341.
- SANDBERG, LISA. 2013. "Just Feeling a Naked Body Close to You: Men, Sexuality and Intimacy in Later Life." *Sexualities* 16:3/4, 261–282.
- SEIDMAN, STEVEN. 1989. "Constructing Sex as a Domain of Pleasure and Self-Expression: Sexual Ideology in the Sixties." *Theory, Culture & Society* 6:2, 293–315.
- SEIDLER, VICTOR J. 1987. "Reason, Desire and Male Sexuality." Teoksessa *The Cultural Construction of Sexuality*, toim. Pat Caplan. London & New York: Routledge, 82–112.
- SOTHERN, MATTHEW. 2007. "You Could Truly Be Yourself if you Just Weren't You: Sexuality, Disabled Body Space, and the (neo)Liberal Politics of Self-help." *Environment and Planning D: Society and Space* 25:1, 144–159.
- THOMPSON, KEVIN. 2003. "Forms of Resistance: Foucault on Tactical Reversal and Self-formation." *Continental Philosophy Review* 36:2, 113–138.
- TIEFER, LEONORE. 1994. "The Medicalization of Impotence: Normalizing Phallocentrism." *Gender & Society* 8:3, 363–377.
- TIEFER, LEONORE. 2000. "Sexology and the Pharmaceutical Industry: The Threat of Co-optation." *The Journal of Sex Research* 37:3, 273–283.
- WATSON ERIN D., LÉA J. SÉGUIN, ROBIN R. MILHAUSEN & SARAH H. MURRAY. 2015. "The Impact of a Couple's Vibrator on Men's Perceptions of Their Own and Their Partner's Sexual Pleasure and Satisfaction." *Men and Masculinities* 1–14.
- WINTON, MARK ALAN. 2000. "The Medicalization of Male Sexual Dysfunctions: An Analysis of Sex Therapy Journals." *Journal of Sex Education and Therapy* 25:4, 231–239.
- YESILOVA, KATJA. 2001. "Sukupuolittunut seksuaalikasvatus." *Sosiologia* 38:3, 192–204.

JULKAISU IV

Heterosexercising women's sexual pleasure in Finnish sex manuals

Haataja, Marika & Juvonen, Tuula

Sexualities 2018. OnlineFirst, November 20.
<https://doi.org/10.1177/1363460718791907>

Publication reprinted with the permission of the copyright holders.

Original Article

Heterosexercising women's sexual pleasure in Finnish sex manuals

Abstract

This article examines the ways in which heterosexual women's sexual pleasure becomes a subject of exercise in Finnish sex manuals published between 2005 and 2015. Our research focuses on the production of the heterosexual mindscape, and how women are encouraged to engage in exercise and adopt a heterosexual state of mind in order to increase their sexual pleasure. Our analysis demonstrates how power constitutes, through sex manuals, paradoxical subject positions for heterosexual women. These manuals take into account both gender and sexual equality for the sake of women's greater sexual enjoyment, but at the same time they continue to maintain gendered power imbalances and sexism. Throughout the article, we use the term 'heterosexercise' as an analytical tool to examine this complexity and to understand the production of heterosexuality as a state of mind.

Keywords

Gender equality, heterosexercise, heterosexuality, sex manuals, sexual equality

Heterosexercising women's sexual pleasure in Finnish sex manuals

Several scholars have studied sex manuals to investigate how the understanding of gender and sexuality is conveyed in various historical contexts (e.g., Laipson, 1996; Neuhaus, 2000; Räisänen, 1995). A primary concern in Anglo-American feminist studies has been gender hierarchies and the institutionalisation of heterosexuality (Jackson, 1987). Similar questions are pertinent in studies of sex advice columns in women's magazines (Farvid and Braun, 2006; Gill, 2009; Tyler, 2004). In her research on sex manuals, Potts (1998) has argued that these reinforce power imbalances between heterosexual women and men by construing gendered differences as biological and natural. Moreover, Tyler (2008) has noted that biological determinism naturalises the sexual servicing of men by women, and Gupta and Cacchioni (2013) have suggested that in sex manuals, demands for sexual improvement target primarily women, not men. In short, heterosexual power imbalances and women's sexual oppression have been major concerns, and this has taken precedence over a perspective on the complexities of women's sexual subjectivities.

Nordic researchers have emphasised the importance of considering local histories of sexual politics and gender equality when examining gender and sexuality. In Nordic welfare states heterosexuality is framed in terms of state feminism and gender equality (Julkunen, 2016; Mühleisen, 2007). This women-friendly social policy is supported by reproductive rights, family leave, childcare services, open-handed social security, and easy access to public care services. These are the cornerstones of women's autonomy and mother-worker citizenship. (Anttonen, 1994; Julkunen, 2016: 237.) Overall, the Nordic model foregrounds the idea of equality in establishing the roles of women and men as citizens, earners, and parents (Julkunen, 2010: 224).

Public debates on the issues of gender equality, free abortion, distribution of contraception, and public sex education began in Finland during the 1960s with the sexual liberation movement. The initiatives led by activists resulted in the first national programme on sexual policy. (Helén and Yesilova, 2006: 264.) Overall, Finnish sexual policy centres on questions of sexual health, sexual autonomy, and sexual equality, with public sex education having played a significant role in promoting these values (Helen and Yesilova, 2006). This is the backdrop against which we place our study of Finnish sex manuals when we ask in what ways Finnish sex manuals encourage heterosexual women to modify their thoughts and attitudes in order to increase their sexual pleasure.

First, we provide a brief overview of the theories of sexuality and heterosexuality on which this article relies. Next, we introduce the data and the type of thematic analysis used in our study. In the analysis, we focus on the themes of both gender and sexual equality, and analyse the ways in which women are encouraged to engage in exercises and adopt a heterosexual mindset. Finally, we address the main findings in the discussion and argue that on the one hand, the analysed sex manuals offer the possibility of gender and sexual equality, while on the other hand, they continue to support established forms of gendered power relations and sexism.

Gender, sexuality, and heterosexual practices

Women's sexual rights and sexual equality have a pivotal role in feminist theorising of sexual practices. Previous studies have revealed that male-centred and gender hierarchical discourses of sexuality restrict women's sexual desires, pleasures, and women's sexual subjectivities as a whole (e.g., Brown-Bowers et al., 2015; Fine, 1988; Jackson and Scott, 2001; Tolman, 2012). This lack of women's sexual subjectivity has been located in sexual objectification, sexual harassment, and sexual violence (Fahs, 2011; Fredrickson and Roberts, 1998). Such limitations to women's sexual subjectivities leave little room for women's desires, pleasures, and sexual activities.

Along with the visibility of men's sexual needs, the significance of women's sexual activity and pleasure has been widely acknowledged in Western societies in recent decades. However, these changes have also exposed contradictions in the assumption of women's sexual freedom. Feminist scholars have recently investigated postfeminist models of sexual agency and noticed that such models do not necessarily contest traditional, dominant constructions of gender hierarchies (Frith, 2015; Gill, 2009). Rather, they reduce women's sexual agency unilaterally to a requirement to 'be sexy'. In addition to this intensified requirement of sexiness, several studies have also highlighted how women are encouraged to work on and to exercise their sexuality. Gender hierarchies persist here also when women in particular are asked to do gendered work on their sexuality, sexual pleasure, and orgasm. (Evans, Riley and Shankar, 2010; Frith, 2015; Gill, 2009.) Therefore, researchers have argued that postfeminist views of women's active sexuality and pleasure re-establish traditional, gendered power relations in various ways (Brown-Bowers et al., 2015; Gavey, 2012; Gill, 2009; Gill and Elias 2014; Tolman, 2012). Consequently, acknowledgement of women's sexual pleasure and activity does by no means translate automatically to realising women's sexual rights and sexual equality.

Women's sexual activity has become an achieved entitlement on the one hand, and an obligation on the other hand (Braun et al., 2003: 254–256), one that demands enduring work. Frith (2015) analyses this gendered work with the term 'sexercise' which describes how sex life requires women's investment. In turn, Cacchioni (2007, 2015; Gupta and Cacchioni 2013) examines gendered non-commercial sex work and the medicalisation of sex by using the concepts of discipline, avoidance, and performance work. These studies have provided us with a fruitful foundation for analysing how heterosexual women's sexuality and sexual pleasure are made into the objects of work and exercise. However, the aim of our analysis is to capture the contradictions of this gendered work.

Cacchioni (2007, 2015; Gupta and Cacchioni 2013) has taken into account heterosexual women's mental discipline as well as the physiological level of gendered sex work when defining 'discipline work' as "sex work aimed at changing one's mental and physical response to standard heterosexual sexual practices" (Cacchioni, 2007: 307). In our analysis of Finnish sex manuals we found a lack of such conceptualisation that highlights the specificities of heterosexual practices. Therefore, we have extended Cacchioni's concept of mental discipline

using the term ‘heterosexercise’ to analyse how power constitutes paradoxical subject positions for heterosexual women. This term enables us to capture how the analysed exercises challenge, as well as maintain, the gendered power imbalances of heterosexual practices.

In our analysis, we are interested in making visible the contradiction of mental sex work that arises when heterosexual women are encouraged to work and exercise their minds in order to develop a heterosexual mindspace. Here we rely on Wittig (1992), who has introduced the notion of a ‘straight mind’ when conceptualising heterosexuality as *a state of mind* (emphasis by the authors). Building on this, we propose that women are guided to heterosexercise their minds when they are encouraged to modify their heterosexual mindscapes in order to increase their sexual pleasure. This focus on the psychological level highlights how women are encouraged to revise their attitudes towards heterosexual practices. Furthermore, the term heterosexercise highlights how the analysed exercises are perpetually heteronormative practices that deepen women’s self-understanding as heterosexual subjects. Thus, the focus on heterosexercise emphasises how mental regulations engender and maintain women’s heterosexual subjectivities.

We are interested in understanding how the possibilities of both gender and sexual equality appear together with even more regulatory and pernicious forms of sexism embedded in heterosexual practices. Doing such an analysis in a Nordic context, where the ideals of gender equality prevail, more than just a postfeminist framework is needed as Mühleisen (2007) has argued. We cannot simply rely on a critique of postfeminism, but need a framework that can also account specifically for Nordic pursuit of gender and sexual equality.

In critical studies of heterosexuality, theories of gendered power relations and gender hierarchies have been crucial (Beasley et al., 2015: 683), just as in feminist studies. Without diminishing the significance of gender hierarchies, Beasley (2015) has emphasised the salience of conceptualising the multiplicity of heterosexualities. A growing body of literature recognises the importance of examining heterosexuality as a constantly changing practice rather than a monolithic entity (Beasley, 2011; Beasley et al., 2012, 2015; Brook et al., 2015). For us, the frameworks of both feminist theories on postfeminism and critical studies of heterosexuality offer theoretical tools to investigate the complexities and paradoxes which lie in the production of heterosexual practices. In the exercises promoted in the manuals, both restrictive and normalising power, and opportunities for heterosexual women’s autonomy and freedom, reside hand in hand (see Allen 2011; Foucault, 1990: 157). Hence in our analysis, power is perceived as a productive constitution rather than a restrictive one.

Data, methods, and analytical approach

In Finland, a total of 50 sex manuals were published between 2005 and 2015, including manuals translated from other languages. Most of these manuals targeted heterosexual couples. The analysis presented here is based on a detailed examination of those sex manuals that specifically target heterosexual adult women and were originally written in Finnish. The five popular sex manuals analysed here are authored by sexologists, sex therapists, physicians, sex educators, and physiotherapists, with all but one of the authors being women (Heusala, 2010, 2011).

Despite the popular nature of the books, each adopts an authoritative and professional tone and includes only a few images. More than one edition has been published of three of the books (Heusala, 2010, 2011; Ranta 2008).

The main goal of the manuals analysed in this research is to increase women's awareness of their sexuality and hence their sexual pleasure. To accomplish this, women are guided to work on and exercise their sexuality. In all the manuals, the most evident aspect of exercise is a bodily one that emphasises exercising on the physiological level (especially Heusala, 2010, 2011). However, this study seeks to analyse the mental regulation of a heterosexual women's mindscape. Accordingly, we examine how women's thoughts and attitudes, their heterosexual mindscapes, also become the subjects of exercise in the manuals – with the aim of enhancing women's sexual pleasure. The modification of the heterosexual mindscape is emphasised differently in each of the analysed sex manuals. Some of the manuals allude to questions of gender equality (Korteniemi-Poikela and Cacciatore, 2011), another highlights issues regarding sexual equality (especially Ranta, 2008), and one emphasises the salience of a sexy mindscape (Korteniemi-Poikela and Cacciatore, 2011). However, the central themes analysed in this article appear in all five of the sex manuals.

We applied thematic analysis (Braun and Clarke, 2006) as our starting point for the identification of the different dimensions within the textual data set. At the very beginning of the analysis, we examined what women are specifically encouraged to exercise in the Finnish sex manuals investigated, which led us to recognise the centrality of sexual pleasure. Then in a detailed examination of the exercises recommended for achieving sexual pleasure, we found the themes of both gender and sexual equality to be crucial. The thematic analysis has been informed by critiques of postfeminist sexuality, which bring up issues of sexism (Frith, 2015; Gavey, 2012; Gill, 2009), as well as by critical studies of heterosexuality, which highlight heterosexuality as a changing practice and offer theoretical tools for examining its complexities (Beasley, 2011; Beasley et al., 2012, 2015; Brook et al., 2015). This framework enables us to concentrate on how the themes of gender equality and sexual equality arise along with sexism. In the analysis we examine the ways in which women are invited to heterosexercise 1) gender equality, 2) sexual equality, and 3) the sexy mindscape. Throughout this analysis, we have chosen the most illustrative extracts from the sex manuals investigated as descriptive examples. Next, we turn to the methods for heterosexercising gender equality.

Heterosexercising gender equality

When discussing gender equality, the manuals connect women's sexuality to domestic tasks and childcare. Domestic life is described as stressful and wearing for women, as the following example illustrates: 'A woman's capacity for enjoyment is often also linked to how stressed she feels: if she has many little ones to look after and one big one pestering her for sex, an orgasm may not be in the cards at all' (Ranta, 2008: 52). Here, the demands posed by a woman's children and spouse play a significant role in diminishing her orgasmic pleasure. The following example implies something similar: 'Many women juggle their career and family

simultaneously and, on top of that, go to the gym three times a week. There's rarely any energy left for sexual interaction' (Heusala, 2010: 252). Additionally, the same author cites a sex survey indicating that 'during sex, 57 percent of women think about chores still to be done, such as cleaning, cooking, laundry or washing up' (Heusala, 2011: 114). In these statements, readers are invited to recognise that it is impossible for women to concentrate on sex in such circumstances. When examining the illustrative examples above, we can observe that these texts create an awareness of heterosexual women's sexual presence, activity, and pleasures, which are deemed vulnerable in the context of domestic life.

In the manuals investigated, women are encouraged to strive for equality in domestic life. Heterosexual sex, domestic tasks, and childcare are linked in the following example: 'Sharing the responsibility for household work, reorganising childcare and assessing your accustomed routines ... may be the first step towards finding the energy and time for sex, too.' (Korteniemi-Poikela and Cacciatore, 2011: 125). In this extract, the re-distribution and rethinking of domestic responsibilities are presented as crucial for women who want to pursue an active sex life. Similar implications can be observed in the following statement: 'In the best case, the parents are able to share the responsibility for caring for the child' (Korteniemi-Poikela and Cacciatore, 2011: 163). Here, women are encouraged to strive for gender equality in caring for children.

The Nordic equality policy encompasses an understanding of shared responsibility in the area of care and housework and therefore promotes the idea of participating fathers (Hobson and Morgan, 2002; Julkunen, 2010: 90–91, 157). Overall, heterosexual couples do not achieve these ideals on a daily basis. Several scholars have suggested that in Finland, gender inequality in domestic life burdens women living in intimate heterosexual relationships, where women bear the main responsibility for family matters (e.g., Anttila, 2012; Jokinen, 2010; Miettinen, 2008).

Traditional attitudes which underpin and maintain gender hierarchies prevent the further expansion of gender equality, which is evident in the following example:

Sexual problems in intimate relationships may also be caused by household chores. If a man does not participate in chores around the house, the woman has no desire to have sex with a man like that. In women's stories, such vicious circles are more than common. Having started a relationship, you have also committed to having sex. No one is likely to announce that unless you do the dishes every second day and take out the trash, you'll have no sex (Kivijärvi, 2005: 70).

In the earlier examples, the vulnerability of women's sexuality is recognised in the context of domestic inequalities, whereas the example above completely disregards this understanding, since women are urged to have sex despite of the unequal circumstances.

The examined sex manuals suggest that women can instead have a satisfying sex life outside of a long-term intimate relationship. This emphasis is particularly apparent when discussing women's lack of desire: 'The lack of desire disappeared when some of them found themselves a new partner in life and love burgeoned again' (Heusala, 2010: 253). It is notable

that in this statement, women's sexual desire is associated with a new and flourishing relationship rather than a long-term heterosexual relationship. Thus, instead of pursuing women's pleasure and desire within a shared home, women's sexual desire is positioned outside of an enduring heterosexual relationship.

In addition to traditional marriages, monogamous domestic relationships are common in Finland. Moreover, in Finland, women's financial independence enables living apart together relationships, as well as the possibility of leaving an unequal heterosexual intimate relationship. Therefore, the texts can go one step further by proposing that it may be better for heterosexual women to live apart from their partners. This understanding is presented specifically in the context of women's sexual desire:

A woman might never stop feeling desire if she could retain the state of being in love forever. In order to retain a strong, spontaneous desire in her life, a woman should live at a great distance from her beloved or change partners after every couple of years. However, since most intimate relationships eventually stabilise, lack of desire will also enter the picture.... This is a problem related to intimate relationships, not just to women (Kivijärvi, 2005: 92).

In the example above, women's lack of sexual desire is interpreted as a problem inherent in stable intimate heterosexual relationships rather than an individual disorder experienced by women. Women's spontaneous and strong sexual desires are associated with situations in which a couple does not cohabit or is not involved in an enduring heterosexual relationship. Interestingly enough, when the sex manuals discuss women's need for a fresh start, they do not address socially enforced gender roles in the division of domestic tasks. Hence, the blooming of women's sexual desires outside an enduring heterosexual relationship is illustrated, but the reasons for that phenomenon remain unexplored.

The sex manuals analysed in this study draw attention to the power imbalances in heterosexual relationships when they encourage women to heterosexercise gender equality: it can be done by sharing domestic tasks and childcare responsibilities with their spouses. Thus, in the Finnish context, sex manuals may suggest that heterosexercising gender equality is crucial for heterosexual women to enjoy an active and pleasurable sex life. In general, acknowledging the role of gender inequality in diminishing women's capacities for sexual desire would provide a critical perspective on the continuous attempts to medicalise women's sexual desire. The dismantling of heterosexual power imbalances could lead to worthy alternatives to medicalisation. If the reshaping of women's sexual desire in the broader context of heterosexual power imbalances becomes more pronounced, it would be possible to suggest that increasing gender equality, or even living apart together, could be an effective remedy for the narrow domestic role that diminishes heterosexual women's capacity to experience sexual desire.

Heterosexercising sexual equality

In the previous section, we analysed how women are encouraged to heterosexercise *gender* equality in order to have a pleasurable sex life. However, when the manuals debate questions of equality, their main focus is on *sexual* equality and heterosexual sex practises. The sex manuals analysed in the present study instruct women to adopt a more active role in their sexual relationships. Women are encouraged to find their own sexual subjectivity, and they are advised to pay attention to their own pleasures and desires. According to the manuals, women's sexual passivity is considered to be barrier to both women's desire and their orgasmic pleasure, as illustrated in the following extract: 'How can you want to have sex or 'get your orgasm' if you are too polite to express what you want?' (Ranta, 2008: 53). In this statement, a woman's sexual initiative is presented as the most crucial element for experiencing desire and pleasure. The following example conveys a similar implication: 'She may not know how to say what she really wants or may feel too embarrassed to say it' (Ranta, 2008: 117). It is notable that women are portrayed as being uncertain about their own desires. Consequently, readers are invited to recognise that women's awkwardness and unfamiliarity with expressing their own will is problematic.

The Finnish manuals examined suggest that in the context of heterosexual relationships, male sexual privilege poses a considerable challenge to women's self-expression. For example, women are guided to dispute their objectification: 'People sometimes think or feel themselves to be objects during sex. If that happens, it is the partner's desires and wishes that seem to have the main role.... But what if you simply find the courage to be more active and to move more in the direction of your own desires?' (Korteniemi-Poikela and Cacciatore, 2011: 269). Here, women are urged to discover their own sexual subjectivity instead of persevering merely as an object of their partner's desires. The potential for women to identify and express their own desires is depicted as complicated and challenging, as the following example demonstrates: 'Another thing that easily erodes sexual desire is if your partner continuously sets conditions on your sexual interaction' (Heusala, 2010: 253). Heterosexual practices are presented here as male-dominated, and this male-centred bias of sexuality is perceived as a convention that diminishes women's sexual desires.

The male bias of sexuality and male sexual privilege are discussed in all of the sex manuals investigated. For instance, the texts acknowledge that historically, women have been granted only a narrow sexual role and consequently now attempt to revise these unequal heterosexual practices. However, this aim appears difficult to achieve: 'It is hard work trying to change the negative label that throughout history has been associated with a woman who enjoys her sexuality' (Ranta, 2008: 19). The following statement highlights the gender bias of sexuality, which limits women's sexual subjectivity: 'Surprisingly many women who do not experience an orgasm continue to believe in the model that dictates that a woman should be a sexually passive, unselfish partner who only thinks of the man's satisfaction' (Heusala, 2010: 98). Heterosexuality is presented in this statement as a problematic and unequal practise that follows male expectations and ensures men's satisfaction. Therefore, even women's sexual liberation is perceived as questionable in the context of male-centred sexuality: 'As women began to experience a sexual liberation some decades ago, this was more a liberation for men, not for the

women themselves' (Ranta, 2008: 63). Such statements alert readers to male privilege and women's subordination in the heterosexual context.

The manuals call for awareness of the gender hierarchies involved in heterosexual practices, and women are invited to make room for their own pleasure. To ensure women's orgasmic pleasure, the manuals encourage women to desist from concentrating unilaterally on men's pleasure, as the following example demonstrates: 'In the enjoyment of sex, it is time to forget spectators and settings...at the same time, we must forget the focus on giving pleasure and expressing enjoyment (the way you moan and squirm) and whether your hair looks nice' (Korteniemi-Poikela and Cacciatore, 2011: 45). Notably, women are encouraged not only to abandon efforts to please their partners but also to stop focusing on their own displays of pleasure. In a similar vein, the following description underlines the problematic aspects of unequal heterosexual practices: 'Something is wrong if the woman always only immerses herself in her partner's enjoyment' (Heusala, 2011: 120). As the quote suggests, a fundamental problem in the heterosexual context is that traditionally there has been little space for women to own their pleasure; consequently, the manuals emphasise the crucial importance of women's selfishness. The following example illustrates this notion, demanding 'a kind of selfishness that allows you to experience orgasm' (Ranta, 2008: 105). Here, a requisite level of selfishness reveals the possibility of achieving orgasmic pleasure.

The sex manuals examined here invite readers to heterosexercise sexual equality while encouraging heterosexual women to find their sexual subjectivity and to challenge male privilege. This critical focus on heterosexual positions invites women to reflect on their sexuality in the context of hierarchical heterosexual sex practices. The sex manuals investigated highlight those gendered hierarchies that deny and reduce women's opportunities to find their own sexual subjectivities. It is understandable, in the Finnish discourses of equality and strong women (Julkunen, 2016; Koivunen, 2003), that women are encouraged to exercise sexual equality by internalising more egalitarian forms of heterosex. By noting the power imbalances embedded in heterosexual practises, the manuals suggest that heterosexercising sexual equality is indispensable in women's quest for sexual pleasure.

Despite the strong emphasis on sexual equality, the pressure to have sex remains visible in one of the manuals: 'Even if you really do not feel like it, you should be able to manage having sex at least once a week, if only to please your partner. A woman can have no rational grounds for saying that 10 to 15 minutes a week is too much' (Kivijärvi, 2005: 159). In this context, sexuality becomes an obligation rather than entitlement (Braun et al., 2003: 254–256). This example highlights the persistence of gendered power imbalances, which reduce women's sexual subjectivity.

The emphasis on sexual equality and women's sexual subjectivity exhibits similarities to feminist approaches that have criticised and challenged male privilege and male-centred bias in sexuality (e.g., Fine 1988; Jackson and Scott, 2001; Tolman, 2012). However, the manuals guide women to heterosexercise by striving mainly for orgasmic pleasure; hence, the male-centred focus on straightforward orgasmic pleasure remains untouched. This shows how the orgasmic imperative is characteristic to contemporary discourses of sexuality, as Frith (2013,

2015) has noted. The orgasmic imperative has been widely criticised by feminists as a convention that denounces the absence of orgasm as abnormal and dysfunctional (Frith, 2013; Lavie-Ajayi, 2005; Potts, 2000). In the manuals, women are guided to heterosexercise sexual equality by learning a narrow and strict form of orgasmic pleasure, rather than by exploring a wide spectrum of sexual pleasures. This unilateral concentration on orgasmic satisfaction diminishes the potential for heterosexual women to own their diverse sensual and sexual pleasures.

Heterosexercising the sexy mindscape

The manuals examined encourage women to heterosexercise sexual equality by focusing on their own desires and pleasures. Nevertheless, the goals of achieving both gender and sexual equality are set aside when women are encouraged to heterosexercise in order to adjust their sexy mindscapes. Women's negative self-image is a prominent discourse in the contemporary sex manuals included in this study. The texts turn their attention to women's body image when underscoring the pivotal importance of women's attitude of approbation towards their own bodies in order to be able to achieve sexual pleasure. Consequently, women are encouraged to overcome their negative self-image, with the central focus of exercise being on women's minds rather than their physicality. For example, one central theme is body negativity that women are assumed to experience: 'Dissatisfaction with one's own appearance often contributes to many sexual problems of women' (Kivijärvi, 2005: 124). Here, readers are invited to recognise how body dissatisfaction damages women's capacity to enjoy sex.

The sex manuals intertwine women's self-acceptance with their sexiness. Consequently, positive self-image is accompanied by sexiness, as the following extract suggests: 'The most common cause of negative feelings is a self-image that is not sufficiently good and sexy' (Korteniemi-Poikela and Cacciatore, 2011: 232). The sex manuals emphasise the association of a positive self-image with women's recognition of their own attractiveness and desirability. Hence, a woman's own attitude is the most crucial element in conveying sexiness, as illustrated by the following example: 'If you consider yourself beautiful and desirable and carry your body, whatever it is like, and your clothes with style and flair, this will also convey to others an impression of contentment, sexiness and desirability' (Kivijärvi, 2005: 124). In this example, sexiness, desirability, and attractiveness are constructed as emerging from a positive state of mind.

The manuals typically encourage women to work and exercise on themselves, especially with respect to their own attitudes and self-image. Women are advised to recognise the sexiness of their entire body and urged to express their sexiness to their partner without shame: 'At best, a woman thinks that she is sexy altogether, and she can also flaunt her sexiness to her partner' (Korteniemi-Poikela and Cacciatore, 2011: 230). Here, women's own attitude toward their bodies is of utmost importance because it enables sexy performance for a partner. In this regard, Cacchioni's (2007, 2013, 2015) idea of performance work is revealing: work is done for the partner's pleasure.

Since Finnish women traditionally display very low-key femininity (Laukkanen, 2012), one of the manuals encourages women to exercise the right attitude in front of a mirror:

You can also practice different situations in front of a mirror. Practising how you carry yourself, the effective use of gestures and facial expressions, learning how to move gracefully can best be done in front of a mirror. You can learn how to flirt and to cast seductive looks with your image in the mirror.... You can also happily flaunt your body like this during sex. Again, this is a possibility, not a requirement. Not only may your partner enjoy it when you boldly show your graces, but over time, it may also increase your self-confidence and thus your own enjoyment (Korteniemi-Poikela and Cacciatore, 2011: 194).

In this extract, women are encouraged to exercise a specific type of movement and performance, and are urged to use these learned skills during heterosexual sex to increase opportunities for reciprocal pleasure. Here, a woman's sexual pleasure becomes possible through both her partner's enjoyment of the sexy show and her increasing self-confidence and certainty. Hence, the construction of women's sexual subjectivity requires achieving an adequately sexy mindscape. Sexiness is also presented as an expedient that enables women to express their own desire: 'Would wearing fishnet stockings and a corset to breakfast be enough to make a work-oriented partner realise that he is living with a sexy and willing woman?' (Korteniemi-Poikela and Cacciatore, 2011: 127).

The examined sex manuals counsel women to revise their attitudes towards their own sexuality at life's turning points. For example, pregnancy, illness, and ageing are regarded as situations that demand readjustment of one's attitude. In the following example, women are encouraged to rebuild their self-image: 'Even after falling ill, you have to re-discover your attractiveness and sexiness if you want to continue enjoying sexual intimacy.... You may have to learn a new way of flirting and admiring yourself' (Korteniemi-Poikela and Cacciatore, 2011: 293). In this extract, the rediscovery of one's own attractiveness and sexiness becomes a prerequisite for sexual closeness, pleasure, and for women's sexual subjectivity. In the next example, we can observe how sexuality and sexiness become inseparable:

Sexuality is an internal characteristic that you can call forth or hide and cover. If you do not feel you are sexy, others may also fail to see your sexiness.... This means that sexiness is not only about your external appearance, which may be captured in a photo, but also about the experience and idea you have of yourself (Korteniemi-Poikela and Cacciatore, 2011: 230).

Here, a sexy mindscape is indispensable for women's self-understanding as a sexual being. The sexy state of mind becomes crucial within the context of heterosexuality; therefore, in our interpretation, women are guided to heterosexercise their minds using the most penetrating methods.

When women are encouraged to adjust their attitudes towards their own bodies, the focus is on the woman herself, not the broader social context. Such a postfeminist view of women's sexuality is central in one of the books investigated (Korteniemi-Poikela and

Cacciatore, 2011). Such an individualised and depoliticised postfeminist understanding renders the power relations of heterosexuality invisible and irrelevant (Frith, 2015; Gill, 2009). Hence, women are encouraged to adopt sexual subject positions that leave gender hierarchies and power relations intact. Furthermore, when women are exhorted to find pleasure in their own sexy body, they are advised to internalise the male gaze. Thus, the shift from bodily to mental regulation perpetuates and cements the pernicious regulation of heterosexual women's sexual subjectivity.

Conclusion: Perils and possibilities of a heterosexual mindscape

Our analysis sheds light on the paradoxes of heterosexual women's sexual subjectivities by asking how Finnish sex manuals encourage heterosexual women to improve gender and sexual equality, as well as develop a sexy mindscape in order to increase their sexual pleasure. These paradoxes have been analysed by using the term heterosexercise, which highlights the production of heterosexuality as a state of mind. We have been interested in how the issues of both gender and sexual equality are actualised in a Finnish context, in which women have been able to achieve increased independence by attaining political power, and economic and social security.

Lister (2009) has analysed the Nordic models of gender equality and noted the paradoxes between the gap of gender equality rhetoric and the reality of everyday lives. The breadth of this gap is also tangible in several Finnish studies, which shed light on the structural inequality in heterosexual intimate relationships by emphasising how domestic life specifically burdens women (e.g., Anttila, 2012; Jokinen, 2010; Miettinen, 2008). In our study of Finnish sex manuals we add the dimension of heterosexual intimacy to these analysis.

Our findings suggest that the manuals note the power imbalances embedded in heterosexual practises when encouraging women to heterosexercise both gender and sexual equality by engaging in more egalitarian forms of heterosexual sex. However, these recognitions of equality contain paradoxes. First, the manuals recognise the sexual pleasure and desire of heterosexual women as vulnerable if they cohabit with their partners, due to the burden of the gendered division of domestic work – something that continues to be a striking feature of heterosexual intimate relationships. Thus, the gendered division of labour in the home is recognised, but nevertheless mainly bypassed or even disregarded. Secondly, the manuals' central mission relates to increasing women's sexual pleasure and sexual equality while paving the way for women's active and orgasmic sexual subjectivity. Therefore, the exercises suggested for increasing sexual equality encourage women to adopt the mainly male-centred straightforward focus on orgasmic pleasure. Thirdly, the sex manuals maintain gender hierarchies by encouraging women to internalise the male gaze and to adopt a sexist attitude towards their own bodies. Hence, with regard to heterosexercising sexiness, the topics of both gender and sexual equality are completely bypassed.

In the examined manuals, gender equality plays a lesser role than questions of sexual equality. It appears that the manuals propagate sexual equality without acknowledging the

salience of biased gender arrangements in a heterosexual relationship. The manuals suggest that achieving sexual equality is possible without considering comprehensive gender equality politics. In practice, however, it is nearly impossible to achieve sexual equality under unequal conditions. Our analysis illuminates the cruelty of heterosexercise when manuals encourage women to aim for sexual, and specifically orgasmic, improvement while leaving the power imbalances of heterosexual relationships largely intact.

Moreover, the sex manuals maintain gender hierarchies by encouraging women to internalise the male gaze and to adopt sexist attitudes towards their own bodies. In this process, women's sexual subjectivity becomes intertwined with heterosexual power imbalances – which in turn become even more intensely pronounced. According to Gill (2009), sexist attitudes towards one's own body make it even harder to revise gender hierarchies. This is a major challenge, as critiques of postfeminist sexuality have implied (Brown-Bowers et al., 2015; Gavey, 2012; Moran, 2017). Consequently, the sex manuals examined here rely on normative, oppressive power when guiding women to objectify themselves in accordance with male-centred discourses of sexuality.

In the sex manuals investigated, heterosexual women are guided to heterosexercise in order to transform their thoughts and attitudes about their own sexuality and sexual interactions. Therefore, the manuals treat women's sexual subjectivity in terms of what Foucauldian scholars understand as 'governing the soul' (Blackman, 2004; Rose, 1990). Several studies have documented that such a shift from bodily to psychic regulation increases the intensity of sexist self-surveillance (Gill, 2009; Gill and Elias, 2014). Our analysis of the sex manuals demonstrates however, that the mental adjustment of heterosexual mindscapes enables alongside new pernicious forms of sexism an increasingly detailed and subtle criticism of heterosexual power imbalances and sexual inequality. Hence, these sex manuals' attempts to increase both gender and sexual equality entails the possibility of a more profound understanding of how gender inequality and women's sexual subjectivity are intertwined.

Although the sex manuals include the intended positive meanings of sexual equality, this arrangement also appears to be highly problematic when sex manuals encourage women to simply adopt sexual subjectivities that are equal to those of men without problematising the male-centred bias of sexual pleasure. Thus, the question regarding the types of sexual pleasures worth pursuing remains unasked. Another fundamental problem lies in the scope of heterosexercising: it relies on a heteronormative understanding of woman's sexual identity. Hence, when its underlying principle relies on an unquestioned heterosexual identity, women's exercises of pleasure can allegedly occur only in the context of heterosexuality. Therefore, heterosexercising provides opportunities for women to achieve sexual equality only by deepening the normative power of heterosexuality.

Acknowledgements

We are grateful to Päivi Korvajärvi for helpful comments.

Funding Acknowledgement

This research was funded by the University of Tampere, the Finnish Cultural Foundation, and the Academy of Finland (project 249652).

References

- Allen A (2011) Foucault and the politics of our selves. *History of the Human Sciences* 24(4): 43–59.
- Anttila A-H (2012) Sukupuolitettu kotityönjako ja sosiokulttuuriset rakenteet. *Sosiologia* 49(4): 291–306.
- Anttonen A (1994) Hyvinvointivaltion naisystävälliset kasvot. In: Anttonen A, Henriksson L and Nätkin R (eds) *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino, pp.203–224.
- Beasley C (2011) Heterosex, ‘transgression’ and social change. *Australian Feminist Studies* 26(67): 25–40.
- Beasley C, Brook H and Holmes M (2012) *Heterosexuality in Theory and Practice*. New York and London: Routledge.
- Beasley C, Holmes M and Brook H (2015) Heterodoxy: Challenging orthodoxies about heterosexuality. *Sexualities* 18(5–6): 681–697.
- Blackman L (2004) Self-help, media cultures and the production of female psychopathology. *European Journal of Cultural Studies* 7(2): 219–236.
- Braun V, Gavey N and McPhillips K (2003) The “Fair Deal”? Unpacking Accounts of Reciprocity in Heterosex, *Sexualities* 6(2): 237–261.
- Braun V and Clarke V (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3(2): 77–101.
- Brook H, Mulholland M and Beasley C (2015) Introduction to the special section: challenging heterodoxies. *Sexualities* 18(5–6): 645–648.
- Brown-Bowers A, Gurevich M and Vasilovsky AT (2015) Managed not missing: young women’s discourses of sexual desire within a postfeminist heterosexual marketplace. *Psychology of Women Quarterly* 39(3): 320–336.
- Cacchioni T (2007) Heterosexuality and ‘the labour of Love’: A Contribution to Recent Debates on Female Sexual Dysfunction. *Sexualities* 10(3): 299–320.
- Cacchioni T (2015) *Big Pharma, Women, and the Labour of Love*. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press.
- Evans A, Riley S and Shankar A (2010) Technologies of Sexiness: Theorizing Women’s Engagement in the Sexualization of Culture. *Feminism & Psychology* 20(1): 114
- Fahs B (2011) *Performing Sex: The Making and Unmaking of Women’s Erotic Lives*. New York: State University of New York Press.
- Farvid P and Braun V (2006) ‘Most of US guys are raring to go anytime, anyplace, anywhere’: male and female sexuality in Cleo and Cosmo. *Sex Roles* 55(5–6): 295–310.

- Fine M (1988) Sexuality, schooling, and adolescent females: the missing discourse of desire. *Harvard Educational Review* 58(1): 29–54.
- Foucault M (1990) *The History of Sexuality*. New York: Vintage Books.
- Fredrickson BL and Roberts T-A (1998) Objectification theory: toward understanding women's lived experiences and mental health risks. *Psychology of Women Quarterly* 21(2): 173–206.
- Frith H (2013) Labouring on orgasms: embodiment, efficiency, entitlement and obligations in heterosex. *Culture, Health & Sexuality* 15(4): 494–510.
- Frith H (2015) Sexercising to orgasm: embodied pedagogy and sexual labour in women's magazines. *Sexualities* 18(3): 310–328.
- Gavey N (2012) Beyond “empowerment”? Sexuality in a sexist world. *Sex Roles* 66(11–12): 718–724.
- Gill R (2009) Mediated intimacy and postfeminism: a discourse analytic examination of sex and relationships advice in a women's magazine. *Discourse & Communication* 3(4): 345–369.
- Gill R and Elias AS (2014) ‘Awaken your incredible’: love your body discourses and postfeminist contradictions. *International Journal of Media & Cultural Politics* 10(2): 179–188.
- Gupta K and Cacchioni T (2013) Sexual improvement as if your health depends on it: an analysis of contemporary sex manuals. *Feminism & Psychology* 23(4): 442–458.
- Helen I and Yesilova K (2006) Shepherding desire: sexual health promotion in Finland from the 1940s to the 1990s. *Acta Sociologica* 49(3): 257–272.
- Heusala K (2010) *Naisen Seksuaalisuus*. Helsinki: Like.
- Heusala K (2011) *Naisen Orgasmi*. Helsinki: Like.
- Hobson B and Morgan D (2002) Introduction: Making Men into Fathers. In: Hobson (ed) *Making Men into Fathers. Men, Masculinities and the Social Politics of Fatherhood*. Cambridge: Cambridge University Press, pp.1–21.
- Jackson M (1987) “Facts of life” or the erotization of women's oppression? Sexology and the social construction of heterosexuality. In: Caplan P (ed) *The Cultural Construction of Sexuality*. London & New York: Tavistock, pp.52–81.
- Jackson S and Scott S (2001) Embodying orgasm: gendered power relations and sexual pleasure. In: Kaschak E and Leonore T (eds) *A New View of Women's Sexual Problems*. New York: The Haworth Press, pp.99–110.
- Jokinen E (2010) Kodin ja talouden uusi järjestys. *Janus* 18(1): 48–60.
- Julkunen R (2010) *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Tampere: Vastapaino.

- Julkunen R (2016) Sukupuoli valtiollisen politiikan kohteena. In: Husso M and Heiskala R (eds) *Sukupuolikysymys*. Helsinki: Gaudeamus. pp.231–259.
- Kivijärvi A (2005) *100 Kysymystä Naisesta ja Seksistä*. Helsinki: Kirjastudio.
- Koivunen A (2003) *Performative Histories, Foundational Fictions. Gender and Sexuality in Niskavuori Films*. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Korteniemi-Poikela E and Cacciatore R (2011) *Aikuisen Naisen Seksi*. Helsinki: WSOY.
- Laipson P (1996) “Kiss without shame, for she desires it”: sexual foreplay in American marital advice literature, 1900–1925. *Journal of Social History* 29(3): 507–525.
- Laukkanen A (2012) *Liikuttavat erot. Etnografisia kohtaamisia itämaisessa tanssissa*. Turku: University of Turku.
- Lavie-Ajayi M (2005) “Because all real women do”: the construction and deconstruction of “female orgasmic disorder”. *Sexualities, Evolution & Gender* 7(1): 57–72.
- Lister R (2009) Nordic Nirvana? Gender, Citizenship and Social Justice in the Nordic Welfare States. *Social Politics* 16(2): 242–278.
- Miettinen A (2008) *Kotityöt, sukupuoli ja tasa-arvo. Palkattoman työn jakamiseen liittyvät käytännöt ja asenteet Suomessa*. Helsinki: Väestöliitto, Väestötutkimuslaitos.
- Moran C (2017) Re-positioning female heterosexuality within postfeminist and neoliberal culture. *Sexualities* 20(1–2): 121–139.
- Mühleisen W (2007) Mainstream sexualization and the potential for Nordic New Feminism. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 15(2–3): 172–189.
- Neuhaus J (2000) The importance of being orgasmic: sexuality, gender, and marital sex manuals in the United States, 1920–1963. *Journal of the History of Sexuality* 9(4): 447–473.
- Potts A (1998) The science/fiction of sex: John Gray’s Mars and Venus in the bedroom. *Sexualities* 1(2): 153–173.
- Potts A (2000) Coming, coming, gone: a feminist deconstruction of heterosexual orgasm. *Sexualities* 3(1): 55–76.
- Räisänen A-L (1995) *Onnellisen Avioliiton Ehdot. Sukupuolijärjestelmän Muotoutumis- Prosessi Suomalaisessa Avioliitto- ja Seksuaalivalistusoppaissa 1865–1920*. Vammala: SHS.
- Ranta T-L (2008) *Naisen Nautinto*. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.
- Rose NS (1990) *Governing the Soul: The Shaping of the Private Self*. London: Routledge.
- Tolman DL (2012) Female adolescents, sexual empowerment and desire: a missing discourse of gender inequity. *Sex Roles* 66(11–12): 746–757.

- Tyler M (2004) Managing between the sheets: lifestyle magazines and the management of sexuality in everyday life. *Sexualities* 7(1): 81–106.
- Tyler M (2008) Sex self-help books: hot secrets for great sex or promoting the sex of prostitution? *Women's Studies International Forum* 31(5): 363–372.
- Wittig M (1992) *The Straight Mind: And Other Essays*. Boston: Beacon Press.

JULKAISU V

Tavoittelemisen arvoinen nautinto suomalaisissa seksuaaliopaskirjoissa

Haataja, Marika

Kulttuurintutkimus 2018, 35(1–2): 15–25.

Artikkeleiden käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajan lupa.

Tavoittelemisen arvoinen nautinto suomalaisissa seksuaaliopaskirjoissa

Marika Haataja

Kuluvalla vuosikymmenellä julkaistuissa suomalaisissa seksuaaliopaskirjoissa tavoittelemisen arvoinen seksuaalinen nautinto kietoutuu kehotietoisuuteen, yhteyden kokemiseen ja aistillisuuteen. Keskeiseksi nousee yksilöllinen seksuaalisuus ja nautinto, jonka tunnistamiseen lukijoita kannustetaan. Yksilölliseen nautintoon kannustettaessa opaskirjoissa yhtäältä kyseenalaistetaan asiantuntijavaltaan nojaavia seksuaalisuutta normalisoivia käytäntöjä. Toisaalta opaskirjatekstit kuitenkin myös vahvistavat ja tuottavat uusia normalisoivia ihanteita. Seksuaaliopaskirjoista piirtyykin esiin vapauttamisen ja rajoittamisen paradoksaalinen samanaikaisuus.

Aikakautemme seksuaalisuuden diskursseille leimallisena on nähty nautintokeskeinen ajattelumalli, jossa ymmärrys seksuaalisuudesta kietoutuu olennaisella tavalla nautinnon tavoitteluun (Allen, Rasmussen & Quinlivan 2014). Seksuaalisen nautinnon ja erityisesti orgasminautinnon saavuttaminen on päämäärä, johon lukijoita ohjataan niin

naistenlehtien palstoilla kuin myös seksuaaliopaskirjoissa (Frith 2015; Haataja 2016; Haataja & Juvonen 2018; Neuhäus 2000). Nautinnon lisääminen ja varmistaminen piirtyvät selkeinä esiin myös kuudessa tässä tutkimuksessa tarkastelemassani seksuaalioppaassa. Seksuaalisen nautinnon keskeisyys tulee esiin opaskirjojen tavassa nostaa keskei-

seksi esimerkiksi ”intensiivisen seksuaalisen nautinnon” kokemus (Opas4, 9) ja pyrkimyksessään tarjota lukijalle entistä paremmat edellytykset ”nauttia vapaasti” (Opas6, 11)

Michel Foucault (1998/1976) esittää seksuaalisuuden olevan länsimaisten ihmisten keskeisin subjektivoimisen alue seksuaalisen nautinnon ja halun määrit-

täessä keskeisellä tavalla yksilöiden kokemusta omasta minuudesta. Tällöin olennaiseksi nousee kysymys siitä, miten ihmisiä hallitaan ohjaamalla ja opastamalla heitä nautinnon ja halun subjekteiksi. Foucault'n ajatteluun pohjautuvaa hallinnan analytiikkaa soveltaen kysyn tässä tutkimuksessa, millaisia käsityksiä tavoittelemisen arvoisesta seksuaalisuudesta ja seksuaalisesta nautinnosta subjekteille tarjotaan aikavälillä 2013–2017 julkaistuissa suomalaisissa seksuaaliopaskirjoissa. Analysoin, miten lukijoita ohjataan seksuaalisesti nauttiviksi subjekteiksi. Tutkimusaineistossa käsitys tavoittelemisen arvoisesta nautinnosta muotoutuu vastakkainasetteluissa, joissa seksuaalisuus asetetaan neuvoteltavaksi. Tarkastelen opaskirjoja puheenvuoroina tietynlaisten nautintojen puolesta ja vastaan. Analyysissa huomioini kohdistuu siihen, mitä teksteissä vastustetaan ja mitä opaskirjat tarjoavat vastustamiensa seksuaalisuuden muotojen tilalle.

Tämä artikkeli on osa laajempaa tutkimustani, jossa on mukana kattavasti 2000-luvulla julkaistua seksuaaliopaskirjallisuutta. Tutkimusaineistoksi olen tässä osassa tutkimusta valinnut kuusi yleistajuista seksuaaliopaskirjaa (2013–2017). Valintaprosessia on ohjannut keskittyminen tuoreisiin, aikuisille suunnattuihin suomenkielisiin jul-

kaisuihin. Nuorille suunnattua seksuaalikasvatusta ja seksuaalikasvatusoppaita on tutkittu niin Suomessa kuin kansainvälisestikin runsaasti (esim. Allen 2005, 2012; Allen, Rasmussen & Quinlivan 2014; Fine & McClelland 2006; Honkasalo 2013; Nummelin 2000; Yesilova 2001). Aikuisille suunnatun, erityisesti 2000-luvulla julkaistun seksuaaliopaskirjallisuuden, tutkiminen on puolestaan ollut huomattavasti vähäisempää (Gupta & Cacchioni 2013; Haataja 2012, 2016; Tyler 2008).

Tarkasteluni keskiössä ovat seksuaalisesta nautinnosta tuotetut käsitykset. Lähdenkin liikkeelle paikantamalla tutkimukseni osaksi seksuaalisen nautinnon politiikkaa koskevia tutkimuskeskusteluja. Tämän jälkeen kartoitan hallinnan analytiikkaa, jota olen soveltanut nautintoa koskevien tietokäytäntöjen analyysissa. Tässä yhteydessä esittelen myös tutkimusaineiston. Näiden alkupohjustusten jälkeen siirryn analyysiosiossa tarkastelemaan seksuaalista nautintoa hallinnan kohteena. Keskityn siihen, miten opaskirjatekstit muodostavat käsityksen hyvästä ja tavoittelemisen arvoisesta seksuaalielämästä ja nautinnosta. Päätän analyysiosion tarkastelemalta, miten hyvää ja onnistunutta elämää määritellään ja arvotetaan opaskirjoissa seksuaalisen nautinnon kautta. Lopuksi avaan seksuaalisen nautinnon hallin-

taan sisältyvää mahdollisuuksien ja uhkien samanaikaisuutta.

Nautintojen politiikka

Seksuaaliopaskirjallisuutta ja seksuaalikasvatusta tarkastelevissa tutkimuksissa on ollut keskeisellä tavalla esillä se, miten sukupuolieron varaan jäsenyvä ymmärrys seksuaalisuudesta tuottaa käsityksen naisten ja miesten keskenään erilaisesta seksuaalisuudesta (Fine 1988; Gupta & Cacchioni 2013; Haataja 2012; Potts 1998; Tyler 2008; Yesilova 2001). Meagan Tylerin (2008) mukaan opaskirjoissa korostuu miesten seksuaalinen aktiivisuus sekä halut ja tarpeet naisten seksuaalisuuden pelkistyessä miesten halujen ja tarpeiden palvelemiseen. Tämänkaltaisten sukupuolihierarkioiden osoittaminen on ollut olennaisessa roolissa alistavaa valtaa näkyväksi tekevissä tutkimuksissa. Näissä tutkimuksissa seksuaalisuutta on tarkasteltu sitä historiallista taustaa vasten, jossa naisten ja miesten seksuaalisuudelle on asetettu keskenään erilaiset toteuttamisen mahdollisuudet. Sukupuolihierarkioita analysoiviin tutkimuksiin onkin usein liittynyt seksuaalipoliittinen tavoite tehdä naiset näkyviksi haluavina ja nauttivina subjekteina. Nautinnon roolin korostamista seksuaalikasvatuksessa on puolustettu, sillä siihen on yhdistetty ajatus tyttö-

jen ja naisten seksuaalisen toimijuuden lisääntymisestä. (Esim. Allen 2005; Fine & McClelland 2006; Lamb 2002; Tolman 2002.) Näissä tutkimuskeskusteluissa seksuaalisen nautinnon näkyväksi tekemiseen on liitetty ajatuksia edistyksestä ja vapautumisesta.

Viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana seksuaalikasvatuksessa on huomioitu aikaisempaa keskeisemmin seksuaalinen nautinto, myös naisten nautinto. Tästä johtuen nimenomaan seksuaalikasvatusta koskevan tutkimuksen kentällä onkin pohdittu nautinnon politiikkaa. Seksuaalisen nautinnon diskursseihin liittyviä vapautumisen mahdollisuuksia kiistämättä näissä tutkimuksissa on pidetty tärkeänä sen tunnistamista, miten nautinnon diskurssit voivat vapauttamisen rinnalla olla myös rajoittavia. (Allen 2012; Allen, Rasmussen & Quinlivan 2014.) Louisa Allen (2012) nostaa esiin sen, miten nautinnon entistä näkyvämpää roolia seksuaalikasvatuksessa ei tulisi tarkastella yksipuolisesti edistyksen ja vapautumisen näkökulmasta. Hänen mukaansa on tärkeää tunnistaa myös seksuaalisen nautinnon diskurssien tuottamat normalisoivat käytännöt. Esimerkiksi seksuaalisen nautinnon merkitystä korostava puhe tapa tuottaa käsityksen, jonka mukaan seksin tulee olla nautinnollista. Nautinnon puuttuminen merkityksellistyy näin

viallisuudeksi. Allen esittääkin, että nautinnosta voi pahimmillaan tulla mittari, jolla arvotetaan niin itseä kuin suhdetta. (Mt. 462–463.) Seksuaalisen nautinnon poliittisuutta tarkastelevat tutkimukset peräänkuuluttavat kriittisiä näkökulmia, jotka voisivat auttaa tunnistamaan vapauttamisen käytäntöihin sisältyvät seksuaalisuutta normalisoivat ja rajoittavat piirteet.

Feministifilosofi Luce Irigaray tarjoaa omalta osaltaan näkökulmia nautinnon politiikkaan. *Sukupuolieron etiekassa* (1996/1984, 205–238) hän nostaa esiin ajatuksensa siitä, miten seksuaalisuus ja näin myös ihmiset seksuaalisesti nauttivina, on pyritty saamaan haltuun nojaamalla seksuaalista subjektiutta rajaavaan ja määrittelevään rationaaliseen tietoon. Irigarayn (1996/1984) mukaan olennaista on pohtia, millaiset olemisen tavat jäävät näkymättömiksi rationaalisen tiedontahdon määrittellessä sekä seksuaalisuutta että länsimaista maailmankuvaa kokonaisuudessaan.

Näihin nautinnon politiikkaa koskeviin tutkimuskeskusteluihin kytkeytyen lähdessä tutkimuksessa tarkastelemaan, miten seksuaalisen nautinnon diskursseissa yksilöitä yhtäältä vapautetaan normalisoivilta käytännöiltä seksuaalista moneutta mahdollistaen. Tässä yhteydessä nautinto tulee tarkasteltavaksi siihen sisältyvien potentiaalien

kautta – seksuaalisen nautinnon diskurssit tarjoavat yksilöille entistä moninaisempia tapoja tulla seksuaalisesti nauttiviksi subjekteiksi. Toisaalta analyysini tekee näkyväksi sen, miten nautinnon lisäämiseen ja varmistamiseen tähtäävät diskurssit ovat itsessään rajoittavia ja normalisoivia käytäntöjä. Tarkastelussani nämä vapauttavat ja rajoittavat käytännöt tulevat tunnistetuiksi samanaikaisina ja päällekkäisinä, eivät toisiaan poissulkevinä. Jemima Repon (2015, 163) mukaan tämänkaltaisen vapauttamisen ja kurinalaistamisen samanaikaisuus on biovallalle ominaista. Hän esittääkin, että olisi kehitettävä analyyttisiä näkökulmia, joilla näiden yhtäaikaiseen ilmenemiseen pääsisi käsiksi (mt.). Tässä tutkimuksessa olen valinnut lähestymistavakseni hallinnan analytiikan, jonka avulla on ollut mahdollista tavoittaa vapauttamisen ja rajoittamisen paradoksaalinen samanaikaisuus.

Teoreettis-metodologiset lähtökohdat, tutkimusaineisto ja analyysin kulku

Seksuaaliopaskirjat osallistuvat keskusteluun siitä, mitä seksuaalisuus ja seksuaalinen nautinto ovat. Yksilöä ohjaavat opaskirjatekstit ovat seksuaalielämään kohdistuvia hallinnan käytäntöjä, jotka pyrkivät vaikuttamaan yksilön it-

seohjautuvuuteen. Opaskirjat tuottavat käsityksiä siitä, mitä on elämä seksuaalisena ihmisenä. Ehdotuksillaan hyvästä ja tavoiteltavasta seksuaalisuudesta seksuaaliopaskirjat tarjoavat hyvän elämän malleja, kuten elämää psykologisoiva self-help-kirjallisuus, joka on nähty yhtenä keskeisenä hallinnan arkisen ilmentymisen paikkana (Hazleden 2003; Rimke 2000; Salmenniemi & Pessi 2017).

Seksuaalisuuteen kohdistuva hallintaa on elämään kohdistuvaa hallintaa, biovaltaa. Tiedontuotannolla on ollut merkittävä rooli hallinnan kehittymisessä, sillä nimenomaan tieto on elämän haltuun ottamisen väline. Tiedon avulla ihmiselämästä on tullut kaiken aikaa kokonaisvaltaisemman ohjailun ja opastamisen kohde subjektiviteettien muotoutuessa tiedon ja vallan muodostamissa tietokäytännöissä. (Foucault 1998/1976.) Hallinnan analytiikka tarjoaa välineitä analysoida seksuaaliopaskirjoja osana tiedon ja vallan käytäntöjä, joissa määritellään seksuaalielämää, seksuaalista nautintoa ja seksuaalisesti nautivan subjektuuden muotoja.

Valta-analyysissään Foucault (1998/1976) nostaa kieltojen ja normien rinnalle vastarinnan mahdollisuuden, joka sisältyy aina lähtökohtaisesti valtaan. Valalle tunnusomaista on yhtäältä pyrkimys rajata ja normalisoida elämää, toisaalta vastarinnan paikoissa tulee mah-

dolliseksi haastaa normalisoivaa hallintaa ja normatiivisia ihanteita (Allen 2011; Thompson 2003). Foucault’laisessa valta-analyysissä kiistojen ja kamppailujen tarkastelu nouseekin keskeiseksi (Helén 2016, 34–41). Hallinnan analytiikkaa soveltaen avaan tässä artikkelissa näkökulmia niihin tapoihin, joilla seksuaalisuus ja seksuaalinen nautinto asettuvat seksuaaliopaskirjallisuudessa kiisteltäväksi ja neuvoteltavaksi. Vastakkainasetteluissa ja kiistoissa ymmärrys tavoiteltavan arvoisesta seksuaalisesta nautinnosta problematisoituu ja näkyväksi tulee Foucault’n ajatus valtasuhteista kaiken aikaa muotoaan muuttavana (Foucault 1998/1976, 92–102). Olennaista tarkastelussani on ymmärrys vallasta tuottavana. Seksuaalisuuden ja seksuaalisen nautinnon yhä laajempi haltuunotto ja hallinnalle alistaminen ei tapahdu nautintoa tukahduttaen. Päinvastoin käsitys nautinnosta ja nauttivasta subjektista laajenee ja moninaistuu niissä tiedon ja vallan käytännöissä, joissa seksuaalisuus asetetaan neuvoteltavaksi. (Foucault 1998/1976.)

Olen hyödyntänyt tutkimusaineiston keräämisessä yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmän (YKL) luokkaa 59.35 seksologia. FENNICA-tietokantaa hyväksikäyttäen olen etsinyt kyseisestä luokasta opaskirjoja, jotka ovat määritellyt lajityypiltään seksuaalioppaiksi

tai jotka löytyvät asiasanahaualla (YSA) ”seksuaalioppaat”. Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut nimenomaan aikuisille suunnatuista opaskirjoista. Näin ollen tutkimuksen ulkopuolelle ovat jääneet kaikki seksuaalikasvatusoppaiksi luokitellut teokset. Lisäksi olen jättänyt tarkastelun ulkopuolelle kehitysvammaisille suunnatun opaskirjan, sillä sisällöllisesti se on luokiteltavissa enemminkin seksuaalikasvatusoppaaksi kuin seksuaalioppaaksi. Analyysin ulkopuolelle jäivät myös seksuaalioppaaksi luokiteltu hakusanamuotoinen teos ja sekä hoitotyötä tekeville suunnattu teos että krooniseen kipuun ja seksuaalisuuteen keskittyvä opaskirja. Erityispainotuksista johtuen kyseisten kirjojen keskiössä ei ole lukijan seksuaalisesti nauttivaksi subjektiksi ohjaaminen, kuten tähän analyysiin mukaan ottamissani seksuaaliopaskirjoissa. Edellä mainitut teokset pois lukien analyysissä ovat mukana kaikki aikavälillä 2013–2017 alun perin suomen kielellä julkaistut seksuaaliopaskirjat.

Tarkastelemani seksuaaliopaskirjat eivät ole yksiselitteisesti suunnattu heteroseksuaaliselle yleislukijalle, vaikka tämä painotus on sekä auki kirjoitetusti (Opas6, 10) että auki kirjoittamatta (Opas1; Opas4) läsnä osassa tutkimusaineistoa. Tämän rinnalla opaskirjoissa satunnaisesti myös haastetaan seksuaalisuuden heteronormatiivisia lähtökohtia

(esim. Opas2, 124; Opas3, 99; Opas5, 6). Lisäksi opaskirjoissa puretaan satunnaisesti myös seksuaalisuuden parisuhdenormatiivisia lähtökohtia ja korostetaan suhteiden monimuotoisuutta (esim. Opas4, 40–45; Opas5, 11). Aineiston tarkasteleminen hetero- ja parisuhdenormatiivisuuden näkökulmista avaisikin kiinnostavalla tavalla seksuaaliopaskirjojen keskinäisiä ja sisäisiä jännitteitä. Osittain tilallistakin syistä johtuen tämän artikkelin analyttinen painopiste on kuitenkin toisaalla. Olen kiinnostunut siitä, miten käsitys tavoiteltavan arvoisesta nautinnosta ja nauttivasta subjektista muotoutuu suomalaisten seksuaaliopaskirjojen sivuilla käydyissä kiistoissa ja kamppailuissa.

Teoreettis-metodologisena kehyksenä hallinnan analytiikka on suunnannut katseeni analyysissa tietoon, valtaan ja subjekteihin (Dean 1999, 23). Olen lähtenyt liikkeelle tiedon konkreettisesti tasosta ja analysoinut, millaista tietoa seksuaalisesta nautinnosta tuotetaan. Analyysin alkuvaiheessa olen pureutunut tiedon ulottuvuuteen useita kertoja toistuvalla tutkimusaineiston pikkutarkalla läpikäymisellä. Näin olen hahmottanut aineiston rakenteen ja juonen (vrt. Ronkainen 2004, 65–67). Olen kiinnittänyt huomiota tutkimusaineistossa toistuviin teemoihin ja diskursseihin. Analyysin alkuvaiheesta voikin tun-

nistaa samankaltaisuutta teema- ja diskurssianalyysin kanssa (esim. Braun & Clarke 2006; Pietikäinen & Mäntynen 2009). Siinä missä edellä mainitut analyysitavat usein pelkistyvät yksipuoliseksi teemojen ja diskurssien nimeämiseksi (Braun & Clarke 2006; Vuori 2001, 83) hallinnan analyttisen lähestymistavan keskiössä ovat valtaa ja subjektien muotoutumista koskevat kysymykset. Tutkimukseni keskiössä onkin ollut se, millaisia tietämisen ja seksuaalisen subjektivoitumisen mahdollisuuksia opaskirjat tarjoavat. Analyysin tavoitteena on tehdä näkyväksi niitä seksuaalisuutta ja seksuaalista nautintoa koskevia merkityskamppailuja, joissa seksuaaliseksi subjektiksi tuleminen mahdollisuuksia pyritään muuttamaan.

Asiantuntijavallasta ja suorittamisesta vapauttaminen

Jokaisessa kuudessa tarkastelemassani opaskirjassa lukijaa ohjataan löytämään yksilöllinen seksuaalisuus ja nautinto. Opaskirjojen keskeinen pyrkimys tiivistyy hyvin seuraavassa lainauksessa: ”[h]aluan kannustaa lukijaa kuuntelemaan omaa kehoaan” (Opas2, 10). Opaskirjateksteissä haastetaan seksuaalisuutta koskevia normalisoivia määritelmiä ja ihanteita kokonaisuudessaan, kuten seuraava lainaus osoittaa: ”Unohda

keskiarvot ja unohda se, mikä on muka normaalia, luonnollista ja tervettä. [...] Olet itse elämäsi paras asiantuntija [...]” (Opas5, 9–13.) Valmiiden seksuaalisuutta koskevien mallien ja ihanteiden kyseenalaistuksessa lukija nostetaan seksuaaliopaskirjoissa oman elämänsä ja seksuaalisuutensa parhaaksi asiantuntijaksi.

Seuraavassa katkelmassa oman kehon kuuntelemisen esitetään tarjoavan olennaisimman tiedon: ”[k]ehoon kuuntelemalla löytää itsestään sellaista tietoa, jota mikään opas, tietokirja tai tutkimus ei voi tarjota” (Opas2, 23). Tekstit ravistelevat asiantuntijavaltaa tarjoamalla näkökulmia seksuaalisuuteen, jota ”[k]ukaan ulkopuolinen ei voi määrittellä” (Opas4, 30). Seksuaalisuuden ulkopuolisista määritelmistä vapautuminen nousee keskeiseksi jokaisessa opaskirjassa. Yhdessä opaskirjoista näkökulma laajentuu kattamaan kokonaisvaltaisesti yhteiskunnan odotuksista vapautumisen: ”[m]ullistavat oivallukset, jotka syntyvät, kun ihminen löytää tien lähemmäksi itseään ja oppii kuuntelemaan omaa sisäistä viisauttaan, päästään irti muilta ja yhteiskunnalta lainatuista totuuksista ja ehdollistumista, jotka eivät ole itselle tosia” (Opas3, 19). Opaskirjatekstit kannustavat lukijaansa kohti sekä omaa yksilöllistä seksuaalisuutta että laajemmin kohti yksilöllistä elämän totuutta. Näin seksuaaliopaskirjoissa tu-

lee näkyväksi länsimaiselle terapiakulttuurille ja uushenkisyydelle keskeinen pyrkimys ohjata ulkoisista auktoriteeteista vapautumisen kautta kohti omaa henkilökohtaista totuutta (Sointu 2012).

Tarkastelemissani seksuaalioppaissa oman kehon ja itsensä kuunteleminen nostetaan arvokkaimmaksi ohitse asiantuntijoiden tuottaman rationaalisen tiedon, joka on 1800-luvulta, seksologian syntyajankohdasta lähtien olennaisella tavalla määrittänyt länsimaisten ihmisten seksuaalisuutta (Foucault 1998/1976, 51–73). Opaskirjateksteistä voidaan tunnistaa yhtäläisyyksiä niiden filosofi Luce Irigarayn (1996/1984) esittämien ajatusten kanssa, joiden mukaan juuri rationaalinen tiedontahto ja todellisuuden rationaalinen haltuunotto kahlitsee ja rajoittaa maailmassa olemistamme. Rationaaliselle tiedontahdolle tunnusomaista on pelkistää ruumis fysiologisiksi faktoiksi ja mitattavaksi materiaiksi. Tällöin ruumiin funktionaalisuus ja biologiset tarpeet korostuvat kehollisen kokonaisvaltaisuuden kustannuksella (mt. 163–164). Oman kehon äärelle ohjatessaan tarkastelemani opaskirjat haastavat rationaalisen tiedon asemaa seksuaalisuuden määrittelemisessä.

Asiantuntijavallan ja rationaalisen tiedon kritiikki yhdistyy seuraavassa katkelmassa seksuaalisuuden suorittamisen kritiikkiin: ”Se, että seksin hy-

vyyttä tarkastellaan ulkoapäin tulevilla arvosteluperusteilla (joista tyypillisimmät ovat seksin kesto ja se, että orgasmi on saatava), tekee seksistä suorituksen. [...] [S]eksin laatua nostaa huikeasti se, että siirtyy suorituskeskeisyydestä nautintokeskeisyyteen.” (Opas5, 28.) Suorituskeskeisyyden kritiikki nousee keskeisenä esiin jokaisessa tarkastelemani opaskirjassa. Yhdessä opaskirjoista pohditaan laajemmin yksipuolista kosketuskulttuuria, jonka nähdään vaikuttavan suorituskeskeisyyden taustalla: ”Kulttuurissamme keskustelu seksikokettelusta on jäänyt pääasiassa tekniikka- ja asento-oppaiden varaan. Siksi suhteemme seksuaaliseen kosketukseen on vääristynyt ja typistynyt suorituskeskeiseksi.” (Opas2, 45.)

Yhdeksi keskeisimmäksi vastavoimaksi suorituskeskeisyydelle opaskirjat nostavat tietoisien läsnäolon taidot, jotka voivat yhden opaskirjan mukaan tarjota ”merkittävän avun sängyssä suorittavalle” (Opas5, 123). Seuraavassa aineistolainauksessa suorituskeskeisyyteen liitetään stressaavuuden piirteitä: ”Suorittava seksi on hyvin stressaavaa läsnä olevalle osalle ihmistä. Suorittavassa seksissä puretaan vain fyysisiä paineita.” (Opas6, 14.) Tässä suorituskeskeisyyden esitetään pelkistävän seksuaalisuuden ainoastaan fyysisten paineiden purkamiseksi. Lisäksi suorituskeskei-

syys yhdistetään orgasmikeskeisyyteen: ”[K]aikki rakastelu yhdessä tai yksin tähtää orgasmin saamiseen. Ikään kuin orgasmi olisi tae siitä, että rakastelu on ollut riittävän hyvä tai tyydyttävä. Suorituskeskeisestä orgasmista tehdään rakastamisen taidonnäyte, taitojen, valloittavuuden ja välittämisen mittari.” (Opas1, 219.) Orgasmikeskeisyyttä kritisoidaan myös muualla aineistossa niin masturboinnin (Opas2, 60) kuin myös yhdessä jaetun seksin yhteydessä (Opas6, 164). Tarkastelemani opaskirjallisuus haastaa näin orgasmikeskeisyyttä, joka on nostettu seksuaalisuutta tarkastelevissa tutkimuskeskusteluissa keskeiseksi seksuaalisuutta määrittäväksi tekijäksi (Frith 2013; 2015).

Läsnäolon merkitystä korostavissa opaskirjallisuusteksteissä suorittamisen ja päämäärä- ja orgasmikeskeisyyden kritiikki kietoutuvat yhteen. Tämä tulee selkeästi esiin seuraavassa kuvauksessa: ”[L]äsnäolo hetkessä pätee myös tantriseen seksiin, joka ei ole päämäärä-, suoritus- tai orgasmikeskeinen” (Opas3, 34). Tarkastelemieni seksuaalioppaiden kehotietoisuutta ja läsnäoloa korostavat painotukset kytkeytyvät 2000-luvulla kasvaneeseen kiinnostukseen mindfulness-tekniikoita kohtaan (Kortelainen ym. 2014). Mindfulness-tekniikat ovat vaikuttaneet siihen, että kehotietoisuus ja läsnäolotaitojen kehittäminen

ovat nousseet merkittäväksi osaksi itsehoito-oppaita. Seksuaaliopaskirjallisuudessa yksilöllisyyden korostamisen ohella juuri kehotietoisuuden ja läsnäolon merkityksellisuuden painottaminen tarjoavat kasvualustan asiantuntijavallan ja suorituskeskeisyyden kritiikille.

Mekaanisen kosketuksen tyhjyydestä toisen virtaan

Suorituskeskeisyyden rinnalla neljässä seksuaaliopaskirjassa kritiikin kohteeksi nostetaan tekninen ja mekaaninen käsitys seksuaalisuudesta (Opas3; Opas4; Opas5; Opas6). Mekaanisen, fyysisen tekemisen sijaan opaskirjat kannustavat läsnä olevaan koskettamiseen, kuten seuraava lainaus osoittaa: ”Läsnä olevan kosketuksen tai mekaanisen, pelkästään fyysisen koskettamisen välillä on samanlainen ero. Kosketus voi olla fyysisesti samanlainen, mutta sen sisältö tunnetaan aivan erilaiselta [...] Kun kosketukseen rauhoitutaan, ei sillä, mitä *tehdään*, ole oikeastaan teknisesti niin paljon väliä kuin sillä, mitä *ilmaistaan*.” (Opas6, 51, painotus alkutekstissä.) Katkelmassa keskeiseksi nousee se, mitä toiselle kosketuksen kautta ilmaistaan – mitä kosketus välittää. Seksuaalisia tekoja tärkeämmäksi teksteissä nouseekin yhteys toiseen: ”[t]ärkeintä on yhteys toiseen, ei yhdyntä” (Opas5, 164). Jokaisessa kuu-

dessä opaskirjassa korostetaan juuri yhteyden ja yhteisen jakamisen merkitystä seksuaalisuudessa, esimerkiksi seuraavanlaisesti: ”Hyvä seksi ei ole vain sukelimiin ja erogeenisiiin alueisiin liittyviä tekoja. [...] Se on yhteinen seikkailu, joka parhaimmillaan voimauttaa kehon ja sielun jokaisen sopukan.” (Opas2, 11.)

Yhteyttä ja läsnäoloa korostava näkökulma seksuaalisuuteen ja nautintoon pitää sisällään myös vahvan fyysisyyden, jota korostetaan seuraavassa lainauksessa:

Sexfullness on keskittynyt ja halukasta läsnäoloa, jossa fyysinen eroott-
tinen tyydytys ja henkinen nautinto
kietoutuvat toisiinsa. Ihon ikävä, sie-
lujen kohtaaminen, kaipaava himo ja
biologinen tarve sulautuvat yhteen.
[...] Sexfullness voi näyttäytyä myös
hyvin fyysisenä ja voimakkaana.
(Opas4, 13–15.)

Seksuaalinen nautinto ymmärretään jakamisena, jossa henkinen ja fyysinen eivät tule ymmärretyksi toisiaan poissulkevin, vaan yhteen kietoutuneina. Samankaltainen henkisen ja fyysisen ulottuvuuden samanaikaisuuden korostaminen toistuu toisaallakin tekstien peräänkuuluttaessa avautumista sekä ”fyysiselle, emotionaaliselle että henkiselle kohtaamiselle ja nautinnolle” (Opas3, 58).

Seksuaalilääketiedettä koskevilla tutkimuksilla on nostettu esiin se, miten erityisesti seksuaalilääketieteessä korostuu fyysisen kyvykkyyden merkitys yhdyntä-, erektio- ja orgasmikyvyn saadessa keskeisen roolin (Haataja 2016; Mamo & Fishman 2001; Marshall 2010). Analysoimissani opaskirjoissa seksuaalisen kyvykkyyden määritelmiin yhdistetään toisenlaisia sisältöjä, kun seksuaalisuuden kannalta olennaiseksi nostetaan: ”kyky olla toisen lähellä, kyky antaa sekä vastaanottaa läheisyyttä ja kosketusta sekä kyky heittäytyä turvallisesti ja leikkillisesti toisen kanssa yhteiseen kokemukseen” (Opas1, 29–30). Tässä aineistokatkelmassa olennaiseksi nousee kyky läheisyyteen ja yhteisen kokemuksen jakamiseen.

Tarkastelemani opaskirjat ovat puheenvuoroja läheisyyteen vapautumisen ja mekaanisesta seksin suorittamisesta vapautumisen puolesta. Juuri seksuaalisen vapautumisen teema on seksuaalisuuden diskursseissa tuttu (Foucault 1998/1976; Helén 1999). Vapautumisen projekteille leimallista on ollut nimenomaan seksuaalisiin tekoihin ja fysiologisten tarpeiden tyydyttämiseen, esimerkiksi orgasmin kokemiseen vapautuminen (Helén 1999). Tämä seksuaalisuuden fysiologista ulottuvuutta korostava vapautumisen projekti kyseenalaistuu tarkastelemissani seksuaaliopaskir-

joissa, jotka ohjaavat lukijaa ymmärtämään seksuaalisuus ja nautinto fyysistä ulottuvuutta laajemmin.

Mekaanisen seksuaalikäsityksen tilalle opaskirjoissa tarjotaan aistillisuutta, kuten seuraavassa kiteytetään: ”Sex-fullness syntyy kuuntelemisesta, kosketuksesta, aistillisista ulottuvuuksista ja eroottisesta äänimaailmasta” (Opas4, 14). Aistillisuutta kannustetaan myös harjoittelemaan: ”[i]hminen voi tavallisessa arjessa harjoitella vastaanottamaan aistimuksia ja sitä kautta kasvattaa sensorista potentiaaliaan” (Opas5, 148). Yhdessä opaskirjoista tehdään selkeä ero suorittavan, rationaalisen seksuaalisuuden ja aistillisen seksuaalisuuden välille: ”[s]uorittaja rakastelee yksin aivoillaan ja järjellään, ei tunteillaan, tuntemuksillaan, aisteillaan ja kehollaan kokonaisvaltaisesti” (Opas1, 287). Seuraavassa katkelmassa puolestaan korostetaan aistien merkityksellisyyttä kuvauksessa, jossa nimenomaan avonaisen aistien kautta sielu tulee näkyväksi: ”[j]os aistit eivät ole auki, keho on kuin suljettu laatikko, jonne sielu on kätkeyty” (Opas2, 78). Opaskirjoissa seksuaalisuudesta tuotetaan tietoa fysiologisen ja psykologisen sijaan holistisesta näkökulmasta, jolloin ihminen huomioidaan aistillisena kokonaisuutena – ihminen on yhtä aikaa sekä mieltä että ruumista (Rauhala 2014). Holistinen lähestymis-

tapa haastaa länsimaista ihmiskäsitystä, joka jakaa ihmisen mieleksi ja ruumiiksi.

Irigaray (1996/1984, 206) esittää, että aistillisuuden kautta tulee mahdolliseksi paeta rationaalisen tiedon mukanaan kantamia totuuden tuottamisen diskursseja, joilla seksuaalisuus on pyritty saamaan haltuun, ja jotka ovat määritelleet ja rajanneet seksuaalista subjektiutta. Irigarayn ajattelussa biologiseen naiseen kiinnittymätön ymmärrys feminiinisestä korostaa kehollisuuden, aistillisuuden ja tunteiden merkitystä. Juuri nämä muodostavat hänen mukaansa merkittävän vastavoiman kulttuurin maskuliiniselle; rationalistisille ja mekanistisille olemassaolon tavoille ja tyyleille. (Irigaray 1996/1984; Lehtinen 2014.) Huolimatta siitä, että opaskirjallisuudessa ei puhuta Irigarayn tavoin feminiinisistä ja miehisistä olemisen tavoista, voidaan opaskirjallisuusteksteissä tunnistaa vastakkainasettelu nimenomaan näiden feminiinisten ja maskuliinisten olemassaolon tapojen välillä. Opaskirjat haastavat rationaalis-mekanistista käsitystä seksuaalisuudesta ja tarjoavat tilalle kehotietoista, aistillista yhteyttä toiseen.

Seksuaalinen nautinto ja normalisoiva hallinta

Edellä olen tuonut esiin, miten tarkastelemissani seksuaaliopaskirjoissa kri-

tisoidaan asiantuntijavaltaa ja rationaalis-mekanistista käsitystä seksuaalisuudesta. Kutsumalla lukijoita oman yksilöllisen kehollisuuden äärelle, opaskirjat haastavat normalisoivaa hallintaa, joka ohjaa yksilöä suorittamaan seksuaalisuuttaan ulkoapäin tulevien standardien ja määritelmien mukaisesti. Tämän rinnalla tekstit toisaalta myös paradoksaalisesti tuottavat normalisoivia käsityksiä siitä, mikä on tärkeää ja tavoiteltavaa, sillä ymmärrys tavoiteltavan arvoisesta nautinnosta muodostetaan vastakkainasetteluiden varaan muodostuneiden ulossulkemisten kautta. Asiantuntijatiedosta vapautumaan kannustaessaankin seksuaaliopaskirjat luovat näin normatiivisia ihanteita siitä, mikä on tavoittelemisen arvoista. Näin valta ja vastarinta eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan samanaikaisia ja toisiinsa limittyneitä. Suvi Salmenniemi ja Anne Birgitta Pessi (2017, 5) ovat tunnistaneeet self-help-kirjallisuudesta vastaavan paradoksin esittäessään, miten ”ne yhtäältä lupaavat lukijalle vapautumista ’vääristä’ ajattelutavoista, mutta toisaalta sulkevat samanaisaisesti lukijan tietynlaisen tieto/vallan ja ’totuuksien’ piiriin”.

Seksi ja seksuaalinen nautinto itessään ymmärretään teksteissä kyseenalaistamatta tavoittelemisen arvoisina ja niiden eteen kannustetaan näkemään vaivaa. Yksilöllinen seksuaali-

suus ja nautinto vaativat itsensä kuulos-
telua ja kokonaisvaltaista tutustumis-
ta itsen. Omaan yksilölliseen nautinto-
elämään suuntautuvan tutkimusmatkan
tueksi yhdessä opaskirjoista tarjotaan
nautinto- ja mielihyväpäiväkirjan pitä-
mistä (Opas5, 144–146). Kyse on lisäksi
yhteisistä harjoituksista: "[p]arisuhdetta
ja intiimielämää voi harjoitella yhdessä"
(Opas1, 159). Seuraavassa katkelmassa
kannustetaan ohjaamaan myös kumppa-
nia tunnistamaan oman nautinnon yksi-
öllisyys: "Pidä kumppanillesi opitunti
siitä, miten nautit. Mieti etukäteen, mi-
tä kaikkea hänen on hyvä tietää ja pohdi,
tarvitsetko kenties jotain opetusvälinei-
tä. Varakaa opetusta varten rauhallinen
aika ja paikka." (Opas5, 106.)

Yhdessä opaskirjoista jokapäiväinen
elämä esitetään valintoina paremman
elämän ja seksielämän puolesta: "[t]eet
joka päivä tärkeitä valintoja hyvinvointi-
si, läsnäolosi ja myös seksielämäsi eteen"
(Opas6, 204). Opaskirjateksteissä näh-
dään tärkeänä se, että seksuaalisuudel-
le annetaan merkittävä asema elämäs-
sä. Seuraava kiteytys on tästä osuva esi-
merkki: "[s]eksin saaminen etusijalle voi
vaatia jämäkkiä toimenpiteitä" (Opas5,
164). Seksin ja seksuaalisen nautinnon
roolin vahvistaminen on opaskirjoissa
keskeistä. Siihen ohjataan myös hyvin
konkreettisin harjoituksin, kuten seu-
raava katkelma osoittaa: "[y]ksi tapa

on toistaa mantranomaisesti päässään
lauseita, jotka vahvistavat ajatusta nau-
tinnosta hyvänä asiana ja seksistä kiva-
na" (Opas5, 140). Erityisesti seksuaali-
sen nautinnon tärkeys korostuu ja nau-
tinnon määrän lisääminen yhdistetään
myös yleisesti hyvään elämänlaatuun:
"mitä enemmän nautit, sitä parempi elä-
mänlaatusi on niin nuorena kuin van-
huudessa" (Opas4, 151) sekä henkiseen
ja fyysiseen terveyteen: "seksistä ja sek-
sin aikana saadusta orgasmista on niin
henkistä kuin fyysistäkin terveydellistä
hyötyä" (Opas2, 76).

Seksuaalinen nautinto ja sen tavoit-
teleminen on seksuaaliopaskirjoissa kes-
keisin kyseenalaistamaton "totuus", jon-
ka ensisijaisuutta ja luonnollistettua mer-
kitystä seuraava aineistokatkelma koros-
taa:

[K]ehomme on luotu nauttimaan
seksistä enemmän kuin mistään
muusta. Ihminen, jolla on elämäs-
sään tarpeeksi läheisyyttä ja tyydyt-
tävä seksielämä on tasapainoinen,
iloinen ja hänen stressinsietokykyn-
sä on hyvä. Hänellä on aloitekykyä ja
voimaa toteuttaa ideansa. Hän osaa
valita hyviä asioita elämäänsä muil-
lakin alueilla. (Opas3, 39.)

Seksuaalinen tyydyttyneisyys ja lähe-
isyys asetetaan katkelmassa onnistuneen

ja terveen elämän mittapuuksi. Näin sek-
suaalisesta nautinnosta tulee yksilöiden
elämää määrittävä normalisoiva ihanne;
seksuaalisesti nauttivana onnistuminen
määrittää kokonaisvaltaisesti yksilön
onnistumista elämässään.

Tarkastelemissani seksuaalioppaissa
lukijaa ohjataan yksilölliseksi nauttivaksi
subjektiksi tulemisessa. Tämä vaatii se-
kä itsen että seksuaalisuuden alueen jat-
kuva kehittämistä ja työstämistä. Naut-
timaan ohjaaminen merkityksellistyy
analysoimissani opaskirjoissa normali-
soivana hallintana, joka sekä muovaa yk-
silön minäkäsitystä että määrittää yk-
silön onnistumista elämässään. Nautin-
tokeskeinen seksuaalikäsitys ohjaa sub-
jektiksi tulemistä tavalla, jossa yksilön
minuuden ydin kietoutuu nautinnon ja
halun ympärille. Foucault esittääkin, et-
tä nimenomaan yksilöllisen nautinto-
elämän jatkuvasta arvioinnista, ohjaa-
misesta ja rakentamisesta on tullut uu-
si normi. (Foucault 1998/1976.) Näin
seksuaalisen nautinnon merkitystä ko-
rostaviin diskursseihin liittyy velvoit-
tavuuden aspekti – yksilöt ovat vapaita
nauttimaan, mutta samanaikaisesti myös
velvollisia nauttimaan (Allen 2012). Tar-
kastelemissani opaskirjoissa seksuaalis-
ta nautintoa tuottamaton elämä tai suh-
de määrittyykin arvottomampana ja
huonompana kuin nautintoa tuottava.

Mahdollisuuksien ja uhkien kudelma

Olen tarkastellut tässä artikkelissa aikavälillä 2013–2017 julkaistujen seksuaalioppaiden sivuilla piirtyviä käsityksiä tavoittelemisen arvoisesta seksuaalisesta nautinnosta. Opaskirjoissa tuotetaan ymmärrystä nautinnosta, joka pakenee asiantuntijatietoa ja rationaalis-mekanistista käsitystä seksuaalisuudesta. Käsitys seksuaalisesta vapautumisesta laajenee tekstien ohjatessa lukijaa vapautumaan niin asiantuntijavallasta kuin myös mekaanisesta ja suorittavasta seksuaalisuudesta. Tavoittelemisen arvoiseen nautintoon liitetään teksteissä kehotietoisuus, yhteys toiseen ja aistillisuus, jolloin arvokkaiksi nostetaan kulttuurissamme feminiinisiksi määrityneitä olemisen tapoja. Edellä esitetyssä valossa opaskirjojen voidaankin nähdä yksilöllistävän ja moninaistavan seksuaalisena elämisen ja olemisen mahdollisuuksia.

Foucault'n valta-analyysia eteenpäin kehitelleen Nikolas Rosen (1998) mukaan elämää koskevien arvojen tuominen loputtomien kiistelyiden maailmaan, tarjoaa ihmisille moniarvoisen lähtökohdan pohtia sitä, miten omaa elämää olisi eletävä. Tämä avaa mahdollisuuksia uudenlaisten arvojen kehittymiselle, joka voisi Rosen mukaan parhaimmillaan edesauttaa kokeellisten eksis-

tenssin muotojen löytymistä (mt.). Juuri uudenlaisten arvojen kehittymisen näkökulmasta seksuaaliopaskirjojen kehoitietoisuutta, aistillisuutta ja yhteyttä korostava sekä asiantuntijavaltaa haastava lähestymistapa seksuaaliseen nautintoon on kiinnostava. Kun käsitys seksuaalisesta vapautumisesta moninaistuu, yksilöille tarjoutuu edellytyksiä muodostaa käsitys itsestään seksuaalisesti nauttivana subjektina aikaisempaa moniarvoisemmista lähtökohdista. Esimerkiksi Irigarayn (1996/1984, 206) mukaan rationaalista ja mekanistista maailmankuvaa haastava aistillisuus maailmassa olemisen tapana pitää sisällään maailmanjärjestyksen kokonaisvaltaisen muuttumisen mahdollisuuden. Aistillista elämisen taitoa elvyttävää olemassaolon tapaa onkin ehdotettu vastalääkkeeksi muun muassa kulutuskulttuurin luomiin ongelmiin (bell hooks 2016/2000, 164).

Rosen (1998) mukaan elämää koskevien arvojen nostaminen keskusteltaviksi kantaa mukanaan kuitenkin myös uhkakuvia siihen mahdollisesti sisältyvien kurinalaistavien ja moralisovien piirteiden vuoksi. Rosen esiin nostama kriittinen näkökulma ja uhkakuvat ajankohtaistuvat tarkastelemissani seksuaalioppaissa kehotietoisuuden, toisen kohtaamisen ja aistillisuuden muodostuessa uudenlaisiksi normalisoiviksi ihan-

teiksi. Uhkakuvat ajankohtaistuvat tutkimusaineistossa myös silloin, kun seksuaalinen nautinto liitetään terveeseen ja onnistuneeseen elämään. Kun seksuaalinen nautinto itsessään saa normalisoivan hallinnan kasvot, olennaista on kysyä, mitä tapahtuu, kun tietoisien läsnäolon tekniikat, kehotietoisuus, toisen kohtaaminen ja aistillisuus asetetaan seksuaalisen nautinnon palvelukseen? Onnistuvatko nämä diskurssit tarjoamaan yksilöille lopultakin vain yhden uuden väylän itsetarkkailulle, joka tuottaa kasvavaa riittämättömyyden ja tyytymättömyyden tunnetta sekä itseensä etä kumppaneihin?

TUTKIMUSAINEISTO

Kallio, Maaret & Taru Jussila (2016/2010, tekstissä Opas1) *Syvyttä seksiin. Kohti elävää seksiä seksuaalisuutta*. Helsinki: Minerva.

Liekki, Rachel (2013/2010, tekstissä Opas2) *Hyvän olon seksi*. Juva: Paasilinna.

Linnell, Shanti (2014, tekstissä Opas3) *Tantara. Läsnäolon ja hyväksynnän kautta muutokseen*. Turenki: Kanttarelli Publishing.

Oulasmaa, Minna & Riikka Riihonen (2017, tekstissä Opas4) *Sexfulness. Yhdessä jaettu nautinto*. Jyväskylä: Docendo.

Tanskanen, Elina (2017, tekstissä Opas5) *Parompaa seksiä. 27 harjoitusta, joilla muutat seksi-elämäsi*. Helsinki: Tammi.

Vasara, Mitra (2014, tekstissä Opas6) *Seksi ja läsnäolo. Opas syvälliseen seksuaalisuuteen*. Helsinki: Basam Books.

KIRJALLISUUS

Allen, Amy (2011) Foucault and the Politics of Our Selves. *History of the Human Sciences* 24:4, 43–59.

- Allen, Louisa (2005) *Sexual subjects: young people, sexuality and education*. Basingstoke, UK: MacMillan Palgrave.
- Allen, Louisa (2012) Pleasure's perils? Critically reflecting on pleasure's inclusion in sexuality education. *Sexualities* 15:3/4, 455–471.
- Allen, Louisa, Rasmussen, Mary Lou & Quinlivan, Kathleen (toim.) (2014) *The Politics of Pleasure in Sexuality Education. Pleasure Bound*. New York & London: Routledge.
- bell, hooks (2016/2000) *Rakkaus muuttaa kaiken*. Suom. Elina Halttunen-Riikonen. Tampere: niin & näin.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3:2, 77–101.
- Dean, Mitchell (1999) *Governmentality. Power and Rule in Modern Society*. London: Sage.
- Fine, Michelle (1988) Sexuality, schooling, and adolescent females: the missing discourse of desire. *Harvard Educational Review* 58:1, 29–53.
- Fine, Michelle & McClelland, Sara I. (2006) Sexuality education and desire: Still missing after all these years. *Harvard Educational Review* 76:3, 297–338.
- Foucault, Michel (1998/1976) *The History of Sexuality. Vol.1: An Introduction*. London: Penguin Books.
- Frith, Hannah (2013) Labouring on orgasms: embodiment, efficiency, entitlement, and obligations in heterosex. *Culture, Health & Sexuality* 15:4, 494–510.
- Frith, Hannah (2015) Sexercising to orgasm: embodied pedagogy and sexual labour in women's magazines. *Sexualities* 18:3, 310–328.
- Gupta, Kristina & Cacchioni, Thea (2013) Sexual improvement as if your health depends on it: an analysis of contemporary sex manuals. *Feminism & Psychology* 23:4, 442–458.
- Haataja, Marika (2012) Fantasioita halusta. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 25:3, 16–29.
- Haataja, Marika (2016) Miesten seksuaalisen nautinnon hallinta. *Sociologia* 53:3, 292–309.
- Haataja, Marika & Juvonen, Tuula (tulossa 2018) *Heterosexercising women's sexual pleasure in Finnish sex manuals*.
- Hazleden, Rebecca (2003) Love Yourself. The Relationship of the Self with Itself in Popular Self-help Texts. *Journal of Sociology* 39:4, 413–428.
- Helén, Ilpo (1999) Vapautuva nainen orgasmologian teatterissa. *Tiede & Edistys* 24:3, 200–215.
- Helén, Ilpo (2016) *Elämän politiikat. Yhteiskuntatutkimus Foucault'n jälkeen*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Honkasalo, Veronika (2013) Se suuri ero. Kulttuuri ja seksuaalisuus terveystiedon oppikirjoissa. *Nuorisotutkimus* 31:1, 6–21.
- Irigaray, Luce (1996/1984) *Sukupuolieron etiikka*. Suom. Pia Sivenius. Tampere: Gaudemus.
- Kortelainen, Ilmari, Saari, Antti & Väänänen, Mikko (toim.) (2014) *Mindfulness ja tieteen. Tietoisuustaidot ja kehotietoisuus monitieteisen tutkimuksen kohteena*. Tampere: Tampere University Press.
- Lamb, Sharon (2002) *The secret lives of girls: what good girls really do – sex play, aggression, and their guilt*. New York: Free Press.
- Lehtinen, Virpi (2014) *Luce Irigaray's Phenomenology of Feminine Being*. Albany: State University of New York Press.
- Mamo, Laura & Fishman, Jennifer R. (2001) Potency in All the Right Places: Viagra as a Technology of the Gendered Body. *Body and Society* 7:4, 13–35.
- Marshall, Barbara L. (2010) Science, Medicine and Virility Surveillance: 'Sexy Seniors' in the Pharmaceutical Imagination. *Sociology of Health & Illness* 32:2, 211–224.
- Neuhaus, Jessamyn (2000) The Importance of Being Orgasmic: Sexuality, Gender, and Marital Sex Manuals in the United States, 1920–1963. *Journal of the History of Sexuality* 9:4, 447–473.
- Nummelin, Raija (2000) *Seksuaalikasvatusmateriaalit – pääkaupunkilaisten nuorten näkemyksiä ja kokemuksia*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2009) *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Potts, Annie (1998) The science/fiction of sex: John Gray's Mars and Venus in the bedroom. *Sexualities* 1:2, 153–173.
- Rauhala, Lauri (2014) *Ihmiskäsitys ihmistyössä*. Helsinki: Gaudemus.
- Repo, Jemima (2015) *The Biopolitics of Gender*. New York: Oxford University Press.
- Rimke, Heidi Marie (2000) Governing Citizens through Self-help Literature. *Cultural Studies* 14:1, 61–78.
- Ronkainen, Suvi (2004) Kvantitatiivisuus, tulokinnallisuus ja feministinen tutkimus. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 44–69.
- Rose, Nikolas (1998) Vallan ja vapauden välissä: Hyveen hallinta vapaassa yhteiskunnassa. *Janus* 6:1, 1–33.
- Salmenniemi, Suvi & Pessi, Anne Birgitta (2017) "Herättääkö pöljät" Minuus, yhteiskunta ja muutos self-help-kirjallisuudessa. *Kulttuurintutkimus* 34:1, 3–14.
- Sointu, Eeva (2012) *Theorizing Complementary and Alternative medicines: Wellbeing, Self, Gender, Class*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Thompson, Kevin (2003) Forms of Resistance: Foucault on Tactical Reversal and Self-formation. *Continental Philosophy Review* 36:2, 113–138.
- Tolman, Deborah L. (2002) *Dilemmas of desire: Teenage girls talk about sexuality*. Cambridge: Harvard University Press.
- Tyler, Meagan (2008) Sex self-help books: hot secrets for great sex or promoting the sex of prostitution? *Women's Studies International Forum* 31:5, 363–372.
- Vuori, Jaana (2001) *Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa*. Tampere: Tampere University Press.
- Yesilova, Katja (2001) Sukupuolitunut seksuaalikasvatus. *Sociologia* 38:3, 192–204.

FM, YTM **Marika Haataja** valmistelee väitöskirjaansa Ohjattuja nautintoja – näkökulmia seksuaalisuuden biopolitiiseen hallintaan Tampereen yliopistossa sukupuolentutkimuksen oppiaineessa.

KIITOKSET

Kiitän Milla Annalaa ja Tuula Juvosta kommenteista, jotka edesauttoivat tämän artikkelin valmistumista.

